

MCU
Congratulations
2022
Doctorate

นิพนธ์ปริทัศน์

จุดสิ้นสุดแห่งทุกสิ่งทุกอย่าง

งานพิธีมอบประกาศนียบัตรอักษรรมบัณฑิต รุ่น ๕๘/๒๕๖๔
อักษรรมไซต๊ะวิทยาลัย มจร

อักษรรมไซต๊ะวิทยาลัย
วิทยาลัยมหอพาสงกรณราชวิทยาลัย

ปฐมพุทธพจน์

อเนกชาติสังสาร	สนธาวิสสุ อนิพพิส
คหการ คุเวสนโต	ทุกขาชาติ ปุนปฺปุนิ
คหการก ทิฏโฐสิ	ปุน เคหน กาทสิ
สพฺพา เต ฆาสูกา ภคฺคา	คหฏฺฐ วิสฺสงฺขต
วิสฺสงฺขารคต จิตต	ตณฺหานิ ขยมฺขณคฺคา

เราแสวงหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่ประสบ
จึงได้ท่องเที่ยวไปสู่สงสาร มีชาติเป็นอเนก ความเกิด
บ่อย ๆ เป็นทุกข์

แนะนำช่างผู้สร้างเรือน เราพบท่านแล้ว, ท่านจะ
สร้างเรือนอีกไม่ได้, ซีโครงทุกซี่ของท่านเราหักเสียแล้ว
ยอดเรือน เราก็รื้อแล้ว,

จิตของเราถึงธรรมปราศจากเครื่องปรุงแต่งแล้ว,
เพราะเราบรรลุธรรมเป็นที่สิ้นต้นเหตุแล้ว.

ขุ.ธ. ขรารวรรคที่ ๑๑

งานพิธีมอบประกาศนียบัตร อภิศรรมบัณฑิต

รุ่น ๕๘/๒๕๖๔ อภิศรรมโชติกะวิทยาลัย มจร
พิธีประสาทปริญญา ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระพุทธสุทโธทนิสิริโสภณพัฒน์รังษี

พระพุทธรูปประจำอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร

คำ นอบ น้อม พระรัตนตรัย

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺทสฺส

อนนต์ ขาดิขราทีนั
อนนุสสาหจิตเตน

อกาลิ ทุพฺพุตโตโม
อสฺสาสนนต์ นมามิหิ.

พระพุทธเจ้าพระองค์ใด ผู้สูงสุดกว่าสัตว์สองเท้า ได้ทรงทำแล้วซึ่งที่สุดแห่งทุกข์ทั้งหลาย มีชาติ ขรา เป็นต้น ด้วยจิตมีความอดสาหะมิใช่น้อย ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้ให้หายใจคล่องอยู่.

ตาเรลลิสฺส พุพฺพสตฺตวานั
ตาเรนฺตํ โมกฺขสํสาร์

ตาเรลลิสฺส โอรมตีรึ
ตาเรนฺตนต์ นมามิหิ.

พระธรรมไฉยงสรรพัสตว์ให้ข้ามโอะฆะ ๔ ให้ข้ามฝั่งนี้ให้ถึงฝั่งโน้น ให้หลุดพ้นจากกิเลสและกองทุกข์ ให้ข้ามพ้นวิฏสงสาร ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระธรรมนั้น ซึ่งยังสรรพัสตว์ให้พ้นจากสังสารวิฏตัดตรงเข้าสู่พระนิพพาน.

สาสนนั สมฺปฏิจฺจนฺนุ
สาสนนั อนุสสาเสยฺย

สาสนนนต์ สิวิ รุมมึ
สาสนนนต์ นมามิหิ.

พระสงฆ์ได้น้อมรับไว้ด้วยดีซึ่งพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า อันเป็นคำสอนที่เป็นนิยานิกธรรม นำสรรพัสตว์ให้รีบรัดตัดตรงเข้าไปสู่พระนิพพาน ซึ่งเป็นเอกัันตบรมสุขอย่างแท้จริง และได้แนะนำพรา้สอนศาสนธรรมนั้นอยู่เนือง ๆ ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระสงฆ์นั้น ผู้นำพระพุทธศาสนาสืบ ๆ มาจนเป็นอมตมรดกตกทอดมาถึงอนุชนรุ่นหลัง.

อารัมภกถา

แสดงเหตุแห่งการปรากฏขึ้นของพระอิทธิธรรม

ปาริจุตตกมุทลุมหิ	ปณฺฑกมุพลงนวมเก
สิลลสเน สนนินฺนโน	อาทิจโจว ยุดนุเร.
จกุกวฬสทสเสหิ	ทสทลคมม สพฬโส
สนนินฺนเนน เทวณํ	คณน ปรีวารีโต.
มตรํ ปมุขํ กตุว	ตลสุสล ปณฺณย เทขส
อริทรมกถมคคํ	เทวณํ สมุปวตตยิ.

พระพุทธรเจ้าประทับนั่งบนศิลาอาสน์ซึ่งสำเร็จด้วยแก้วมณี ชื่อปณฺฑกมุทลุมหิ ที่ประดิษฐานอยู่ใต้ร่มไม้ทองกลาง ทรงพระศิริโสภาคย์ ประดุจหนึ่งว่าพระอาทิตย์บนยอดเขายุคันธร

เทวดาทั้งหลายที่มาจากหิมันจักรวฬ ได้พากันมาประชุมเฝ้าล้อมล้อม พระพุทธรองค์อยู่โดยรอบ

พระพุทธรองค์ทรงกระทำสันตุสิตเทวบุตร ซึ่งเคยเป็นพุทธรมารดาให้เป็นประมุขในบรรดาเทวดาและพรหมทั้งหลายเหล่านั้น แล้วทรงแสดงพระอิทธิธรรม ๗ คัมภีร์ แก่เทพยดาและพรหมเหล่านั้น ติดต่อกันตลอดพรรษากาล ด้วยเดชแห่งพระสัพพัญญุตญาณ

นิพนธ์ประมัตต์

จุดสิ้นสุดแห่งทุกข์ทั้งมวล

พิมพ์ครั้งแรก : สิงหาคม ๒๕๖๖ จำนวน ๑,๒๐๐ เล่ม

ที่ปรึกษา : พระมหาไพโรจน์ ญาณกุสโล ป.ธ.๕
อาจารย์จรรุญ ธรรมดา

พระมหาชัยวุฒิ ชยวุฑโฒ
อาจารย์ประจำ แสงทองสุข

คณะทำงาน

บรรณาธิการ : คุณพรชัย บรรลุทางธรรม

ผู้ช่วยบรรณาธิการ : คุณชชนัน แสงทองสุข

คุณชนาธิป คล้อยสวาท

กองบรรณาธิการ : คุณศศิวรรณ เตชะกฤตธีรนนท์
คุณแสงเดือน จารุโรจน์สกุลชัย
คุณขวัญชนก บุญยเลขา
คุณสุนันทา รวงแดง
คุณฐิตินันท์ เชียงทอง

คุณอุทัย ภัทรสุข
คุณรัตนา ตั้งศรีรัตน์
คุณชนินทร์ เลิศคนาวณิชกุล
คุณรัตมณี หาญวณิชศักดิ์

ภาพปก : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา
วัดมหาราษฎุวาราชรังษฤษฎีราชวรมหาวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ภาพถ่ายโดย : พระสุทิน ทินนาโก
พระมหาเกรียงไกร ถาวโร
อภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

พระบัณฑิต ภาณธีโร
คุณนรินทร์ จันทา

คอนเซ็ปต์ศิลป์ : คุณพรชัย บรรลุทางธรรม

คุณชนาธิป คล้อยสวาท

สนับสนุนการพิมพ์ : อภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ อภิธรรมโชติคะวิทยาลัย มจร

ลิขสิทธิ์และจัดพิมพ์โดย : อภิธรรมโชติคะวิทยาลัย สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โทรศัพท์ ๐๒ ๒๒๔-๓๘๔๓

พิมพ์ที่ : หจก.ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์
โทร.๐๘๑ ๕๖๖ ๒๕๔๐

กราฟฟิคศิลป์ : คุณพิมพ์ทิพย์ สายทิพย์
โทร.๐๖๔ ๑๕๔-๔๖๕๕

พระเจดีย์ศรีรัตนมหาธาตุ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

คำนำ

หนังสือนิพนพานปรมัตต์ จุดสิ้นสุดแห่งทุกข์ทั้งมวลเล่มนี้ จัดทำขึ้นเนื่องในงานพิธีมอบประกาศนียบัตรอภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ อภิธรรมโชติภาววิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อแสดงกตัญญูตาแต่พระอาจารย์ และคณาจารย์ ผู้ประสาทวิชาความรู้ แสดงมุทิตาแต่อภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘ ผู้สำเร็จการศึกษา และมอบเป็นธรรมบรรณาการแต่อภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘ นักศึกษาพระอภิธรรมที่กำลังศึกษา ท่านผู้มีเกียรติ ผู้มีอุปการะคุณ และพุทธศาสนิกชนผู้สนใจทุกท่าน

นิพนพานปรมัตต์ เป็นหนึ่งในปรมัตต์ธรรม ๔ อันได้แก่ จิตปรมัตต์ เจตสิกปรมัตต์ รูปปรมัตต์ และนิพนพานปรมัตต์ ซึ่งปรมัตต์ธรรมทั้ง ๔ นี้ จะมีลักษณะเฉพาะตัวแตกต่างกันไป กล่าวคือ

จิตปรมัตต์	เป็นสภาวะธรรมที่รู้อารมณ์ มีความวิจิตรพิสดาร
เจตสิกปรมัตต์	เป็นสภาวะธรรมที่เกิดพร้อมกับจิต ดับพร้อมกับจิต มีอารมณ์เดียวกันกับจิต มีที่อาศัยเกิดที่เดียวกันกับจิต
รูปปรมัตต์	เป็นสภาวะธรรมที่มีการเสื่อมสิ้นสลายไป ในเพราะสภาวะธรรมที่เป็นปฏิปักษ์
นิพนพานปรมัตต์	เป็นสภาวะธรรมที่มีสันติลักษณะคือ สงบจากกิเลส รูปนาม ชั้นที่ ๕

จะเห็นได้ว่า ประมวลธรรมทั้ง ๓ เบื้องต้น เป็นสภาวะธรรมที่เป็นสังขตธรรม คือ ธรรมที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ให้สัตว์ทั้งหลายต้องเกิดและตายในวัฏฏะไม่รู้จบ ส่วนนิพพานปรมาตม์เป็นอสังขตธรรม คือ ธรรมที่ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง จึงพ้นจากความเกิดดับ พ้นจากความเป็นขั้น ๕ การต้องวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏไม่มีที่สิ้นสุดนั้นเป็นทุกข์ทั้งสิ้น ฉะนั้นผู้หวังความพ้นทุกข์ จึงควรศึกษาและปฏิบัติธรรมตามคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

การศึกษาพระอภิธรรมจะทำให้ผู้ศึกษามีความรู้ ความเข้าใจในสภาวะธรรมต่าง ๆ รู้จักธรรมที่เป็นเหตุ (ปัจจัยธรรม) รู้จักธรรมที่เป็นผล (ปัจจัยอุปันนธรรม) และหากผู้ศึกษาได้น้อมนำความรู้ที่นำมาใช้ในการปฏิบัติด้วยความวิริยะ อุตสาหะ อย่างถูกต้องตรงตามคำสอนของพระพุทธองค์แล้ว ก็จะสามารถเข้าถึงความพ้นทุกข์ คือ พระนิพพาน อันเป็นจุดสิ้นสุดแห่งทุกข์ทั้งมวลอย่างแท้จริง

คณะทำงานหนังสือรุ่นอภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ ขอร่าบ นมัสการ กราบขอบพระคุณ พระมหาไพโรจน์ ญาณกุสโล ป.ธ.๙ ผู้อำนวยการ อภิธรรมโชติคะวิทยาลัย มจร พระมหาชัยวุฒิ ชยวุฑฺโฒ รองผู้อำนวยการ อภิธรรมโชติคะวิทยาลัย มจร อาจารย์จำรุณ ธรรมดา นักวิชาการศึกษา อภิธรรมโชติคะวิทยาลัย มจร พระอาจารย์ คณาจารย์ทุกท่าน อภิธรรมบัณฑิตรุ่นพี่ทุกรุ่น รวมทั้งอภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘ ทุกท่าน ที่ได้ร่วมเขียนบทความ มอบรูปถ่าย รวมถึงให้ข้อมูล และคำแนะนำต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ เพื่อประกอบกรจัดทำหนังสือ “นิพพานปรมาตม์ จุดสิ้นสุดแห่งทุกข์ทั้งมวล” เล่มนี้ จนสำเร็จจุล่งไปได้ด้วยดี

คณะทำงานหนังสือรุ่นอภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

สารบัญ

๑	สารสันพระพรหมวชิราธิบดี
๓	คำอนุโมทนา พระมหาไพโรจน์ ญาณกุสโล ป.ธ.๙
๕	สารสันแสดงความยินดี พระราชวัชรบัณฑิต (ประนอม ธมฺมาลงกาโร)
๗	คำนิยม ศ.ดร.ศลิมาศ สุทธิสัมพันธ์
๙	พระศรีสรรเพชญ์ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร
๑๐	พระบรมฉายาลักษณ์และพระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
๑๑	พระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ ขณะทรงผนวช
๑๒	พระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณฯ ขณะทรงผนวช
๑๓	พระบรมฉายาลักษณ์และพระราชดำรัสฯ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

๑๔

พระรูปและพระตำรา
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร)
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

๑๕

บูรพาจารย์แห่งอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๗

ภาพทางอากาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
และอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร

๑๘

คณะผู้บริหาร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๙

คณะกรรมการบริหาร อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร

๒๑

คณะผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร

๒๒

คณาจารย์ประจำ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร

๒๔

ทำเนียบผู้อำนวยการ – รองผู้อำนวยการ
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร

๓๐

หัวหน้าหน่วยบริการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร

๓๕

คณะกรรมการบริหารอภิธรรมบัณฑิต
รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

๓๙

คณะทำงานอภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

สารบัญ (ต่อ)

สารบัญ

๘๓

ทำเนียบอธิการบดีบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

๘๕

ภาพทางอากาศวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

๘๗

ภาพถ่ายหมู่คณะในพิธีประสาทปริญญา
อธิการบดีบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

๘๙

ข้อบังคับ
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๙๖

ประกาศ
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เรื่องเทียบความรู้

๙๗

ประวัติอธิการบดีโชติกะวิทยาลัย

๙๙

หลักสูตรการศึกษา

๑๐๒

สถิติการวัดผลและประเมินผลการศึกษา
ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๔

๑๐๓

หน่วยบริการอธิการบดีโชติกะวิทยาลัย มจร

๑๐๖

มูลนิธิสัทธัมมโชติกะ

๑๐๗

ชมรมเผยแผ่พระอภิธรรม

๑๐๘

พระอภิธรรมสมาคม

๑๐๙

มูลนิธิพระอภิธรรมประเทศไทย

๑๑๐

การศึกษาพระอภิธรรมทางไปรษณีย์

๑๑๓

โครงการมอบประกาศนียบัตรอภิธรรมบัณฑิต
รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

๑๑๘

กำหนดการพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๕

๑๒๐

โอร่าทเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาธีราจารย์

๑๒๒

คำถวายรายงานสมเด็จพระมหาธีราจารย์
โดย พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.

๑๒๕

ประวัติความเป็นมาของชุดที่ใช้ในพิธีประสาทปริญญา

๑๒๙

การแต่งกายสำหรับอภิธรรมบัณฑิต
ในพิธีประสาทปริญญา

๑๓๓

สารบัญบทความความคณาจารย์ และอภิธรรมบัณฑิต
รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

สารบัญ (ต่อ)

บทความคณาจารย์ อธิการบดีโชติกะวิทยาลัย และหน่วยบริการอธิการบดีโชติกะวิทยาลัย

๑๓๗ “ความสัมพันธ์ระหว่างอธิการบดี กับกรรมฐาน”
พระมหาไพโรจน์ ญาณกุสโล ป.ธ.๙

๑๔๕ “ถอดรหัส” หา “องค์ธรรม” นำสู่ปรมาตตประโยชน์
พระราชวัชรบัณฑิต

๑๔๙ ยมกปุจฉา-วิสัชนา
พระมหาภาณุวัฒน์ ปิยสีโล

๑๕๒ นิพพานปรมาตต จุดสิ้นสุดแห่งทุกข์ทั้งมวล
อาจารย์จำรูญ ธรรมดา

๑๖๗ เรียนพระอธิการบดีได้ประโยชน์อะไร
และเกี่ยวข้องกับปฏิบัติอย่างไร
พระครูปลัดประเสริฐ สุนทรโคโล

๑๗๕ ตถาคตโพธิสัตว์
พระครูสมุห์ทวี เกตุธมโม

๑๘๐ ภาพยนตร์โคลงร่วมแสดงมุทิตาจิตอธิการบดีบัณฑิต
รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔
พระพันธ์ศักดิ์ โอภาโส

๑๘๓

วิถีจิต วิถีธรรม

พระบัณฑิต ญาณธีโร

๑๘๖

คำกล่าวอนุโมทนา

พระครูภาวนาธีรารคุณ

๑๘๗

ศรัทธาที่ควรประกอบด้วยปัญญา

พระครูวินัยธรถวิล ถาวรธมโม

๑๘๙

คุณค่าแห่งความจริง

พระมหาฉลวย อรุโณ, ดร.

๑๙๒

ธัมมสังคณี มาติกาแห่งรูปนาม

อาจารย์ประทุม เตมียสุต

๑๙๔

เรื่องเล่าจากชั้นเรียนมหาอภิธรรมิกะเอก

อาจารย์กอบกาญจน์ เทียนไชยมงคล

๑๙๖

ความสำเร็จในการศึกษาพระอภิธรรม

อาจารย์อานันต์ชัย เหลืองอมรชัย

๑๙๗

Paramattha Dhamma 4

อาจารย์ประชา แสงทองสุข

๑๙๙

การเข้าถึงความจริงอันเป็นที่สุด

เพื่อการบรรลุโลกุตตรธรรม

ดร.วิศิษฐ์ ชัยสุวรรณ

๒๐๑

ศิษย์ อาจารย์ อชว.

อาจารย์ดิษกฤต สารนเวช

๒๐๒

ปัญญาธรรม : ตัณหา มานะ ทิฏฐิ

ดร.อัญชญา พูลทีศฐาน

สารบัญ (ต่อ)

บทความอภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

๒๐๗

พระอภิธรรมให้แสงสว่างเป็นทางแก้ปัญหา
พระมหาวิทยากรณ์ จุกวโร, ป.ธ.๙

๒๑๐

ข้อคิดจาก พระภิกษุอภิธรรมบัณฑิต ชาวเวียดนาม
PHRA BUI CHI THANH

๒๑๑

พระอภิธรรม...ธรรมแห่งชีวิต
คุณพรชัย บรรลุทางธรรม

๒๑๔

สักการะอธิษฐาน
คุณอุทัย ภัทรสุข

๒๑๕

ถาม-ตอบ การเรียนพระอภิธรรมของข้าพเจ้า
แม่ชื่อนันทา นาคบุญ

๒๑๗

ถึงเพื่อนๆ ทุกท่าน
คุณนัยนา กนกเทมพันธ์

๒๑๘

การเรียนพระอภิธรรมในมุมมองของฉัน
คุณอรุณศรี กาววิไล

๒๒๑

ลองไปศึกษาพระอภิธรรมดูสิ คนร้ายก็ยังสู้ไม่ได้เลยนะ
ดร.ธีรบุช ธรรมกิมุขวัฒนา

๒๒๔

ไม่เสียชาติเกิด
คุณชชนัน แสงทองสุข

ภาพความทรงจำอันประทับใจ บนเส้นทางพระอิทธิธรรม

๒๓๗

- พิธีมอบประกาศนียบัตรอิทธิธรรมบัณฑิต
รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

๒๕๕

- พิธีซ้อมใหญ่มอบประกาศนียบัตรอิทธิธรรมบัณฑิต
รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

๒๖๑

- พิธีซ้อมย่อยมอบประกาศนียบัตรอิทธิธรรมบัณฑิต
รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

๒๗๑

- ประมวลภาพแห่งความประทับใจ

๒๘๘

- เบื้องหลังความประทับใจ

๒๙๓

การบริหารงานและการเงิน คณะกรรมการบริหาร
อิทธิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

๒๙๙

สรุปงบการเงิน อิทธิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

๓๐๑

รายนามผู้อุปถัมภ์กองทุนอิทธิธรรมบัณฑิต
รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

๓๐๗

คำแม่เมตตา

๓๐๘

คำอุทิศส่วนบุญกุศล

๓๐๙

บรรณานุกรม

ส่าสึน

พระพรหมวชิราธิบดี

นายกสภามหาวิทยาลัย

ในโอกาส “งานพิธีมอบประกาศนียบัตรอภิธรรมบัณฑิต”
รุ่น ๕๘/๒๕๖๔

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๕

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงประกาศพระธรรมคำสอนเพื่อนำสัตว์ ผู้ประพฤติ ฎิบตตามออกจากทุกข์ในวิภวสงสารซึ่งหาเบื้องต้นและที่สุดมิได้ นับตั้งแต่ทรงประกาศ ธิมจักกัปปวัตตนสูตรเรื่อยมาจนกระทั่งปรินิพพาน ได้มีผู้ประพฤติปฏิบัติตามและรู้ตามได้อย่าง มากหลาย ผู้รู้ตามนั้นเราเรียกว่าอริยสาวก ภายหลังจากตถาคตเจ้าปรินิพพานแล้ว อริยสาวก เหล่านั้นก็ได้ปฏิบัติศาสนกิจ ตามภาคิตที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า “จรถ ฎิกขเว จาริกั พุชชนทิตาย พุชชนสุชขาย โลกานุกมปาย อตถาย ทิตาย เทวมนุสสาน...” (ฎิกขุทั้งหลาย เธอจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่สัตว์มากมาย เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย...) อริยสาวกทั้งหลายได้นำพระธรรม คำสอนนั้นมาสอนต่อ สืบกันเรื่อยมาจากรุ่นสู่รุ่น จนถึงยุคปัจจุบันทุกวันนี้ได้ศึกษาพระธรรม คำสอน ที่บันทึกไว้เรียกว่า พระไตรปิฎก ได้แก่ พระวินัย พระสูตร พระอภิธรรม

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถาบันการ ศึกษาสำคัญของไทย ที่ได้ทำการเรียนการสอนพระธรรมคำสอน ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในส่วนพระอภิธรรมได้ดำเนินการเรียนการสอน อย่างชัดเจน จริงจัง และต่อเนื่องด้วยดีเสมอมา ดังมีผู้สำเร็จการศึกษาพระอภิธรรม หลายรุ่น ปีนี้ก็นับได้รุ่นที่ ๕๘ แล้ว

ในนามนายกสภามหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงขอแสดง ความชื่นชมต่อคณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย ที่ได้เสียสละ กำลังกาย กำลังใจ กำลังสติปัญญา ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระธรรมคำสอนของ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างเข้มแข็ง อนึ่ง ขอแสดงความยินดีกับผู้สำเร็จ การศึกษาอภิธรรมบัณฑิตรุ่น ๕๘ ด้วย

ข้าพเจ้าขอตั้งกัลยาณจิต อารารณาคุณพระศรีรัตนตรัย อดิสมัยฤทธิ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ใน วัตรมหาธาตุฯ อาทิ พระบรมธาตุประดิษฐานอยู่ในพระมณฑป พระศรีสรรเพชญ์ พระประธาน ประดิษฐานในพระอุโบสถ ดวงพระวิญญูญาณ ของสมเด็จพระบวรราชกรมพระราชวังบวร มหาสุรสิงหนาท ผู้ทรงสถาปนาวัตรมหาธาตุฯ และกุศลบารมีที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญเพียรตลอดมา ขออำนาจบารมี ดังที่กล่าวมาแล้ว จงอำนวยอวยพรให้ คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ อภิธรรมโชติกะ วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และผู้ที่สำเร็จอภิธรรมบัณฑิต รุ่น ๕๘ ทุกท่าน ตลอดถึงผู้ที่กำลังศึกษาพระอภิธรรมทุกท่าน จงเจริญรุ่งเรือง ในสิ่งที่ปรารถนาอันเป็น ไปโดยชอบธรรม และจงประสบสุขเลิศล้ำคือพระนิพพาน อยาได้กลับมาประสบทุกข์ทรมาน ในวิภวสงสารนี้อีกเลย

พระพรหมวชิราธิบดี

(พระพรหมวชิราธิบดี)

นายกสภามหาวิทยาลัย

คำอนุโมทนา

พระมหาไพโรจน์ ญาณกุสโล ป.ธ.๙

ผู้อำนวยการอธิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร

การศึกษาพระอธิธรรมกำเนิดขึ้นในประเทศไทย ด้วยความเมตตา และความมีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกล ของพระเดชพระคุณเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ทำให้มีการก่อตั้ง อธิธรรมโชติกะวิทยาลัย ขึ้นในปีพุทธศักราช ๒๕๑๑ ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร และในปีพุทธศักราช ๒๕๒๔ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอธิธรรมโชติกะวิทยาลัยเข้าเป็นหน่วยงาน การศึกษาแผนกหนึ่งของมหาวิทยาลัย ปัจจุบันอธิธรรมโชติกะวิทยาลัยอยู่ภายใต้สำนัก ส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อธิธรรมโชติกะวิทยาลัยได้จัดให้มีการเรียนการสอนพระอธิธรรมทั้งใน ส่วนกลาง และหน่วยบริการสาขาต่าง ๆ ทั่วประเทศดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง จนในปีการศึกษา ๒๕๖๔ นี้มีผู้สามารถสอบผ่าน และสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร ประกาศนียบัตร อธิธรรมบัณฑิต (ป.อบ.) จำนวน ๑๕๖ รูป/คน นับได้เป็นอธิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘ แล้ว โดยอธิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘ ได้เข้าร่วมรับประกาศนียบัตร ในพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๕ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๕

ในนาม อธิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขอขอบพระคุณ ขอคุณ พระเถรานุเถระ หัวหน้าหน่วยบริการสาขา ครูอาจารย์ เจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย อธิธรรมบัณฑิต ศิษย์เก่า และอนุโมทนาขอบคุณมูลนิธิธัมมโชติกะ และท่านผู้ให้การอุปถัมภ์สนับสนุนการจัดการศึกษาพระอธิธรรมทั้งหมด จนสำเร็จตาม วัตถุประสงค์และนโยบายของมหาวิทยาลัยเป็นอย่างดี

อภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘ ได้มีมหากุศลจิตร่วมกัน
จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ เพื่อเป็นอนุสรณ์ที่ระลึกมอบเป็นธรรม
บรรณาการแด่ผู้มีอุปการคุณ จึงขออนุโมทนา และขอแสดง
มุทิตาจิตแก่ผู้สำเร็จการศึกษาทุกท่าน ขออาราธนาคุณพระศรี
รัตนตรัย และอานิสงส์แห่งการบำเพ็ญกิจเพื่อพระพุทธศาสนา
โปรดอภิบาลรักษาอภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘ ให้ถึงความเจริญ
งอกงามไพบูรณ์ในพระบวรพุทธศาสนา ประสบความสำเร็จใน
ชีวิตสมดังเจตนาที่ปรารถนาทุกประการ

พระมหาไพโรจน์

(พระมหาไพโรจน์ ญาณกุสโล ป.ธ.๙)
ผู้อำนวยการอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร

สาส์นแสดงความยินดี

พระราชวัชรบัณฑิต

(ประพนอม ธมฺมาลงกาโร)
เจ้าอาวาสวัดจากแดง

“

หนทางแห่งบัณฑิต

”

ทีฆา ชาครโต รตติ
ทีฆิ สนฺตสุส โยชนํ
ทีโฆ พาลาน สํสาโร
สทฺธมฺมํ อวิชานตํ.

ราตรีเดียวก็ยาวนานสำหรับผู้นอนไม่หลับ ทางโยชน์เดียวก็ยาวไกลสำหรับผู้
ผู้เมื่อยล้า สังสารวัฏก็ยาวนานสำหรับคนพาลผู้ไม่รู้แจ้งพระสัทธรรม

ขอแสดงความชื่นชมจากใจจริงแต่ “อภิธรรมบัณฑิต รุ่น ๕๘” ทุกท่าน
ท่านทั้งหลาย... เราต่างมีเส้นทางชีวิตที่ต่างกัน มีความเป็นมาต่างกัน แต่ได้มาเดิน
ใน “หนทางแห่งบัณฑิต” ร่วมกัน นับเป็นบุญกุศลยิ่งนัก

ท่านทั้งหลาย ... หนทางอันประเสริฐสายนี้มีชื่อว่า “พระอภิธรรม” หนทางนี้มีต้นทางที่พระแท่นปิ่นทุภักมพลศิลาอาสน์ พาดผ่านดาวดึงส์เทวภพ มาสู่มนุสสภูมิ และทอดผ่านกาลเวลากว่า ๒,๐๐๐ ปี มายังกาลปัจจุบัน โดยที่ยังทรงความประเสริฐไม่มีเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ห้วงเวลาอันยาวนานนี้ สังคมโลกได้เปลี่ยนผ่านอารยธรรมมาหลายยุค และไม่ว่าจะยุคใด สมัยใด มนุษย์ก็ต้องเผชิญกับทุกข์ภัยต่างๆ ตลอดมา โดยผลร้ายที่เกิดกับอารยธรรมโลกนั้นเกิดจากธรรมชาติ และมนุษย์เป็นสาเหตุใหญ่ มนุษย์ต้องประสบกับทุกข์ภัย คือภาวะการขาดแคลนอาหารอย่างกว้างขวาง เพราะ “โลภะ” ความอยากได้ไม่สิ้นสุด ต้องประสบภัยสงคราม การคุกคามระดับโลก เพราะ “โทสะ” ความโกรธเกลียดในใจที่มุ่งประหัตประหารกัน และประสบวิกฤตโรคระบาด เพราะ “โมหะ” ที่มีสภาพลุ่มหลงมกมาย และยิ่งในยุคใดที่มนุษย์มี โลก โกรธ หลง หนาแน่นก็จะประสบกับภัยพิบัติทุกอย่างพร้อมกัน

เหตุของปัญหาเหล่านี้ในทางธรรมะได้ชี้ว่าเกิดจาก “อวิชชา” และ “ตัณหา” เป็น “วัฏฏมุข” คือ รากเหง้าที่ทำให้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ร่ำไป การจะไถ่ถอนตนเพื่อพ้นผ่านได้นั้นต้องอาศัยการศึกษาและปฏิบัติตามทางที่ถูกต้องโดยตั้งใจจริง การที่ท่านทั้งหลายได้ดำเนินหนทางที่ถูกต้องมาถึงจุดนี้ในวันนี้ วันที่สามารถเคี่ยวเข็ญตนจนชนะปัญหาในการศึกษาที่ละเอียดลึกซึ้งได้นับเป็นความสำเร็จที่น่าภาคภูมิใจ บ่งบอกได้ว่าท่านมี “กุศลจันตะ” เป็นเครื่องนำทางที่สำคัญ และไม่ใช่นำไปเพื่อกามคุณ ๕ แต่นำไปเพื่อละคลายธรรมที่ควรละ เพิ่มพูนธรรมที่ควรเพิ่มพูน

ท่านทั้งหลาย ... ปลายทางของการศึกษาอื่นอาจมีอามิสทรัพย์สินเงินทองตอบแทนโดย “ความมี” แต่ปลายทางของการศึกษาพระอภิธรรมจะตอบแทนท่านโดย “ความไม่มี” ดังที่ท่านย่อมทราบดีดังได้ศึกษามาแล้ว ท่านจะไม่ได้ทรัพย์ปฏุชน แต่จะได้ “อริยทรัพย์” ที่ไม่อาจใช้ทรัพย์ปฏุชนซื้อหาได้ เพราะต้องศึกษาและปฏิบัติเอง ดังความปรากฏว่า “พระอริยเจ้าทั้งหลายรู้แจ้งโพธิปักขิยธรรมแล้ว จึงกระทำที่สุดแห่งสังสารวัฏได้” บัณฑิตที่รู้ประโยชน์ในโลกนี้ ประโยชน์ในโลกหน้า ประโยชน์อย่างยิ่ง ย่อมจะมีสังสารวัฏไม่ยาวนาน และทราบได้ที่ท่านยังเดินบน “หนทางแห่งบัณฑิต” สายนี้ อยู่ นำศึกษาและปฏิบัติต่อเนื่องจนเห็นผล สังสารวัฏก็จะปรากฏสิ้นเพียง ๗ อตภาพ

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาลวงหน้า มา ณ โอกาสนี้

สาธุ ! สาธุ ! สาธุ !

พระราชวัชรบัณฑิต
(ประพนธ์ ธมฺมาลงฺกาโร)
เจ้าอาวาสวัดจากแดง

ศาสตราจารย์ ดร.ศุภีมาศ สุทธิสัมพัทธ์

นายกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
ประธานมูลนิธิพระอภิธรรมแห่งประเทศไทย

คำนิยาม

จะรู้เรื่องตัวเราได้อย่างไร ? ...

ปรมาตถธรรม และกฏธรรมชาติ (ไตรลักษณ์) ของสภาวะธรรม ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติหรือไม่ก็ตาม ธรรมนี้ก็คงมีอยู่อย่างนั้น กฏธรรมชาติก็ยังคงมีอยู่เป็นธรรมดา เพียงแต่พระพุทธรองค์ทรงรู้แล้วนำมาเปิดเผยแก่เวไนยสัตว์ทั้งหลายเท่านั้น จึงถือว่าเป็นการปรากฏตัวในโลกมนุษย์เป็นครั้งแรก ต่อมาจึงได้มีการบันทึกไว้ในหมวด “อภิธรรมปิฎก” เป็นธรรมะหมวดที่ ๓ ในพระไตรปิฎกสอนให้รู้จักธรรมชาติอันแท้จริงที่มีอยู่ภายในสัตว์ คือรูปนาม ชั้น ๕ และธรรมชาติที่ปราศจากกิเลสตัณหา พ้นจากชั้นทั้งหลาย พ้นจากทุกข์ทั้งปวงโดยสิ้นเชิง เมื่อชีวิตดับลงจึงไม่มีการสืบต่อของจิตเจตสิก รูปและภพชาติอีกต่อไป นั่นคือนิพพาน

การศึกษาพระอภิธรรมจะทำให้เข้าใจหลักธรรมที่แท้จริง อันเกิดจากพระสัมพันธูปถัมภ์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพียงอ่านท่องจำศึกษาให้เข้าใจ และน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติอย่างถูกต้อง จะทำให้เข้าใจและเข้าถึงแก่นของพระพุทธศาสนาได้ในที่สุด

สิ่งที่รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิด จากการศึกษาพระอภิธรรมจึงเป็นการสังสมปัญญาบารมีที่ประเสริฐสุด ทำให้เกิดปัญญารู้แจ้งโลกคือตัวเราว่าแท้จริงแล้วไม่มีตัวเราเลย ช่วยให้ผู้เห็นธรรมได้รู้ถึงความเห็นผิดของตน จนนำไปสู่ความสงบสุขอันสถาพร เกิดประโยชน์แก่ตนเอง และผู้อื่นโดยทั่วไป

“

ชนเหล่าใด
เป็นผู้เพ่งพินิจศึกษาตามในข้อสั่งสอน
อันเรากล่าวไว้แล้ว
ชนเหล่านั้น ไม่ประมาทอยู่ในกาล
ไม่พึงไปสู่อำนาจแห่งมัจจุ.

”

80.23/101

หรือ 45.15/74-75 เวนตุสุต

ศาสตราจารย์ ดร.ศลิมาศ สุทธิสัมพันธ์
นายกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
ประธานมูลนิธิพระอภิธรรม แห่งประเทศไทย

พระศรีสรรเพชญ์

พระประธานในพระอุโบสถ

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก

“

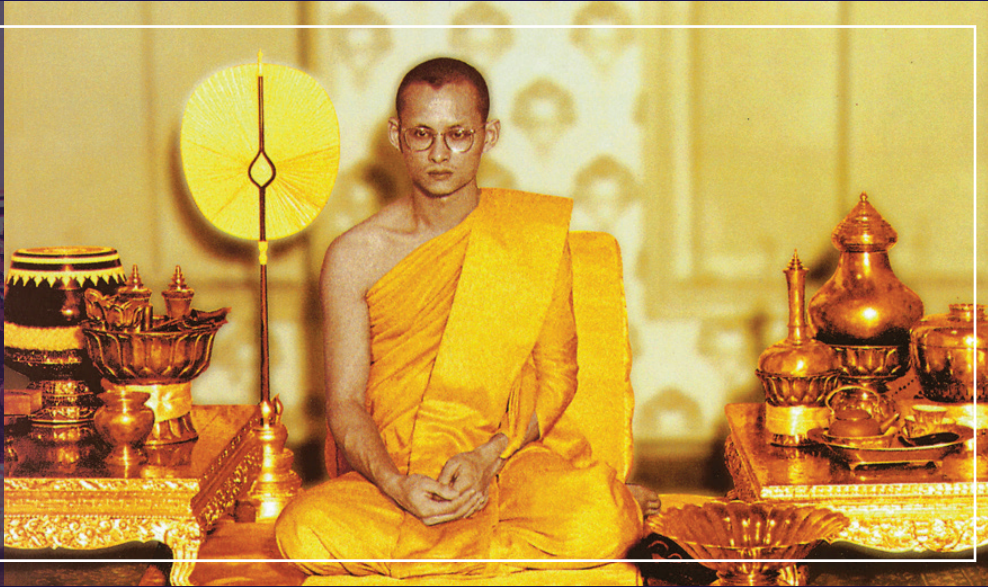
พระพุทธศาสนาบาททั้งปวงซึ่งกุลบุตรได้ศึกษาและปฏิบัติสืบมาจนบัดนี้ย่อมเนื่องอยู่ในพระปริยัติไตรปิฎกทั้งสิ้น ก็ธรรมอันใดที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสสั่งสอน ย่อมเป็นธรรมอันวิเศษอุดมยิ่ง ซึ่งจะนำไปให้สัตว์พ้นจากทุกข์ภัยได้โดยจริง เป็นธรรมวิเศษเพียงแท้ ย่อมจะเป็นที่ปรารถนาของผู้ซึ่งมีปัญญาได้เล่าเรียนตริตrongแล้ว ปฏิบัติตาม ได้รับผลมากน้อยตามประสงค์ ก็คงจะยังมีผู้ซึ่งจะอยากเรียนรู้เพื่อปฏิบัติตามสืบไปภายหน้าเป็นแน่จึงเป็นธรรมที่ควรสงวนไว้ ให้เป็นประโยชน์แก่ชนภายหน้า

”

(จาก “อารัมภกถา พระไตรปิฎกฉบับรัชกาลที่ ๕”)

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

ขณะทรงผนวช

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีพระราชประสงค์ที่จะได้ทรงพระผนวชในพระพุทธศาสนา ด้วยทรงพระราชดำริว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่เลื่อมใสนับถือ ต่อมาเมื่อทรงมีโอกาสคุ้นเคยกับหลักการและแนวทางปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน ก็มีพระราชศรัทธายิ่งขึ้น เพราะได้ทรงประจักษ์แก่พระราชหฤทัยว่า พระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประกอบด้วยเหตุผลและศีลธรรม จึงเสด็จออกทรงพระผนวชเมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง มีสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นพระราชอุปัชฌาจารย์ สมเด็จพระวันรัตน์ (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตร เป็นพระอนุศาสนาจารย์ และพระศาสนโสภณ (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม เป็นพระกรรมวาจาจารย์ มีพระสงฆ์นั่งหัตถบาฬ รวม ๓๐ รูป ทรงได้รับพระสมณฉายาว่า “ภูมิพล” จากนั้นเสด็จฯ ไปประทับ ณ พระตำหนักปั้นหย่า วัดบวรนิเวศวิหาร โดยทรงปฏิบัติพระธรรมวินัยตามแบบอย่างพระภิกษุโดยเคร่งครัด ในวันที่ ๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๙๙ จึงทรงลาสิกขา ณ วัดบวรนิเวศวิหาร รวมเวลาที่ทรงพระผนวชในพระบวรพุทธศาสนาเป็นเวลา ๑๕ วัน

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

ขณะทรงผนวช

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระทัยศรัทธาจะอุปสมบทในบวรพุทธศาสนา พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทรงผนวชในวันที่ ๖ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๒๑ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง โดยมีสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (วาสน์ วาสโน) เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และสมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณฺณโก) ถวายอนุสาสน์ ผนวชแล้วเสด็จฯ ไปทำทัฬหีกรรม ณ พระอุโบสถพระพุทธรัตนสถาน โดยมีสมเด็จพระสังฆราช (วาสน์ วาสโน) เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ จากนั้นจึงเสด็จฯ ไปประทับ ณ พระตำหนักปั้นหยาวัดบวรนิเวศวิหาร พระมหารัชมงคลดิลก (บุญเรือน ปุณฺณโก) เป็นพระอภิบาล ผนวชอยู่ ๑๕ วัน จึงทรงลาสิกขา

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชดำรัส
ประกาศพระองค์เป็น
พุทธศาสนูปถัมภก

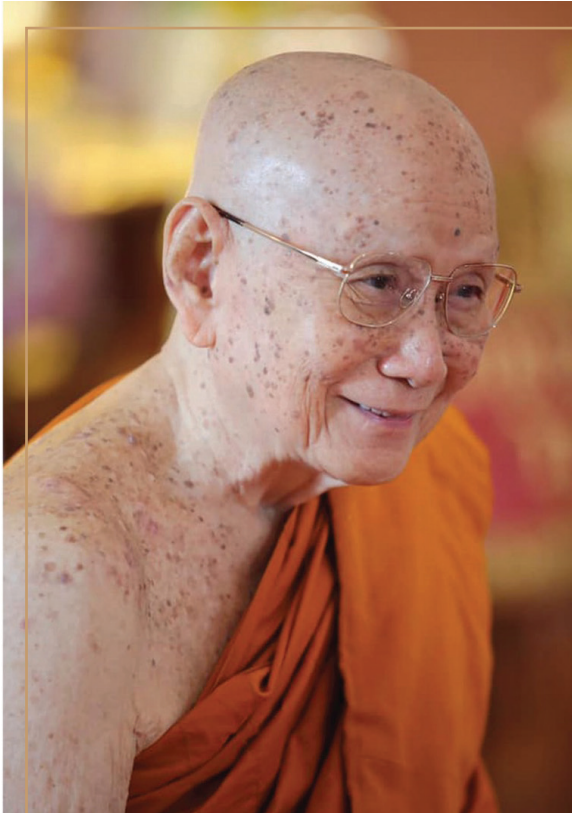
เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๒

“

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ
แต่เดิมมาข้าพเจ้าได้มีจิต
ศรัทธาเลื่อมใสและได้ถึง
พระรัตนตรัยเป็นสรณะ
ด้วยวิธีนั้น ๆ อยู่แล้ว

ฉะนั้น บัดนี้ข้าพเจ้าได้เถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเษก
แล้ว จึงขอมอบตัวแด่พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า
กับได้รับการจัดการให้ความคุ้มครองรักษาพระพุทธศาสนา
โดยชอบธรรมตลอดไป ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ขอพระสงฆ์
จงจำไว้ด้วยดีว่า ข้าพเจ้าเป็นพุทธศาสนูปถัมภกเถิด

”

ธมฺมกาโม   ภาวํ โหติ
ผู้ชอบธรรม   เป็นผู้เจริญ

พ.ศ.๒๕/๓๔๖.

เนื่องในโอกาสกฐินสมัยขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช ๒๕๖๖
ขอท่านจงมั่นคงในความชอบธรรม เพื่อความเจริญทั้งความเป็นสุขของตนและส่วนรวมเทอญ
ขออำนาจพร

(สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ)
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

บูรพาจารย์

แห่งอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สมเด็จพระพุฒาจารย์

(อาจ อัสภมมหาเถร)

อัครมหาบัณฑิต

อดีตนายกสภามหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ให้กำเนิดการศึกษาพระอภิธรรมในประเทศไทย

พระสัทธัมมโชติกะ ธรรมาจริยะ

ปรมาจารย์แห่งอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

ผู้เชี่ยวชาญด้านพระอภิธรรมปิฎก

แห่งประเทศไทย

“...พระอภิธรรมนี้เป็นธรรมอันประเสริฐ สามารถทำให้ผู้ศึกษาเล่าเรียน มีความรู้ความเข้าใจได้ถูกต้อง ตามสภาวะ และสามารถแก้ความเห็นผิด

ใจดี คุณแน่น ขี้ไว้ เป็นที่ระหว่า
 คุุชิตถ, ธรรมจริย
 พ.ศ. ๒๔๘๓

ความเข้าใจผิด ความสงสัย ความกลัวในสิ่งที่ไม่ควรกลัว ความไม่กลัวในสิ่งที่ไม่ควรกลัว ความละอายในสิ่งที่ไม่ควรละอาย ความไม่ละอายในสิ่งที่ไม่ควรละอาย เหล่านี้เป็นต้น ให้ปราศจากไปเสียได้ กับทั้งเรื่องต่าง ๆ ที่ตนยังมีความสงสัยไม่เข้าใจ หรือเข้าใจผิดอยู่ที่เกี่ยวข้องกับการฟัง การศึกษาในพระสูตรพระวินัยต่าง ๆ นั้น ถ้าได้ศึกษาให้เข้าใจดีในพระอภิธรรมทั่วไปแล้ว ย่อมสามารถทำให้หายจากความสงสัย มีการตัดสินใจได้โดยเด็ดขาด ความไม่เข้าใจก็กลับเข้าใจดีขึ้น ความเข้าใจผิดก็กลับเข้าใจได้ถูกต้อง เหล่านี้ เป็นผลที่เกิดมาจากการศึกษาพระอภิธรรมทั้งสิ้น...”

พระสัทธัมมโชติกะ ธรรมจริยะ

วันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๕

มหาวิทยาลัยมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

จริยธรรมโชติดิการวิทยาลัย มจร

คณะผู้บริหาร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระพรหมวชิราธิปดี

นายกสภามหาวิทยาลัย

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.

อธิการบดี

พระมหาชำนาญ มหาชาโน, ดร.

รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์
และเผยแผ่

พระสุธีวีรบัณฑิต, รศ.ดร.

ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริม
พระพุทธศาสนาและบริการสังคม

คณะกรรมการ

คณะกรรมการบริหาร อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.
ประธานกรรมการ

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.
กรรมการ

พระราชวัชรสารบัณฑิต, รศ.ดร.
กรรมการ

พระมหาชำนาญ มหาชาโน, ดร.
กรรมการ

พระสุธีวัชรบัณฑิต, รศ.ดร.
กรรมการ

พระเมธีวราญาณ, ผศ.ดร.
กรรมการ

พระมหาอติเดช สติวโร, ผศ.ดร.
(รักษาการหัวหน้าภาควิชาพระพุทธศาสนา)
กรรมการ

พระครูศรีวิทธิปัตถนทิต, ศ.ดร.
กรรมการ

พระครูอุปถัมภ์สุดคุณ
กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

พระมหาไพโรจน์ ภาณกุลโล ป.ธ.๙
กรรมการและเลขานุการ

พระมหาชัยวุฒิ ชยวุฑฒิ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ
กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

ศ.ดร.คูสิมาศ สุทธิสัมพันธ์
กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

ดร.วิติษฐ์ ชัยสุวรรณ
กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

นายจํารูญ ธรรมตา
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร

พระมหาไพโรจน์ ญาณกุสโล ป.ธ.๙
ผู้อำนวยการอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

พระมหาชัยวุฒิ ชยวุฒโฒ
รองผู้อำนวยการอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

นายจ่ารุณ ธรรมดา
นักวิชาการศึกษา

นายชัยพร วัชระสุขโพธิ์
นักจัดการงานทั่วไป

นายนรินทร์ จันทำ
นักจัดการงานทั่วไป

รายนาม รายนามคณาจารย์ประจำ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร

พระมหาไพโรจน์ ญาณกุลโล ป.ธ.๙
ศาสนธรรมมาจาริยะ, อุกโตวิภังคธรร,
อุกโตวิภังคโกวิทะ, วนยปาณีปารุ

พระมหาภาณุวัฒน์ ปิยสิโล
น.ร.เอก, ป.ร.๔, ป.อบ.,
พร.ม. (กิตติมศักดิ์)

พระอชิน โทณทัณฺเฐ
อัครมหาบัณฑิต

พระครูปลัดประเสริฐ สุ่มงคลโล
อ.ร.เอก, ป.อบ.

พระครูภาวนาธีรวรคุณ วิ.
อ.ร.เอก, ป.ร.๔, ป.อบ.

พระมหาชัยญณะ กิจจจรโร
ป.ร.๓, ป.อบ.

พระมหาทริเดช จิตตสุโก
อ.ร.เอก, ป.ร.๕, ป.อบ., พร.ม.

พระครูสมุห์ทวี เกตุธมโม
อ.ร.เอก, ป.อบ.

พระสุทิน ทินนาโร
อ.ร.เอก, ป.อบ.

พระพันธ์ศักดิ์ โอภาโส
น.ร.เอก, น.บ., ป.อบ.

พระชัยยุทธ์ ชัยยุทธ์
น.ร.เอก, ป.อบ.

พระมหาศักดิ์ชัย ชัยวุฑฒ โป.ธ.๙
น.ร.เอก, ป.ร.๙, ป.อบ.

พระมหาชัยณรงค์ กนุดตมฺโม, ดร.
น.ร.เอก, ป.ร.๘, พร.ด., ป.อบ.

อ.พิรุณ นิตร์โสภณพงศ์
ป.อบ.

อ.ชนเดช เพ็ญทวี
M.B.A., ป.อบ.

อ.พิชยุตม์ ตันไพโรจน์
วศ.บ., บร.ม., ป.อบ.

อ.อานันต์ชัย เหลืองอมรชัย
ร.ศ.เอก, บร.บ., ป.อบ.

อ.ประชา แสงทองสุข
M.B.A., ป.อบ.

อ.พนนที สาครยุทธเดช
พ.บ., ป.อบ.

แม่ชีวาราศรี ยอดมาลัย
ร.ศ.เอก, ศศ.บ., ป.อบ.

แม่ชีวิไล กุฑธอินทร์
ร.ศ.เอก, ศน.ม., ป.อบ.

แม่ชีสกาวิรัตน์ ราชิทรัพย์
ร.ศ.เอก, ศศ.บ., ป.อบ.

แม่ชีสดใส เฟื่องเทศ
ร.ศ.เอก, บ.ศ.๔, ป.อบ.

แม่ชีทองสุข ทองกระจ่าง
กศ.บ., ร.ศ.เอก, ป.อบ.

แม่ชีปาริชาติ ทองนพคุณ
พร.ม., ป.อบ.

อ.ประทุม เตมิยสุต
ร.ศ.เอก, พร.ม. (กิตติมศักดิ์),
ป.อบ.

อ.กอบกาญจน์ เทียนไชยมงคล
ร.ศ.เอก, ศศ.บ., ป.อบ.

อ.สุมาลัย พาณิชยกุล
ร.ศ.เอก, วท.บ., ป.อบ.

อ.รุจิพร ผลาจรศักดิ์
ภ.บ., ป.อบ.

อ.เกตุร อัสนกุล
ร.ศ.เอก, บช.บ., ป.อบ.

อ.ชนิษฐา เสงประสิทธิ์
สท.บ., บร.ม., ป.อบ.

ศ.ดร.ณัฐนันท์ สิ้นชัยพานิช
ภ.บ., วท.บ., ปส.ด., บ.ศ.ต,
ร.ศ.เอก, ป.อบ.

ผศ.ดร.วราภัสร์ ปากเพียรกิจวัฒนา
วท.ด., ร.ศ.เอก, บ.ศ.ต, ป.อบ.

อ.สุนีย์ กษิติประดิษฐ์
ศ.บ., ป.อบ.

อ.จินนัตตา มิลินทะเปต
บช.บ., M.B.A., ป.อบ.

อ.กัญญา สุวรรณกรสกุล
อ.บ., ป.อบ.

อ.ประพันธ์ สุพัฒนศิลป์
ท.บ., M.B.A., ป.อบ.

ดร.อัญชญา พุฒไศสุาน
บช.บ., น.บ., บร.ม., พร.อ., ป.อบ.

อ.อรุณศรี กาววิไล
ศ.บ.(การเงินการธนาคาร),
MBA (Marketing), ป.อบ.

ทำเนียบผู้ อำนวยการ - รองผู้ อำนวยการ

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๑๑ - ๒๕๑๙	พระธรรมปัญญาบดี (สวัสดิ์ กิตติสารเถร) พระพิมลธรรม (อาจ อาสภเถร)* พระเทพสิทธิมนี (โชคก ญาณสิทธิ)** พระครูสังวรสมาธิวัตร (ประเดิม โทมโล) พระอาจารย์ทองแบน สุทนต์โล พระครูธรรมธรมุนต์ นนฺทิโก	ประธานอำนวยการ ประธานอำนวยการ เลขาธิการ ผู้จัดการ อาจารย์ใหญ่ อาจารย์ใหญ่
พ.ศ. ๒๕๒๗ - ๒๕๒๙	พระครูสังวรสมาธิวัตร (ประเดิม โทมโล) พระครูธรรมธรมุนต์ นนฺทิโก	ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ
พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๓๕	พระครูธรรมธรมุนต์ นนฺทิโก*** พระวิสุทธิ์ คุตตชโย	ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ
พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๔๑	พระครูศรีโชติญาณ (แสวง โชติปาโล) พระมหาบุญเพ็ง จิระมโม	ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ
พ.ศ. ๒๕๔๒ - ๒๕๔๕	พระมหาไพเราะ จิตสีโล	ร.ก.ผู้อำนวยการ
พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙	พระครูวิมลธรรมรังสี (สุภาพ เขมรสี)	ร.ก.ผู้อำนวยการ
พ.ศ. ๒๕๔๙ - ๒๕๕๐	พระมหาอำนวยการ วิสุทโธ	ร.ก.ผู้อำนวยการ
พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๖๓	พระครูอุปถัมภ์สุดคุณ (อำนวยการ วิสุทโธ)	ผู้อำนวยการ
พ.ศ. ๒๕๖๓ - ๒๕๖๔	พระครูอุปถัมภ์สุดคุณ (อำนวยการ วิสุทโธ)	ร.ก.ผู้อำนวยการ
พ.ศ. ๒๕๖๔ - ปัจจุบัน	พระมหาไพโรจน์ ญาณกุสโล ป.ธ.๙	ผู้อำนวยการ
พ.ศ. ๒๕๕๙ - ปัจจุบัน	พระมหาชัยวุฒิ ขยวฑุโธ	รองผู้อำนวยการ

หมายเหตุ

* ได้รับถวายตำแหน่ง อัครมหาบัณฑิต จากรัฐบาลเมียนมาเป็นรูปแรกของประเทศไทย และได้รับโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น สมเด็จพระพุฒาจารย์

** พระอาจารย์ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ได้รับเลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระธรรมธีรราชมหามุนี

*** ได้รับถวายตำแหน่ง อัครมหาบัณฑิต จากรัฐบาลเมียนมา พ.ศ. ๒๕๕๐

หัวหน้า

หัวหน้าหน่วยบริการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร

พระพรหมวชิรมงคล
วัดราชธรรมาวาสวิหาร กทม.

พระพรหมวชิราภรณ์
วัดพุทธบูชา กทม.

พระธรรมปัญญาภรณ์
วัดมหาธาตุวรวิหาร จ.ราชบุรี

พระธรรมวชิรโมลี
วัดยานนาวา กทม.

พระเทพวิสุทธิดิลก
วัดสามพระยา กทม.

พระราชปริยัติสุธี
วัดธรรมามูล จ.ชัยนาท

พระราชปริยัติธาดา
วัดหาดใหญ่สีตาราม จ.สงขลา

พระราชวัชรบัณฑิต
วัดจากแดง จ.สมุทรปราการ

พระราชนาวาชิรญาณ
วัดมเหยงคณ์ จ.พระนครศรีอยุธยา

พระภิกษุสงฆ์สมณคุณ วิ. ป.๓.๙
วัดเขาสมโภชน์ จ.ลพบุรี

พระภิกษุสงฆ์สมณคุณ วิ.
วัดป่าธรรมโสภณ จ.ลพบุรี

พระศรีปริยัติสุธี
วัดสร้อยทอง กทม.

พระสุวรรณเมธี, ดร.
วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร
จ.เชียงใหม่

พระวัชรกิจโกศล, ดร.
วัดหาวนาราม จ.อุบลราชธานี

พระวิมลภาวนานุสิฐ วิ.
วัดกลาง จ.สุพรรณบุรี

พระภานุชาธรรมาภิรัช วิ.
วัดไร่เปิง (ตโปทาราม) จ.เชียงใหม่

พระมหาไชยพร อิทฺธิวโร ป.ธ.๙, ดร.
วัดสระบัว จ.เพชรบุรี

พระครูศรีภาวนาวิสูทธิ
วัดสะแกแสง จ.นครราชสีมา

พระครูวิบูลปริยัติกิจ
วัดเขาพุทธรโคดม จ.ชลบุรี

พระครูสุทธิธรรมสมาจาร วิ.
วัดท่าโบราน จ.ชลบุรี

พระครูนิทัศน์สารโกวิท
วัดสระโบสถ์ จ.นครสวรรค์

พระครูภาวนาปัญญาสาร
วัดสว่างมีชัย จ.บึงกาฬ

พระครูภาวนาธีรวรคุณ
วัดเพลง (กลางสวน) กทม.

พระครูสุวรรณวิจิตร, ดร.
วัดสามชุก จ.สุพรรณบุรี

พระครูวินัยธรถวิล ถาวรธมฺโม
วัดอุดมมงคล จ.กาญจนบุรี

พระครูพนมวานานุรักษ์
วัดพนมวนาวาส จ.ฉะเชิงเทรา

พระครูภาวนาเจติยารักษ์
วัดท่าพระธาตุเมืองเทพ จ.อุทัยธานี

พระมหาฉาย อรุโณ, ดร.
วัดเมืองบาง จ.เชียงใหม่

พระครูธรรมธรรสัมพันธ์ ถิรธมฺโม
วัดจันทรสข จ.ปทุมธานี

พระครูประกาศสมาธิคุณ
วัดสุวรรณประสิทธิ์ กทม.

พระครูปลัดจรัส กุมาโร
วัดท่ามะโอ จ.ลำปาง

พระครูพิหารธรรมาทร, ดร.
วัดเจริญธรรมาราม กทม.

พระอธิการประจวบ จันทธมฺโม
วัดนาพร้าวเก่า จ.ชลบุรี

พระอธิการมานพ สิริมงคลโล
วัดพรหมจริยาวาส จ.นครสวรรค์

พระอธิการสมบุรณ์ สิริบุญโญ
วัดพีชอุดม จ.ปทุมธานี

พระครูสมุห์ทวี เกตุธมฺโม
วัดป่าชัยมงคล จ.บุรีรัมย์

พระมานพ อุปลโม
ศูนย์ปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ ๘๔ พรรษา
ราชนครินทร์ (เขาดินหนองแสง) จ.จันทบุรี

ศ.ดร.ศุสิมาต สุทธิสัมพันธ์
ห้องเรียนพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์

คณะกรรมการบริหาร อภิธรรมบัณฑิต

รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

ประธานรุ่นฝ่ายสงฆ์

พระมหาสมศักดิ์ กิจจสาโร

ประธานรุ่นฝ่ายฆราวาส

คุณพรชัย บรรลุทางธรรม

รองประธานรุ่น

พระมหาวิทยาภรณ์ จกกวโร

คุณสมชัย เจนสุดรักวงศ์

คุณประกาสิต กาววิไล

คุณธีรนุช ธรรมภิมุขวัฒนา

คุณอุทัย ภัทรสุข

คุณสุวิทย์ กอปรวิริยะกิจ

คุณวรรณภา กลันทกานนท์

คุณจิรดา จิรธนวิชัย

คุณสุรเชษฐ์ วินัยกุล

คุณสุรางค์รัตน์ แซ่เตียว

คุณธีรภูมิ จริวัฒน์ศิรินนท์

คุณชชนัน แสงทองสุข

คุณวิจิตรา บุญช่วย

คุณศศิวรรณ เตชะกฤตธีรนนท์

คุณอภิชัย ยวนะเตมีย์

คุณทัศนีย์ กอปรวิริยะกิจ

คุณจีรภา ฉวีวงศ์

คุณนภวรรณ พูนมาลัยทรัพย์

คุณภัทรจิต ทัพชัย

กรรมการและที่ปรึกษาฝ่ายสงฆ์

พระอาจารย์มหาไพโรจน์ ญาณกุสโล
พระอาจารย์สุทิน ทินนาโก

พระมหาชัยวุฒิ ขยวฑูโต
พระอาจารย์บัณฑิต ญาณธีโร

กรรมการและที่ปรึกษาฝ่ายฆราวาส

อาจารย์จำรูญ ธรรมดา
อาจารย์ธเนช เพ็ญทวี

อาจารย์กอบกาญจน์ เทียนไชยมงคล
อาจารย์ประชา แสงทองสุข

กรรมการและเลขานุการ

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
กรรมการและประชาสัมพันธ์
กรรมการและผู้ช่วยประชาสัมพันธ์
กรรมการและเหรัญญิก
กรรมการและผู้ช่วยเหรัญญิก
กรรมการและผู้ช่วยเหรัญญิก

คุณชนาธิป คล้อยสวาท
คุณเจนจิรา รัชนิพันธ์
คุณขวัญชนก บุญยเลขา
คุณยิ่งพิสุทธิ์ ฤทธิมณี
คุณรัตนา ตั้งศรีรัตน์
คุณชชนัน แสงทองสุข
คุณอรุณศรี กาววิไล

กรรมการ

พระครูธรรมธรมานพ สุชาโต
คุณแม่ชีสุภานัน โสณาพูน
คุณแม่ชีวงเดือน สิทธิจันทร์
คุณโสธนา รุจิวรรณ
คุณนุชรีย์ โชติพันธุ์วิทยากุล
คุณอรุณวรรณ หล่อพัฒนเกษม
คุณชัยโรจน์ วัฒนาวงศ์ศิริ
คุณธิดาวรรณ วัฒนาวงศ์ศิริ
คุณศรีสุดา แซ่อึ้ง
คุณสุวรรณา อักษรกิจ
คุณสุวิษา อินตาหล่อเป้า

คุณจินตนา จริวัฒน์ศิรินนท์
คุณแสงเดือน จารุโรจน์สกุลชัย
คุณชนินทร์ เลิศคณาวณิชกุล
คุณธัญญา ราชประสิทธิ์
คุณรัตมณี หาญวณิชศักดิ์
คุณฐิตินันท์ เชี่ยวทอง
คุณสุนันทา รางแดง
คุณสุลักษณ์ ทรัพย์บริบูรณ์
คุณกัญยาวิระ อรชุน
คุณชชุกุล ไตวรรณเกษม

คณะกรรมการบริหารอธิการบดีคนที่ ๓

วันที่ ๕๘/๒๕๖๔

คณะทำงานอภิธรรมบัณฑิต อภิธรรมบัณฑิต

รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

พระมหาสมศักดิ์ กิจจสารโ ป.ธ.๙

คุณพรชัย บรรลุทางธรรม

คุณชชนัน แสงทองสุข

คุณรัตนา ตั้งศรีรัตน์

คุณชนาริพ คล้อยสวาท

คุณวิจิตรา บุญช่วย

คุณธีรวุฒิ จริวัฒน์ศิรินนท์
คุณจินตนา จริวัฒน์ศิรินนท์

คุณสมชัย เจนสุดร์กวงศ์

คุณรัตมณี ทาญวานิชศักดิ์

คุณชวัลยชนก บุญยเลหา

คุณเจนจิรา รัชนิพนธ์

คณะทำงานจริยธรรมบัณฑิต จริยธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

คุณชนินทร์ เลิศคณาวนิชกุล

คุณแสงเดือน จารุโรจน์สกุลชัย

ดร.ธีรนุช ธรรมภูมิขัวพัฒนา

คุณธัญญา ราชประสิทธิ์

คุณฐิตินันท์ เชียงทอง

คุณศศิวรรณ เตชะกฤตธีรนันท์

คุณอุทัย ภัทรสุข

คุณโสธนา รุจิวรรณ

คุณอรุณศรี กาววิไล
คุณประภาสิต กาววิไล

คุณนุชรีย์ โชติพันธ์วิทยากุล

คุณสุนันทา รางแดง

คุณภัทรจิต ทัพชัย

คุณยิ่งพิสุทธิ์ ฤทธิมนต์

ทำเนียบอภิธรรมบัณฑิต

รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

อภิธรรมบัณฑิต

รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

พระธีระพงษ์ โสธโน (จันทรเรือง)

คุณวุฒิ น.ร.เอก, ป.อบ.
สำนักเรียน วัดสามชุก
คติพจน์ วิริเยน ทุกขมจเจติ
บุคคลจะสว่างทุกข์ได้เพราะความเพียร

พระบุญลือ กิตติคุณ (ชุ่มพรมราช)

คุณวุฒิ น.ร.เอก, ป.อบ.
สำนักเรียน วัดสุวรรณประสิทธิ์
คติพจน์ สังขารทั้งหลาย มีความเสื่อมไป
เป็นธรรมดา ท่านทั้งหลาย จงทำความไม่
ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด

พระมหาพิชิต สุจิตโต (วงศ์สุขะ)

คุณวุฒิ น.ร.เอก, ป.ร. ๔, ป.อบ.
สำนักเรียน วัดเก่าโบราณ
คติพจน์ ธรรมทั้งหลายทั้งปวง
ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น

พระครูธรรมธรมานพ สุขชาติ (ภูมิดอกรักษ์)

คุณวุฒิ ป.โท สาธารณสุข, น.ร.เอก, ป.ร. ๑-๒, ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ การศึกษาเรียนรู้ที่ดี คือการพัฒนาตน
 และเพื่อนำไปสู่การละทิ้งตัวตน

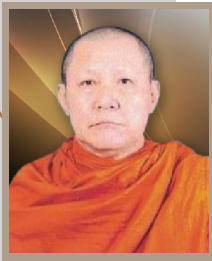
พระมหาวิथाการณ์ จกกวโร (กุลสุวรรณ)

คุณวุฒิ น.ร.เอก, ป.ร. ๙, ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ ทำดีได้ดี

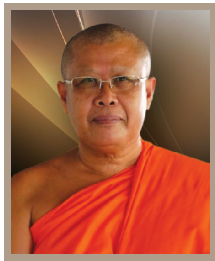
พระวีระศักดิ์ ปิยธมโม (ศรชา)

คุณวุฒิ น.ร.โท, ป.อบ.
สำนักเรียน วัดสุวรรณประสิทธิ์
คติพจน์ ไม่ว่าจะอะไร ใจก็ยังนิ่งสงบ
 ถูกกระทำเพียงใด ใจก็ไม่ทุกข์

พระสง่า เตชธมโม (รัตนสวัสดิ์), ดร.

คุณวุฒิ พธ.ด., น.ร.เอก, ป.ร. ๑-๒, ป.อบ.
สำนักเรียน วัดพระธาตุศรีจอมทองฯ
คติพจน์ อยู่กับปัจจุบัน

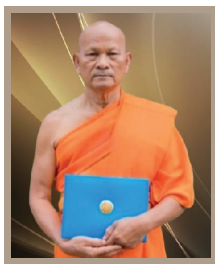
พระมหาสมศักดิ์ กิจจสารโ (ชูชาติ)

คุณวุฒิ พธ.ม., น.ธ.เอก, ป.ธ. ๙, ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ ชีวิตยังคงอยู่ ต้องเรียนรู้อดตลอดไป

พระครูสิริพุทธิตาสตร์ ขนฺติโสภโณ (นาเมือง), ดร.

คุณวุฒิ พธ.ด., น.ธ.เอก, ป.ธ. ๕, ป.อบ.
สำนักเรียน วัดสามชุก
คติพจน์ เป้าหมายชีวิต ผูกมิตรบารมี

พระสุทธิ ญาณวโร (คำหวาน)

คุณวุฒิ น.ธ. เอก, ป.อบ.
สำนักเรียน ห้องเรียนพุทธสมาคมฯ (วัดหัวคู้)
คติพจน์ ทำวันนี้ให้ดีที่สุด

PHRA BUI CHI THANH

คุณวุฒิ พธ.ม., น.ธ.เอก, ป.อบ.
สำนักเรียน ห้องเรียนพุทธสมาคมฯ
คติพจน์ พยายามเปิดหนังสือทุกวัน

นายกุลสรศักดิ์ สรรเพชดา

คุณวุฒิ ป.๔, ป.อบ.
สำนักเรียน ห้องเรียนพุทธสมาคมฯ
คติพจน์ ศรีทราดี มีปัญญาเป็นฐาน

นายคาวี วิภูมิติตสกุล

น.บ., น.บ.ท., ธ.ศ.เอก,
ป.อบ. (จัดระฆังฯ), ป.อบ.
วัดสุวรรณประสิทธิ์ **คุณวุฒิ**
เรียนอภิรธรรมได้มากกว่าที่คิด **สำนักเรียน**
คติพจน์

นายชินินทร์ เลิศคนาวนิชกุล

คุณวุฒิ วท.ม., น.ร.ตรี, ป.อบ.
สำนักเรียน วัดสามพระยา
คติพจน์ กำลังใจ ทำให้เราเดินก้าวต่อไป
ด้วยความอดทน

นายชัยโรจน์ วัฒนาวงศ์ศิริ

บร.ม., ป.อบ. **คุณวุฒิ**
วัดเพลง (กลางสวน) **สำนักเรียน**
ทำตนอยู่ในศีลในธรรม **คติพจน์**
ทำดีเพื่อสังคม

นายชูศักดิ์ ศรีวิทันกุล

คุณวุฒิ วศ.บ., น.ส.เอก, ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ ความพยายามอยู่ที่ไหน
 ความสำเร็จอยู่ที่นั่น

นายณรงค์ศักดิ์ นนทภา

ป.อบ. **คุณวุฒิ**
 วัดพุทธบูชา **สำนักเรียน**
 ไม่ทุกข์ ก็เพราะ ไม่มีเหตุเกิดทุกข์ **คติพจน์**
 ไม่มีเหตุเกิดทุกข์ ก็ไม่ทุกข์

นายณฤกษ์ ศรีวิชิตวัฒน์

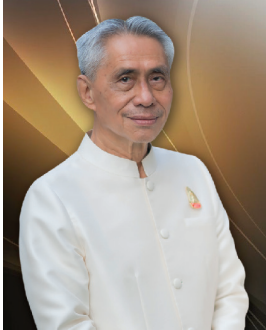
คุณวุฒิ วท.ม. (เกียรตินิยม), ป.อบ.
สำนักเรียน วัดยานนาวา
คติพจน์ สัจจะคือความไม่ตาย บุคคลที่
 ซ้ำมพันความเกิด แก่ เจ็บ ตาย
 ล้วนแล้วแต่ได้กระทำสัจจะให้บริบูรณ์

นายดิลก จิตตเสนา

วศ.บ., ส.ศ. เอก, ป.อบ. **คุณวุฒิ**
 วัดสามพระยา **สำนักเรียน**
 ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน **คติพจน์**

นายธีรวุฒิ จริวัฒน์ศิรินนท์

คุณวุฒิ Jr.Acc., U.S.A., ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ ธมฺโม ทเว รุกฺขติ ธมฺมจารี
ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม

นายบัลลังก์ ปิงเจริญกุล

วศ.บ., M.P.P.M., ป.อบ.
อชว.มจร
ไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทำแต่ความดี
ทำใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์

คุณวุฒิ
สำนักเรียน
คติพจน์

นายประกาศิต กาววิไล

คุณวุฒิ วศ.บ. (โยธา), MBA (Finance). ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ ทำตนให้เป็นปกติธรรมดา
และเบียดเบียนผู้อื่นให้น้อยที่สุด

นายประนอม ดำเกิงเดช

น.บ., ป.อบ.
วัดราชาธิวาสวิหาร
ปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นได้
จะเป็นหนทางสู่ความดับทุกข์

คุณวุฒิ
สำนักเรียน
คติพจน์

นายพรชัย บรรลุทางธรรม

คุณวุฒิ MBE, ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ ไม่มีความสุขไฉนยิ่งไปกว่าการปล่อยวาง และการสำรวมตนอยู่ในธรรม

นายพิเชษฐ กันศรี

ป.อบ. **คุณวุฒิ**
 วัดสุวรรณประสิทธิ์ **สำนักเรียน**
 ความถูกต้อง ต้องมาก่อน **คติพจน์**

นายกุมเรศ ปัตนิกุล

คุณวุฒิ บธ.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน ห้องเรียนพุทธสมาคมฯ (วัดหัวคู้)
คติพจน์ เรียนอภิธรรมถ้าเข้าใจจะน้อมเข้ามาขัดเกลากิเลสในใจตน

นายไมตรี มณีเลิศรัตน

ศศ.บ., ทล.บ., ป.อบ. **คุณวุฒิ**
 อชว.มจร **สำนักเรียน**
 ความล้มเหลว สอนให้รู้ว่า **คติพจน์**
 ทำอย่างไรจึงจะสำเร็จ

ร.ต.ท.วิฑูรย์ ทับเพ็ง

คุณวุฒิ ศศ.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดอุดมมงคล
คติพจน์ จงอยู่กับปัจจุบัน และทำปัจจุบันให้ดีที่สุด

นายสมชัย เจนสุตรักวงศ์

MBA, ป.อบ. **คุณวุฒิ**
วัดสามพระยา **สำนักเรียน**
เสียชีวิตอย่างเสียสัจย์ **คติพจน์**

ร.ต.ท.สมชัย ศิริพิศ

คุณวุฒิ น.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ อนิพพินทียการิสฺส สมมทโต วิปจฺจติ.
ประโยชน์ยอมสำเร็จโดยชอบ
แก่ผู้ทำโดยไม่เบื่อหน่าย

นายสว่าง ช้างนะ

บร.บ., น.ร.ตรี, ป.อบ. **คุณวุฒิ**
วัดสระบัว **สำนักเรียน**
ทำดีมีสุข ทำชั่วมีทุกข์ **คติพจน์**

นายสุรเชษฐ์ วินัยกุล

คุณวุฒิ วศ.บ. ไฟฟ้า (เกียรตินิยมอันดับ ๑),
บธ.บ. (เกียรตินิยม), วท.ม. การบริหารเทคโนโลยี,
ร.ศ.เอก, บ.ศ. ๗, ป.อบ.

สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ ดอกไม้งามบานไม่นานฉันทใด
สิ่งดีที่ยอมดำรงอยู่ไม่นานฉันทนั้น

นายสุวิชา อินตาห่อแก้ว

ศศ.บ., ป.อบ. **คุณวุฒิ**
อชว.มจร **สำนักเรียน**
ความรู้ความสามารถฝึกไม่นานก็ฝึกได้ **คติพจน์**
แต่คุณความดีฝึกกันทั้งชีวิต

นายสุวิทย์ กอปรวิริยะกิจ

คุณวุฒิ บข.บ. (เกียรตินิยมดี), ผู้สอบบัญชีรับอนุญาต,
น.บ., ป.อบ.

สำนักเรียน วัดพุทธบูชา
คติพจน์ ชื่อสัตย์ ชยัน อดทน อดออม

นายอนุชา สุเมรุไหว

MBA การเงิน, ป.อบ. **คุณวุฒิ**
วัดเมืองมา **สำนักเรียน**
ชีวิตคือการเรียนรู้ **คติพจน์**

นายอภิชัย ยูวะเตมีย์

คุณวุฒิ น.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ รู้เท่าเอาไว้กัน รู้ทันเอาไว้แก่ รู้ให้แน่ๆ
ใช้ได้ทั้งแก่และกัน

นายอุทัย กัทรสุข

วศ.บ. (โยธา), M.Eng. (AIT) พธ.ม., ป.อบ.
อชว.มจร
สหเพ ธมมา นาล์ อภินิเวสย
สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น

คุณวุฒิ
สำนักเรียน
คติพจน์

แม่ชีกัลยานี พงษ์รอด

คุณวุฒิ ป.๔, ฐ.ศ.เอก, ป.อบ.
สำนักเรียน วัดสระบัว
คติพจน์ ทำวันนี้ให้ดีที่สุด

แม่ชีกาญจนัญฐ์ คำตะ

ฐ.ศ.เอก, ป.อบ.
วัดพรหมจรรย์วาส
ธมมจาร์รี่ สุขี เสติ
ตั้งใจฟังด้วยดียอมมีปัญญา

คุณวุฒิ
สำนักเรียน
คติพจน์

แม่ชีเตือนใจ ระเบียบ

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน ห้องเรียนฯ วัดจันทรสุข
คติพจน์ ทำสิ่งที่ดีที่สุด

แม่ชีเบญญาภา จันทร์อุตร

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน ห้องเรียนฯ วัดจันทรสุข
คติพจน์ ทิริโอดีปปะ
 ความละเอียดช้า ความเกรงกลัวต่อบาป

แม่ชีพรหยก เทพนิมิตร

คุณวุฒิ ร.ศ.เอก, ป.อบ.
สำนักเรียน วัดพรหมจรรย์วาสา
คติพจน์ ตถตา อวิตถตา
 ก็เป็นเช่นนั้นเอง

แม่ชีวงเดือน ลิทธิจันทร์

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน ห้องเรียนฯ วัดจันทรสุข
คติพจน์ ขยัน ซื่อสัตย์ สุจริต อุดหนุน และ กตัญญู

แม่ชีวัลลา สุริยา

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน ห้องเรียนฯ วัดจันทรสข
คติพจน์ ดูตัวเอง เห็นตัวเอง

แม่ชีสหพร วุฒิกกรวิภาค

ป.อบ. คุณวุฒิ
ห้องเรียนฯ วัดจันทรสข สำนักเรียน
ชื่อสัตย์ คติพจน์

แม่ชีสุภาณัน โสนาพูน

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน ห้องเรียนฯ วัดจันทรสข
คติพจน์ สัตว์โลกยอมเป็นไปตามกรรม

แม่ชีสุวดี ธรรมสุวรรณ

ป.อบ. คุณวุฒิ
ห้องเรียนฯ วัดจันทรสข สำนักเรียน
ทำวันนี้ให้ดีที่สุด คติพจน์

แม่ชีอนันตา นาคบุญ

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน ห้องเรียนฯ วัดจันทรสุข
คติพจน์ ชยัน ชื่อสัตย์ สุจริต อุดทน กตัญญู

แม่ชีอวยพร อินทรพงษ์

ป.อบ. **คุณวุฒิ**
 วัดสามชุก **สำนักเรียน**
 ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน **คติพจน์**

นางสาวกมลพร หาญชัยวัฒน์

คุณวุฒิ ค.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ -

นางกรองกาญจน์ เกียรติสุนทร

ป.อบ. **คุณวุฒิ**
 วัดสามพระยา **สำนักเรียน**
 พระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งอันสูงสุด **คติพจน์**

นางสาวกัญยารีย์ อรชุน

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน วัดราชาธิวาสวิหาร
คติพจน์ ทุกความสำเร็จต้องใช้เวลาและความเพียร

นางสาวกาญจนา ทักษนันต์

ร.ป.บ., ธ.ศ.เอก, ป.อบ.
อชว.มจร
ก่อนที่จะติเตียนผู้อื่น ย้อนดูตนเองก่อน

คุณวุฒิ
สำนักเรียน
คติพจน์

พลตรีหญิงเกศินี ยุทธนาถจินดา

คุณวุฒิ บช.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน ห้องเรียนพุทธสมาคมฯ
คติพจน์ พรหมวิหาร ๔ เป็นหลัก
ในการปกครองคน

นางสาวโกสุม นรนิ

ป.อบ.
วัดเพลง (กลางสวน)
สุขทุกข์มาเยือน
เหมือนย่ำเตือนสติ

คุณวุฒิ
สำนักเรียน
คติพจน์

นางโกสุม บุญประธาน

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน วัดราชาธิวาสวิหาร
คติพจน์ ทำวันนี้ให้ดีที่สุด

นางสาวขวัญชนก บุญเฉลชา

บธ.บ., ป.อบ. **คุณวุฒิ**
 วัดจากแดง **สำนักเรียน**
 ชยัน พยายาม **คติพจน์**

นางขวัญหทัย ทองไหลรวม

คุณวุฒิ สม.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดราชาธิวาสวิหาร
คติพจน์ ทำดีได้ดี

นางคณิชนิตย์ พิทยาพฤกษ์

ป.อบ. **คุณวุฒิ**
 อชว.มจร **สำนักเรียน**
 จิตที่มีความอิสระ ปราศจากความกังวล **คติพจน์**

นางจงใจ เนตรโนนหวาย

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน วัดเพลง (กลางสวน)
คติพจน์ โกรรเขา เราทุกข์, อภัยเขา เราสุข,
 ศิล สมาธิ ปัญญา คือ มรรคาแห่งความสุข

นางสาวจินตนา ถนัดกลิ้ง

บร.บ., ธ.ศ.เอก, ป.อบ.
 วัดพุทธบูชา
 ความสั่งสมซึ่งบุญนำสุขมาให้

คุณวุฒิ
สำนักเรียน
คติพจน์

นางจินตนา จริวัฒน์ศิรินนท์

คุณวุฒิ บช.บ., บร.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ โลโกปตตมภิกขา เมตตา
 เมตตาเป็นเครื่องค้าจุนโลก

นางสาวจिरดา จิระนวิชัย

ศศ.ม., ป.อบ.
 อชว.มจร
 ความขยันและอดทน
 นำมาซึ่งความสำเร็จ

คุณวุฒิ
สำนักเรียน
คติพจน์

นางสาวจิรภา จีรวงศ์

คุณวุฒิ ศศ.ม., ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ วิริเยน ทุกขมจเจติ
 บุคคลจะสว่างทุกซี้ได้เพราะความเพียร

นางสาวเจนจิรา รัชนิพนธ์

วศ.บ., ป.อบ. (วัดระฆังฯ), ป.อบ.
 วัดเขาพุทธโคดม **คุณวุฒิ**
 คนมีสติเท่าที่มีสิ่งนำโชคอยู่ตลอดเวลา **สำนักเรียน**
คติพจน์

นางชชกุล ไตรรรณเกษม

คุณวุฒิ ร.ศ.เอก, ป.อบ.
สำนักเรียน วัดสุวรรณประสิทธิ์
คติพจน์ พยายาม ฝึกฝน อบรม ชัดเกลาคจิตของตน
 อยู่เสมอ

นางสาวชนัญญาณ์ หิรัญกฤษฎ์

ป.อบ. **คุณวุฒิ**
 วัดราชาธิวาสวิหาร **สำนักเรียน**
 คนมีปัญญาก็ได้ชื่อว่ามีทุกสิ่ง **คติพจน์**

นางสาวนาธิป คล้อยสวาท

คุณวุฒิ วท.ม., ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ จงทำดี จงทำดี จงทำดี

นางชนิตา สัตบุตร์

บธ.ม., ป.อบ.
วัดอุดมมงคล
ทำปัจจุบันให้ดีที่สุด
คุณวุฒิ
สำนักเรียน
คติพจน์

นางสาวขลิตร อำนาจดิน

คุณวุฒิ ธ.ศ.เอก, บช.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ อุปสรรค คือ ทนทางสู่ความสำเร็จ

นางสาวชนห็น แสงทองสุข

บธ.ม., ป.อบ.
วัดสามพระยา
รู้จักให้อภัยแก่ตนเองและผู้อื่น
แล้วมุ่งทำจิตให้เป็นกุศล
คุณวุฒิ
สำนักเรียน
คติพจน์

นางสาวชอลัดดา จันทรดิลกรัตน์

คุณวุฒิ บธ.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดจากแดง
คติพจน์ อยู่กับปัจจุบัน คิดดี ทำดี

นางสาวเชณสิริ เจริญวัฒนมงคล

คุณวุฒิ น.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นได้ โดยปราศจากการเริ่มต้น

นางสาวโชติพรรณ บุรพงศ์บัณฑิต

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน วัดเพลง (กลางสวน)
คติพจน์ ใจใสเป็นบุญ ใจชุ่มเป็นบาป

นางญาธิป ทรงพิเชษฐ์

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน วัดจากแดง
คติพจน์ ความสำเร็จมาจากความตั้งใจ และพยายาม

นางสาวจิตต์วันต์ พิทักษ์จงวัฒนา

คุณวุฒิ   วท.ม.(สาธารณสุขศาสตร์), ป.อบ.
สำนักเรียน   วัดอุดมมงคล
คติพจน์   วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้เรากำลังทำอะไรอยู่

นางสาวจิตตินันท์ เชียงหวอง

ป.อบ.   **คุณวุฒิ**
วัดอุดมมงคล   **สำนักเรียน**
การให้ธรรมะเป็นทาน   **คติพจน์**
ย่อมชนะการให้ทั้งปวง

นางสาวณัฐกัลย์ จูเจริญ

คุณวุฒิ   วท.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน   วัดเพลง (กลางสวน)
คติพจน์   เยอะนั้นก็แค่ปลง หนักนั้นก็แค่วาง

นางณิชา พึ่งวิชา

ร.ป.บ., ป.อบ.   **คุณวุฒิ**
อชว.มจร   **สำนักเรียน**
นตฺถิ สนฺติปรํ สุขํ   **คติพจน์**
ความสุขที่ประเสริฐยิ่งกว่า
พระนิพพานย่อมไม่มี

นางดวงสมร จันทรสมบัติ

คุณวุฒิ ส.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดอุดมมงคล
คติพจน์ ความสุข (อื่น) ยิ่งความสงบไม่มี

นางทัศนีย์ กอปรวิริยะกิจ

คุณวุฒิ บข.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดพุทธบูชา
คติพจน์ ความหวังเป็นความฝันของคนตื่น
 แต่หวังอะไร ก็อย่าหวังให้มากนัก

นางสาวทิพย์วิมล แสงเดือน

คุณวุฒิ บธ.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดพุทธบูชา
คติพจน์ ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม

นางสาวธนวรรณ วัฒนานาคักดี

คุณวุฒิ พธ.ม., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดราชาธิวาสวิหาร
คติพจน์ สิ่งที่ทำ คำที่พูด ล้วนเป็นกรรม
 พึงสำรวมระวัง

นางสาวชญญา ราชประสิทธิ์

คุณวุฒิ บธ.ม., ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ ระยะทางพิสูจน์ม้า กาลเวลาพิสูจน์คน

นางสาวธิดารรณ วัฒนวงศ์ศิริ

ร.ศ.เอก, ป.อบ. **คุณวุฒิ**
 วัดราชาธิวาสวิหาร **สำนักเรียน**
 ปัจจุบันทำเช่นใด **คติพจน์**
 อนาคตย่อมเป็นเช่นนั้น

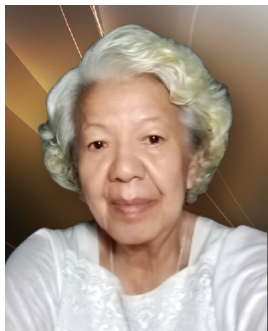
ดร.ธีรนุช ธรรมมิชพัฒนา

คุณวุฒิ บธ.บ. (การธนาคาร&การเงิน),
 MBA (Finance) NYU USA,
 PhD. Innovation Management, ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ ทำทันที ไม่ปล่อยเวลาให้เปล่าประโยชน์

นางสาวนภวรรณ พูลมาลัยทรัพย์

วท.บ., ร.ศ.เอก, ป.อบ. **คุณวุฒิ**
 อชว.มจร **สำนักเรียน**
 คนรู้ธรรมะชอบเอาชนะผู้อื่น **คติพจน์**
 แต่คนมีธรรมะชอบเอาชนะตนเอง

รศ.ดร.นวลจันทร์ ชิตตะโสภณ

คุณวุฒิ วท.ด., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดเมืองมาง
คติพจน์ อย่าอยู่อย่างอยาก จะลำบากกว่าสบาย

นางสาวนวิยา นพัตรเมธ

พย.บ., พย.ม., ร.ศ.เอก, ป.อบ. **คุณวุฒิ**
 วัดพระธาตุศรีจอมทองฯ **สำนักเรียน**
 ฝึกเจริญสติ อยู่เสมอ **คติพจน์**

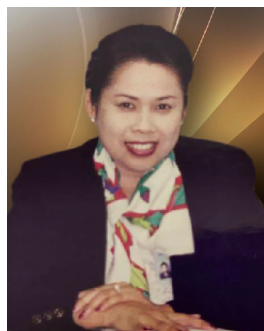
นางสวณันทา โลหะสุวรรณวิทย์

คุณวุฒิ บธ.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน ห้องเรียนพุทธสมาคมฯ
คติพจน์ ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน

นางสวณัยนา กนกเหมพันธ์

วท.บ., ร.ศ.เอก, ป.อบ. **คุณวุฒิ**
 อชว.มจร **สำนักเรียน**
 ใครทำใครได้ ใครพบใครพ้น **คติพจน์**

นางสาวน้ำผึ้ง พงษ์รอด

คุณวุฒิ ม.ต, ธ.ศ.โท, ป.อบ.
สำนักเรียน วัดสระบัว
คติพจน์ ทำดี...ดี

นางนุชรีย์ โชติพันธุ์วิทยากุล

ท.บ., ป.อบ.
วัดจากแดง
พากเพียร เรียนรู้
ปล่อยวางในสิ่งที่ควบคุมไม่ได้

คุณวุฒิ
สำนักเรียน
คติพจน์

นางบุญพร ชัยเจริญ

คุณวุฒิ คศ.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดอุดมมงคล
คติพจน์ มุ่งมั่นพากเพียร ทำปัจจุบันให้ดีที่สุด

นางสาวบุญเพิ่ม ศรีเมฆานนท์

มศ.บ., ป.อบ.
ห้องเรียนพุทธสมาคมฯ
อโมฆ์ ทิวส์ กยิรา อปุเปน พุทเคน วา
เวลาแต่ละวันอย่าให้ผ่านไปเปล่า
ไม่มากก็น้อยต้องให้ได้อะไรบ้าง

คุณวุฒิ
สำนักเรียน
คติพจน์

นางสาวบุญศิริ เรืองศรี

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน วัดสามชุก
คติพจน์ การให้ธรรมะเป็นทาน
ชนะการให้ทั้งปวง

นางสาวประภาวรินทร์ ดีเกตุ

ศศ.บ., ป.อบ. **คุณวุฒิ**
วัดจากแดง **สำนักเรียน**
ฟ้าหลังฝนย่อมสวยงามเสมอ **คติพจน์**

นางสาวปราณี มณีสิริมงคล

คุณวุฒิ บธ.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดสามพระยา
คติพจน์ อย่ารอพรุ่งนี้ เพราะมันอาจไม่มีจริง

นางสาวปราณี เขียวเอี่ยมอหันธ์

ป.อบ. **คุณวุฒิ**
วัดสามพระยา **สำนักเรียน**
มีสติปัจจุบันขณะ **คติพจน์**

นางสาวปวิชญา ลิ้มทวีวัฒน์

คุณวุฒิ บธ.บ., ฐ.ศ.เอก, ป.อบ.
สำนักเรียน วัดสามพระยา
คติพจน์ อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ
ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน

นางสาวพกามาส แป้นอินทร์

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน วัดอุดมมงคล
คติพจน์ ชนะตฺนํนํนฺทฺละ เปฺนการดี

ดร.พนอม พวงสมบัติ

คุณวุฒิ รศ.ด., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดสระบัว
คติพจน์ ทำวันนี้ให้ดีที่สุด

นางพรหมยิณฑรา ไชคิมสุวรรณ

คุณวุฒิ ศศ.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดอุดมมงคล
คติพจน์ มีสตฺระสิกรู้สีกตัวให้มาก

นางพรรณี ถนนมรัตน์ชัย

คุณวุฒิ บธ.บ., รป.ม., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดเพลง (กลางสวน)
คติพจน์ ชีวิต คือ การเรียนรู้

นางสาวพรลักษณ์ แม้นบุตร

พร.บ., ร.ศ.เอก, ป.อบ. **คุณวุฒิ**
 วัดอุดมมงคล **สำนักเรียน**
 ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน **คติพจน์**

นางพิมพ์ร โหดกษาปณ์กุล

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน วัดพรหมจริยาวาส
คติพจน์ จิตเตน นียติ โลโก
 โลกถูกจิตนำไป

นางสาวเพชรรา วงศ์สัตยพนธ์

MBA (การจัดการ), ป.อบ. **คุณวุฒิ**
 วัดสามพระยา **สำนักเรียน**
 ทำวันนี้ให้ดีที่สุด **คติพจน์**

นางสาวเพ็ญประภา ชูเพชรสมบุรณ์

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน วัดราชาธิวาสวิหาร
คติพจน์ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน

นางภัทรจิต ทัทชัย

ป.อบ. อชว.มจร
นตติ ปณฺญาสมา อาภา
แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี

คุณวุฒิ
สำนักเรียน
คติพจน์

นางสาวภาวดี สหัสโชติ

คุณวุฒิ บช.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน ห้องเรียนพุทธสมาคมฯ
คติพจน์ จิตที่สะอาด จิตที่ปราศจากกิเลส
คือ จิตที่จะบรรลุธรรม

นางสาวภิญญาดา ทรงพิเชษฐ์

ป.อบ. วัดจากแดง
ความสำเร็จไม่ไกลเกินเอื้อม
ถ้ามุ่งมั่นและตั้งใจ

คุณวุฒิ
สำนักเรียน
คติพจน์

นางสาวมณนิภา ชุติบุตร

คุณวุฒิ วท.บ., พบ.ม. (สถิติประยุกต์), ป.อบ.
สำนักเรียน วัดเพลง (กลางสวน)
คติพจน์ อตตาทิ อตตโน นาโถ

นางสาวมณฑิพย์ สุ่มนวงศ์

ป.อบ.
 ห้องเรียนพุทธสมาคมฯ
 จิตต์ ทุนต์ สุขาวหิ
 จิตที่ฝึกดีแล้ว ย่อมนำความสุขมาให้

คุณวุฒิ
สำนักเรียน
คติพจน์

นางสาวมณิรา ศรีสัต

คุณวุฒิ สม.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดราชาธิวาสวิหาร
คติพจน์ ดำเนินด้วยสติ โดยความไม่ประมาท

นางสาวมัทนา ปะละวงค์

วท.บ., ป.อบ.
 วัดเขาพุทธโคดม
 การทำความดี ย่อมนำความสุขมาให้

คุณวุฒิ
สำนักเรียน
คติพจน์

นางสาวยิ่งพิสุทธิ์ ฤทธิมณี

คุณวุฒิ ศศ.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน ห้องเรียนพุทธสมาคมฯ
คติพจน์ จงลงมือทำ

นางรัตนา ตั้งศรีรัตน์

คุณวุฒิ บข.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ ผู้ให้ย่อมผูกมิตรไว้ได้

นางรัตนพร ดำเกิงเดช

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ ทำดี ทำได้ ทำเลย

นางสาวรัตมณี หาญวณิชศักดิ์

คุณวุฒิ วศ.ม., ฐ.ศ.เอก, ป.อบ.
สำนักเรียน วัดสุวรรณประสิทธิ์
คติพจน์ มีความเพียรอยู่ที่ไหน
ย่อมมีความสำเร็จอยู่ที่นั่น

นางสาวรุ่งนภา ประกอบกิจ

คุณวุฒิ วท.ม., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดสามพระยา
คติพจน์ ผู้ประพฤดีดี ย่อมฝึกตน

นางลักขญา คงอุไร

คุณวุฒิ อ.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดเพลง (กลางสวน)
คติพจน์ คำว่า “บังเอิญ” ไม่มีอยู่ในโลก

นางวรรณภา กลั่นทกานนท์

คุณวุฒิ รป.ม., ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ อยู่ใกล้ทำ ไม่มีน้ำกิน

นางวิชา เอี่ยมธรรม

คุณวุฒิ วท.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน ห้องเรียนฯ วัดธรรมามูลารวิหาร
คติพจน์ สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมสลายไป เป็นธรรมดา ของยังประโยชน์ตน และประโยชน์ผู้อื่นให้ถึงพร้อม ด้วยความไม่ประมาทเกิด

นางสาววันเพ็ญ ศรีจิตต์

คุณวุฒิ ร.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ ถ้าวันนี้ถูกต้อง ก็ไม่ต้องกลัวพรุ่งนี้

นางสาววิจิตรา บุญช่วย

บธ.บ. (การเงินการธนาคาร), ป.อบ.
วัดพุทธบูชา **คุณวุฒิ**
ชื่อสัตย์ กตัญญูและขยัน **สำนักเรียน**
คติพจน์

นางสาวแหวดาว แซ่ลิ้ม

คุณวุฒิ วท.บ. (สถิติ), ป.อบ.
สำนักเรียน วัดพุทธบูชา
คติพจน์ วิริเยน ทุกขมจฺเจติ
บุคคลจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร

นางศรีสุดา แซ่อึ้ง

ศศ.บ., ป.อบ.
วัดราชาธิวาสวิหาร **คุณวุฒิ**
การทำความดีมิได้ทุกโอกาส **สำนักเรียน**
ความประมาททำให้พลาดจากความดี **คติพจน์**

นางสาวศศิธร สะโอด

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน วัดอุดมมงคล
คติพจน์ “แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี”

นางศศิวรรณ เตชะกฤตธีรพันธ์

บธ.บ. (การเงินการธนาคาร), ธ.ศ.ตรี, ป.อบ.
 อชว.มจร **คุณวุฒิ**
 เดินตามมรรคมืองค์ ๘ **สำนักเรียน**
คติพจน์

นางศิริจิตร์ ศรีตานันทะ

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน วัดสระบัว
คติพจน์ สิ่งทีเห็นไม่ใช่อย่างที่คิด

นางสาวสมจิตต์ ศิริเลิศลักษณ์

ป.อบ. **คุณวุฒิ**
 อชว.มจร **สำนักเรียน**
 เป็นผู้ให้ยอมสุขใจว่าเป็นผู้รับ **คติพจน์**

นางสาวสมทรง ชัยพิสัยช์

คุณวุฒิ บธ.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดสุวรรณประสิทธิ์
คติพจน์ เมตตารวมค้ำจุนโลก

นางสาวสายหยุด นิ่มอนงค์

ป.อบ. **คุณวุฒิ**
วัดพุทธบูชา **สำนักเรียน**
การศึกษาทำให้มีความรู้ **คติพจน์**

นางสาวสิริระพี สิทธิกรศรีนาดแก้ว

คุณวุฒิ ศป.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ ศรีทราตั้งมั่น ย่อมยังประโยชน์ได้สำเร็จ

นางสาวสุขจิตต์ เจนสุตรักวงศ์

คศ.บ., ป.อบ., ป.อบ. **คุณวุฒิ**
วัดสามพระยา **สำนักเรียน**
ความพยายามอยู่ที่ไหน **คติพจน์**
ความสำเร็จอยู่ที่นั่น

นางสุนันทา รางแดง

คุณวุฒิ วท.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดเมืองมาง
คติพจน์ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน

นางสาวสุภาวรัตน์ จวีจันท์

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน ห้องเรียนฯ วัดธรรมามูลวรวิหาร
คติพจน์ เรียนเพื่อรู้ รู้แล้วปฏิบัติ

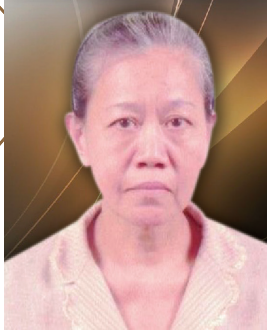
นางสาวสุมาลี สุนทรนฤงษ์

คุณวุฒิ M. Food & Nutrition Planning., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดพุทธบูชา
คติพจน์ อตทน อ่อนน้อม จริงใจ

นางสาวสุรางค์ สุวรรณโณชิน

คุณวุฒิ บข.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ การให้ ย่อมเป็นที่รัก

นางสุรางค์รัตน์ แซ่เตียว

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน วัดสามพระยา
คติพจน์ จงตั้งใจทำความดี

นางสุลักษณ์ ททรัพย์บริบูรณ์

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน วัดเพลง (กลางสวน)
คติพจน์ โลก คือ ละคร

นางสุวรรณ อักษรกิจ

คุณวุฒิ ศศ.ม., ฐ.ศ.เอก, ป.อบ.
สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ รักษาความดี ดุจเกลือรักษาความเค็ม

นางสุวรรณ อระระอิ

คุณวุฒิ ศศ.บ., ฐ.ศ.เอก, ป.อบ.
สำนักเรียน วัดพุทธบูชา
คติพจน์ ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

นางเลียมเพ็ชร สุวรรณมิตรระ

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน วัดอุดมมงคล
คติพจน์ ก็บุคคลที่ทรงไว้ซึ่งปริยัติ
 ไม่พ้นจากทุกข์ ไม่มี

นางสาวแสงเดือน จารุโรจน์สกุลชัย

คุณวุฒิ รป.ม., ป.อบ.
สำนักเรียน ห้องเรียนพุทธสมาคมฯ
คติพจน์ มนุษย์ประเสริฐได้ด้วยการฝึกฝนพัฒนา

นางโสธนา รุจิวรรณ

คุณวุฒิ คศ.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดราชาธิวาสวิหาร
คติพจน์ มีวิริยะความเพียร ย่อมสำเร็จเสมอ

นางไสว ธรรมจง

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน วัดอุดมมงคล
คติพจน์ แสงสว่างเสมอด้วยปัญญา “ไม่มี”

นางสาวอรสุรางค์ กงแก้ว

คุณวุฒิ ป.อบ.
สำนักเรียน วัดจากแดง
คติพจน์ ทำดีเป็นปกติ

นางสาวอรุณวรรณ หล่อพัฒนเกษม

ค.บ. (ภาษาอังกฤษ), ป.อบ.
วัดสุวรรณประสิทธิ์
ชยัน ซื่อสัจย์ ยิ้มแย้ม ปลอຍวาง

คุณวุฒิ
สำนักเรียน
คติพจน์

นางอรุณศรี กาววิไล

คุณวุฒิ ศ.บ. (การเงินการธนาคาร) จุฬาฯ,
MBA (Marketing) Saint Louis University,
USA., ป.อบ.

สำนักเรียน อชว.มจร
คติพจน์ ดิดดี ทำดี พุดดี

นางอัจฉรี สุเมรุโหว

MBA ธุรกิจระหว่างประเทศ, ป.อบ.
วัดเมืองมาง
ทำวันนี้ให้ดีที่สุด

คุณวุฒิ
สำนักเรียน
คติพจน์

นางอภัสสร ทรพูนพิศ

คุณวุฒิ ศศ.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดราชาธิวาสวิหาร
คติพจน์ อยู่ให้ดี ดับให้ดียิ่ง

นางอิสราภรณ์ เรืองกิตติวุฒิกไกร

รป.บ., ฐ.ศ.เอก, ป.อบ.
อชว.มจร
ทำคุณอย่าเอาหน้า ทำบุญอย่าหวังผล

คุณวุฒิ
สำนักเรียน
คติพจน์

นางสาวอุไรวรรณ คุณวงษ์

คุณวุฒิ ศศ.บ., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดราชาธิวาสวิหาร
คติพจน์ แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี

นางนวิรัตน์ ข่ายป้องค่าย

บธ.บ., ป.อบ. **คุณวุฒิ**
อชว.มจร **สำนักเรียน**
ปญฺลวาท ธนณ เสยโย **คติพจน์**
ปญฺญาชอมประเสริฐกว่าทรัพย์

นางสุวรรณี ประสานเกลียว

คุณวุฒิ รศ.ม., ป.อบ.
สำนักเรียน วัดราชาธิวาสวิหาร
คติพจน์ ขยัน หมั่นทำดี มีวินัย ใส่ใจธรรมะ

มโนบุพพุงคมา ธมฺมา

มโนเสฏฺฐา มโนมยา

มนสา เจ ปทฺฐเจน

ภาสตี วา กโรตี วา

ตโต นํ ทุกฺขมเนวติ

จกุกัว วหโต ปทํ ๕

ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วแต่ใจ
ถ้าบุคคลมีใจอันโทษประทุษร้ายแล้ว กล่าวอยู่ที่ตาม ทำอยู่ที่ตาม
ทุกข์ย่อมไปตามบุคคลนั้น เพราะทุจริต ๓ อย่างนั้น
เหมือนล้อหมุนไปตามรอยเท้าโคผู้ลากเกวียนไปอยู่ ฉะนั้น

ที่มา ธมฺมปทคคาตา สุตฺต. ขุ.ส. ปจฺจิม ยมกวกคฺโค

มโนบุพพุงคมา ธมฺมา

มโนเสฏฺฐา มโนมยา

มนสา เจ ปสนฺนเนน

ภาสตี วา กโรตี วา

ตโต นํ สุขมเนวติ

ฉายาว อนุปายินี ๕

ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วแต่ใจ
ถ้าบุคคลมีใจผ่องใส กล่าวอยู่ที่ตาม ทำอยู่ที่ตาม
สุขย่อมไปตามบุคคลนั้นเพราะสุจริต ๓ อย่าง เหมือนเงามีปกติไปตาม ฉะนั้น

ที่มา ธมฺมปทคคาตา สุตฺต. ขุ.ส. ปจฺจิม ยมกวกคฺโค

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
วันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ณ อาคาร มาก. ๔๘ พระราช

เสด็จเป็นประธานในพิธีประสาทปริญญา อภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘ ประจำปี ๒๕๖๕
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา

ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ว่าด้วยการจัดการศึกษาและการบริหารอภิธรรมโศติกะวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๕๐

เพื่อให้การจัดการศึกษาและการบริหารอภิธรรมโศติกะวิทยาลัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสามารถให้บริการการศึกษาพระอภิธรรมแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไป และบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายของมหาวิทยาลัยจึงเห็นสมควรออกข้อบังคับของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการจัดการศึกษาและการบริหารอภิธรรมโศติกะวิทยาลัย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๙ (๒) แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๐ และมติสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในคราวประชุมครั้งที่ ๘/๒๕๔๙ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๙ จึงมีมติให้ออกข้อบังคับไว้ ดังต่อไปนี้

บททั่วไป

ข้อ ๑ ข้อบังคับนี้เรียกว่า “ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการจัดการศึกษาและการบริหารอภิธรรมโศติกะวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๐”

ข้อ ๒ ให้ใช้ข้อบังคับนี้ตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศเป็นต้นไป

ข้อ ๓ บรรดากฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อกำหนด คำสั่ง หรือประกาศอื่นใด ซึ่งขัดหรือแย้งกับข้อบังคับนี้ ให้ใช้ข้อบังคับนี้แทน

“มหาวิทยาลัย” หมายความว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

“อภิธรรมโศติกะวิทยาลัย” หมายความว่า อภิธรรมโศติกะวิทยาลัย
ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

“หน่วยบริการ” หมายความว่า หน่วยบริการอภิธรรมโศติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการบริหารอภิธรรมโศติกะวิทยาลัย

“คณะกรรมการประจำ” หมายความว่า คณะกรรมการประจำหน่วยบริการ อธิธรรมโชติกะวิทยาลัย

“ผู้อำนวยการ” หมายความว่า ผู้อำนวยการอธิธรรมโชติกะวิทยาลัย

“นักศึกษา” หมายความว่า นักศึกษาของอธิธรรมโชติกะวิทยาลัย ที่ได้ ขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษาเรียบร้อยแล้ว

ข้อ ๕ ให้อธิการบดีรักษาการให้เป็นไปตามข้อบังคับนี้

หมวด ๑

การจัดการศึกษา

ข้อ ๖ ผู้สมัครเข้าศึกษาตามหลักสูตรอธิธรรมโชติกะวิทยาลัยให้เป็นไปตามเงื่อนไข ที่มหาวิทยาลัยกำหนด

ข้อ ๗ การจัดการศึกษาในอธิธรรมโชติกะวิทยาลัย หนึ่งปีการศึกษาให้จัดเป็น ๒ ภาคการศึกษาปกติ แต่ละภาคการศึกษา มีเวลาเรียนไม่น้อยกว่า ๑๖ สัปดาห์ โดยแบ่งเป็น ระดับชั้นการศึกษา ดังนี้

(๑) ระดับจุฬอาภรณ์มิกะ มีเวลาการศึกษาไม่น้อยกว่า ๒ ภาคการศึกษา

(๒) ระดับมัชฌิมอาภรณ์มิกะ มีเวลาการศึกษาไม่น้อยกว่า ๖ ภาคการศึกษา

(๓) ระดับมหาอาภรณ์มิกะ มีเวลาการศึกษาไม่น้อยกว่า ๖ ภาคการศึกษา

ส่วนระยะเวลาการจัดการศึกษาภาคพิเศษให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการกำหนด

ข้อ ๘ การจัดการศึกษาแต่ละระดับ ให้เป็นไปตามหลักสูตรที่มหาวิทยาลัยกำหนด

หมวด ๒

การขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษาและการลงทะเบียนเรียน

ข้อ ๙ การขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษา ให้ผู้ขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษายื่นเอกสาร หลักฐาน ตามที่มหาวิทยาลัยกำหนดต่องานทะเบียนและวัดผลของอธิธรรมโชติกะวิทยาลัย พร้อมทั้งชำระค่าธรรมเนียม ตามที่อธิธรรมโชติกะวิทยาลัยกำหนด

ข้อ ๑๐ การลงทะเบียนเรียน

๑๐.๑ นักศึกษาต้องลงทะเบียนเรียนรายวิชาตามที่คณะกรรมการกำหนด

๑๐.๒ นักศึกษาผู้ประสงค์จะพักการศึกษา ต้องยื่นคำร้องรักษาสถานภาพ นักศึกษาต่องานทะเบียนและวัดผลอธิธรรมโชติกะวิทยาลัย ภายใน ๓๐ วัน หลังเปิดภาคการศึกษา

หมวด ๓

การวัดผลและการประเมินผลการศึกษา

ข้อ ๑๑ ให้มีการวัดผลการศึกษาทุกรายวิชาที่นักศึกษาลงทะเบียนเรียนแต่ละภาคการศึกษา

ข้อ ๑๒ วิธีวัดผลการศึกษา มี ๒ วิธี คือ การสอบข้อเขียนและสอบสัมภาษณ์

ข้อ ๑๓ นักศึกษาต้องมีเวลาเรียนในแต่ละรายวิชาที่ได้ลงทะเบียนเรียนไว้ ไม่น้อยกว่าร้อยละแปดสิบของเวลาเรียนทั้งหมดในภาคการศึกษานั้นจึงจะมีสิทธิเข้าสอบ เว้นแต่ได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการ หรือคณะกรรมการประจำเป็นกรณีพิเศษ

ข้อ ๑๔ การวัดผลการศึกษา มีค่าระดับ (Grade) และค่าระดับ (Grade-Point) ดังนี้

ผลการศึกษา

ระดับ	ค่าระดับ		
A	๔.๐	ดีเยี่ยม	(Excellent)
B+	๓.๕	ดีมาก	(Very good)
B	๓.๐	ดี	(Good)
C+	๒.๕	ค่อนข้างดี	(Very fair)
C	๒.๐	พอใช้	(Fair)
D+	๑.๕	ค่อนข้างพอใช้	(Quite fair)
D	๑.๐	อ่อน	(Poor)
F	๐	ตก	(Failed)

ทั้งนี้ เกณฑ์คะแนนต่ำสุดที่ถือว่าผ่านในรายวิชานั้นๆ คือ ระดับ D

การให้ค่าระดับ F ให้กระทำในกรณีใดกรณีหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(๑) นักศึกษาเข้าสอบและสอบตก

(๒) นักศึกษาขาดสอบโดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้อำนวยการ หรือหัวหน้าหน่วยบริการ

(๓) นักศึกษาไม่มีสิทธิสอบตามข้อ ๑๓

(๔) นักศึกษากระทำผิดระเบียบการสอบและได้รับการตัดสินให้สอบตก

หมวด ๔

การพ้นสภาพนักศึกษาและวินัยของนักศึกษา

ข้อ ๑๕ นักศึกษาต้องพ้นสภาพการเป็นนักศึกษา ในกรณีต่อไปนี้

๑๕.๑ สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรและได้รับประกาศนียบัตรตามข้อ ๑๗

๑๕.๒ ได้รับอนุมัติจากผู้อำนวยการอธิธรรมโชติกิจวิทยาลัยให้ลาออก

๑๕.๓ ถูกถอนชื่อออกจากทะเบียนนักศึกษา ในกรณีต่อไปนี้

(๑) ไม่ลงทะเบียนเรียนในภาคการศึกษาใดภาคการศึกษาหนึ่ง
ตามข้อ ๑๐.๑

(๒) เมื่อพ้นกำหนดเวลาหนึ่งภาคการศึกษาแล้วไม่ชำระค่าบำรุง
เพื่อรักษาสถานภาพการเป็นนักศึกษา

(๓) ขาดคุณสมบัติตามข้อ ๖

(๔) ประพฤติผิดอย่างร้ายแรงและได้รับการพิจารณาโทษ ให้พ้น
สถานภาพนักศึกษา

(๕) มรณภาพหรือตาย

๑๕.๔ ในกรณีที่นักศึกษาทำผิดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อกำหนด คำสั่ง หรือ
ประกาศอื่นของมหาวิทยาลัยต้องได้รับการพิจารณาโทษ กรณีใดกรณีหนึ่ง ดังนี้

(๑) ภาคทัณฑ์

(๒) พักการเรียน

(๓) พ้นสภาพการเป็นนักศึกษา

ข้อ ๑๖ การลงโทษนักศึกษาที่กระทำผิดระเบียบการสอบ ในการสอบประจำภาค หรือ
สอบระหว่างภาค ให้คณะกรรมการร่วมกับคณะกรรมการควบคุมการสอบพิจารณา ว่าเป็น
ความผิดประเภททุจริต หรือส่อเจตนาทุจริต หรือเป็นความผิดอื่น

๑๖.๑ ถ้าเป็นความผิดประเภททุจริต ให้ลงโทษนักศึกษาผู้กระทำผิด ดังต่อไปนี้

(๑) ให้นักศึกษาผู้นั้นตกในรายวิชานั้น

(๒) ให้คณะกรรมการพิจารณาสั่งพักการศึกษาอย่างน้อยหนึ่งภาค
การศึกษาปกติ หรืออาจให้พ้นสภาพการเป็นนักศึกษาได้

การพักการศึกษาของนักศึกษาผู้กระทำผิดนั้น ให้เริ่มในภาคการศึกษาปกติ
ถัดจากภาคการศึกษาที่กระทำผิดและให้นับระยะเวลาที่ถูกสั่งพักการศึกษา เป็นระยะเวลาการ
ศึกษาด้วย

๑๖.๒ ถ้าเป็นความผิดประเภทผิดระเบียบการสอบอย่างอื่น นอกเหนือจากข้อ

๑๖.๑ (๑) ให้คณะกรรมการ เป็นผู้พิจารณาลงโทษตามควรแก่กรณีความผิด แต่ต้องไม่เกินกว่า
ที่ระบุไว้ในข้อ ๑๖.๑ (๑) ทั้งนี้ ให้ผู้อำนวยการอธิธรรมโชติกะวิทยาลัย ดำเนินการลงโทษตาม
มติคณะกรรมการ แล้วแจ้งให้งานทะเบียนและวัดผลทราบทันที

หมวด ๕

การสำเร็จการศึกษา

ข้อ ๑๗ นักศึกษาผู้สำเร็จการศึกษาต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

๑๗.๑ นักศึกษาชั้นจุฬาริทธิธรรมิกะ ถึงชั้นมัธยมอภิธรรมิกะ สอบได้หน่วยกิต

สะสมครบตามหลักสูตรที่เข้าศึกษาภายในระยะเวลาไม่น้อยกว่าสี่ปีของเวลา การศึกษาตามหลักสูตร และมีค่าเฉลี่ยสะสมไม่ต่ำกว่า ๒.๐๐

๑๗.๒ นักศึกษาชั้นมหาอาภิธรรมิกะ สอบได้หน่วยกิตสะสมครบตามหลักสูตรที่เข้าศึกษาภายในระยะเวลาไม่น้อยกว่าสามปีของเวลาการศึกษาตามหลักสูตร และมีค่าเฉลี่ยสะสมไม่ต่ำกว่า ๒.๐๐

๑๗.๓ สำหรับนักศึกษาชั้นมหาอาภิธรรมิกะ ต้องผ่านการฝึกภาคการปฏิบัติตามข้อบังคับมหาวิทยาลัย ว่าด้วยการฝึกภาคปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐานยกเว้น สำหรับนักศึกษาที่มีประสบการณ์การฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน โดยได้รับการเห็นชอบจากคณะกรรมการ

๑๗.๔ ไม่มีพันธะอื่นใดเกี่ยวกับมหาวิทยาลัย

๑๗.๕ นักศึกษาต้องยื่นคำร้องขอจบการศึกษาต่องานทะเบียนและวัดผลของอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย ในภาคการศึกษาสุดท้ายที่นักศึกษาจะสอบได้ หน่วยกิตครบตามหลักสูตร

๑๗.๖ การพิจารณาคำร้อง และอนุมัติจบการศึกษา ๓ ระดับ คือ ระดับประกาศนียบัตรจุฬอาภิธรรมิกะเอก ระดับประกาศนียบัตรมัชฌิมอาภิธรรมิกะเอก และระดับประกาศนียบัตรอภิธรรมบัณฑิต ให้เสนอสภาวิชาการเพื่อพิจารณานุมัติ

หมวด ๖

คณะกรรมการบริหารอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

ข้อ ๑๘ ให้มีคณะกรรมการบริหารซึ่งอธิการบดีแต่งตั้ง ประกอบด้วย

- (๑) ประธานกรรมการ ได้แก่ อธิการบดีหรือรองอธิการบดีหรืออธิการบดีมอบหมาย
- (๒) กรรมการในสัดส่วนสภาวิชาการ จำนวนสองรูปหรือคน
- (๓) กรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ คณบดีคณะพุทธศาสตร์ ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม และหัวหน้าภาควิชาพระพุทธศาสนา
- (๔) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนไม่เกินห้ารูปหรือคน
- (๕) กรรมการและเลขานุการ ได้แก่ ผู้อำนวยการอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
- (๖) กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ ได้แก่ หัวหน้าฝ่ายบริหารงานทั่วไปและหัวหน้าฝ่ายวางแผนและวิชาการอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย กรรมการ ตามข้อ ๑๘ (๒) และ (๔) อยู่ในตำแหน่งคราวละ ๓ ปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

ข้อ ๑๙ กรรมการนอกจากพ้นจากตำแหน่งตามวาระแล้วพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (๑) มรณภาพหรือตาย
- (๒) ลาออก
- (๓) อธิการบดีมีคำสั่งให้ออกโดยคำแนะนำของคณะกรรมการ
- (๔) เป็นคนไร้ความสามารถหรือเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ

ข้อ ๒๐ คณะกรรมการ มีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

- (๑) กำหนดนโยบาย วางแผนการดำเนินงานและการจัดการศึกษาพระอธิธรรม
- (๒) พิจารณาปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระอธิธรรมเพื่อเสนอต่อมหาวิทยาลัย
- (๓) กำกับดูแลมาตรฐานคุณภาพการศึกษาในอธิธรรมโชติกะวิทยาลัย และหน่วยบริการ เพื่อประเมินผลรายงานต่อมหาวิทยาลัย
- (๔) เสนอการเปิดหรือปิดหน่วยบริการต่อมหาวิทยาลัย
- (๕) แต่งตั้งคณะกรรมการหรือบุคคลเพื่อทำการใด ๆ อันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ เพื่อประโยชน์ในการบริหารและการจัดการศึกษาให้เป็นไปด้วยดี
- (๖) ปฏิบัติงานอื่นที่อธิการบดีมอบหมาย

หมวด ๗

หลักเกณฑ์และขั้นตอนวิธีการเปิดหน่วยบริการ

ข้อ ๒๑ ให้มีคณะกรรมการประจำหน่วยบริการ ซึ่งคณะกรรมการแต่งตั้งโดยคำแนะนำของผู้อำนวยการอธิธรรมโชติกะวิทยาลัย

- (๑) หัวหน้าหน่วยบริการเป็นประธานกรรมการ
- (๒) อาจารย์และเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยบริการ จำนวนไม่เกินสามรูป หรือคนเป็นกรรมการ
- (๓) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนไม่เกินสองรูปหรือคน
- (๔) ให้คณะกรรมการประจำหน่วยบริการ เลือกจากกรรมการข้อ ๒๑ (๒)

เป็นกรรมการและเลขานุการ

กรรมการตามข้อ ๒๑ อยู่ในตำแหน่งคราวละ ๓ ปี และอาจได้รับการแต่งตั้งอีกได้

ข้อ ๒๒ กรรมการประจำหน่วยบริการ พ้นจากตำแหน่งตามวาระแล้วพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (๑) มรณภาพหรือตาย
- (๒) ลาออก
- (๓) อธิการบดีมีคำสั่งให้ออกโดยคำแนะนำของคณะกรรมการ
- (๔) เป็นคนไร้ความสามารถหรือเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ

ข้อ ๒๓ คณะกรรมการประจำหน่วยบริการ มีอำนาจหน้าที่จัดการศึกษาและให้บริการวิชาการพระอธิธรรมและรายงานผลการดำเนินงานต่อคณะกรรมการบริหารอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

ข้อ ๒๔ หลักเกณฑ์การเปิดหน่วยบริการ มีดังนี้

- (๑) เป็นโครงการที่บรรจุไว้ในแผนพัฒนาหน่วยงานนั้น มีระยะเวลา ไม่น้อยกว่าหนึ่งปีงบประมาณก่อนดำเนินงาน
- (๒) มีสถานที่ตั้งอยู่ในวัด ที่ธรณีสงฆ์ ที่ดินของมหาวิทยาลัยหรือสถานที่อันเหมาะสมและต้องได้รับการอนุญาต หรือสนับสนุนจากเจ้าของสถานที่นั้น ๆ
- (๓) มีงบประมาณและที่มาของงบประมาณที่ชัดเจน

(๔) มีครุภัณฑ์ตามความจำเป็นสำหรับการจัดการศึกษา

(๕) มีบุคลากรประจำหน่วยบริการไม่น้อยกว่าหนึ่งรูปหรือคน

(๖) มีจำนวนนักศึกษาไม่น้อยกว่าสิบรูปหรือคน

ข้อ ๒๕ ขั้นตอนและวิธีการเปิดหน่วยบริการ มีดังนี้

(๑) อธิการบดีขอติดิกระวิทยาลัยเสนอบรรจุโครงการเปิดหน่วยบริการไว้ในแผนพัฒนามหาวิทยาลัย

(๒) คณะกรรมการกำกับดูแลนโยบายและแผนพัฒนามหาวิทยาลัย พิจารณาอนุมัติบรรจุโครงการเปิดหน่วยบริการไว้ในแผนพัฒนามหาวิทยาลัย

(๓) อธิการบดีติดิกระวิทยาลัยเสนอคณะกรรมการพิจารณาให้ความเห็นชอบ

(๔) มหาวิทยาลัยอาจแต่งตั้งคณะกรรมการคณะหนึ่ง เพื่อศึกษาข้อมูลเสนออธิการบดีก่อนเสนอสภาวิชาการ

(๕) สภาวิชาการพิจารณาอนุมัติให้เปิดหน่วยบริการ

ข้อ ๒๖ สถานที่ตั้งของหน่วยบริการให้ชื่อว่า “หน่วยบริการอธิธรรมโชติกระวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”

ข้อ ๒๗ สภาวิชาการพิจารณาปิดหน่วยบริการ โดยคำแนะนำของคณะกรรมการ และการยุบเลิกมีผลบังคับใช้เมื่อทำเป็นประกาศมหาวิทยาลัย

ข้อ ๒๘ การยุบเลิกหน่วยบริการ มีหลักเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

(๑) ไม่มีนักศึกษาติดต่อกันเป็นเวลาสามปี

(๒) มีจำนวนนักศึกษาน้อยกว่าสิบรูปหรือคน เป็นเวลาติดต่อกันสามปี

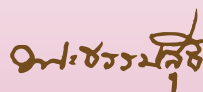
(๓) สภาวิชาการมีมติให้ยุบเลิก ส่วนนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ให้ออนย้ายไปศึกษาในหน่วยบริการที่ใกล้กัน หรือที่อธิธรรมโชติกระวิทยาลัย

ข้อ ๒๙ ทรัพย์สินหน่วยบริการที่ยุบเลิกแล้วให้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของอธิธรรมโชติกระวิทยาลัยหรือหน่วยบริการ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

บทเฉพาะกาล

ข้อ ๓๐ การจัดการศึกษาและการบริหารอธิธรรมโชติกระวิทยาลัยก่อนการประกาศใช้ข้อบังคับนี้ ให้ถือว่าเป็นการปฏิบัติตามข้อบังคับนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๓๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๐

(พระธรรมสุธี)

นายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เรื่อง เทียบความรู้

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้พิจารณาเห็นความจำเป็นในการเทียบความรู้ของผู้ที่สอบได้ประกาศนียบัตรจากอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย เพื่อให้มีโอกาสได้เข้าศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไป

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๙ (๒) และ (๓) แห่งพระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ และมติสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในคราวประชุมครั้งที่ ๔/๒๕๔๖ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ นายกสภามหาวิทยาลัยจึงออกประกาศไว้ดังต่อไปนี้

๑. ประกาศนียบัตรมัชฌิมอภิธรรมิกะเอก เทียบเท่ามัธยมศึกษาตอนปลาย
๒. ประกาศนียบัตรอภิธรรมบัณฑิต เทียบเท่าปริญญาตรี

ประกาศ ณ วันที่ ๒๗ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๖

(พระสุเมธาธิบดี)

นายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติความเป็นมา

เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๙๒ พระเดชพระคุณเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่ พระพิมลธรรม สังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง นายกสภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เดินทางไปดูกิจการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่ประเทศพม่า ได้เห็นการศึกษาพระอภิธรรมในประเทศพม่าอย่างแพร่หลาย ซึ่งในสมัยนั้น การศึกษาพระอภิธรรมในประเทศไทยยังไม่มี จึงได้ติดต่อรัฐบาลประเทศพม่า ขออาราธนา พระสัทธัมมโชติกะ รัมมาจริยะ พระเถระผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ทางด้านพระอภิธรรมปิฎกจาก ประเทศพม่ามาดำเนินการเปิดการศึกษาพระอภิธรรมปิฎกครั้งแรกที่วัดระฆังโฆสิตาราม กรุงเทพมหานคร จนกระทั่งพุทธศักราช ๒๕๐๙ พระสัทธัมมโชติกะ รัมมาจริยะ ถึงแก่มรณภาพ ศิษยานุศิษย์ได้ดำเนินการต่อเรื่อยมา

พุทธศักราช ๒๕๑๑ ได้ก่อตั้งอภิธรรมโชติกะวิทยาลัยขึ้นที่ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร อยู่ในพระสังฆราชูปถัมภ์ สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานอำนวยการ จัดการศึกษา โดยได้รับความอุปถัมภ์จากมูลนิธิสัทธัมมโชติกะและผู้มีจิตศรัทธาทัวไป

พุทธศักราช ๒๕๒๔ ด้วยเมตตาธรรม และมอการณโกลของ เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ที่หวังความเจริญก้าวหน้าของอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย ได้ดำเนินการให้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ รับรอง และประกาศ ให้อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย เป็นหน่วยงานหนึ่งของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยใน พระบรมราชูปถัมภ์ ให้ชื่อว่า

“อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”

สังกัดสำนักอธิการบดี

พุทธศักราช ๒๕๔๐ รัฐสภาได้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กำหนดให้มหาวิทยาลัยเป็นนิติบุคคลมีสถานะเป็นมหาวิทยาลัย ในกำกับของรัฐ เมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๐

ปัจจุบัน อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในสังกัดสำนักสงเสริมพระพุทธศาสนา และบริการสังคม ตามมาตรา ๙ วรรคสอง และมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และตามข้อ ๑๑ (๓) แห่งประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่องการแบ่งส่วนงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้ดำเนินการจัดการศึกษามาเป็น ระยะเวลา ๕๕ ปีแล้วมีสาขาทั่วประเทศ ๕๗ แห่ง ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด มีบทบาทเผยแพร่ธรรมะในรูปแบบของการจัดการศึกษา พระอภิธรรมปิฎก อรรถกถา และฎีกาพระอภิธรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยเหลือพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล และสังคมไทยให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสันติสุข และเกื้อกูลต่อการพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในทุก ๆ ด้าน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้พุทธบริษัทมีความรู้ความเข้าใจในพระอภิธรรมปิฎก
๒. เพื่อเป็นการรักษาพระปริยัติศาสนาสาสนของพระอภิธรรมปิฎกให้คงอยู่สืบต่อไป
๓. เพื่อให้ผู้ศึกษามีความเข้าใจในปรมัตถธรรมอันเป็นสภาวะที่เกื้อกูลแก่การปฏิบัติสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน
๔. เพื่อให้ผู้ศึกษามีความรู้ความสามารถศึกษาเชื่อมโยงกับพระสูตรต้นตอปิฎก และพระวินัยปิฎก ที่มีความสัมพันธ์กัน ไม่ขัดแย้งกัน เกื้อกูลกัน
๕. เพื่อประโยชน์แก่ผู้ศึกษาที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน
๖. เพื่อเสริมสร้างศรัทธา และปัญญาของผู้ศึกษา ให้มั่นคงในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

สถานที่

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เลขที่ ๓ ถนนหน้าพระธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง
 เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๐๐
 โทรศัพท์ ๐ ๒๒๒๔ ๓๘๔๓, โทรสาร ๐ ๒๖๒๓ ๖๑๐๐
<https://sites.google.com/a/mcu.ac.th/abhidham>

หลักสูตร

หลักสูตรการศึกษา

การศีกษา

ขั้นที่ ๑ จูฬอภิธรรมิกะตรี (ใช้เวลาศึกษา ๖ เดือน)

ปริจเฉทที่ ๑
จิตตสังคหะ

ศึกษาความหมาย ธรรมชาติ การจำแนกจิตโดยย่อ
และโดยพิสดาร

ปริจเฉทที่ ๒
เจตสิกสังคหะ

ศึกษาความหมาย ธรรมชาติ ลักษณะและความสัมพันธ์ระหว่างจิต
และเจตสิก

ปริจเฉทที่ ๖
รูปสังคหะ นิพพาน

ศึกษาความหมาย โครงสร้างประกอบ เนื้อหาของรูป
และนิพพาน

ขั้นที่ ๒ จูฬอภิธรรมิกะโท (ใช้เวลาศึกษา ๖ เดือน)

ปริจเฉทที่ ๓
ปกิณณกสังคหะ

ศึกษาความหมายและความสัมพันธ์ระหว่างจิตและเจตสิก
โดยประเภทแห่ง เวทนา เหตุ กิจ ทวาร อารมณ์ และวัตถุ

ปริจเฉทที่ ๗
สมุจจยสังคหะ

ศึกษาความหมาย ความสำคัญ โครงสร้างและเนื้อหา
ตามหลักสมุจจยสังคหะหมวด อกุศล มิสสกะ โปริปักขิยะ
และสัพพสังคหะ

ขั้นที่ ๓ จูฬอภิธรรมิกะเอก (ใช้เวลาศึกษา ๖ เดือน)

อัมมสังคณีสรูปตถนิสสยะ
(มาติกาโชติกะ)

ศึกษาความหมาย โครงสร้าง เนื้อหาสาระของคัมภีร์
อัมมสังคณีสรูปตถนิสสยะ ประเภทของมาติกา ติกมาติกา ทุกมาติกา
อภิอัมมทุกมาติกา สุตตันติกทุกมาติกา

ชั้นที่ ๔ มัชฌิมอภิธรรมมิกะตรี (ใช้เวลาศึกษา ๑๒ เดือน)

**ปริจเฉทที่ ๔
วิธีสังคหะ** ศึกษาความหมายของวิถิจิต โคธสังขาร และกฎเกณฑ์ของวิถิจิต ปัญจทวารวิถิ มโนทวารวิถิ กามชวนมโนทวารวิถิ อัปนาชวนมโนทวารวิถิ การจำแนกวิถิจิตโดยภูมิ และบุคคล

**ปริจเฉทที่ ๕
วิมุตตสังคหะ** ศึกษาความหมาย โคธสังขาร และเนื้อหาของวิมุตตสังคหะ ภูมิจตุกกะ ปฏิสนธิจตุกกะ กัมมจตุกกะ มรณุปัตติจตุกกะ

ชั้นที่ ๕ มัชฌิมอภิธรรมมิกะโท (ใช้เวลาศึกษา ๑๒ เดือน)

**ปริจเฉทที่ ๘
ปัจจยสังคหะ** ศึกษาความหมายของปัจจยสังคหะตามปฏิจจนุปาทนัย ความเป็นไปของเหตุและผลที่เกี่ยวเนื่องกันตามปฏิฐานนัย

**ปริจเฉทที่ ๙
กัมมัญฐานสังคหะ** ศึกษาความหมาย ประเภท ความสำคัญ และประโยชน์ของ สมถกัมมัญฐานและ วิปัสสนากัมมัญฐาน โดยอาศัยอรรถกถา และฎีกาประกอบ

ชั้นที่ ๖ มัชฌิมอภิธรรมมิกะเอก (ใช้เวลาศึกษา ๑๒ เดือน)

**ธาตุกถาสรุปัตตนิสสยะ
(ปัญหาพยาकरणโชติกะ)** ศึกษาความหมาย โคธสังขาร เนื้อหาและประเภท ของธาตุกถาในนยมาติกา อัฟกันตริมาติกา นยมุขมาติกา ลักขณมาติกา พาหิรมาติกา

ชั้นที่ ๗ มหาอภิธรรมมิกะตรี (ใช้เวลาศึกษา ๑๒ เดือน)

**ยมกสรุปัตตนิสสยะ
(มูลยมก)** ศึกษาความหมาย โคธสังขาร เนื้อหาสาระ และประเภทของ มูลยมก การจำแนกมูลยมก ทั้ง ๔ ประเภท โดยนัย ๔ การจำแนกมูลยมก ๔ และนัย ๔ โดยยมก ๓

**ยมกสรุปัตตนิสสยะ
(ชั้นธมก)** ศึกษาความหมาย โคธสังขาร เนื้อหาสาระ และประเภทของ ชั้นธมก ปันณัตติวาระ ปวัตติวาระ และปริญญาวาระ

ชั้นที่ ๘ มหาอภิธรรมมิกะโท (ใช้เวลาศึกษา ๑๒ เดือน)

ยมกสรูปัตตนิสสยะ ศึกษาความหมาย โครงสร้าง เนื้อหาสาระของอายตนยมก (อายตนยมก ธาตุยมก สัจจยมก ประเภทของ อายตนยมก ธาตุยมก ธาตุยมก สัจจยมก) สัจจยมก ปิณณัตติวาระ ปวัตติวาระ ปริญญาวาระ

ชั้นที่ ๙ มหาอภิธรรมมิกะเอก (ใช้เวลาศึกษา ๑๒ เดือน)

มหาปฏิฐาน ศึกษาความหมาย โครงสร้าง เนื้อหาสาระของปฏิฐาน และประเภท (ปัจจยโชติกะ) ของปฏิฐาน สรุปรูปเนื้อความ ๓ ประการ การจำแนกปัจจย ๒๔ โดยความเป็น กุศล อกุศล และ อพยากตะ

รวมใช้เวลาในการศึกษาจนจบหลักสูตรทั้ง ๙ ชั้น เป็นระยะเวลา ๗ ปี ๖ เดือน

หลักฐานในการสมัครเข้าศึกษา

- รูปถ่ายสี-ขาวดำขนาด ๑ นิ้ว ๒ ใบ (ไม่สวมแว่นตาดำถ่ายไม่เกิน ๒ ปี)
- สำเนาประกาศนียบัตร (เฉพาะผู้ที่เคยสอบผ่านในชั้นต้นมาแล้ว)

การเปิดสอน

รอบปกติ (วันจันทร์ – วันศุกร์)

ภาคบ่าย เวลา ๑๒.๓๐-๑๕.๓๐ น.

ภาคค่ำ เวลา ๑๖.๓๐-๑๘.๓๐ น.

รอบพิเศษ (วันเสาร์ – วันอาทิตย์)

ภาคบ่าย เวลา ๑๒.๓๐-๑๕.๓๐ น.

ภาคค่ำ เวลา ๑๖.๓๐-๑๘.๓๐ น.

วันหยุด

วันพระ วันนักขัตฤกษ์ วันหยุดตามประกาศมหาวิทยาลัย

สถิติการวัดผลและประเมินผลการศึกษา ภาคการศึกษาที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๔

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ระดับชั้น	สมัครสอบ	ขาดสอบ	สอบได้	สอบตก
จุฬ่อภิธรรมิกะตรี	๔๒๕	๑๕๙	๒๓๔	๓๒
จุฬ่อภิธรรมิกะโท	๒๖๖	๖๕	๑๙๔	๗
จุฬ่อภิธรรมิกะเอก	๑๙๖	๔๓	๑๔๐	๑๓
มัชฌิมอภิธรรมิกะตรี	๑๘๐	๔๔	๑๓๑	๕
มัชฌิมอภิธรรมิกะโท	๑๖๒	๒๕	๑๓๑	๖
มัชฌิมอภิธรรมิกะเอก	๒๔๕	๕๘	๑๕๗	๓๐
มหาอภิธรรมิกะตรี	๑๘๕	๑๓	๑๗๐	๒
มหาอภิธรรมิกะโท	๑๖๘	๑๓	๑๕๔	๑
มหาอภิธรรมิกะเอก	๑๗๙	๒๐	๑๕๖	๓
รวม	๒,๐๐๖	๔๔๐	๑,๕๖๗	๙๙
คิดเป็นเปอร์เซ็นต์	๑๐๐%	๒๒%	๗๗%	๕%

หมายเหตุ จากผู้ที่สอบได้ จำนวน ๑,๕๖๗ รูป/คน แยกประเภทได้ดังนี้

๑. พระภิกษุ จำนวน ๑๕๒ รูป
๒. สามเณร จำนวน ๓๔ รูป
๓. แม่ชี จำนวน ๖๔ รูป
๔. ขรราวาส จำนวน ๑,๒๑๗ คน

รวมสอบได้ ๑,๕๖๗ รูป/คน

หน่วยบริการ อธิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคกลาง

ที่	สาขา	ที่อยู่
๑.	วัดเจริญธรรมาราม	แขวงสายไหม เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๒๐
๒.	วัดสุวรรณประสิทธิ์	แขวงคลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๔๐
๓.	วัดจากแดง	ช.เพชรหึงษ์ ๑๐ ต.ทรงคนอง อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ ๑๐๑๓๐
๔.	วัดมเหยงคณ์	ต.หันตรา อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๐๐๐
๕.	วัดป่าธรรมโสภณ	ต.ทะเลชุบศร อ.เมือง จ.ลพบุรี ๑๕๐๐๐
๖.	วัดพรหมจริยวาส	ต.ปากน้ำโพ อ.เมือง จ.นครสวรรค์ ๖๐๐๐๐
๗.	วัดสามชุก	ต.สามชุก อ.สามชุก จ.สุพรรณบุรี ๗๒๑๓๐
๘.	ห้องเรียนฯ พุทธสมาคม แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์	ถ.พระอาทิตย์ แขวงชนะสงคราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐
๙.	ห้องเรียนฯ วัดพุทธบูชา	๑๘๑ หมู่ ๓ ถ.พุทธบูชา ซ.๓๐ ริมคลองบางมด แขวงบางมด เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๔๐
๑๐.	ห้องเรียนฯ วัดเพลง (กลางสวน)	แขวงบางพรหม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐
๑๑.	ห้องเรียนฯ วัดราชาธิวาสวิหาร	แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐

❖ ภาคกลาง (ต่อ)

ที่	สาขา	ที่อยู่
๑๒.	ห้องเรียนฯ วัดสามพระยา	เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐
๑๓.	ห้องเรียนฯ อภิธรรม สมเด็จพระมหาธีรราชย์ วัดยานนาวา	แขวงยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๒๐
๑๔.	ห้องเรียนฯ วัดจันทรสุนทร	เทศบาลเมืองรังสิต ถ.รังสิต-นครนายก คลอง ๒ ต.ประชาธิปัตย์ อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี ๑๒๑๓๐
๑๕.	ห้องเรียนฯ วัดธรรมามูล	ต.ธรรมามูล อ.เมือง จ.ชัยนาท ๑๗๐๐๐
๑๖.	ห้องเรียนฯ วัดหัวคู้	ต.ศิระชะจรเขื่อน้อย อ.บางเสาธง จ.สมุทรปราการ ๑๐๕๕๐

❖ ภาคตะวันออก

ที่	สาขา	ที่อยู่
๑.	วัดเก่าโบราณ	ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี ๒๐๑๓๐
๒.	วัดเขาพุทธโคดม	ต.สุรศักดิ์ อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี ๒๐๑๑๐
๓.	วัดนาพร้าวเก่า	หมู่ ๕ ตำบลสุรศักดิ์ อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี ๒๐๑๑๐
๔.	วัดหนองลำดวนพรหมศรี	ต.ท่าบ่อ อ.เกาะจันทร์ จ.ชลบุรี ๒๐๒๔๐
๕.	ศูนย์ปฏิบัติธรรม เฉลิมพระเกียรติ ๘๔ พรรษา ราชนครินทร์ (เขาดินหนองแสง)	ต.เขาวงกต อ.แก่งหางแมว จ.จันทบุรี ๒๒๑๖๐

❖ ภาคตะวันตก

ที่	สาขา	ที่อยู่
๑.	วัดมหาธาตุวรวิหาร	ต.หน้าเมือง อ.เมือง จ.ราชบุรี ๗๐๐๐๐
๒.	วัดสระบัว	ต.คลองกระแซง อ.เมือง จ.เพชรบุรี ๗๖๐๐๐
๓.	วัดอุดมมงคล	ต.ปากแพรก อ.เมือง จ.กาญจนบุรี ๗๑๐๐๐

❖ ภาคเหนือ

ที่	สาขา	ที่อยู่
๑.	วัดพระธาตุศรีจอมทอง วรวิหาร	ต.บ้านหลวง อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๖๐
๒.	วัดเมืองมาง	ต.หายยา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๐๐
๓.	วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม)	ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
๔.	วัดท่ามะโอ	ต.เวียงเหนือ อ.เมือง จ.ลำปาง ๕๒๐๐๐

❖ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ที่	สาขา	ที่อยู่
๑.	วัดป่าชัยมงคล	ต.เมืองแฝก อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ ๓๑๑๓๐
๒.	วัดสว่างมีชัย	ต.สมสนุก อ.ปากคาด จ.บึงกาฬ ๓๘๒๒๐

❖ ภาคใต้

ที่	สาขา	ที่อยู่
๑.	วัดหาดใหญ่สิตาราม	ต.ควนลัง อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา ๙๐๑๑๐

❖ โครงการเรียนการสอนชั่วคราว

ที่	สาขา	ที่อยู่
๑.	วัดสร้อยทอง	แขวงบางซื่อ เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร ๑๐๘๐๐
๒.	วัดเขาสมโภชน์	ต.บัวชุม อ.ชัยบาดาล จ.ลพบุรี ๑๕๑๓๐
๓.	วัดพีชอุดม	ต.พีชอุดม อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี ๑๒๑๕๐
๔.	วัดสระโบสถ์	ต.ดอนคา อ.ท่าตะโก จ.นครสวรรค์ ๖๐๑๖๐
๕.	วัดถ้ำพระธาตุเมืองเทพ	ต.ทัพหลวง อ.บ้านไร่ จ.อุทัยธานี ๖๑๑๔๐
๖.	วัดกลาง	ต.โคกคราม อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี ๗๒๑๕๐
๗.	ห้องเรียนฯ วัดอุบถวนาราม	ต.ปลายบาง อ.บางกรวย จ.นนทบุรี ๑๑๑๓๐
๘.	วัดพนมพนาवास	ต.คลองขุด อ.บ้านโพธิ์ จ.ฉะเชิงเทรา ๒๔๑๔๐
๙.	วัดมหาวนาราม	ต.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี ๓๔๐๐๐
๑๐.	วัดสะแกแสง	ต.พะวงาด อ.ขามสะแกแสง จ.นครราชสีมา ๓๐๒๕๐

ม ล น ิ ธิ

มูลนิธิต้าท้ช้ มมชอติ กะ

คณะกรรมการมูลนิธิ

๑. คุณหญิงสำหรั จิตตินันท์	ประธานกรรมการมูลนิธิ
๒. นางสาวกอบกาญจน์ เทียนไชยมงคล	รองประธาน
๓. พระราชวัชรบัณฑิต	กรรมการและที่ปรึกษา
๔. ศ.ดร.ศุภีมาศ สุทธิสัมพันธ์	กรรมการ
๕. พระครูปลัดประเสริฐ สุขมงคล	กรรมการและประชาสัมพันธ์
๖. นางสาวสุทธิเพ็ญ สัมมาวิภาวีกุล	กรรมการและเหรัญญิก
๗. นางสาวสุมาลัย พาณิชย์กุล	กรรมการและปฏิคม
๘. นางเกยูร อัสสกุล	กรรมการและเลขานุการ
๙. นางอรจิรา เต๋ยวณิชย์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ชมรมเผยแพร่ ชมรมเผยแพร่พระอภิธรรม พระอภิธรรม

คณะกรรมการชมรม

๑. พระมหาไพโรจน์ ญาณกุสโล	ประธานที่ปรึกษา
๒. นายจํารุญ ธรรมดา	รองประธานที่ปรึกษา
๓. คณาจารย์อภิธรรมโชติกะวิทยาลัยทุกท่าน	กรรมการที่ปรึกษา
๔. พระครูปลัดประเสริฐ สุขมงคล	ประธานกรรมการ
๕. อาจารย์ดิชกฤต สาสนเวชช์	รองประธานกรรมการ
๖. อาจารย์พิรุณ ฉัตรโสภณพงศ์	รองประธานกรรมการ
๗. อาจารย์ประทุม เตมียสุต	กรรมการและเหรัญญิก
๘. ดร.อัญญา พูลทีศฐาน	กรรมการและผู้ช่วยเหรัญญิก
๙. พระอาจารย์ชัยยุทธ ชยยุทุโธ	กรรมการและประชาสัมพันธ์
๑๐. พระมหาชัยวุฒิ ชยวุฑุโธ	กรรมการ
๑๑. อาจารย์อรุณศรี กาววิไล	กรรมการ
๑๒. พระอาจารย์พันธ์ศักดิ์ โอภาโส	กรรมการและเลขานุการ

พระอภิธรรม

พระอภิธรรมสมาคม

สมาคม

คณะกรรมการสมาคม

๑. นายแพทย์ชัยเอนทร์ รัตนวิจารณ์	นายกสมาคม
๒. รศ.ดร.วิเศษ แสงกาญจนวนิช	อุปนายก
๓. ศ.ดร.ศุภีมาศ สุทธิสัมพันธ์	อุปนายก
๔. นายธนเดช เพ็ญทวี	อุปนายก
๕. จำโฑธรา อมตธรรมธารา	อุปนายกและเลขาธิการ
๖. นายพิชญุตม์ ตันไพโรจน์	กรรมการและฝ่ายวิชาการ
๗. นางสาวพัสสร ศิริธีรานนท์	กรรมการและนายทะเบียน
๘. นายภูรี ทรงธนเกียรติ	กรรมการและประชาสัมพันธ์
๙. นายณรงค์ ณ นคร	กรรมการและปฏิคม
๑๐. นางสาวจันทนา อัศวสิรินิมิต	กรรมการและเหรัญญิก

มูลนิธิพระอภิธรรม ประเทศไทย

คณะกรรมการมูลนิธิ

๑. ศ.ดร.ศุภีมาศ สุทธิสัมพันธ์
๒. ดร.วิศิษฐ์ ชัยสุวรรณ
๓. นายอานัติชัย เหลืองอมรชัย
๔. ดร.วิเศษ แสงกาญจนวนิช
๕. นายดิชกฤต สาสนเวชช์
๖. นายแพทย์ชัยเอนทร์ รัตนวิจารณ์
๗. นางสาวกรรณิกา สว่างวารีสกุล
๘. นางสาวกฤษณา ปทีปโชติวงค์
๙. จำโทธรา อมตธรรมธารา
๑๐. นางรัชทิภา ดวงทีทอง
๑๑. นางสาวนภาพร อัจฉราฤทธิ์
๑๒. นางสาวกานต์ลีนี จันทร์วิภาคดิถ
๑๓. นางมณี ศรีเรือง

ประธานกรรมการ
รองประธานกรรมการฝ่ายวิชาการ
รองประธานกรรมการฝ่ายวิชาการ
รองประธานกรรมการฝ่ายกฎหมาย
กรรมการและประธานที่ปรึกษา
กรรมการที่ปรึกษา
กรรมการและเหรัญญิก
กรรมการและเลขาธิการ
กรรมการและรองเลขาธิการ
กรรมการฝ่ายวิชาการ
กรรมการและนายทะเบียน
กรรมการและประชาสัมพันธ์
กรรมการและปฏิคม

การศึกษา

พระอภิธรรมทาง ไปรษณีย์

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อรักษาหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสืบต่อไป
๒. ส่งเสริมและสนับสนุนผู้ที่ต้องการศึกษาพระอภิธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีเวลาเรียนน้อย ไม่สามารถที่จะไปเรียนในสำนักเรียนได้ หรือผู้ที่อยู่ห่างไกลจากสำนักเรียน ให้มีโอกาสได้ศึกษาพระอภิธรรมด้วยตนเองทางไปรษณีย์
๓. เพื่อเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในส่วนของ พระอภิธรรมปิฎก ให้แพร่หลายสู่สาธุชนทั่วไป อันจะยังประโยชน์ให้ผู้สนใจศึกษา เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของชีวิตและรู้แนวทางการปฏิบัติ เพื่อเข้าถึงความพ้นทุกข์ ตามพุทธประสงค์

หลักสูตรพระอภิธรรมทางไปรษณีย์

พระอภิธรรมที่นำมาเป็นหลักสูตรในการศึกษาทางไปรษณีย์นี้ เป็นฉบับย่อที่มีชื่อว่า “อภิธัมมัตถสังคหะ” ซึ่งพระอรุณอุททจาจารย์ พระเถระชาวอินเดีย ผู้มีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก ได้พยายามย่อให้สั้นและแยกแยะลำดับเรื่อง เพื่อให้ง่ายแก่การศึกษาไว้เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๙๐๐

เนื้อหาของหลักสูตรพระอภิธรรมทางไปรษณีย์ เป็นการสรุปสาระสำคัญของ คัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหะ โดยใช้ภาษาง่าย ๆ และมีเนื้อหาไม่พิสดารจนเกินไป เพื่อให้ นักศึกษาทางไปรษณีย์สามารถที่จะทำความเข้าใจได้ด้วยตนเอง

เอกสารประกอบการศึกษามีทั้งหมด ๑๐ ชุด แต่ละชุดมีเนื้อหาโดยสังเขป ดังนี้
ชุดที่ ๑ แสดงเรื่องพระอภิธรรมคืออะไร, ประวัติความเป็นมาของพระอภิธรรม, ความหมายของปรมัตถธรรมและบัญญัติธรรม และสาระนำรู้อื่นๆ เกี่ยวกับพระอภิธรรม

ชุดที่ ๒ แสดงเรื่องชีวิตคืออะไร, องค์ประกอบของชีวิต, ชั้น ๕, รูปกับนาม, จิตกับ อารมณ, ลักษณะของจิตและการทำงานของจิต, บุญบาปเกิดขึ้นได้อย่างไร, ที่เกิด ของจิตและ อำนาจจิต

ชุดที่ ๓ แสดงเรื่องจิตประเภทต่าง ๆ หน้าที่ของจิต ๑๔ ประการ และวิถีจิต

ชุดที่ ๔ แสดงเรื่องธรรมชาติที่ประกอบปรุงแต่งจิต (เจตสิก)

ชุดที่ ๕ แสดงรูปที่เป็นองค์ประกอบของร่างกายโดยละเอียด

ชุดที่ ๖ แสดงเรื่องชีวิตมาจากไหน, ชาติหน้ามีจริงหรือไม่ และเรื่องเกี่ยวกับ ภูมิต่าง ๆ ทั้ง ๓๑ ภูมิ

ชุดที่ ๗ แสดงเรื่องกรรมประเภทต่าง ๆ และการให้ผลของกรรม

ชุดที่ ๘ แสดงเรื่องอภิสกกรรม ๙, มิสกสังคหะ ๗, โภธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ ซึ่ง ประกอบด้วย สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ มรรค ๘, สรรพสังคหะ ซึ่งประกอบด้วยเรื่องของชั้น ๕ อายุตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ อริยสัจ ๔ และธรรมที่เป็นเหตุเป็นปัจจัยในการเวียนว่าย ตายเกิด (ปฏิจสมุปบาท)

ชุดที่ ๙ แสดงเรื่องสมถกรรมฐานทั้ง ๔๐ วิธี รูปฌาน อรูปฌาน และอภิญา

ชุดที่ ๑๐ แสดงเรื่องวิปัสสนากรรมฐาน วิปัสสนาภูมิ ๖ วิสุทธิ ๗ วิปัสสนาญาณ ๑๖ และความหมายของมรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑

วิธีการเรียนการสอน

๑. นักศึกษาที่สมัครเรียน จะได้รับแจกเอกสารประกอบการศึกษา โดยไม่ต้องเสีย ค่าใช้จ่ายใด ๆ

๒. เอกสารประกอบการศึกษานี้จะแจกให้ทีละชุด เมื่อนักศึกษาตอบคำถาม ชุดที่ ๑ แล้ว จะได้รับบทเรียนชุดที่ ๒ เมื่อตอบคำถามชุดที่ ๒ แล้ว จะได้บทเรียน ชุดที่ ๓ เช่นนี้ต่อไปเรื่อย ๆ (ในแต่ละชุด จะมีบทเรียน ๑-๓ ตอน)

๓. นักศึกษาที่ตอบคำถามครบถ้วนตามหลักสูตร (ทั้ง ๑๐ ชุด) จะได้รับวุฒิปัตร์ “พระอภิธัมมัตถสังคหะทางไปรษณีย์”

๔. ไม่จำกัดระยะเวลาในการศึกษา

๕. ไม่จำกัดพื้นความรู้

๖. เรียนฟรีตลอดหลักสูตร

การสมัครเรียน

หากท่านต้องการศึกษาพระอภิธรรมทางไปรษณีย์

โปรดแจ้ง ชื่อ ที่อยู่ และ หมายเลขโทรศัพท์ มาทาง LINE (เพิ่มเพื่อนโดยใช้ LINE ID : @PSTF) สอบถามข้อมูล เพิ่มเติมได้ที่ โทร : ๐ ๒๔๔๙ ๙๔๘๔

รายการวิทยุของอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

สถานีวิทยุ พล.ม.๒ AM ๙๖๓ KHz รายการ “พระอภิธรรมเพื่อคุณภาพชีวิต” ออกอากาศ ทุกวันเสาร์ เวลา ๑๗.๐๐ – ๑๘.๐๐ น. ติดต่อขอทราบรายละเอียด หรือร่วมอุปถัมภ์รายการได้ที่...

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เลขที่ ๓ ถนนหน้าพระธาตุ

แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๒๔ ๓๘๔๓, โทรสาร ๐ ๒๖๒๓ ๖๑๐๑

<https://sites.google.com/a/mcu.ac.th/abhidham>

โครงการมอบประกาศนียบัตร อภิธรรมบัณฑิต

รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย ในพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๕
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. หลักการและเหตุผล

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในสังกัดสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มจร เป็นสถาบันแม่บทในการเปิดสอนพระอภิธรรมปิฎกอรกถกตา และฎีกาอภิธรรมต่างๆ แก่พระภิกษุ สามเณร แม่ชี และคฤหัสถ์ทั่วไป เป็นแหล่งผลิตตำราเรียนและหลักสูตรพระอภิธรรมที่ใช้ในการศึกษา ในปัจจุบันมีหน่วยบริการทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ทั่วประเทศ

การมอบประกาศนียบัตรแก่นักศึกษาที่สำเร็จการศึกษา ซึ่งได้มีศรัทธาอุทิศสภาวะวิริยะ ตั้งใจศึกษาและปฏิบัติตามหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นการยกย่องและให้กำลังใจแก่นักศึกษาในการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบยิ่ง ๆ ขึ้นไป ทั้งเป็นการประกาศเกียรติคุณของสถาบันและมหาวิทยาลัยให้ปรากฏในสังคมสืบไป

จำนวนผู้ที่สำเร็จการศึกษา	๑๕๖	รูป/คน ประกอบด้วย
พระสงฆ์	๑๑	รูป
แม่ชี	๑๒	คน
ฆราวาสชาย	๒๖	คน
ฆราวาสหญิง	๑๐๗	คน

๒. วัตถุประสงค์

๒.๑ เพื่อมอบประกาศนียบัตรแก่ผู้สำเร็จ
หลักสูตรการศึกษาพระอภิธรรม

๒.๒ เพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติคุณนักศึกษา
ที่มีศรัทธา อุตสาหะ วิริยะ ตั้งใจ
ศึกษา จนจบหลักสูตรของสถาบัน

๓. กิจกรรมและงบที่ใช้ในการดำเนินการ

๓.๑ งานประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับพิธีมอบประกาศนียบัตรอภิธรรมบัณฑิต

- แนะนำขั้นตอนการยื่นคำร้องขอจบการศึกษา
- แนะนำการแต่งกาย และชุดอภิธรรมบัณฑิต
- จัดทำคลิปแนะนำสถานที่ซ้อมย่อย และบริเวณวัดมหาธาตุฯ
- จัดทำคลิปรวมภาพงานวันซ้อมย่อย ที่ติ๊กบาตี วัดมหาธาตุฯ
- จัดทำคลิปแนะนำสถานที่พักแรม สำหรับอภิธรรมบัณฑิต
- จัดทำคลิปสวัสดิ์ปีใหม่ และแสดงความยินดีกับอภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ (รวมภาพงานซ้อมย่อย ซ้อมใหญ่ และงานพิธีมอบประกาศฯ)

หมายเหตุ : ไม่มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน เนื่องจากเป็นงานที่คณะทำงาน อภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ ร่วมกันจัดทำเป็นข้อความ ภาพนิ่ง หรือคลิปวิดีโอเผยแพร่ผ่านสื่อดิจิทัล เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ เชิญชวน และให้ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับพิธีมอบประกาศนียบัตรอภิธรรมบัณฑิต แก่อภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ นอกจากนั้น ยังเป็นการช่วยเผยแพร่กิจกรรมของ อชว. ให้กับผู้สนใจทั่วไป

๓.๒ พิธีซ้อมย่อยการมอบประกาศนียบัตร ที่ อชว.

งบที่ใช้ในการดำเนินการ	๙๙,๐๔๖	บาท
- ค่าปัจจัย ไทยธรรมถวายพระสงฆ์	๑๓,๐๐๐	บาท
- ค่าชุดของแม่ชี	๑๑,๐๐๐	บาท
- ค่าผ้าตัดชุดอภิธรรมบัณฑิตรวมค่าส่ง	๔๗,๑๖๙	บาท
- ค่าแรงเจ้าหน้าที่	๒,๕๐๐	บาท
- ค่าอาหาร	๑๖,๓๗๕	บาท
- ค่าน้ำดื่ม และค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด	๙,๐๐๒	บาท

๓.๓ พิธีซ้อมใหญ่ และพิธีมอบประกาศนียบัตร ที่ มจร

งบที่ใช้ในการดำเนินการ	๑๙๘,๔๓๕	บาท
- ค่าปัจจัย ถวายพระสงฆ์	๑๓,๐๐๐	บาท
- ค่าปัจจัยถวายพระบัณฑิต	๖,๐๐๐	บาท
- ค่าเข็มจูปมังกุฏ	๑๓,๕๐๐	บาท
- ค่าแรงเจ้าหน้าที่	๑,๐๐๐	บาท
- ค่าอาหารและเครื่องดื่ม	๕๕,๑๙๐	บาท
- ค่าเช่ารถตู้ ๒ คัน รถบัส ๒ คัน	๔๗,๖๕๕	บาท
- ค่าที่พักเพิ่ม ๑ วัน (กองทุนฯ ออกให้)	๒๒,๐๙๐	บาท
- ค่าซุ้มอภิธรรมบัณฑิต	๒๕,๐๐๐	บาท
- ค่าลงทะเบียนขอจบ พระและแม่ชี	๑๕,๐๐๐	บาท

๓.๔ งานขอบคุณครูอาจารย์ หลังพิธีมอบประกาศนียบัตร ที่ อชว.

งบที่ใช้ในการดำเนินการ (ค่าปัจจัยและไทยธรรม)	๓๒,๑๐๐	บาท
---	--------	-----

๓.๕ ของที่ระลึกแด่คณาจารย์ อชว. และหน่วยบริการฯ

งบที่ใช้ในการดำเนินการ (จำนวน ๑๖๐ ชุด)	๙๖,๐๐๐	บาท
---	--------	-----

๓.๖ งานจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึก ในโอกาสงานพิธีมอบประกาศนียบัตรอภิธรรมบัณฑิต

งบที่ใช้ในการดำเนินการ	๒๐๐,๐๐๐	บาท
------------------------	---------	-----

- จัดพิมพ์หนังสือ **“นิพพานปรมัตถ์ จุดสิ้นสุดแห่งทุกข์ทั้งมวล”**

รวมงบที่ใช้ในการดำเนินการทั้งสิ้น	๖๓๐,๑๘๑	บาท
-----------------------------------	---------	-----

๔ . ระยะเวลาดำเนินการ

๔.๑ งานประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับพิธีมอบประกาศนียบัตรอธิธรรมบัณฑิต

ระยะเวลาดำเนินการ มกราคม ๒๕๖๕ - ธันวาคม ๒๕๖๕

๔.๒ พิธีข้อมวยการมอบประกาศนียบัตร ที่ อชว.

ระยะเวลาดำเนินการ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๕ - ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

๔.๓ พิธีข้อมใหญ่ และพิธีมอบประกาศนียบัตร ที่ มจร

ระยะเวลาดำเนินการ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๕ - ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๕

๔.๔ งานขอบคุณครูอาจารย์ หลังพิธีมอบประกาศนียบัตร ที่ อชว.

ระยะเวลาดำเนินการ ๑๕ - ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๕

๔.๕ ของที่ระลึกแก่คณาจารย์ อชว. และหน่วยบริการฯ

ระยะเวลาดำเนินการ มกราคม ๒๕๖๖ - สิงหาคม ๒๕๖๖

๔.๖ หนังสือที่ระลึก ในโอกาสงานพิธีมอบประกาศนียบัตรอธิธรรมบัณฑิต

ระยะเวลาดำเนินการ มกราคม ๒๕๖๕ - สิงหาคม ๒๕๖๖

๕ . ผู้รับผิดชอบโครงการ

๕.๑ อธิการบดีมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕.๒ มูลนิธิสัทธัมมโชติกะ

๕.๓ คณะกรรมการบริหารอธิธรรมบัณฑิตรุ่น ๕๘/๒๕๖๔

๕.๔ อธิการบดีทุกท่าน

๖. ที่มาของงบประมาณ

๖.๑ อภิธรรมบัณฑิตรุ่น ๕๘/๒๕๖๔

๖.๒ ผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาค

๗. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๗.๑ มีพุทธบริษัทที่มีทัศนคติเป็นสัมมาทิฐิ และมั่นคงในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความรู้ความเข้าใจในพระไตรปิฎกอย่างลึกซึ้ง

๗.๒ ยังผลให้เกิดความปลื้มปิติยินดีแก่นักศึกษาที่เข้ารับประกาศนียบัตร และญาติมิตรสหายของผู้สำเร็จการศึกษา

๗.๓ เป็นการประกาศเกียรติคุณของสถาบันและมหาวิทยาลัยให้ปรากฏในสังคม

๗.๔ เป็นโอกาสในการประชาสัมพันธ์ให้พุทธบริษัทเกิดความสนใจเข้ามาศึกษาพระอภิธรรม

กำหนดการ

พิธีประสาทปริญญา

ประจำปี ๒๕๖๕ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กำหนดการ

พิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๘ - ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

ณ อาคาร มวก. ๔๘ พระธาตุมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วันพฤหัสบดีที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕	
เวลา ๐๗.๐๐ น.	ลงทะเบียน
เวลา ๐๘.๓๐-๐๙.๓๐ น.	- พระพรหมวชิราธิบดี นายสภามหาวิทยาลัย เดินทางมาถึงห้องประชุม - ประธานในพิธี จุดธูป เทียน และนำบูชาพระรัตนตรัย - พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ถวายรายงาน - พระพรหมวชิราธิบดี นายสภามหาวิทยาลัย กล่าวเปิดงานพิธีประสาทปริญญา
เวลา ๐๙.๓๐ น.	- ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “พุทธนวัตกรรมในยุค Disruption” โดย พระธรรมวิชรบัณฑิต, ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เวลา ๑๑.๐๐ น.	- ฉันทภัตตาหารเพล/รับประทานอาหาร
เวลา ๑๒.๓๐-๑๗.๐๐ น.	- พิธีซ้อมใหญ่รับปริญญาในระดับบัณฑิตศึกษาและบัณฑิตจากสถาบันสมทบ
วันศุกร์ที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕	
เวลา ๑๒.๓๐-๑๗.๐๐ น.	- พิธีซ้อมใหญ่รับปริญญาในระดับปริญญาตรีและอธิธรรมบัณฑิต
วันเสาร์ที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕	
เวลา ๑๑.๓๐ น.	- คณะผู้บริหาร กรรมการสภามหาวิทยาลัย คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ แขกผู้มีเกียรติ ผู้รับปริญญาเกิตติมศักดิ์ เริ่มเกียรติคุณ คุชฎีบัณฑิต มหาบัณฑิต และบัณฑิตสถาบันสมทบ พร้อมกัน ณ ห้องประชุม
เวลา ๑๓.๐๐ น	- สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จถึงอาคาร มวก. ๔๘ พระธาตุมหาวิทยาลัย - นายสภามหาวิทยาลัย อธิการบดีและคณะผู้บริหาร ถวายการต้อนรับ - สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก จุดธูป เทียน บูชาพระรัตนตรัย - นายสภามหาวิทยาลัย ถวายเครื่องสักการะ - ผู้แทนคุชฎีบัณฑิต ถวายเครื่องสักการะ - อธิการบดีทูลถวายรายงาน - รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ อ่านประกาศสดุดีคุชฎีบัณฑิตเกิตติมศักดิ์ และมหาบัณฑิตเกิตติมศักดิ์ - สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประทานปริญญา คุชฎีบัณฑิตเกิตติมศักดิ์ และมหาบัณฑิตเกิตติมศักดิ์

	<ul style="list-style-type: none"> - รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา อ่านประกาศเกียรติคุณผู้รับเข็มเกียรติคุณ - สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประธานเข็มเกียรติคุณ - คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย และรองอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศนานาชาติ ชื่อคุณฐิติบัณฑิต มหาบัณฑิต และบัณฑิตสถาบันสมทบ เข้าร่วมประทานปริญญาบัตรตามลำดับ - สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประธานปริญญาบัตร - พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา - สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประธานโอวาท - อธิการบดี ถวายเครื่องไทยธรรมแด่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก - ผู้รับปริญญาเกิตติมศักดิ์ เข็มเกียรติคุณ คุณฐิติบัณฑิต มหาบัณฑิต และบัณฑิตสถาบันสมทบ ถ่ายภาพหมู่ร่วมกับสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก และคณะผู้บริหาร - เป็นอันเสร็จพิธี
วันอาทิตย์ที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕	
เวลา ๑๑.๓๐ น.	- คณะผู้บริหาร กรรมการสภามหาวิทยาลัย คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และคณบดีเข็มเกียรติคุณ และบัณฑิต พร้อมกัน ณ ห้องประชุม
เวลา ๑๓.๐๐ น.	<ul style="list-style-type: none"> - สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช เดินทางถึงอาคาร มวก. ๔๘ พรรษา - นายกสภามหาวิทยาลัย อธิการบดีและคณะผู้บริหาร ถวายการต้อนรับ - สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช จุดธูป เทียน บูชาพระรัตนตรัย - นายกสภามหาวิทยาลัย ถวายเครื่องสักการะ - ผู้แทนบัณฑิต ถวายเครื่องสักการะ - อธิการบดี ถวายรายงาน - คณบดีคณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และผู้อำนวยการอธิธรรมโชติศึกษาวิทยาลัย นานชื่อบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และอธิธรรมบัณฑิตเข้ารับปริญญาบัตรตามลำดับ - สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า มอบปริญญาบัตร - พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา - สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ให้โอวาท - อธิการบดี ถวายเครื่องไทยธรรม แด่สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า - บัณฑิตถ่ายภาพหมู่ร่วมกับสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า และคณะผู้บริหาร - เป็นอันเสร็จพิธี

หมายเหตุ : - คณะผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายบรรพชิต ห่มดองรดกอสีราชานิยม
 - บัณฑิตฝ่ายบรรพชิต ห่มดองรดกอสีเหลืองทอง
 - คณะผู้บริหาร คณาจารย์ และบัณฑิตฝ่ายคฤหัสถ์ สวมชุดครุยปริญญา
 - ข้าราชการแต่งเครื่องแบบปกติขาว และประชาชนทั่วไปแต่งกายสุภาพ
 - กำหนดการอาจเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม

โอวาท

เจ้าพระคุณ สมเด็จพระมหาธีรราชย์

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช
ในพิธีประสาทปริญญาแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจาก
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในวันอาทิตย์ที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๕

ณ อาคารหอประชุม มวก. ๔๘ พรรษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขอแสดงกัลยาณธรรมต่อ ท่านนายกสภา ท่านอธิการบดี ท่าน
ผู้บริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมบัณฑิตใหม่
และสาธุชนทุกท่าน

ในพระนามของเจ้าพระคุณสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ขอแสดงมุทิตาจิตด้วยใจจริง
แก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ในวันนี้ ขออนุโมทนาในกุศลเจตนาและความวิริยะอุตสาหะของคณะ
ผู้บริหาร คณาจารย์ และบุคลากรที่ได้ร่วมมือร่วมใจกันดำเนินกิจการ
ของมหาวิทยาลัยให้เจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับ

ท่านทั้งหลาย ได้ชื่อว่าเป็นบัณฑิต เป็นผู้รู้ในสรรพวิชาทั้งทาง
พระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่ โดยเฉพาะในพระบวรพุทธศาสนา
ซึ่งเป็นวิชาเพื่อนำพาสรรพสัตว์ให้หลุดพ้นจากห้วงทุกข์ได้อย่างถาวร
ท่านจึงเป็นบุคคลที่สมควรแก่การเข้าใกล้ ควรคบหาสมาคม อย่่างไร
ก็ตาม ท่านที่สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรในมหาวิทยาลัย ก็ไม่ได้
หมายความว่า ท่านจะได้เป็นบัณฑิตตามนัยยะแห่งพระพุทธศาสนา
ดังที่กล่าวมาข้างต้นทุกคน

เพราะฉะนั้น ในเมื่อท่านถูกเรียกว่า เป็นบัณฑิตชน โดยสมญานามแล้ว ก็ขอให้ท่านใช้ถ้อยคำนี้ เป็นเครื่องเตือนจิต เร่งชวนขวนขวายพัฒนาตน ให้มีปัญญาเพิ่มพูนขึ้นอย่างไม่หยุดยั้ง อย่าให้ใครปรามาสได้ว่า ท่านไม่ใช่บัณฑิตที่แท้จริง สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทานพุทธศาสนิไว้ว่า อุตตทานิ ทมยนฺติ ปณฺฑิตา แปลความว่า บัณฑิตย่อมฝึกตน จึงขอให้บัณฑิตทุกท่าน จงฝึกตนให้เข้มแข็ง สามารถต่อสู้เอาชนะชนะกิเลสเครื่องเศร้าหมอง ที่จรเข้ามาก่อนจนจิตใจอยู่ทุกขณะ เร่งลดละบาปอกุศลทุกชนิด เพื่อจะได้บรรลุถึงซึ่งความเป็นบัณฑิตในทางพระพุทธศาสนา ควรแก่การคบหาและเข้าใกล้ของเพื่อนร่วมสังคมนี้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยประกอบกับความ ที่มีดวงจิตใจอันหนักแน่น มั่นคงในคุณธรรม จงอำนวยผล อันยิ่งใหญ่ คือ ความมั่งคั่งมั่งมีในบุญในบารมีของบัณฑิตทุกท่าน และขอให้ทุกท่านที่มาประชุมกันพร้อมกัน ณ มหาสมาคมนี้ จงประสบความสุขสวัสดิ์ ภายใต้ร่มบารมีธรรมแห่งสถาบันชาติ สถาบันพระพุทธศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ตลอดกาล เป็นนิത്യเทอญ

ขออำนวยการ

คำถวายรายงาน

คำถวายรายงาน

สมเด็จพระมหาธีรราชย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก

โดย...พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในพิธีประสาทปริญญาแก่ผู้สำเร็จการศึกษา ประจำปี ๒๕๖๕

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

ณ อาคารหอประชุม มวก. ๔๘ พรรษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขอประทานกราบเรียน เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชย์ ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช ที่เคารพอย่างยิ่ง

เกล้าฯ พระธรรมวัชรบัณฑิต อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพร้อมด้วยกรรมการสภามหาวิทยาลัย คณะผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่บัณฑิตใหม่ รู้สึกปลาบปลื้มปิติยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก มีพระบัญชาให้เจ้าประคุณสมเด็จพระ มาเป็นองค์ประธานประสาทปริญญาแก่ผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรมหาวิทยาลัย ประจำปี ๒๕๖๕

เกล้าฯ ขอกกราบถวายรายงานกิจการของมหาวิทยาลัย โดยสังเขป ดังนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทยที่สมเด็จพระบวรมหิศรพระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงสถาปนาขึ้น ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎก และวิชาชั้นสูง สำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์

เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๓๐ เป็นต้นมา และต่อมาในปี ๒๕๔๐ รัฐสภาได้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้สถาบันการศึกษาแห่งนี้ มีสถานะเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐและเป็นนิติบุคคล ปัจจุบันมหาวิทยาลัยได้ดำเนินงานสนองพระราชปณิธานของล้นเกล้ารัชกาลที่ ๕ ตามพันธกิจ ดังนี้

ด้านการผลิตบัณฑิต ได้ขยายส่วนงานจัดการศึกษาในส่วนกลาง ๘ แห่ง คือ บัณขิตวิทยาลัย คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ วิทยาลัยพระธรรมทูต และมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราลงกรณบาหลีเถรวาทราชวิทยาลัย ในส่วนภูมิภาค ๔๔ แห่ง ประกอบด้วย

มหาวิทยาลัยมีวิทยาเขต ๑๑ แห่ง คือ วิทยาเขตหนองคาย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช วิทยาเขตเชียงใหม่ วิทยาเขตขอนแก่น วิทยาเขตนครราชสีมา วิทยาเขตอุบลราชธานี วิทยาเขตแพร่ วิทยาเขตสุรินทร์ วิทยาเขตพะเยา วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม และวิทยาเขตนครสวรรค์

มีวิทยาลัยสงฆ์ ๒๖ แห่ง คือ วิทยาลัยสงฆ์เลย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี วิทยาลัยสงฆ์นครน่านเฉลิมพระเกียรติฯ วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด วิทยาลัยสงฆ์พ่อขุนผาเมืองเพชรบูรณ์ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี วิทยาลัยสงฆ์พิจิตร วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุพรรณภูมิ วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม วิทยาลัยสงฆ์ระยอง วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีศรีไพบูลย์ และวิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี

มีหน่วยวิทยบริการ ๔ แห่ง คือ จังหวัดสงขลา ตาก อุตรดิตถ์ และกำแพงเพชร

มีสถาบันสมทบในต่างประเทศ ๕ แห่ง คือ วิทยาลัยพระพุทธศาสนาตองกุก ขอนบอบ ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จีน จู๊ ไต้หวัน วิทยาลัยพระพุทธศาสนานานาชาติศรีลังกา วิทยาลัยพุทธศาสตร์สิงคโปร์ ประเทศสิงคโปร์ และวิทยาลัยพระพุทธศาสนาธรรมเกท ประเทศฮังการี

มีสถาบันสมทบในประเทศ ๑ แห่ง คือ มหาปัญญาวิทยาลัย วัดถาวรรวราภาม แห่งคณะสงฆ์อนันนิกาย หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

มีโรงเรียนในสังกัด ๒ แห่ง คือ โรงเรียนบาหลีเตรียมอุดมศึกษา และโรงเรียนบาหลีสาริตศึกษา

ด้านบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมีส่วนงานรับผิดชอบงานบริการวิชาการ ประกอบด้วย สำนักส่งเสริมพระพุทศาสนาและบริการสังคม สถาบันภาษา สถาบันวิจัยสันาธุระ สถาบันพระไตรปิฎก สำนักงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กองกิจการนิสิตดำเนินงานบริการวิชาการแก่สังคม เช่น โครงการบรรพชาและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน โครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฎฐาน โครงการค่ายพุทธบุตรค่ายคุณธรรม

โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา ดำเนินงานให้พระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจและ บริการสังคมก่อนเข้ารับปริญญา โครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ซึ่งอยู่ ภายใต้การกำกับดูแลของเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ส่องพระธรรมทูตไปประจำอยู่ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก จัดกิจกรรมการบรรยายเทศนา และปาฐกถาธรรมทั้งในสถานที่ต่าง ๆ และผ่าน ช่องทางออนไลน์

ด้านการวิจัย มหาวิทยาลัยมีสถาบันมีสถานวิจัยพุทธศาสตร์เป็นส่วนงานหลัก ร่วมกับคณะวิทยาเขต และวิทยาลัยสงฆ์ ทำการวิจัยคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อนำองค์ความรู้ไปแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม สร้างพุทธนวัตกรรม เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างต่อเนื่อง

ด้านทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมีสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนา และบริการสังคมเป็นส่วนงานหลักร่วมกับคณะ วิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ดำเนินงาน ทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มีหอพุทธศิลป์ ในหลายวิทยาเขต มีโครงการที่สำคัญ เช่น กิจกรรมเทศน์มหาชาติ ในวันสำคัญ กิจกรรมบุญประเพณีท้องถิ่น โครงการปริวรรต คัมภีร์อักษรทองถิ่นเป็นอักษรไทยปัจจุบัน กิจกรรมแห่เทียนพรรษา ที่สำคัญได้ทำการ วิจัยองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เปิดสอนสาขาวิชาพุทธศิลปกรรมถึงระดับปริญญาเอก

ในพิธีประสาทปริญญาครั้งนี้ สภามหาวิทยาลัยมีมติอนุมัติให้ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต รุ่นที่ ๑๘ มหาบัณฑิต รุ่นที่ ๓๒ และบัณฑิต รุ่นที่ ๖๗ แยกเป็นแต่ละระดับ ดังนี้

ระดับดุษฎีบัณฑิต	จำนวน	๓๙๔	รูป/คน
ระดับมหาบัณฑิต	จำนวน	๙๐๑	รูป/คน
ระดับบัณฑิต	จำนวน	๒,๙๑๙	รูป/คน
รวมทั้งสิ้น	จำนวน	๔,๓๑๔	รูป/คน

บัดนี้ ได้เวลาอันเป็นอุดมมงคลแล้ว เหล่าฯ ขอประทานอนุญาตให้คนบดี คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ ขานชื่อบัณฑิต และผู้อำนวยการอภิธรรมโชติกิจวิทยาลัย ขานชื่อบัณฑิตเข้ารับประทานปริญญาบัตร ในวันที่ จำนวน ๑,๓๓๑ รูป/คน ขอประทานกราบเรียนท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ได้โปรดประทาน ปริญญาบัตร และประทานโอวาทเพื่อความเป็นสิริมงคลสืบไป

ควรมิควรแล้วแต่จะเมตตา

ประวัติความเป็นมา ของชุดที่ใช้ในพิธีประสาทปริญญา

เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๙๒ พระเดชพระคุณเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่พระพิมลธรรมสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครองนายกสภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เดินทางไปดูกิจการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่สหภาพพม่า ได้เห็นการศึกษาพระอภิธรรมในสหภาพพม่าอย่างแพร่หลาย ซึ่งในสมัยนั้นการศึกษาพระอภิธรรมในประเทศไทยยังไม่มี จึงได้ติดต่อรัฐบาลสหภาพพม่าขออาราธนาพระสังฆมณฑล ไซติกะ รัมมาจริยะ พระเถระผู้เชี่ยวชาญพิเศษทางด้าน พระอภิธรรมปิฎกจากสหภาพพม่ามาดำเนินการเปิดการศึกษาพระอภิธรรมปิฎกครั้งแรกที่วัดระฆังโฆสิตาราม กรุงเทพมหานคร จนกระทั่งปีพุทธศักราช ๒๕๐๙ พระสังฆมณฑล ไซติกะ รัมมาจริยะ ได้ถึงแก่ภรรณาพ คณะศิษยานุศิษย์ได้ดำเนินการต่อเรื่อยมา

ต่อมาปีพุทธศักราช ๒๕๑๑ ได้ก่อตั้งอภิธรรม ไซติกะวิทยาลัยขึ้นที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร อยู่ในสังฆราชูปถัมภ์สมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประธานอำนวยการจัดการศึกษา โดยได้รับความอุปถัมภ์

จากมูลนิธิสังฆมณฑล ไซติกะ และผู้มีจิตศรัทธาทัวไป จนกระทั่งปีพุทธศักราช ๒๕๒๔ โดยเมตตาธรรมและมอการณไกลของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจอาสภมหาเถร) ที่หวังความเจริญก้าวหน้าของอภิธรรม ไซติกะวิทยาลัย จึงได้ประกาศให้อภิธรรม ไซติกะวิทยาลัยเป็นหน่วยงานส่วนหนึ่งของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้ชื่อว่า อภิธรรม ไซติกะวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยขึ้นตรงต่อสำนักงานอธิการบดี

ปัจจุบันอภิธรรม ไซติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อยู่ในสังกัดสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม ตามมาตรา ๙ วรรคสอง และมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และตาม ข้อ ๑๑ (๓) แห่งประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่องการแบ่งส่วนงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้เปิดการเรียนการสอนพระอภิธรรม ในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ – ๒๕๖๔ มีอภิธรรมบัณฑิต ๕๘ รุ่น โดยอภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๑/๒๕๐๗ ถึง อภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕/๒๕๑๑ รับประกาศนียบัตรที่

วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร อภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๖/๒๕๖๒ ถึง อภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๔๗/๒๕๕๓ รับประกาศนียบัตรในพระอุโบสถวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร

จนกระทั่งมาถึงการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งเมื่อทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีมติประกาศให้ผู้เข้ารับประกาศนียบัตรอภิธรรมบัณฑิตของอภิธรรมโศติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเข้ารับประกาศนียบัตรต่อท้าย พุทธศาสตร์บัณฑิตในพิธีประสาทปริญญาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในปีพุทธศักราช ๒๕๕๔ แต่เพราะไม่เคยมีระเบียบการเกี่ยวกับชุดที่จะสวมใส่ในพิธีประสาทปริญญาไว้ จึงต้องมีการประชุมกันระหว่างสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม ซึ่งเป็นต้นสังกัดของส่วนงานอภิธรรมโศติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกับผู้อำนวยการอภิธรรมโศติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และว่าที่อภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๔๘ เพื่อออกแบบชุดที่อภิธรรมบัณฑิตจะใส่เข้ารับประกาศนียบัตรในพิธี

ประสาทปริญญา (ประกาศนียบัตร อภิธรรมบัณฑิต แม้จะเทียบเท่าปริญญาตรีในส่วนของการศึกษา คือ สามารถศึกษาต่อระดับปริญญาโทได้บางสาขาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แต่ ประกาศนียบัตรก็ไม่ใช่ปริญญาตรีจึงไม่สามารถสวมชุดครุยได้ ชุดครุยนั้นเป็นชุดพิธีการ เป็นเครื่องแสดงวิทยฐานะทางการศึกษาใช้ในพิธีประสาทปริญญาเพื่อแสดงถึงปริญญาวิทยฐานะที่ได้จากการสำเร็จการศึกษาของมหาวิทยาลัยการที่มหาวิทยาลัยจะกำหนดรูปแบบและระเบียบนั้นทางมหาวิทยาลัยจะต้องตรากฎขึ้นเป็นพระราชกฤษฎีกา) โดยว่าที่อภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๔๘ คือ คุณปานทิพย์ ควรทรงธรรม เป็นผู้เล่าเรื่องราวการที่จะหาชุดที่เหมาะสมกับพิธีอันทรงเกียรตินี้เป็นเรื่องน่าหนักใจมิใช่น้อยเรื่องแรก คือ สีมี่เสนอ ๓ สี คือสีขาว สีครีม สีชมพู มีมติเลือกโทนสีครีม ลักษณะของชุดที่ใช้ในพิธีประสาทปริญญาของอภิธรรมบัณฑิตหญิงนั้น เป็นเสื้อคอกลมมีขอบตั้ง ผ่าหน้า มีกระดุม ๕-๖ เม็ด แขนกระบอกยาว สีขาวออฟไวท์ (Off White, เทียบกับสีด้ายวินัสเบอร์ ๖๐๑๑) ใส่กับผ้าถุงป้ายยาวสีครีม (เทียบกับสีด้ายวินัสเบอร์ ๖๐๒๑) ทอยกดอก มีเชิงแบบเรียบ ห่มสไบสีขาวออฟไวท์

ลักษณะของสไบใช้ผ้าสีฟองกว้าง ๔๕-๕๐ นิ้ว ยาว ๒.๕-๒.๘ เมตร ตามขนาดตัวของผู้ใส่ เย็บกลับทั้งผืน จับจีบทบขวาทับซ้าย จีบแรก สุดกว้าง ๑.๕ นิ้ว จีบต่อจากนั้นกว้าง ๑ นิ้ว รวม ๔ จีบแต่ละจีบลึก ๑ นิ้วรีดจีบ ตลอดผืน แล้วทบครึ่งกับส่วนที่ไม่จีบให้เหลือกว้าง ๖-๗ นิ้ว แล้วเย็บตรงไว้ส่วนบนสุด และ ตำแหน่งไหล่ เก็บเข้ารูปด้านขวาบริเวณ ลำตัว สไบด้านหลังปล่อยทิ้งตัวตามแนวรีด สไบนี้มีที่มาที่น่าประทับใจโดยคุณปานทิพย์ ควรทรงธรรม ได้มีโอกาสตามเสด็จพระเจ้า หลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา (พระยศในขณะนั้น ปีพุทธศักราช ๒๕๕๔) เสด็จไปถวายพระไตรปิฎก ณ ประเทศเมียนมาร์ ซึ่งพระองค์ท่านทรงสวมชุดไทยจิตรลดา สีชมพูแล้วทับสไบสีชมพู และมีพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ผู้ตามเสด็จที่เป็นหญิงใส่ สไบตามแบบพระองค์ท่าน คุณปานทิพย์ ควรทรงธรรม จึงได้นำสไบที่ห่มในวันนั้น มาเสนอต่อที่ประชุม จึงได้แบบชุดข้างต้น ส่วนชุดที่ใช้ในพิธีประสาทปริญญาของ อภิรธรรมบัณฑิตชายนั้น เสื้อเป็นลักษณะ เดียวกับหญิง คือ เสื้อคอกลมมีขอบตั้ง ผ่าหน้ามีกระดุม ๖-๗ เม็ด แขนกระบอกยาว สีขาวออฟไวท์ (Off White) กางเกงสแล็ก ชายาว สีดำทรงกระบอกใหญ่ พระภิกษุให้ ห่มดองตามระเบียบของมหาวิทยาลัย ส่วนสี ทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัยเป็นผู้กำหนด สำหรับชุดแม่ชีเป็นชุด ตามระเบียบสถาบันแม่ชีไทย ส่วนท่านที่จับ อภิรธรรมบัณฑิตโดยที่ท่านถือเพศภิกษุณี ถ้าจะเข้ารับประกาศนียบัตร ในพิธีประสาท ปริญญาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ- ราชวิทยาลัย ทางมหาวิทยาลัยให้สวมชุด

ฆราวาสหญิงเข้าร่วมในพิธี เหตุผลเนื่องจาก ในประเทศไทยนั้น ถือว่าภิกษุณี ได้สูญหายไปนานแล้ว

เมื่อทางสำนักสงเสริมพระพุทธ ศาสนาและบริการสังคมมีมติรับชุดที่ ว่าที่อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๔๘ เสนอเป็น ลายลักษณะอักษรแล้ว ทางสภาวิชาการ ได้ขออนุมัติจากสภามหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อสภา มหาวิทยาลัยมีมติรับชุดดังกล่าว จึงประกาศ เป็นมติจากสภาวิชาการของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนับเป็นหน้าที่ ส่วนหนึ่งของอภิรธรรมบัณฑิตรุ่นหลังที่จะ ต้องรักษาไว้และสืบทอดต่อไป

กราบขอบพระคุณพระมหาชัยวุฒิ ชยวุฒโธ รองผู้อำนวยการอภิรธรรมโชติเก วิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัยและคุณปานทิพย์ ควรทรงธรรม อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๔๘ ทั้งสองท่านได้ กรุณาสละเวลาเล่าประวัติความเป็นมา ของชุดที่อภิรธรรมบัณฑิตใช้ในพิธีประสาท ปริญญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัยในปัจจุบัน

การแต่งกาย

สำหรับอภิธรรมบัณฑิตในพิธีประสาทปริญญา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรพชิต

การแต่งกาย

ห่มดอง คือ การห่มผ้าเฉวียงบ่า
เปิดบ่าขวา ปิดบ่าซ้าย พาดสังฆาฏี
แล้วคาดอกด้วยผ้ารัดอก โดย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัยจะเป็นผู้กำหนดสีผ้า
ในแต่ละปี

รองเท้า

ตามพระวินัย

แม่ชี

การแต่งกาย

ตามระเบียบสถาบันแม่ชีไทย ติดเข็ม
วิทยฐานะเหนืออกด้านซ้าย บนสไบ
วัดจากไหล่ลงมา ๔-๕ นิ้ว

รองเท้า

ตามระเบียบ

การแต่งกาย

สำหรับบัณฑิตในพิธีประสาทปริญญา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชาย

ทรงผม/ใบหน้า

ให้ทำทรงสุภาพ ไม่ไว้หนวดและเคราให้ตัด และจัดให้เรียบร้อย

การแต่งกาย

เสื้อคอกลม มีขอบตั้ง ผ่าหน้า มีกระดุม ๖ - ๗ เม็ด แขนกระบอกยาว ชายเสื้อ สวมทับข้างนอกสีขาวออฟไวท์ (Off White) ติดเข็มวิทย์ฐานะเหนืออกด้านซ้ายวัดจาก ไหล่ลงมา ๕-๖ นิ้ว กางเกงสแล็คขายาว สีดำ ทรงกระบอกใหญ่

รองเท้า

รองเท้าหนังคัทชูสีดำ แบบหุ้มส้นเรียบ ๆ งดเท้าสีด้า หรือสีกรมท่า ไม่มีลวดลาย ไม่สวมรองเท้าหนังแก้ว หนังสลับหรือ รองเท้ามีโลหะ

หญิง

ทรงผม/ใบหน้า

ให้ทำทรงสุภาพ ไม่ติดโบ ดอกไม้ หรือ เครื่องประดับผม ถ้าผมยาวให้รวบผม หรือใช้กิ๊บดำติดผมให้เรียบร้อย

การแต่งกาย

เสื้อคอกลม มีขอบตั้ง ผ่าหน้า มีกระดุม ๕ - ๖ เม็ด แขนกระบอกยาว ชายเสื้อ สวมทับข้างนอก สีขาวออฟไวท์ (Off White) ห่มสไบทับสีเดียวกับเสื้อเป็นผ้าชีฟองยาว ครึ่งน่อง ติดเข็มวิทย์ฐานะเหนืออก ด้าน ซ้ายบนสไบ วัดจากไหล่ลงมา ๔-๕ นิ้ว ผ่าถุงป้ายาว สีครีม มีทอยกดอก หรือ มีเชิงแบบเรียบ ไม่สวมเครื่องประดับ

รองเท้า

รองเท้าหนังคัทชูสีดำแบบหุ้มส้นเรียบ ๆ ไม่สวมรองเท้าหนังแก้ว หนังสลับ หรือ รองเท้ามีโลหะ

สารบัญ บทความอาจารย์และ อภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย และหน่วยบริการอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

๑๓๗

“ความสัมพันธ์ระหว่าง
อภิธรรมกับกรรมฐาน”
พระมหาไพโรจน์ ญาณกุสโล
ป.ธ.๙

๑๔๕

“ถอดรหัส” หา “องค์ธรรม”
นำสู่ปรมัตตประโยชน์
พระราชวัชรบัณฑิต (ประพนธ์ ธมฺมาลจฺกาโร)

๑๕๒

นิพพานปรมัตถ์
จุดสิ้นสุดแห่งทุกข์ทั้งมวล
อาจารย์จำรูญ ธรรมดา

๑๔๙

ยมกปจฺจลา - วิสัยขนา
พระมหาภาณุวัฒน์ ปิยสิโล

๑๖๗

เรียนพระอภิธรรม
ได้ประโยชน์อะไร
และเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติอย่างไร
พระครูปลัดประเสริฐ สุขมงคล

๑๘๓

วิถีจิต วิถีธรรม
พระอาจารย์บัณฑิต
ญาณฮีโร

๑๘๐

กาพย์ห่อโคลง
ร่วมแสดงมุทิตาจิต
อภิธรรมบัณฑิต
รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔
พระอาจารย์พันธ์ศักดิ์ โอภาโส

๑๗๕

ตถาคตโพธิสัทธา
พระครูสมุห์ทวี เกตุธมฺโม

๑๘๖

คำกล่าว
อนุโมทนา
พระครูภาวนาธีรารคุณ

๑๘๗

ศรัทธา
ที่เคารพประกอบด้วยปัญญา
พระครูวินัยธรถวิล ถาวรธมฺโม

๑๘๙

คุณค่า
แห่งความจริง
พระมหาจลวย อรุโณ, ดร.

๑๙๒

ธัมมสังคณี
มาติกาแห่งรูปนยาม
อาจารย์ประทุม เตมียสุต

๑๙๔

เรื่องเล่าจากชั้นเรียน
มหาอภิธรรมิกะเอก
อาจารย์กอบกาญจน์ เทียนไชยมงคล

๒๐๗

พระอภิธรรม
ให้แสงสว่างเป็นทางแก้ปัญหา
พระมหาวิทยากรณ์ จกกวโร ป.ธ.๙
วัดอรุณราชวราราม

๒๑๐

ข้อคิดจาก พระภิกษุอภิธรรมบัณฑิต
ชาวเวียดนาม
PHRA BUI CHI THANH

๒๐๒

ปปัญจธรรม
: ตัณหา มานะ ทิฏฐิ
ดร.อัญชญา พูลทีศฐาน

๒๐๑

ศิษย์ อาจารย์ อชว.
อาจารย์ดิษกฤต สาสนเวชช์

๑๙๙

การเข้าถึงความจริงอันเป็นที่สุด
เพื่อการบรรลุโลกุตตรธรรม
ดร.วิศิษฐ์ ชัยสุวรรณ

๑๙๗

Paramattha Dhamma 4
อาจารย์ประชา แสงทองสุข

๑๙๖

ความสำเร็จ
ในการศึกษาพระอภิธรรม
อาจารย์อานนิตชัย เหลืองอมรชัย

๒๑๑

พระอภิธรรม...ธรรมแห่งชีวิต
คุณพรชัย บรรลุทางธรรม

๒๑๔

สักการะอธิษฐาน
คุณอุทัย ภัทรสุข

๒๑๕

ถาม-ตอบ
การเรียนพระอภิธรรมของข้าพเจ้า
แม่ชื่อนันทา นาคบุญ

๒๑๗

ถึงเพื่อน ๆ ทุกท่าน
คุณนัยนา กนกเหมพันธ์

๒๑๘

การเรียนพระอภิธรรม
ในมุมมองของฉัน
คุณอรุณศรี กาววิไล

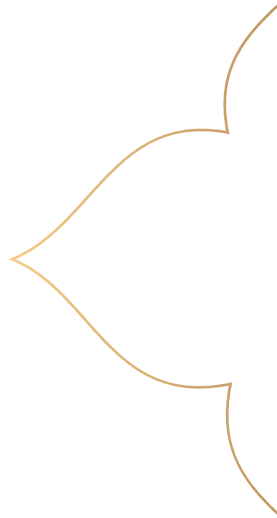
๒๒๑

ลองไปศึกษาพระอภิธรรมดูสิ
คนรวยก็ยังมีไม่ได้เลยนะ
ดร.ธีรนุช ธรรมกิมุขวัฒนา

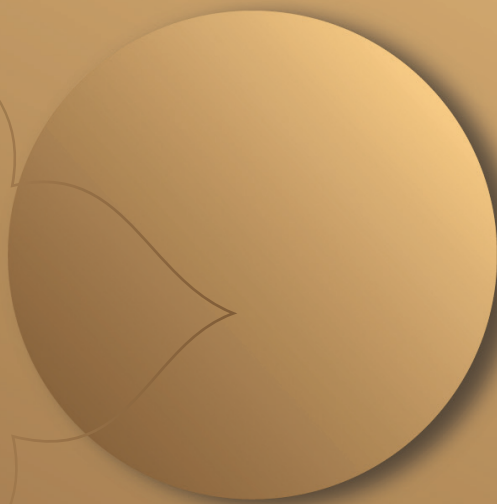
๒๒๔

ไม่เสียชาติเกิด
คุณชชนัน แสงทองสุข

บทความคณาจารย์

อธิธรรมโชติกะวิทยาลัย

และหน่วยบริการอธิธรรมโชติกะวิทยาลัย

“ความสัมพันธ์ระหว่าง

อภิธรรม กับกรรมฐาน”

พระมหาไพโรจน์ ญาณกุสโล ป.ธ.๙

ผู้อำนวยการอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร

โดยทั่วไปแล้ว ผู้ปฏิบัติกรรมฐานส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมีความรู้ ความเข้าใจ ทางด้าน พระอภิธรรมกันเท่าไร แต่อย่าลืมว่า “พระอภิธรรมก็เป็นพุทธพจน์แท้ ไม่แพ้พระวินัยและพระสูตร” พระปิฎก เป็นหนังสือที่จารึกคำสอนของพระพุทธเจ้านั้น มีทั้งหมด ๓ ปิฎกด้วยกัน ซึ่งส่วนใหญ่ จะรู้จักมักคุ้นในนาม พระไตรปิฎก นั่นเอง

เนื่องจากพระอภิธรรมปิฎก เป็นปิฎกที่บันทึกข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวกับสภาวะธรรม ดังนั้น การเรียนพระอภิธรรม จึงเป็นการเรียนเรื่อง **“สภาวะธรรม”**

สภาวะธรรม มีทั้งที่มีการเกิด มีการดับ และที่ไม่มีการเกิด ไม่มีการดับ ทั้งสองประการนี้ รวมอยู่ในปรมัตถธรรม ๔ คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน

จิต เจตสิก รูป เป็นสภาวะธรรมที่มีการเกิด มีการดับ ตามเหตุตามปัจจัย ส่วนนิพพาน เป็นสภาวะที่ไม่มีการเกิด จึงไม่มีการดับ

เมื่อเรียนพระอภิธรรม เราก็จะทราบถึงข้อมูลเหล่านี้ได้เป็นอย่างดี

จิต คือ สภาวะนามธรรมที่มีการรับรู้อารมณ์ต่าง ๆ ได้

เจตสิก คือ สภาวะนามธรรมที่เกิดดับพร้อมกับจิต รับรู้อารมณ์ และเกิดขึ้นที่เดียวกับจิต

รูป คือ สภาวะรูปธรรมที่ไม่สามารถรับรู้อารมณ์ใด ๆ ได้

นิพพาน คือ สภาวะนามธรรมที่เป็นเพียงอารมณ์ในการรับรู้ของจิต เจตสิก

การปฏิบัติ คือ การฝึกหัดเพื่อให้จิตใจเป็นบุญ เป็นกุศล การคิด พุด ทำ ใด ๆ ก็ตาม ที่สามารถเป็นสาเหตุให้จิตใจเป็นบุญ เป็นกุศลได้ สามารถที่จะเรียก การคิด การพุด การกระทำ ทั้งหมดนั้นว่า การปฏิบัติทั้งสิ้น

พอเรามาเรียนพระอภิธรรม ท่านบอกไว้ว่า ผู้ที่ยังไม่ได้เป็นพระโสดาบัน จะไปเป็น สกทาคามีไม่ได้ ผู้ที่ยังไม่ได้เป็นพระสกทาคามี จะไปเป็นพระอนาคามีทันทีก็ไม่ได้ ผู้ที่ยังไม่ได้ เป็นพระอนาคามีจะไปเป็นพระอรหันต์ทันทีก็ไม่ได้ มันมีลำดับ มันมีขั้นตอนอยู่ ในตำราทาง พระพุทธศาสนาเรานั้นเขียนไว้หมดแล้ว แต่หลาย ๆ เสียงก็บอกว่าไม่เคยเจอบ้าง ไม่เคยได้ยินบ้าง

จะเคยเจอได้อย่างไรเพราะเราไม่เคยอ่าน จะเคยได้ยินได้อย่างไรเพราะเราไม่เคยฟัง เราเป็นชาวพุทธ ต้องบอกว่าเป็นชาวโลกที่มีบุญ มีโอกาสดีมากที่สุดแล้ว ถ้าเราศึกษาตำราทางพระพุทธศาสนาโดยไม่มีข้อแม้ เช่น ข้อแม้ว่าพระอภิธรรมใช้พุทธพจน์หรือไม่? ไม่ควรเสียเวลากับการมาตั้งคำถามในลักษณะนี้ ไม่ว่าสิ่งใดก็ตาม ต้องเรียนจึงจะรู้ ต้องดูจึงจะเห็น ต้องทำจึงจะเป็น ไม่ควรให้ทุกข้อสงสัยจบอยู่แค่ที่คำถาม ควรเข้ามาศึกษาหาคำตอบด้วยตนเอง จึงจะทราบความถูกต้อง ความเป็นไปได้ด้วยเหตุด้วยผลอย่างชัดเจน

อย่างที่ได้เกริ่นนำไปแล้วว่า พระอภิธรรมก็เป็นพุทธพจน์แท้ ไม่แพ้พระวินัยและพระสูตร ดังนั้นท่านจึงจำแนกคำสอนของพระพุทธเจ้าที่พระอริยสงฆ์สาวกในยุคพุทธกาลตั้งแต่พระมหากัสสปะ พระอานนท์ เป็นต้นมา ซึ่งเป็นผู้ที่จดจำคำสอนของพระพุทธเจ้าได้มากที่สุด ในบรรดาสาวกทั้งหลาย พระอุบาลี พร้อมด้วยพระเถระรูปอื่นๆ เมื่อครั้งทำสังคายนาเป็น ๓ ปีฏก นำมาเทียบเคียงกันด้วย ตำราทางพระพุทธศาสนามีมากมาย ชาตินี้ก็ศึกษาไม่จบแต่ถ้าเราเรียนตามหลักสูตร เราก็สามารถได้พื้นฐานเพื่อจะไปอ่านเองจากเล่มอื่น ๆ ที่ไม่ได้จัดเป็นหลักสูตรเอาไว้ แม้ในอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ก็ไม่ได้เปิดสอนอภิธรรมปีฏกทุกเล่ม

ดังนั้น การที่ได้ตั้งหัวข้อว่า **“ความสัมพันธ์ระหว่างอภิธรรมกับกรรมฐาน”** ขึ้นมานั้น ก็เพราะว่า ถ้า **“ไม่รู้อภิธรรม”** กับ ถ้า **“รู้อภิธรรม”** มีผลต่อการปฏิบัติธรรมต่างกันมาก การที่ผู้ปฏิบัติ รู้อภิธรรมจะสามารถไปได้ดี ไปได้ไกล เร็วกว่า เวลาสอบอารมณ์หรือส่งอารมณ์ ภาษาที่ท่านพระวิปัสสนาจารย์ใช้คือ ภาษาอภิธรรม หรือภาษาสภาวะนั่นเอง จะมีนักศึกษาอภิธรรมหลาย ๆ รูป หลาย ๆ ท่าน โดยเฉพาะฆราวาส ญาติโยม เวลาที่มาสมัครเรียนพระอภิธรรมก็จะถามว่า ใครชวนมา ทำไมจึงมาเรียนพระอภิธรรม หลาย ๆ ท่านจะตอบว่า เวลาไปปฏิบัติธรรม อาจารย์ท่านพูดเรื่องสภาวะก็ใช้ศัพท์เทคนิคทางสภาวะ ศัพท์เทคนิคทางอภิธรรมแล้ว ฟังไม่ออกไม่เข้าใจ และอาจารย์สอนกรรมฐานหลาย ๆ ท่านแนะนำให้มาศึกษาพระอภิธรรม หลังจากที่ศึกษาไปสัก ๒-๓ ชั้นแล้ว ถ้าได้มีโอกาสพูดคุยอีก ก็จะถามว่า ตอนนีู้สึกและคิดเห็นอย่างไรหลังจากที่ได้เรียนอภิธรรมแล้ว ส่วนใหญ่จะตอบว่า เข้าใจได้มากกว่าก่อนที่จะยังไม่ได้เรียนพระอภิธรรม

ถ้าจะพูดย่อ ๆ สั้น ๆ ก็ต้องพูดว่า ...อภิธรรมนั้น เราเรียน เราสอนกันเรื่องสภาวะ ส่วนกรรมฐานเราปฏิบัติ เราฝึกหัดกันเรื่องสภาวะ...ตอนเรียนพระอภิธรรมเรียนเรื่องสภาวะผ่านบัญญัติ แต่ตอนฝึกหัดกรรมฐาน เราฝึกหัดให้จิตเรารู้สภาวะ หรือปรมาตต์ที่เป็นนามก็ดี เป็นรูปก็ดี หรือที่เป็นจิตก็ดี เจตสิกก็ดี เป็นรูปก็ดี เป็นนิพพานก็ดี เพื่อให้รู้จริง เห็นจริงด้วยจิตของเราที่ผ่านการฝึกหัดมาในระดับหนึ่งถึงขั้นว่ามีสติ มีสมาธิที่ดี มีปัญญา ที่สามารถเห็นสภาวะซึ่งมีอยู่แล้วนั้น ๆ ได้นั่นเอง

ความจริงสภาวะนั้นเป็นสิ่งที่มียอยู่แล้วทั้งในร่างกายของเรา หรือทั้งในชีวิตจิตใจของเรา แต่จิตอาจจะยังมีไม่ครบ เจตสิกก็มีไม่ครบ รูปนั้นก็มีไม่ครบตั้งแต่แรกอยู่แล้ว ส่วนนิพพานนั้น ไม่ได้อยู่ในร่างกาย ไม่ได้อยู่ในจิตใจของเรา นิพพานไม่ได้จัดอยู่ในชั้น ๕ ในชั้น ๕ จะมีแค่รูปกับนาม คือ รูปชั้น ๑ นามชั้น ๔ ในนามชั้น ๔ ก็ยังแยกเป็นเจตสิกชั้น ๓ จิตชั้น ๑ หรือวิญญาณชั้น ๑

ในร่างกายหรือชีวิตเรานั้นมีรูปชั้น เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น และวิญญาณชั้นคือจิต สภาวะเหล่านี้เป็นสิ่งที่มียอยู่แล้ว แต่ถ้าถามผู้ที่ยังไม่บรรลุทั้งหลาย ซึ่งก็คือผู้ที่ยังไม่สามารถฝึกหัดให้จิตของตนเป็นโสดาปัตติมรรคจิต เป็นต้น ไปจนถึง อรหัตตผลจิตได้ หรือผู้ที่ยังไม่ได้เป็นพระอรหันต์ทั้งหลาย ก็จะพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ไม่รู้ ไม่เห็นใด ๆ ทั้งสิ้น แต่บางท่านหรือหลาย ๆ ท่านอาจจะพูดว่า ไม่มี (เพราะไม่เห็น) บางท่านก็พูดว่า ไม่เห็นมี (เพราะไม่เคยเห็น) แต่ความจริงแล้วสิ่งเหล่านี้มีจริง แต่เราไม่เห็น ทุกคนมีจิตกันทุกคน ยกเว้นอสัญญสัตตพรหม ซึ่งมีแต่รูปธรรม เป็นพรหมที่มีชีวิตที่เนื่องด้วยรูปชีวิตินทรีย์ อันเรียกว่า รูปชีวิต แต่ไม่มีนามชีวิตินทรีย์ หรือชีวิตินทรีย์เจตสิก

“จิต” มีแต่ไม่เห็น ถามว่าเพราะอะไร? ตอบว่า เพราะเราไม่มีเจตสิกดี ๆ โดยเฉพาะ ปัญญาเจตสิก ที่เราไม่มีปัญญา หรือปัญญาเจตสิก เพื่อที่จะไปรู้ ไปเห็นสภาวะในรูป นาม ในร่างกายของเรามีมันมียอยู่แล้วนั้น เป็นเพราะว่า สมาริตี ๆ ของเรานั้นยังมีน้อย ถึงขั้นว่า ยังไม่มี หรือแม้มีแล้ว แต่ยังมีน้อยก็ยังไม่พร้อมที่จะให้ปัญญา หรือปัญญาเจตสิกเกิดขึ้น ในดวงจิตดวงนั้นได้ และที่ไม่มีสมาริตี ๆ ก็เพราะว่าจิตส่วนใหญ่มักไม่ค่อยจะไปรับรู้อารมณ์ที่จะเป็นเหตุให้สมาริตีที่เกิดขึ้นแล้วนั้น เป็นสมาริตีที่ดีได้ ซึ่งถ้าสาวไปถึงสาเหตุต่าง ๆ มันจะยาวมาก ซึ่งที่มาของความไม่มีสมาริตีที่ดีนั้น เป็นทั้งเพราะว่าไม่มีสติด้วย เป็นทั้งเพราะว่าไม่มีโยนิโสมนสิการก็ด้วย เป็นต้น ถ้าเราจะสาวไปถึงเหตุที่มาของการที่สมาริตี ๆ ยังเกิดไม่ได้ จึงเป็นเหตุให้ปัญญาเกิดไม่ได้

รายละเอียดข้อมูลเหล่านี้ หากเราเรียนรู้พระอภิธรรมเอาไว้ก่อน แล้วไปศึกษาวิธีการฝึกหัดปฏิบัติกรรมฐานต่าง ๆ เราก็เป็นผู้ที่สามารถฝึกหัดปฏิบัติกรรมฐานนั้น ๆ ไปได้ตรงตามหลักการที่ถูกต้องตามที่เรียนมา เพราะสิ่งที่เราจะเจอในขณะปฏิบัติธรรม คือสภาวะที่เราเคยเรียนมาในพระอภิธรรมนั่นเอง มิใช่สิ่งอื่นใด ดังนั้นถ้าเราเรียนทั้งพระอภิธรรมด้วย ทั้งเรียนรู้วิธีการปฏิบัติธรรมด้วยแล้ว เราก็ฝึกหัดตามหลักวิธีการไปด้วย トラบใดสิ่งที่ดี ๆ ทั้งหลาย หรือเจตสิกดี ๆ ทั้งหลายยังไม่เกิดขึ้นในจิตของเรา ก็รู้ ถามว่า เราทำได้อย่างไร? ตอบว่า เรารู้จากการที่ได้เรียนพระอภิธรรมเอาไว้ เรารู้ว่าจิตเราไม่ค่อยเป็นกุศลเท่าไร ไม่ค่อยเป็นบุญเท่าไร ส่วนใหญ่เป็นบาปเป็นอกุศล เมื่อเป็นบาป เป็นอกุศลเป็นส่วนใหญ่ เจตสิกดี ๆ ทั้งหลายที่เราเรียกว่า โสภณเจตสิกที่ดี โสภณสาธารณเจตสิกที่ดี ก็ยังไม่เกิด เมื่อเจตสิกดี ๆ เหล่านี้ยังไม่เกิดก็ไม่สามารถจะเห็นสภาวะที่มีอยู่แล้วได้ เราเองก็จะรู้ว่าอย่างไรก็ยังไม่เห็น และที่สำคัญเวลาเราปฏิบัติธรรมถึง โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ได้เรียนอภิธรรมไปก่อน ปฏิบัติธรรมไป ๆ

ก็จะหลงตัวเอง หรือหลงตนเอง ก็คือหลงตัวเองไป บางคนก็หลงตนเอง ทั้ง ๆ ที่รู้ความจริง ว่ายังปฏิบัติได้ไม่ถึงไหน เผลอ ๆ อาจจะไม่ยอมด้วยซ้ำ แต่ก็หลงตัวเองเพื่อเอาไปหลอกผู้อื่นต่อ ว่าตนเองบรรลุแล้วอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นต้น

คนบรรลุจริงนั้นอยู่ดี ๆ เขาจะไม่บอกไม่ประกาศ ขนาดมีคนถาม ก็ไม่ใช่ว่าจะบอกในทันทีด้วยซ้ำ ต้องมีคำถามที่ชวนบอก เช่น มีคำถามว่า ท่านถามจริงๆเถอะว่า ท่านเรียนธรรมศึกษาธรรมมานานแล้วเนี่ย ท่านปฏิบัติมานานแล้วเนี่ย ท่านบวชมานานแล้วเนี่ย ท่านบรรลุหรือยัง บรรลุถึงขั้นไหนแล้ว เป็นต้น ถามอย่างนี้ ต่อให้บรรลุแล้วท่านก็ยังไม่บอกในทันที แต่ถ้ามีคำถามที่ชวนบอกมากกว่านี้ เช่น ถามว่า...ท่านบอกหน่อยเถอะ..ถ้าท่านบรรลุแล้วบอกหน่อยเถอะ ผม-โยมจะได้เชื่อฟังท่านทุกอย่างในฐานะที่ท่านเป็นผู้บรรลุแล้วจริง ๆ ถ้าเจอคำถามในลักษณะนี้ ผู้บรรลุแล้วทั้งหลายก็จะบอกวิธีการปฏิบัติธรรมให้ทราบ เพื่อผู้ฟังจะได้นำไปปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด โดยความเป็นจริงแล้วนั้นผู้ที่บรรลุแล้วหรือเป็นพระอรหันต์แล้วจริง ๆ จะรู้ตัวว่า บรรลุแล้วหรือยังไม่บรรลุอย่างแท้จริง เพราะอะไร? ก็เพราะว่าผลจิตต่าง ๆ เกิดดับต่อจากมโนจิตที่และมโนจิตมาเกิดคั่นเล็กน้อยแล้ว วิธีที่เกิดต่อไปที่เรียกว่า ปัจจเวกขณวิถิ ซึ่งเป็นวิถิที่เกิดต่อจากจากมโนจิตนั้น ผลจิตซึ่งเป็นจิตที่สามารถรู้ได้ว่ากิเลสที่ตนละไปแล้วมีกี่อย่าง อะไรบ้าง กิเลสที่ตนยังไม่ได้ละ หรือละยังไม่ได้ เหลืออีกกี่อย่าง อะไรบ้าง ถามว่าถ้าผู้ที่ปัจจเวกขณวิถิเกิด ไม่เคยเรียนอภิธรรมมาก่อน เขาจะรู้หรือไม่ว่ากิเลสที่เขาละไปแล้วนั้นมีชื่อว่าอะไร เขาจะรู้หรือไม่ว่ากิเลสที่เขายังละไม่ได้ นั้น หรือที่ยังเหลืออยู่นั้นมีชื่อว่าอะไร? ตอบว่าจะรู้ไม่ได้เลย จะรู้ไม่ได้เด็ดขาด มีประโยคหนึ่งที่ท่านกล่าวไว้ในตำราทางพระพุทธศาสนา คือ คัมภีร์อัฐสาลินีอรรถกถา และชิรพุทธวิถีกถาว่า ธรรมกถิกะ ผู้กล่าวธรรม ผู้แสดงธรรมนั้น ถ้าจะให้สมชื่อต้องเป็นผู้ที่พูดเรื่องสภาวะธรรม ได้ถูกต้อง จึงจะเหมาะสมกับคำว่า “ธรรมกถิกะ” ผู้กล่าวธรรม

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่ง อสังขยาสัตตพรหมที่ได้เอ่ยไปข้างแล้ว ว่าเป็นพรหมที่มีชีวิต แต่ไม่มีจิต ไม่มีเจตสิก ไม่มีจิตตชรูป ไม่มีนามธรรม มีแต่รูปล้วน ๆ นั้น ถามว่า อสังขยาสัตตพรหมนั้น เขาไปจากไหน? ตอบว่า เขาไปจากมนุษย์ ไปจากเทวดา ที่ไม่รู้ข้อมูลเนื้อหา ตำราทางพระอภิธรรม คือไม่รู้เรื่องสภาวะทางด้านพระอภิธรรมนั่นเอง เพราะอะไร? เพราะดูได้จากกรที่เข้าเข้าใจผิดว่าที่สัตว์โลกมีปัญหาโดยตลอดนั้น เป็นเพราะมีนามธรรม ถ้ามีแต่รูปธรรมไม่น่าจะมีปัญหา นี่คือการเข้าใจผิด นี่คือการไม่มีความรู้ทางด้านอภิธรรม จึงเป็นเหตุให้หลังจากที่ได้รู้ปาวจรปัญจมฉานแล้วเจริญสัญญาวิราคะ หรือภาษาง่าย ๆ ก็คือเพิ่มลิมิตของความรังเกียจนามธรรม ไม่ใช่รังเกียจแค่สัญญาอย่างเดียว แต่รังเกียจในนามธรรมทั้งหมด หากเมื่อขณะนั้นเข้าฉานอยู่ แล้วจติไป ก็ไปเกิดเป็นอสัญญาสัตตพรหมในทำนอง ถ้ายืนเข้าฉานเจริญฉานอยู่แล้วจติในช่วงนั้นก็ไปเกิดเป็นอสัญญาสัตตพรหมในทำนอง สรูปก็คือเจริญฉานแล้วจติไปในทำนอง อิริยาบถใด ก็ไปเกิดเป็นอสัญญาสัตตพรหมในอิริยาบถนั้น ๆ ถามว่า เขาเลือกปฏิบัติเช่นนั้น เพื่อไปเป็นแบบนั้นทั้ง ๆ ที่เขารู้หรือไม่รู้? ตอบว่าเขาไม่รู้ ถ้ารู้ก็จะ

ไม่ปฏิบัติเช่นนั้นอย่างแน่นอน เพราะการเป็นอสังขญสัตตพรหมเสียเวลามาก ทำอะไรไม่ได้ด้วยสุดท้ายก็ต้องกลับมาซึ่งการสวดติโมอยู่ดี ที่ปฏิบัติเพิ่มหรือทำอะไรไม่ได้ เพราะว่่าอสังขญสัตตพรหมไม่มีนามธรรมที่จะไปรับรู้อะไรต่อมิอะไรได้ จึงฝึกหัดไม่ได้ จึงจะบรรลุธรรมบนอสังขญสัตตตมมิกิไม่ได้ นี่คือข้อมูลที่เราศึกษา เรียนรู้จากตำราพระอภิธรรม

การเรียนรู้พระอภิธรรมจึงสำคัญยิ่งนัก ในสมัยที่เคยไปเสวนาภาษาบาลีที่ประเทศเมียนมา ครั้งแรกได้เสวนาในหัวข้อเรื่องว่า อภิธรรมปริยาปุณนมุปี กาทพฺพ - ควรทำการศึกษาพระอภิธรรมกันเอาไว้ด้วย มีคนถามว่า ท่านรู้ได้อย่างไรว่าอภิธรรมเป็นพุทธพจน์ตอบได้ แต่ได้ถามกลับไปให้ใจว่า แล้วท่านรู้ได้อย่างไรว่าพระวินัยกับพระสูตรเป็นพุทธพจน์ ในเมื่อทั้ง ๓ ปิฎก มีที่มา มีช่องทางแห่งการปรากฏออกมาเป็นพระไตรปิฎกจากที่เดียวกัน แหล่งข้อมูลเหมือนกัน ช่องทางเดียวกัน ขึ้นตอนเดียวกัน รูปแบบเหมือนกัน แต่กลับมีแต่คำถามที่จ้องจะถามเฉพาะพระอภิธรรมเท่านั้นว่า รู้ได้อย่างไรว่า พระอภิธรรมเป็นพุทธพจน์?

อยากจะบอกให้ทราบทั่วกันว่า พระอภิธรรมเป็นพุทธพจน์แท้แน่นอน โดยหลักฐานอ้างอิงในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท มีกล่าวไว้ว่า ในพรรษาที่ ๗ หลังการตรัสรู้ พระพุทธองค์ได้เสด็จไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อทรงแสดงอภิธรรม ๗ คัมภีร์โปรดพระพุทธมารดาพร้อมเทวดา ๘ หมื่นโกฏิ โดยพระพุทธองค์ทรงจำพรรษา ณ ที่ดาวดึงส์นั้นเป็นเวลา ๓ เดือน ภายหลังการแสดงอภิธรรมโปรด พระพุทธมารดาและเทวดาทั้งหลายเหล่านั้นต่างก็บรรลุธรรม รู้แจ้งอริยสัจธรรมเข้าถึงความเป็นพระโสดาบันด้วยกันทั้งสิ้น

ในระหว่างการแสดงธรรมอยู่ ณ ดาวดึงส์นั้น เราท่านต้องทราบก่อนว่า เวลาในดาวดึงส์กับมนุษย์โลกมีเวลาแตกต่างกันมากมาย กล่าวคือ ๑ วันในดาวดึงส์เมื่อเทียบแล้วประมาณ ๑๐๐ ปีในมนุษย์โลก

ครั้งเมื่อเวลาบินทบาต พระพุทธองค์ได้ทรงเนรมิตพระพุทธรินรมิต เพื่อให้เห็นธรรมแทนที่ดาวดึงส์ แล้วทรงเสด็จไปยังป่าทิมพานต์ ริมสระน้ำอโนดาต สวรรค์ชั้นจาตุมาหาราชิกา ทรงฉันทดาหาร ณ ที่นี้ ได้ทรงตรัสกับพระสารีบุตรซึ่งมารออุปัฏฐากอยู่ ณ ที่นั้นว่า พระพุทธองค์ได้แสดงธรรมที่ชื่อว่าอัมมสังคณิ ให้กับพระพุทธมารดา และเหล่าเทวดาทั้งหลายบนดาวดึงส์ ขอให้พระสารีบุตรได้นำหัวข้ออัมมสังคณินี้ ไปแสดงโปรดแก่ภิกษุทั้ง ๕๐๐ รูปที่เป็นลูกศิษย์ของพระสารีบุตรด้วย พระสารีบุตรได้ปฏิบัติตามคำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จนสามารถทำให้ภิกษุลูกศิษย์ทั้ง ๕๐๐ รูปได้บรรลุธรรม

และนี่คือหลักฐานที่ว่า ไม่มีควมจำเป็นเลยที่จะต้องมาตั้งคำถามว่า พระอภิธรรมใช่พุทธพจน์หรือไม่...

เรียนพระอภิธรรม แล้วจะรู้อะไร? ตอบ...ก็รู้เรื่องสภาวะ ถามว่า เหมือนกันกับสภาวะที่เราจะไปเจอจริงตอนปฏิบัติธรรมหรือไม่...ตอบว่าเหมือนกัน แต่ถ้าเรารู้อภิธรรมไว้ก่อน เราจะได้ความมั่นใจว่า ใช่ว่าหรือไม่ใช่อะไร เมื่อเรามั่นใจกับสภาวะที่เราไปเจอ แม้อาจจะไปเจอเป็นครั้งแรกหลังจากที่เราฝึกหัดจนจิตเรามีปัญญาเกิดขึ้น ไปเห็นสภาวะที่อยู่ในรูป ที่อยู่ในนาม ของเรานี้แหละ ไปเห็นรูป ไปเห็นจิต ไปเห็นเจตสิกของเรา ทั้ง ๆ ที่มันมีอยู่แล้วแต่เราไม่เคยเห็นมาก่อน ซึ่งต้องบอกว่าปานนี้แล้วนะ เราเป็นสัตว์โลกที่มีชีวิตมานับชาติไม่ถ้วนแล้วนะ ปานนี้แล้วนะ ยังไม่เห็นยังไม่รู้อีกหรือ ทั้ง ๆ ที่สภาวะที่ว่ามีมาโดยตลอด ชาติที่แล้วเราก็เป็นสัตว์มีชีวิตแต่จำไม่ได้ว่าเกิดเป็นอะไร ชาติก่อนหน้านี่ก็เป็นสัตว์มีชีวิตแต่จำไม่ได้ว่าเกิดเป็นอะไร ชาติต่อจากนี้ไป ตราบใดที่ถ้าชาตินี้เรายังไม่ได้เป็นพระอรหันต์ เราก็ต้องไปเกิดเป็นสัตว์มีชีวิต เป็นสัตว์โลกที่มีชีวิตวนเวียนอีกนับชาติไม่ถ้วน

ความจริงน่าจะรู้ได้แล้ว น่าจะเห็นได้แล้ว รูปก็ดี นามก็ดี ที่เราอยู่กับเขา ที่เขาอยู่กับเรา มาโดยตลอด แต่ที่ไม่เห็นนั่นเป็นเพราะเรายังไม่มีปัญญา ที่ไม่มีปัญญาเพราะเรายังไม่มีสมมติที่ดี ที่ยังไม่มีสมมติที่ดีไม่ใช่เป็นเพราะว่ามันมีแต่สมมติที่ไม่ดีเท่านั้น แต่เป็นเพราะว่าเราไม่ยอมฝึกหัดปฏิบัติ เช่น ไม่ยอมเจริญสติ ไม่ยอมฝึกให้จิตไปรับรู้อารมณ์ที่จะเป็นสาเหตุให้จิตเรามีสติเกิดขึ้น เมื่อสติเกิดขึ้นมันก็จะ เป็นสมมติที่ดี ข้อมูลเหล่านี้ในอภิธรรมบอกไว้หมด เช่นบอกว่า สติเป็นเจตสิกกลุ่มโสภณสาธารณะเป็นต้น

“สติ” เป็นเจตสิกในกลุ่มโสภณสาธารณะเจตสิก ซึ่งมีทั้งสิ้น ๑๙ ดวง ดังนั้น ถ้าจิตเรามีสติจริง แปลว่า จิตเรานั้นไม่ใช่อกุศลจิต ไม่ใช่โลภจิต ไม่ใช่โทสจิต ไม่ใช่โมหจิต และเมื่อถ้าจิตเราไม่ใช่โลภจิต ไม่ใช่โทสจิต ไม่ใช่โมหจิต หรือถ้าเมื่อจิตเราเป็นโสภณจิตต่าง ๆ อาจจะเป็นกุศล อาจจะเป็นวิบาก หรือ อาจจะเป็นกิริยาที่เป็นโสภณนั้น แปลว่าสติเกิดแล้ว แต่จะเกิดกี่ครั้ง ก็ชณะ นานเท่าไร ก็ดีอย่างไร ต่อเนื่องแค่ไหน ถามว่าเราจะดูจากไหน และเราจะรู้ได้อย่างไร ว่าสติเกิดแล้วหรือยังไม่เกิด เกิดจริงหรือยังไม่เกิดจริง? ก็ในเมื่อเรายังไม่บรรลุ แล้วเราจะรู้ได้อย่างไร แต่ถ้าเรียนพระอภิธรรมไว้ เราจะรู้ได้เลยว่า เกิดหรือยังไม่เกิดอย่างไร

เวลาปฏิบัติธรรมแล้ววิปัสสนูปกิเลสเกิดขึ้นมา ตรงนี้หรือด้านนี้แหละเป็นตัวชี้วัด ได้ชัดเจนว่า ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมนั้นเรียนรู้พระอภิธรรมมา มีความรู้ความเข้าใจพระอภิธรรม เป็นอย่างใด จะไปต่อได้เลย จะไม่หยุดอยู่ที่วิปัสสนูปกิเลสดังกล่าว จะปฏิบัติต่อไปในทันที เพราะเขารู้ว่าวิปัสสนูปกิเลสทั้งหลายเหล่านี้ เป็นสภาวะที่ขัดขวาง ไม่ให้เราไปต่อ แต่ถ้าเราไม่รู้อภิธรรมมา เราก็จะไปเอออตามัน จอดตั้งแต่โอภาโสแล้ว เพราะว่า แต่ไหน แต่ไรไม่เคยเห็นแสงสว่าง เช่นนี้มาก่อน หลับตาอยู่ดี ๆ ได้เห็นแสงที่ไม่เคยเห็นมาก่อน คนที่เรียนอภิธรรมมา จะรู้เลยว่า... มาแล้ว...มาแล้ว วิปัสสนูปกิเลส หมายเลข ๑ มาแล้ว ๆ พอเขารู้ว่ามันเป็นวิปัสสนูปกิเลสจากที่เขาเรียนพระอภิธรรมมา เขาก็ไม่ไปใส่ใจ ไม่ไปรุ่มวงด้วย บางท่านพิจารณาไปเลยว่าเป็นคือ วิปัสสนูปกิเลส เป็นรายสภาวะไปเลย โอภาโส ปิติ ปัสสัทธิ เป็นต้น สำหรับวิปัสสนูปกิเลสที่ ๑๐ คือ “นิกันติ” คือความยินดีพอใจในวิปัสสนูปกิเลสทั้ง ๙ อย่างข้างต้นที่เกิดขึ้น เมื่อไปยินดีพอใจ

ด้วยความที่ไม่รู้มาก่อนว่านี่คือสภาวะที่มันเกิดปกติของคนที่เจริญวิปัสสนากรรมฐานเมื่อมาถึงจุดนี้ ดังนั้น ผู้ที่รู้ล่วงหน้ามาก่อนจากการศึกษาพระอภิธรรมซึ่งเป็นการศึกษาสภาวะธรรมผ่านปริยัติ หรือผ่านบัญญัติ เขาจะไปต่อ เขาไม่มาใส่ใจ ไม่มาไยดี ไม่มายินดี ไม่มาติดใจกับสภาวะที่เรียกว่า วิปัสสนูปกิเลส ๙ อย่างข้างต้น ก็จะไปต่อได้เลย เรียกว่ารู้ทางถูกทางผิดทางควรทางไม่ควรในทันที แต่ถ้าคนที่ไม่ได้ศึกษาพระอภิธรรมมา ก็จะติดอยู่ตรงนั้น และยังถ้าปฏิบัติอยู่คนเดียว ไม่มีอาจารย์คอยแนะนำ คอยสอบถาม คอยถามความคืบหน้า ซึ่งจะเป็นการหลอกตัวเอง โทกตัวเองโดยไม่รู้ตัว เพราะไม่รู้อภิธรรมมาก่อน เขาก็จะนึกว่าเขาแน่แล้ว บรรลุแล้วอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นต้น

ดังนั้น ข้อมูลรายละเอียดที่เกี่ยวกับสภาวะธรรมที่เราท่านทั้งหลายควรเรียนรู้เอาไว้ก็คือ พระอภิธรรม พระอภิธรรมจึงมีความจำเป็นและสำคัญยิ่งต่อผู้ที่ปฏิบัติธรรมถึงขั้นให้บรรลุได้ เพราะว่าถ้าเราไม่มีความรู้ความเข้าใจทางสภาวะจากพระอภิธรรม สามารถพูดได้เลยว่า โอกาสที่จะบรรลุนั้นยาก ถามว่าเพราะอะไร ตอบว่า เพราะว่า ก็ในเมื่อเราไม่รู้ซึ่งสภาวะไม่รู้เรื่องสภาวะเลย แล้วเราจะเอาจิตที่ไหนที่ปัญญาไปเกิดแล้วบรรลุได้ ยกเว้นปฏิบัติได้ถูกต้องตรงตามหลักวิธีทุกประการ อย่างลืมน่าปัญญาเจตสิกที่เกิดในดวงจิตของเรานั้นเป็น ๑ ในสภาวะที่เรียกว่าเจตสิกซึ่งมีบอกไว้ในพระอภิธรรม เป็นสภาวะที่รู้สภาวะ รู้เหมือนเห็นด้วยตาเนื้อ แปลว่ารู้ชัดเจนว่าสภาวะที่กำลังเห็น ๆ อยู่ รู้ ๆ อยู่นี้เป็นสภาวะเช่นไร ยังไกลต่อการที่จะบรรลุเป็นพระอริยะแต่ละขั้น หรือว่าใกล้แล้ว ใกล้แค่ไหน อย่างไร

ความจริงชื่อสภาวะต่าง ๆ เป็นชื่อที่มีปรากฏในพระอภิธรรม ยกตัวอย่างง่าย ๆ เช่นว่า เวลาเราทำความดี จะทำความดีใด ๆ ก็ตาม ถ้าถามว่าเราทำเพื่ออะไร...ตอบว่าก็เพื่อให้จิตใจเราเป็นบุญเป็นกุศล ถามต่อว่าจิตใจที่เป็นบุญเป็นกุศลนั้นเป็นจิตใจอย่างไร บุญคืออะไร กุศลคืออะไร ในอภิธรรมบอกไว้หมด แต่ถ้าถามทั่ว ๆ ไป “บุญ คืออะไร?” เขาก็จะตอบว่าความดี “กุศล คืออะไร?” เขาก็จะตอบว่าความดีเช่นกัน แล้วความดีคืออะไร...เหมือนภาษาบาลีคำว่า สมมาทิฏฐิ ที่เราแปลเป็นภาษาไทยและใช้กันถึงทุกวันนี้ว่า เห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ คำริชอบ เป็นต้น เคยคิดให้ละเอียดบ้างหรือไม่ว่า “ชอบ” นั้นแปลว่าอะไร ในตำราที่เป็นภาคภาษาบาลีท่านอธิบายไว้หมดแล้ว เราแปล “สัมมา” ว่า ชอบ แต่ในตำราแปล “สัมมา” ว่า “อะวิปริตตะโต” ซึ่งแปลเป็นไทยแล้ว ความหมายจะออกมาชัดเจนเลย ดังนั้น ไม่ได้แปลว่า ชอบ แต่แปลว่า ไม่วิปริต ไม่ผิดแปลกไปจากความจริงหรือตามจริง

ศัพท์บางคำไม่ควรแปลเป็นภาษาไทย เช่น คำว่า “สัมมาทิฏฐิ” เราก็ควรใช้คำนี้ไปเลย คำว่า “สติ” คำว่า “ปัญญา” เราก็ใช้คำนี้ไปเลย เรียกว่า ใช้ทับศัพท์ไปเลยนั่นเอง แล้วค่อยมาให้คำอธิบายกัน เพราะคำอธิบายนั้นต้องอธิบายกันเยอะหน้อย คำแปลนั้นมันจำกัดแล้วมันก็จำกัดความหมายจากถูกให้เป็นผิดได้ด้วย จากผิดอยู่แล้ว ให้ผิดมากไปอีกด้วย เหมือนคำว่า “ภยญาณ” หรือ “ภยานุปัสสนาญาณ” ตำราท่านยังเขียนบอกไว้เลยว่า ภยญาณ ไม่ได้แปลว่าวิปัสสนาญาณที่กลัว แต่หมายถึง วิปัสสนาญาณที่รู้ ที่เห็นว่ารูปรูปนาม สังขารเป็นสิ่งที่

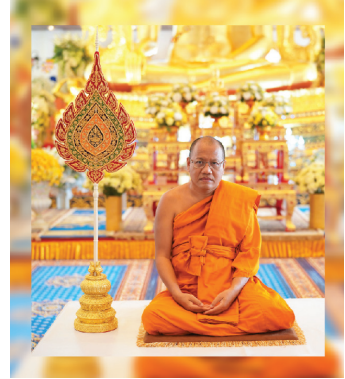
น่ากลัวจริง ๆ อย่างนี้เป็นต้น

ดังนั้น การได้เรียนได้ศึกษาพระอภิธรรม จึงมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการปฏิบัติ
กรรมฐานอย่างแน่นอน อย่างน้อย ๆ ก็ช่วยให้เราได้เข้าใจสภาวะที่เกิดขึ้นในขณะที่ปฏิบัติ
อาจมีบางท่านบอกว่า ไม่จำเป็นต้องศึกษาให้ปฏิบัติไปเลยปฏิบัติไปเรื่อย ๆ ก็สามารถเข้าถึง
ธรรมเอง บรรลุเองได้

ถ้าจะเปรียบ ก็เปรียบเหมือนคนตาบอดคลำช้าง คลำไปคนละด้าน คนละที่ บอกไม่ได้
ว่าช้างรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร เพราะที่คลำ ๆ กันมา รับรู้มาไม่เหมือนกัน คลำคนละที่กัน
ก็ได้ผลลัพธ์คนละอย่างกัน

การศึกษาอภิธรรมนั้น เปรียบเสมือนการที่เราวางแผนที่ใช้ในการเดินทางไปสู่
จุดหมาย หากเราไม่มีแผนที่ เราก็จะเดินหลงทาง หรือไม่ก็เดินอ้อมไปโดยใช้เวลาเดินทาง
ที่ยาวนานขึ้น ระยะทางไกลขึ้น จึงอยากจะฝากไว้เป็นข้อคิดเพื่อพิจารณากันไว้เท่านี้ก่อน....

“ถอดรหัส” หา “องค์ธรรม” นำสู่ปรมาตถประโยชน์

พระราชวัชรบัณฑิต

(ประνομ ธมมาลงกาโร)
เจ้าอาวาสวัดจากแดง

ความลุ่มลึกในการศึกษาจะสะท้อนให้เห็นผ่านการถอดรหัส ด้วยการถอดรหัสจะทำให้เห็นองค์ธรรม และองค์ธรรมนั้นนำไปเข้าถึงมิติแห่งความล้าลึกของพระไตรปิฎก

ก่อนเข้าสู่ประเด็นจะขอกล่าวถึง “หมอซิวกโกมารักจ” เชื่อว่าทุกท่านคงเคยได้ยินเป็นแน่

ในวันที่หมอซิวกโกมารักจจะสำเร็จการศึกษาด้านการแพทย์นั้น อาจารย์ทิตาปาโมกข์ได้บอกให้ถือเสียมไปขุดหาสิ่งที่ไม่ใช่ยาในรัศมี ๑ โยชน์รอบเมืองตักสิลา หมอซิวกกลับมามือเปล่าด้วยว่าทัศนียภาพเห็นทุกอย่างมีสรรพคุณทางยา และนั่นเองอาจารย์ทิตาปาโมกข์จึงกล่าวว่า “พ่อซิวก! เธอศึกษาสำเร็จแล้ว ...”

เราอาจกล่าวได้นั่นคือการ “ถอดรหัสยา” โดยมองด้วย “สายตา” ของผู้ศึกษา และ “เห็น” ถึงสรรพคุณที่สิ่งนั้นเป็น นำมาใช้เป็นประโยชน์ได้

สำหรับผู้ศึกษาธรรมะนั้นแล้ว เมื่อเห็นคำสอนในพระไตรปิฎกจะสามารถ “ถอดรหัสธรรม” ได้ใหม่ จะทำการทัศนียภาพโดยใช้สายตาผู้ศึกษาปรมาตถธรรมให้เห็น “องค์ธรรม” ได้หรือไม่ และเห็นอย่างไร จะขอยกตัวอย่างโดยสังเขป ในพระวินัยปิฎก มหาวรรค ปัญจวัคคียกถา ดังนี้

ในวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์นั้น พระปัญจวัคคีย์ได้บำเพ็ญข้อวัตรปฏิบัติ โดยได้ปูลาดอาสนะ ลูกขี้เ็นรับ ทักทายปราศรัย การกระทำอย่างมีระเบียบมารยาทนี้ถือเป็น “อจารีวัตร - อันตเวาสิกวัตร” ที่อาจารย์กับศิษย์ควรปฏิบัติต่อกัน นับเป็นข้อที่นำให้เห็นในความเป็นพระวินัย นอกจากนั้นในพระวินัยก็ยังมีพระสูตร และในพระสูตรนั้นก็ยังมีพระอภิธรรม

ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ พระพุทธองค์ทรงแสดง “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” โปรดพระปัญจวัคคีย์ ผลของการเทศนาคือพระอัญญาโกณฑัญญะบรรลุนิพพาน

ในวันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๘ พระพุทธองค์ทรงแสดง “อนัตตลักขณสูตร” มีองค์ธรรมเป็นพระอภิธรรมที่สามารถถอดรหัสได้ ดังนี้

รูป ภิกขเว อนตฺตา เวทนา อนตฺตา สญฺญา อนตฺตา
 สงฺขาร๑ อนตฺตา วิญฺญาณ๑ อนตฺตา

“ภิกษุทั้งหลาย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน เป็นอนัตตา”

องค์ธรรมของ รูป บท ได้แก่ รูปิกขันธ
 องค์ธรรมของ เวทนา บท ได้แก่ เวทนาเจตสิก
 องค์ธรรมของ สญญา บท ได้แก่ สัญญาเจตสิก
 องค์ธรรมของ สงฺขาร บท ได้แก่ เจตสิก ๕๐ เว้น เวทนาเจตสิก และสัญญาเจตสิก
 องค์ธรรมของ วิญญาน บท ได้แก่ จิต ๘๘

ตํ ก็ มลฺลต ภิกขเว รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ

อนิจฺจํ ภาณเต ฯ

ยํ ปนานิจฺจํ ทฺกฺขํ วา ตํ สฺกฺขํ วาติ ฯ

ทฺกฺขํ ภาณเต ฯ

ยํ ปนานิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณามธมฺมํ

กถลํ นฺ ตํสมนุสฺสิตฺตํ เอตํ มม เอโสทมสมฺมิ

เอโส เม อตฺตาติ ฯ

โน เหนตํ ภาณเต ฯ (เวทนา สญญา สงฺขาร๑ วิญญาน๑)

“ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเข้าใจข้อนั้นอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา

ควรหรือที่จะเห็นสิ่งนั้นว่า นั้นของเรา เราเป็นนั้น

นั้นเป็นอัตตาของเรา”

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

องค์ธรรมของ เอตัมม บท	ได้แก่ ตัณหา คือ โลภะเจตสิก หรือตัณหาวิจิริต ๑๐๘
องค์ธรรมของ เอโสทมสมฺมิ บท	ได้แก่ มานเจตสิก หรือ มานะ ๙ อย่าง
องค์ธรรมของ เอโส เม อตฺตา บท	ได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก หรือ ทิฏฐิ ๖๒
องค์ธรรมของ ทิส ธาตุ ใน สมนุสฺสิติ	ได้แก่ ตัณหา มานะ ทิฏฐิ

ตสฺมาติห ภิกฺขเว ยงฺกิลฺลิจิ รูปี อตีตानาคตปจฺจุปฺปนํ
 อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฟาริกํ วา สุขุมํ วา ทีนํ วา
 ปณฺีตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา สพฺพํ รูปี เนตํ มม
 เนโสทมสมฺมิ น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา
 ทฺวจพฺพํ ฯ (เวทนา สญฺญา สงฺขารฯ วิญฺญาณํ)

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้น รู้อย่างใด อย่างหนึ่งที่เป็นอดีต อนาคตและปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ ทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา”

สมฺมปฺปญฺญา ทฺวจพฺพนฺติ สหวิปฺสฺสนาย มคฺคปฺปญฺญา ทฺวจพฺพํ

องค์ธรรมของ สมฺมปฺปญฺญา บท ได้แก่ วิปัสสนาปัญญา และ มัคคปัญญา

อิทฺมวโจ ภควา ฯ อตฺตมฺนา ปญฺจาคฺคิยา ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินฺนุํ ฯ
 อิมสมฺมิ จ ปน เวยยากรณสมฺมิ ภญฺลมาเน ปญฺจาคฺคิยานํ ภิกฺขุณํ อนุปาทาย
 อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมฺุจฺจิสฺสุ ฯ เตน โข ปน สมเยน ฉ โลกเ อรหฺนโต โทนฺติ ฯ

“ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสอนัตตลักขณสูตรนี้แล้ว ภิกษุปัญจวัคคีย์ ก็มีใจยินดีชื่นชมภาสิตของพระผู้มีพระภาค เมื่อพระพุทธองค์ตรัส เวยยากรณ์นี้อยู่ จิตของภิกษุปัญจวัคคีย์ก็หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น ครั้งนั้น มีพระอรหันต์ ในโลก ๖ รูป ”

จากตัวอย่างที่ยกมาพอสังเขปจะเห็นได้ว่า การที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศพรหมจรรย์ คือ พระศาสนานี้ได้อย่างบริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง ก็ด้วยว่าพระธรรมเทศนาที่ทรงแสดงนั้นมีความถึงพร้อมด้วยอรรถและพยัญชนะ ทรงใช้ศัพท์บัญญัติสื่อสารให้เห็นสภาวะปรมาตม์ คือ มีองค์ธรรมรับรอง เป็นพระธรรมเทศนาที่ลุ่มลึกยิ่งนัก พระพุทธดำรัสจึงทรงค่าอย่างประเสริฐสุด ผลของการเทศนา คือ พระปัญญาวิคคีย์บรรลुพระอรหัต

โดยพระอภิธรรมกล่าวว่

“ปัญญาบรรลु”

ตมห์ ภควนตุ์ อภิปุชยามิ
ตมห์ ภควนตุ์ สิริสา นมามิ

พระราชวัชรบัณฑิต
(ประนอม ธมฺมาลงฺกาโร)
เจ้าอาวาสวัดจากแดง

ยมกปุจฉา

- วิสัชนา

พระมหาภาณวัณณ์ ปิยสีโล

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร

คัมภีร์ยมก เป็นคัมภีร์ที่ ๖ ในบรรดาอภิธรรม ๗ คัมภีร์ ประกอบด้วยยมกทั้ง ๑๐ เช่น มุขยมก ชันธยมก อายุตณยมก เป็นต้น ซึ่งนักศึกษาชั้นมหาอาภิธรรมิกะตรีต้องศึกษาใน ๒ เนื้อความหลัก ๆ คือ มุขยมก และ ชันธยมก เพื่อนำความเข้าใจใน องค์กรธรรมปรมัตถ์ มาตีความในวิกังคบาลี ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในยมกนั้น ๆ การแสดงวิสัชนาในยมกนั้นแบ่งองค์กรธรรมออกเป็น ๒ บท คือ บทแรกที่เรียกว่า “ปุริมโกฏฐาส” และ บทหลังที่เรียกว่า “ปัจฉิมโกฏฐาส” แบ่งการแสดงปุจฉาออกเป็นประเภทของปุจฉาทั้ง ๔ เพื่อได้คำตอบในวิสัชนา ๕ ประเภท

ประเภทของปุจฉา ขึ้นอยู่กับประเภทของเนื้อความที่นำมาใช้ตอบในวิสัชนา ที่เรียกว่า ปุจฉา ๔ อันได้แก่ ปริปัญณปัญหา ปุจฉาปัญหา ปุเรปัญหา และโมฆปัญหา กล่าวคือ หากวิสัชนาของปุจฉาใดมีการแสดงองค์กรธรรมทั้งปุริมโกฏฐาสและปัจฉิมโกฏฐาส ในวิสัชนาเดียวกัน คือ มีทั้งองค์กรธรรมของบทแรกและบทหลังครบถ้วนบริบูรณ์ ปุจฉานั้นจะเป็น “ปริปัญณปัญหา” ซึ่งการตอบสรุปองค์กรธรรมทั้งสองบท เรียกว่า “สรุบทัสสนวิสัชนา” อันเป็นการแสดงองค์กรธรรมที่จะเข้ากันได้ ในยมกนั้น ๆ

ในกรณีที่ว่าวิสัชนาในปุจฉาใด มีเฉพาะองค์กรธรรมของปัจฉิมโกฏฐาส เพียงฝ่ายเดียว คือ มีเฉพาะองค์กรธรรมบทหลังเท่านั้น ปุจฉานั้นจะเป็น “ปุจฉาปัญหา” ซึ่งการตอบโดยใช้ องค์กรธรรมของปัจฉิมโกฏฐาสเพียงบทเดียวนั้น คือ อามนตา แปลว่า ใช่ ซึ่งคำวิสัชนาประเภทนี้ เรียกว่า “ปฏิวจนวิสัชนา” ปริปัญณปัญหาและปุจฉาปัญหาทั้ง ๒ เหล่านี้ นักศึกษาสามารถพิจารณาประเภทของปุจฉาและวิสัชนาได้อย่างชัดเจน

หากแต่ยังมีปัญหาอีก ๒ ประเภทที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในคัมภีร์ยมกเพิ่มเติมเพื่อแสดงสภาวะธรรมที่หลากหลายออกไปในวิกังคบาลี อันได้แก่ ถ้าปุจฉาได้อยู่ในฝ่ายปัจฉิมก โดยเฉพาะ และองค์กรธรรมของวิสัชนาก็มีเฉพาะแต่ปุริมโกฏฐาสเพียงฝ่ายเดียว ปุจฉาประเภทนี้ เรียกว่า “ปุเรปัญหา” ในการวิสัชนาเป็นการตอบแบบตรงกันข้ามกับบทถาม ที่เรียกว่า “ปาฬิตติวิสัชนา”

เพื่อความเพลิดเพลินในธรรมและนำไปประกอบกับวาระและกาลในการแสดงยมกที่มี
ปุเรปัญหา - ปาฬิตติวิสัยชา จึงขอนำเสนอกлонแปดในลำดับนี้เพื่อประกอบกับความเข้าใจใน
ปุเรปัญหา ดังต่อไปนี้

ปุเรปัญหา - ปาฬิตติวิสัยชา

กาล ๔ ปัจ-	จนิกะ	บุคคละ
อนุ.ปุ.	นีนะ	สำคัญหนา
กาล ๖ ปัจ.	ปฏฺ.ปุ.	ลุเลยมา
เป็นปุเร-	ปัญหา	ไม่ราคิ
กาล ๑ ถึง	กาล ๖ ปัจ-	จนิกะ
โอกาสะ	ควรใส่ใจ	ให้ถ้วนถึ
เป็นปุเร-	ปัญหา	การันตี
รูปมุละ	นามมุลี	มีในตน
นิโรธะ	กาล ๕ ปัจ-	จนิกะ
นามมุละ	นามมุลี	นึ้อกทน
เป็นปุเร	ปัญหา	เฉพาะบุคคล
อย่างจน	ปุ.ทั้ง ๒	ก็ต้องจำ

ปุจฉาประเภทสุดท้ายชื่อว่า “โมฆปัญหา” มีอยู่ ๒ ประเภท ด้วยกัน คือ ประเภทที่ ๑ อยู่
ในฝ่ายอนุโลมที่มีองค์ธรรมในฝ่ายปริมโกฎฐาสเพียงอย่างเดียว องค์ธรรมในฝ่ายปัจฉิมโกฎฐาส
ไม่มี การวิสัยชาเป็นการปฏิเสธองค์ธรรมของบทที่ถามนั้น จึงมีคำวิสัยชาว่า โน ไม่ใช่ วิสัยชา
ประเภทนี้เรียกว่า “ปฏิเสธวิสัยชา”

โมฆปัญหา – ปฏิเสธวิสัยขนา

อุ. - นิ. - ปัจ-	จุปันนะ	อนุโลม
ย่อมเหมาะสม	ว่าเป็นโม-	ฆปัญหา
บุคคละ	บุคคลโ	โคจรมา
วิสัยขนา	ปฏิเสธ	ตามเหตุการณั
ในปริญา	วาระ	กาลผสม
อนุโลม	เห็นประจักษ์	โดยหลักฐาน
เป็นโมฆ-	ปัญหา	มานมนาน
ตอบปฏิเสธ	สำราญ	เบิกบานใจ

โมฆปัญหาประเภทสุดท้าย คือ วิสัยขนาที่ไม่มีองค์ธรรมที่จะนำมาวิสัยขนาเลยแม้แต่
บทเดียว คือ องค์ธรรมในฝ่ายปริมโฏฐาสกัไม่มี ในฝ่ายปัจฉิมโฏฐาสกัไม่มี จึงตอบว่า
นตติ แปลว่า ไม่มี คำวิสัยขนาประเภทนี้ เรียกว่า “ปฏิเสธวิสัยขนา”

โมฆปัญหา – ปฏิเสธวิสัยขนา

ป.๓ กาล	อดีตปัจ-	จนิกะ
บุคคละ	ที่รู้กัน	เป็นปัญหา
ชื่อ “โมฆะ”	ว่าไม่มี	เช่นนี้
เชิงศึกษา	เชิดชู	อย่าดูดา
อนึ่งปฏิ-	เซป	วิสัยขนา
เป็นวาจา	ตอบตรง	จำนงหมาย
คำถามตอบ	มีอยู่ชัด	กระจัดกระจาย
ท่านทั้งหลาย	จงกำหนด	จดจำเทอญ

นิพพานปรมาตถ^๑

จุดสิ้นสุดแห่งทุกข์ทั้งมวล

อาจารย์จำรูญ ธรรมดา

นักวิชาการศึกษา อภิธรรมโชติคะวิทยาลัย มจร

คำว่า **นิพพาน** เป็นอารมณ์ของมรรคผล ไม่ใช่ปราสาทเรือนแก้วอันสวยทรู ไม่ใช่เมืองใหญ่ ไม่ใช่แสงสว่าง ไม่ใช่ธาตุความเย็น หรือธาตุอะไรทั้งสิ้น สาเหตุเพราะว่า วัตถุทั้งหลายดังกล่าวล้วนเป็นสิ่งขจรธรรมหรือบัญญัติ ส่วนนิพพานเป็นสิ่งขจรธรรมเป็นเพียงสภาวะอันสงบปราศจากกิเลสและวิญญูทุกข์ทั้งปวง มีลักษณะเป็นสันติภาพอย่างแท้จริง (สนุติลกุขนํ นิพพานํ) เป็น **วิสังขาร** คือเป็นสภาวะที่ปราศจากนามรูปสังขารทั้งหลายทั้งปวง ซึ่งมีความเกิดดับอยู่ตลอดเวลา และเนื่องจากนิพพานเป็นสภาวะที่ตรงกันข้ามกับสังขาร จึงถูกเรียกชื่อในลักษณะที่กลับกันกับสังขารเป็นส่วนใหญ่ ดังจะได้ยกบทบาลีจากคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค มาแสดงพอเป็นตัวอย่างดังนี้

อุปฺปาโท สงฺขารํ

อนุปฺปาโท นิพฺพานํ

ปวตฺตํ สงฺขารํ

อปฺปวตฺตํ นิพฺพานํ

นิमितฺตํ สงฺขารํ

อนิमितฺตํ นิพฺพานํ

อายุหนํ สงฺขารํ

อนายูหนํ นิพฺพานํ

ปฏิสฺสนฺธิ สงฺขารํ

อปฺปฏิสฺสนฺธิ นิพฺพานํ.

สภาวะธรรมที่มีความเกิด ชื่อว่า สังขาร ส่วนที่ไม่มีความเกิด ชื่อว่า นิพพาน
 สภาวะธรรมที่เป็นไปโดยต่อเนื่อง ชื่อว่า สังขาร ส่วนที่ไม่เป็นไปโดยต่อเนื่อง ชื่อว่า นิพพาน
 สภาวะธรรมที่ปรากฏเป็นรูปร่าง ชื่อว่า สังขาร ส่วนที่ไม่ปรากฏเป็นรูปร่าง ชื่อว่า นิพพาน
 สภาวะธรรมที่เกิดแต่การปรุงแต่ง ชื่อว่า สังขาร ส่วนที่มีได้เกิดแต่การปรุงแต่ง ชื่อว่า นิพพาน
 สภาวะธรรมที่มีการปฏิสนธิชื่อว่า สังขาร ส่วนที่ไม่มีการปฏิสนธิ ชื่อว่า นิพพาน

^๑ นายจำรูญ ธรรมดา (ปาฬิวสิฏฺฐ) สาสนธชฌิมมาจริยะ นักวิชาการศึกษา(อชว. มจร) แปลเรียบเรียงจากงานเขียนของพระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ) พระเถระผู้เชี่ยวชาญทั้งปริยัติและปฏิบัติ ชาวเมียนมาร์

ตามที่แสดงมานี้จะเห็นว่า สภาวะธรรมที่ตรงกันข้ามกับลักษณะของสังขาร ท่านเรียกว่า **นิพพาน** ดังนั้น นิพพานก็คือสิ่งที่ปราศจากนามรูปสังขารโดยประการทั้งปวง เวลาที่ท่านกล่าวถึงนิพพานในพระบาลีหรืออรรถกถา ท่านมักจะใช้ศัพท์ซึ่งมีเค้าเดิมมาจากธาตุเดียวกัน (ธาตุสัทธบ) เช่น ในคำว่า **นิพฺพตฺติ ธีรฺรา, นิพฺพาเปนฺติ ราคคฺคิ, ปรินิพฺพายติ, ปรินิพฺพาคฺคฺสุคฺโต, ปรินิพฺพายเยยฺย, ปรินิพฺพายี, ปรินิพฺพายีสฺสตี, อนุตฺตราปรินิพฺพายี, ปรินิพฺพฺโต, ขนฺธปรินิพฺพานํ** ดังนี้ เป็นต้น ซึ่งแต่ละคำที่รวบรวมมากล่าว ณ ที่นี้ ล้วนมีเค้าเดิมมาจากธาตุเดียวกัน ดังนั้น จึงสมควรตั้งรูปวิเคราะห์ ของนิพพานศัพท์ดังนี้

(๑) นิพฺพาคฺติ วัฏฺฏทฺทุกฺขํ เอตฺถาคฺติ นิพฺพานํ.

(๒) นิพฺพาคฺติ วัฏฺฏทฺทุกฺขํ เอตฺสฺมา อริคฺเตติ (วา) นิพฺพานํ.

(๓) นิพฺพายเต (วา) นิพฺพานํ.

(๑) วัฏฺฏทฺทุกฺขํ (คือทุกฺขที่เกิเกิดขึ้นในวัฏฺฏะ) ย่อมดับในสภาวะธรรมนี้ เพราะเหตุนี้ สภาวะธรรมนี้จึงเรียกว่า นิพพาน

อนึ่ง ในการแปลรูปวิเคราะห์นี้ จะแปลจากผลไปหาเหตุว่า “ชื่อว่านิพพาน เพราะเป็นสภาวะธรรมเป็นที่ทุกฺขดับ” ก็ได้ ต่างกันแต่สำนวน ส่วนความหมายนั้นเหมือนกัน

(๒) (อีกนัยหนึ่ง) เมื่อได้บรรลุสภาวะธรรมนี้แล้ว วัฏฺฏทฺทุกฺขํย่อมดับ เพราะเหตุนี้ สภาวะธรรมนี้ จึงเรียกว่า นิพพาน

(๓) (อีกนัยหนึ่ง) ความดับชื่อว่า นิพพาน

ดังนั้น โดยรูปศัพท์แล้ว นิพพานจึงหมายถึงความดับแห่งวัฏฏทุกขดังกล่าวคือ นามรูปสังขาร หมายความว่า เป็นความดับชนิดที่ไม่มีวันจะเกิดขึ้นอีกต่อไป

นิพพานเป็น **อตักกาวโร** คือ ไม่ใช่เป็นอภาวบัญญัติที่จะเข้าใจได้ด้วยเพียงอาศัยความนึกคิด นิพพานเป็น **คมฺภีโร ทฺทุกฺโส** คือเป็นสภาวะที่ลึกซึ้ง รู้ได้ยาก ไม่มีใครสามารถรู้ได้ด้วยปัญญาสามัญ นอกจากนี้ นิพพานยังเป็น **ปณฺติตเวทนีโย** คือเป็นสภาวะธรรมที่ผู้มีปัญญาเท่านั้นพึงรู้ได้ ที่ว่า ผู้มีปัญญาพึงรู้ได้นั้น ท่านอธิบายไว้ว่า **ปณฺติตเวทนีโยติ สมฺมาปฏฺฐิพฺทฺ ปฏิปนฺเนติ ปณฺติตฺเตติ เวทิตฺตฺโพ.** แปลว่า “ชื่อที่ว่าเป็นสภาวะธรรมที่ผู้มีปัญญาพึงรู้ได้นั้น หมายความว่า เป็นอสังขตปรมาตธรรม ที่ผู้มีปัญญาได้ปฏิบัติมาอย่างถูกต้องจนบรรลุเป็นพระอรหันต์บุคคลเท่านั้นจึงจะสามารถรู้ได้โดยแท้จริง” ดังนั้น นิพพานจึงไม่ใช่อารมณ์ของตัณหา เป็นสภาวะธรรมที่หลุดพ้นจากตัณหาที่เรียกว่า **วานะ** (เครื่องร้อยรัด) เมื่อใดจิตของบุคคลสามารถรู้นิพพานด้วย อริยมรรคได้ เมื่อนั้น ตัณหาภายในจิตสันดานของบุคคลนั้นก็ดับ ดังที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้ในพระบาลีจฺฐฬฺปิณฑสวํ

วานํ วุจฺจติ ตณฺหา, โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขฺมา โลโก อุกฺกสมฺมูลํ,
วานปฺปหานํ วานวฺปสมํ วานปฺปฏินิสฺสคฺคํ วานปฺปฏิปฺปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานํ.

(ข.จูฬ. ๓๐/๖๓/๑๔๖)

ค้นหาชื่อว่าวานะ สภาวะที่ปราศจากวานะโดยการละความสงบระงับ ชื่อว่า
อมตนิพพาน และทรงแสดงไว้ในพระบาลีสถิตินิบาตว่า ตณฺหาเย วิปฺปทาเนน, นิพฺพานํ อิติ
วุจฺจติ. (เพราะละค้นหา ท่านจึงเรียกว่า นิพพาน)

แม้พระอรธกถาจารย์ ท่านก็ได้อาศัยบทจากพระบาลีเหล่านี้แล้วนำมากำหนดให้เป็น
รูปวิเคราะห์ของนิพพานศัพท์ได้นัยเพิ่มขึ้นมาอีก ดังนี้

วานโต นิกฺขนฺตํ นิพฺพานํ, นตฺถิ วานํ เอตฺถาติ (วา) นิพฺพานํ,
นตฺถิ วานํ เอตฺถสมิ อธิคเตติ (วา) นิพฺพานํ.

สภาวะที่ออกจากวานะ (กล่าวคือค้นหา) ชื่อว่านิพพาน วิเคราะห์อีกนัยหนึ่งว่า ในที่นี้
ไม่มีวานะเพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่า นิพพาน อีกนัยหนึ่ง เมื่อได้บรรลุสภาวะธรรมนี้แล้ว วานะ ก็ไม่มี
เพราะเหตุนี้ สภาวะธรรมนี้เรียกว่า นิพพาน (สภาวะที่ปราศจากค้นหา)

โดยองค์ธรรมแล้ว **นิพพาน** หมายถึง ธรรมชาติที่สงบจากนามรูปสังขารหรือ วัฏฏ์ทุกข์
ทั้งมวล นิพพานนี้มีความไม่ปรากฏเป็นรูปร่างสัณฐานดุจทัพพะเป็นปัจจุภูฏฐาน คำว่า
ปัจจุภูฏฐาน คือสิ่งที่ปรากฏชัดในญาณของพระอริยะทั้งหลาย เรียกตามภาษาบาลีว่า
อนิมิตตปัจจุภูฏฐาน (ปรากฏโดยไม่มีนิมิตเครื่องหมายใดๆ)

ดังนั้น จึงไม่มีใครสามารถบอกได้ว่านิพพานมีสีสังหรวัดทรงอย่างไรหรือมีลักษณะ
เหมือนกับอะไร แต่ว่าจะสามารถบอกได้ด้วยการบอกอาการที่ดับหรือสงบจากกอนามรูป
สังขาร ดังที่ท่านกล่าวไว้ในมิลินทปัญหา ตอนที่ว่าด้วยนิพพานรูปสัณฐานปัญหาว่า

อฺปฺปฏิภาคํ มหาราช นิพฺพานํ, น สกฺกา นิพฺพานสฺส รฺูปํ วา สณฺฺจฺจํ
วา วยํ วา ปมาณํ วา โอปมฺเมเน วา การเณน วา เหตุนา วา นเยน วา อฺปฺทสฺสยิตฺตํ.

มหาบพิตร นิพพานไม่มีสิ่งเปรียบเทียบ(เพราะว่านิพพานเป็นสิ่งไม่มีรูปร่าง ไม่มี
ทรวดทรง ไม่มีขนาด ไม่มีปริมาณ) จึงไม่มีใครสามารถที่จะอธิบายบอกรูปร่าง สัณฐาน ขนาด
และปริมาณของนิพพานนี้ ด้วยการยกอุปมาเปรียบเทียบ หรือด้วยการชักต้นสายปลายเหตุ
(การณ=ปัจจัยหนุน, เหตุ=กำเนิด) หรือด้วยการแสดงนัยต่าง ๆ ได้เลย

นิพพานกับอภิวินิจฉัย

บางคนเมื่อได้ยินได้ฟังคุณบทของนิพพานดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น อาจคิดผิดไปว่า “นิพพานก็คือความไม่มีอะไร ๆ” คือคิดว่านิพพานเป็นอภิวินิจฉัย หรือ เหมือนกับอภิวินิจฉัย ซึ่งที่จริงแล้วนิพพานเป็นสิ่งที่ปรากฏได้ คือเป็นสิ่งที่ปรากฏโดยลักษณะที่สงบปราศจากสังขารธรรมทั้งปวง เพราะนิพพานเป็นสิ่งที่อยู่จริง จึงทำให้บุคคลสามารถบรรลุมรรคผลได้

อนึ่ง การที่จะบรรลุมรรคผลได้นั้น จะต้องทำนิพพานให้เป็นอารมณ์จึงจะเข้าถึงได้ และนามรูปของพระอรหันต์ภายหลังจากที่นิพพานแล้วก็จะดับไปโดยตลอดกาล ซึ่งลักษณะของการรับรู้ที่ปรากฏนั้น พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้ในพระบาลีอุทาน และพระบาลีอิติวุตตกะว่า

อตฺถิ ภิกฺขเว อชาตํ อญฺตํ อกตํ อสงฺขตํ. โน เจตํ ภิกฺขเว อภวิสฺส
 อชาตํ อญฺตํ อกตํ อสงฺขตํ, นยิธ ชาตสฺส ญฺตสฺส กตสฺส สงฺขตสฺส
 นิสฺสรณํ ปญฺญาเยถ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ อชาตํ อญฺตํ อกตํ
 อสงฺขตํ, ตสฺมา ชาตสฺส ญฺตสฺส กตสฺส สงฺขตสฺส นิสฺสรณํ ปญฺญาเยติ.

(ข.อุ. ๒๕/๒๓/๒๖๓, ข.อิติ. ๒๕/๔๓/๒๖๔)

ภิกษุทั้งหลายนิพพานอันปราศจากความเกิดขึ้น อันไม่ปรากฏ อันไม่มีปัจจัยใด ๆ กระทำขึ้น อันไม่มีปัจจัยใดๆ ประชุมตั้งขึ้นนั้น มีอยู่จริง, ภิกษุทั้งหลาย หากว่านิพพานดังกล่าวนั้น จักไม่มีอยู่จริงแล้ว การออกจากกองทุกข์กล่าวคืออรุปนามขันธ ๕ ซึ่งเกิดขึ้นปรากฏถูกปัจจัย กระทำขึ้นถูกปัจจัยประชุมตั้งขึ้น จักมีปรากฏในโลกได้อย่างไร, ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่นิพพาน ดังกล่าวเป็นสิ่งที่อยู่จริง การออกจากกองทุกข์ จึงมีปรากฏให้เห็น

หมายความว่า นิพพานนั้นชื่อว่า **อชาต** **อญฺต** เพราะเป็นสภาวะที่ไม่มี ปรากฏเหมือนกับนามรูปทั่วไป ไม่มีเหตุปัจจัยสร้างหรือประชุมตั้งขึ้นมาเหมือนกับนามรูปทั่วไป จึงเรียกว่า **อชต** และ **อสังขต** ถ้าตัวสภาวะของนิพพานนี้ไม่มีอยู่จริง อาการดับของนามรูป ก็จะไม่ มีเช่นกัน ดังนั้นนิพพานจึงต่างจากอภิวินิจฉัย เพราะมรรคจิต ผลจิต สามารถรู้สภาวะแห่ง นิพพานนี้ได้โดยตรง

อตฺถิ ภิกฺขเว ตหายตณฺ, ยตฺถ เนว ปถวี, น อาโป, น เตโช, น วาโย,
 น อากาसानญฺายตณฺ, น วิญฺญาณญฺายตณฺ, น อากิณฺญญฺายตณฺ,
 น เนวสญฺยานาสญฺายตณฺ, นายํ โลโก, น ปโรโลโก, น อุกฺโก
 จนฺทิมสฺสุริยา. ตตฺตราปาหํ ภิกฺขเว เนว อาคตี วทามิ น คตี น จิตฺติ น จุตฺตี

น อุปปตฺติ อฺปฺปติฏฺฐํ อฺปฺปวตฺตํ อนารมฺมณเมเวตํ. เอเสวนโต
ทุกฺขสฺส.

(ข.อ. ๒๕/๓๑/๒๑๒)

ภิกษุทั้งหลาย อายตนะ (อารมณ์) คือนิพพานนั้น ย่อมมีปรากฏอยู่โดยสภาวะปรมาตฺถ์
ก็ทีใดไม่มีปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ไม่มีอากาศธาตุ วิญญาณัญญา-
ยตนะ อากิญจัญญายตนะ และเนวสัณญานาสนัญญายตนะ ไม่มีโลกปัจจุบัน ไม่มีโลกหน้า ไม่มี
พระจันทร์ ไม่มีพระอาทิตย์

ภิกษุทั้งหลาย ที่นั่นเป็นนิพพาน เราไม่ได้กล่าวว่า การมา การไป การตั้งอยู่ การจุติ การ
อุบัติ (มีอยู่) ในนิพพานนั้นเลย นิพพานนี้เป็นสภาวะที่ไม่มีที่ตั้ง เป็นสภาวะที่ไม่มีความเกิด-ดับ
เป็นสภาวะที่ไม่รับรู้อารมณ์ใด ๆ ทั้งสิ้น นิพพาน ที่ว่านี่เองเป็นความสิ้นสุดแห่งกองทุกข์ทั้งหมด

สังขารกับนิพพาน

ยสฺมา นิพฺพานํ สพฺพสงฺขารวิรุทธสฺสวํ ยถา สงฺขตฺตมฺเมสุ กตฺถจि นตฺถิ, ตถา ตตฺถปิ
สพฺเพ สงฺขตฺตมฺมา. น ทิ สงฺขตาสงฺขตฺตมฺมานํ สโมธานํ สมฺภวติ.

(อุทาน, อฎ. ๔๑๘)

เพราะเหตุที่นิพพานเป็นสภาวะธรรมที่ตรงกันข้ามกับสังขารทั้งปวง (ประดุจไฟกับน้ำ
ความร้อนกับความเย็น ความมืดกับความสว่าง ฉะนั้น) ดังนั้น นิพพาน จึงเป็นธรรมที่ไม่มี
อยู่ในสังขตธรรม (สังขาร) ใด ๆ และโดยทำนองเดียวกัน สังขตธรรมก็ไม่มีอยู่ในนิพพาน
นั้นเหมือนกัน ด้วยว่า ธรรมชาติแห่งสังขตธรรมและอสังขตธรรม เป็นสิ่งที่เดินสวนทางกัน
ไม่มีวันที่จะบรรจบกันได้

ตราบใดที่ยังมีสังขารเกิด-ดับอยู่ก็ถือว่ายังไม่พบนิพพานและทันทีที่ถึงนิพพาน สังขาร
ทั้งปวงก็ถึงแก่ความดับ ไม่ปรากฏให้เห็นอีกต่อไป ดังนั้น นิพพานจึงได้ชื่อว่า เป็นที่สังัดจาก
สังขาร บุคคลสามารถรู้นิพพานได้ด้วยมรรคญาณ และในขณะที่รู้นิพพานนั้น ตัณหาต่าง ๆ
เช่น อปายคมนียัตถตา โอฟาริกกามตัณหา สุขุมกามตัณหา และ รูปตัณหา อรูปตัณหา
ก็ถึงแก่ความดับโดยสิ้นเชิง ไม่มีทางที่จะเกิดขึ้นได้อีกต่อไป เป็นอันว่า นิพพานได้ทำการสะสาง
แก้เครื่องจองจำออกแล้ว ดังนั้น นิพพานซึ่งเป็นอารมณ์ของอริยมรรค ๔ จึงเป็นที่สำหรับคลาย
ตัณหาหรือ ดับตัณหา ดังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่า

กตมณฺจ ภิกฺขเว ทฺกฺขนิโรโร อริยสจฺจํ, โย ตสฺสาเยว ตณฺหาเย อเสสฺวิราคฺนิโรโร
จาโค ปฏฺฐินิสฺสุคฺโค มุตฺติ อนาลโย... อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทฺกฺขนิโรโร อริยสจฺจํ.

(ม. ม. ๑๒/๑๓๔/๓๒-๔)

ภิกษุทั้งหลาย อริยสังฆธรรมอันเป็นที่ดับทุกข์ คืออะไร ภิกษุทั้งหลาย สภาวธรรมอันเป็นที่คลายตัณหาและดับตัณหา สลัดตัณหา ทอดทิ้งตัณหา พ้นจากตัณหาและเป็นทั้งหมดอาศัยจากตัณหานั้นโดยสิ้นเชิงนี้แหละเราเรียกว่าทุกขนิโรธ อริยสังข์ (อริยสังฆธรรมอันเป็นที่ดับทุกข์) และเมื่อใดที่ได้รับรู้นิพพานด้วยมรรคญาณ ๔ เมื่อนั้น สังขารทั้งปวงย่อมถึงแก่ความดับ รวมถึงกิเลสและขันธต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องก็เป็นอันดับลงอย่างสิ้นเชิง ด้วยเหตุนี้ นิพพานจึงเรียกได้ว่า เป็นที่ดับสังขารทั้งมวล เป็นที่ดับแห่งอุปธิ ๔ คือ ขันธ กิเลส อภิสังขาร และกามคุณ สรุปแล้ว นิพพานก็คือ สภาวธรรมเป็นที่ดับสิ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวล สมดัง กับที่พระบรมศาสดาได้ตรัสไว้ว่า

อิทมปิ โข จานํ ทุทฺทสยฺหิํ สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพุปฺปิปฺปฺนิสฺสคฺโค ตณฺหาภฺขโย
จิราโค นิโรโธ นิพฺพานํ.

(ภ. มห. ๑๐/๖๔/๓๑)

แม้ฐานะนี้ ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก ฐานะดังกล่าว ได้แก่พระนิพพานอันเป็นที่สงบแห่งสังขารทั้งมวล เป็นที่สลัดจากอุปธิทั้งมวล เป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา เป็นที่สารถัดตัณหา เป็นที่ดับแห่งตัณหาแล

สุภาทิเสสนิพพานและอนุภาทิเสสนิพพาน

เนื่องจากนิพพานนั้นเป็นอารมณ์ของมรรคและผล เป็นที่สิ้นไปแห่งกองทุกข์ กล่าวคือนามรูปสังขารทั้งมวล กล่าวโดยสภาวธรรมแล้ว นิพพานมีอย่างเดียว คือ มีสภาวะอันสงบ (สันติ) เท่านั้น แต่ถึงอย่างนั้น เมื่อบรรลุนิพพานแล้ว คือดับกิเลสแล้ว ถ้านามรูปขันธของพระอรหันต์ผู้นั้นยังมีปรากฏให้เห็นอยู่ (คือยังไม่นิพพาน) จึงอาจเป็นเหตุให้เกิดความสงสัยได้ เหตุนี้พระพุทธรองค์จึงได้ทรงแบ่งนิพพานออกเป็น ๒ อย่าง คือ

๑. **สุภาทิเสสนิพพาน** สภาวะความดับกิเลสของพระอรหันต์ผู้ยังมีชีวิตอยู่ คือดับกิเลสแล้วแต่ยังไม่ปรินิพพาน ยังมีขันธริบากหลงเหลืออยู่

๒. **อนุภาทิเสสนิพพาน** สภาวะความดับกิเลสของพระอรหันต์ผู้ปรินิพพานแล้ว ซึ่งเป็นความดับขันธโดยประการทั้งปวงอย่างสิ้นเชิง

กตมา จ ภิกฺขเว สุภาทิเสสา นิพฺพานธาตฺวํ อึธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหํ โหติ ชีณาสโว
วฺุสิตฺวา กตกรณียํ โหติตถาโร อนุปฺปตฺตสทฺตโต ปริกฺขินฺทวสฺสโยชโน สมฺมทณฺฺณา
วิมฺุตโต. ตสฺส ตฺถิฐนฺฺเตว ปณฺฺจินทฺริยานิ เยสํ อวิฆาตตฺตา มนาปามนาปํ ปจฺจนฺฺโกติ,
สุขทุภํ ปฏฺิสฺเวเทติ. ตสฺส โย ราคกฺขโย, โทสกฺขโย, โมหกฺขโย อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
สุภาทิเสสา นิพฺพานธาตฺวํ.

กตมา จ ภิกขเว อนุปาติเสสา นิพพานธาคู? อธิ ภิกขเว ภิกขุ อรหํ โหติ ชีณาสโว
 วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตถาโร อนุปปตตสทตฺโถ ปริกชีณภวสํโยชโน สมมทณฺญา
 วิมุตฺโต. ตสฺส อิวา ภิกขเว สพฺพเวทิตานิ อนภินนฺทิตานิ สิตฺติ ภวิสฺสนฺติ. อโย วุจฺจติ
 ภิกขเว อนุปาติเสสา นิพพานธาคู. อีมา โข ภิกขเว ทฺเว นิพพานธาคูโยติ. เอตมตฺถํ
 ภควา อโวจ. ตตฺถเตถํ อิติ วุจฺจติ

ทฺเว อีมา จกฺขุมตา ปกาสิตา
 เอกา ทิ ธาคู อธิ ทิฏฺฐธมฺมิกา

นิพพานธาคู อนิสฺสิเตน ตาทินา
 สอฺอุปาทิเสสา ภวเนตฺติสงฺขยา.

อนุปาติเสสา ปน สมฺปฺรายิกา
 เย เอตทณฺญาเย ปทํ อสงฺขตํ
 เต ธมฺมสํสาราธิกมา เขย รตา

ยมฺหิ นิรุชฺฌนฺนฺติ ภวานิ สพฺพโส
 วิมุตฺตจิตฺตตา ภวเนตฺติสงฺขยา
 ปทํสฺส เต สพฺพภวานิ ตาทิโน.

(ย. อธิ. ๒๕/๔๔/๒๖๕-๖)

ภิกษุทั้งหลาย อะไรคือสอฺอุปาทิเสสนิพพาน ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เป็น
 พระอรหันต์ สิ้นอาสวกิเลส ปฏิบัติเสร็จแล้ว ได้ทำกิจที่ตนพึงกระทำแล้ว หมดภาระแล้ว (ภาระ
 คือกิเลส ชนฺธ และอกิสังขาร) บรรลุประโยชน์ของตน(หรือประโยชน์อันงาม)แล้ว หมดสิ่งโยชน
 เครื่องผูกในภพแล้ว เป็นผู้หลุดพ้นจากกิเลสโดยสิ้นเชิง

อนึ่ง อินทริย์ ๕ ของพระอรหันต์นั้นยังดำรงอยู่ (จนกว่าจะนิพพาน) และตราบใดที่
 อินทริย์ดังกล่าวยังไม่เสีย พระอรหันต์ก็ยังคงรับรู้ทั้งสิ่งดีและไม่ดีอยู่ ยังเสวยสุขและทุกข์
 (เหมือนกับคนทั่ว ๆ ไป) ภิกษุทั้งหลาย ก็ความสิ้นราคะ โทสะ และโมหะของพระอรหันต์นั้น เรา
 เรียกว่า **สอฺอุปาทิเสสนิพพานธาคู**

ภิกษุทั้งหลาย แล้วอะไรคืออนุปาติเสสนิพพาน ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้
 เป็นพระอรหันต์ ฯลฯ เป็นผู้หลุดพ้นจากกิเลสโดยสิ้นเชิง ภิกษุทั้งหลาย เวทนาความรู้สึกรวม
 ของพระอรหันต์ ซึ่งเป็นเวทนาที่ไม่หลงยึดติดด้วยตัณหา มานะ และทิฏฐิจักดับไปโดยสิ้นเชิงใน
 โลกนั่นเอง ภิกษุทั้งหลายนี้แหละ คือ **อนุปาติเสสนิพพานธาคู**

พระผู้ทรงมีจักขุ ผู้ไม่ทรงยึดมั่นด้วยตัณหาและทิฏฐิ ผู้ไม่ยินดียินร้ายในอารมณ์ต่าง ๆ
 ได้ประกาศว่า นิพพานธาคูนี้มี ๒ อย่าง คือ (๑) นิพพานธาคูที่เป็นฝ่ายวิภูษธรรม ละตัณหา
 ได้แล้ว แต่ยังมีชนฺธหลงเหลืออยู่ในโลกนี้ (๒) นิพพานธาคูที่เป็นฝ่ายสัมปรายภพ ที่ไม่มี
 เภยจชนฺธหลงเหลือ หมดสิ้นภพโดยสิ้นเชิง

บุคคลเหล่าใดได้บรรลุนิพพานธาตุทั้ง ๒ ดังกล่าวซึ่งเป็นอสังขตธรรมและเป็นธรรมที่พึงถึงได้ด้วยญาณ เป็นผู้มั่งจิตหลุดพ้น เพราะหมดสิ้นต้นหาเครื่องยินดีในภพได้ บุคคลเหล่านั้นคือผู้บรรลุแก่นสารแห่งพระธรรม ต็มด้าในพระนิพพาน เป็นผู้ไม่ยินดี ยินร้ายในอารมณ์ต่าง ๆ ละภพน้อยภพใหญ่ทั้งมวลแล้ว

คำอธิบาย

คำว่า **อนุปาทิสเสนนิพพาน** นี้ได้แก่ **ชั้นธปรินิพพาน** หมายความว่า ชั้นที่จะไปบังเกิดในภพใหม่ นั้นได้หมดสิ้นไปแล้วภายหลังจากที่ดับชั้นธปรินิพพาน ดังนั้น ชั้นธปรินิพพานนี้สำเร็จมาแล้วตั้งแต่ขณะที่บรรลุอรหัตตมรรค กล่าวโดยสมมุติ ถ้าไม่ได้เจริญมรรคภาวนา กิเลสและชั้นที่จะบังเกิดในภพใหม่ก็อาจเกิดขึ้นได้ ถ้ามีเหตุปัจจัย กิเลสและชั้นดังกล่าวนี้เป็นธรรมที่พ้นจากกาลทั้ง ๓ คือ ไม่ใช่ธรรม ที่เกิดขึ้นแล้วเกิดขึ้นอยู่ หรือจะเกิดขึ้นต่อไป ดังนั้น ความดับแห่งกิเลสและชั้นธ เหล่านั้นจึงเป็นภาวะที่พ้นจากกาลทั้ง ๓ (กาลวิมุตติ) เช่นเดียวกัน

สรุปแล้ว ทั้ง **สอุปาทิสเสนนิพพาน** และ **อนุปาทิสเสนนิพพาน** ต่างก็เป็น **กาลวิมุตติ** เพราะเป็นเพียงสภาวะความดับแห่งกิเลสและชั้นธซึ่งมีอยู่โดยตลอด เป็นสภาพไม่มีความเกิดขึ้นตั้งอยู่แล้วก็ดับเหมือนธรรมทั่ว ๆ ไป ไม่ตกอยู่ในอำนาจของกาล เวลา เพราะฉะนั้น จึงไม่ควรที่จะเกิดความสงสัยเรื่องขณะของพระนิพพาน เช่น สงสัยว่า “ในขณะที่ของโคตรภูจินั้นมีนิพพานที่เป็นอนาคตเป็นอารมณ์หรือไม่” หรือสงสัยว่า “ในขณะที่บรรลุมรรคนั้นมีนิพพานที่เป็นปัจจุบันเป็นอารมณ์หรือไม่”

กิเลสนิพพานและชั้นธนิพพาน

อนึ่ง เกี่ยวกับพระบาลีที่เป็นส่วนร้อยกรองนั้นมีอยู่บางบทที่จำเป็นต้องทำความเข้าใจ ดังนี้ นิพพานถูกแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เป็น **สอุปาทิสเสน** และส่วนที่เป็น **อนุปาทิสเสน** เป็นธรรมชาติที่หมดสิ้นกิเลสและชั้นธโดยสิ้นเชิง เป็นธรรมชาติที่ปราศจากการปรุงแต่งโดยเหตุปัจจัย จึงได้ชื่อว่า **อสังขตธรรม** หรือเพราะเป็นธรรมชาติที่กลับกัน คือสวนทางกับสังขตธรรม จึงได้ชื่อว่า **อสังขตธรรม** ส่วนเหตุที่ชื่อว่า **ปทะ** ก็เพราะเป็นธรรมที่บุคคลพึงถึงได้ด้วยมรรคญาณผลญาณ หมายความว่า การที่จะรู้นิพพานได้นั้นจะต้องบรรลุมรรคญาณผลญาณ ซึ่งในพระบาลีดังกล่าวก็ได้แสดงไว้โดยตรงดังนั้นพึงทราบว่าจะแบ่งนิพพานออกเป็น ๒ ชนิด ก็จริง แต่โดยสภาวะแล้วนิพพานก็มีอยู่สภาวะเดียวดังที่ท่านกล่าวไว้ในคัมภีร์อภิธรรมมัตถสังคหะปริจเฉทที่ ๖ ว่า

ตเทต์ สภาวะโต เอกวิธมปิ สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ,

อนุอุปาทิเสสนิพพานธาตุ เจติ ทูริธ โทติ การณปริยาเยน.

นิพพานนั้นโดยสภาวะแล้วมีอยู่อย่างเดียว แต่โดยปริยาย (โดยอ้อม) แล้ว แบ่งเป็น ๒ คือ สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ และอนุอุปาทิเสสนิพพานธาตุ

นิพพานซึ่งเป็นอารมณ์เฉพาะของมรรคผลนั้นมีลักษณะเดียวคือ **สันติลักษณะ** ไม่มีนิพพานใดที่ไม่มีรสแห่งความสงบ ขึ้นชื่อนิพพานแล้วย่อมมีลักษณะเช่นนี้ ดังนั้น นิพพานจึงมีอยู่อย่างเดียวโดยสภาวะ ถ้าหากจะไปแยกนิพพานที่จำแนกเป็นสอุปาทิเสสนิพพาน และอนุอุปาทิเสสนิพพานว่าเป็นคนละส่วนกับนิพพานเดิม ซึ่งเป็นอารมณ์ของมรรคผล และมีลักษณะสงบแล้ว ซึ่งถ้ามองดูเดิน ๆ แล้วอาจ เห็นว่านิพพานที่ตนบรรลุในขณะของอรหัตตมรรคคั้นนั้นเป็นเหตุส่วนนิพพานที่เป็น สอุปาทิเสสและอนุอุปาทิเสสนั้นเป็นผลพลอยได้ซึ่งจะเป็นเหตุทำให้เข้าใจผิดได้ว่า นิพพานนั้นมีลักษณะหลายอย่างซึ่งไม่ตรงกับคัมภีร์ที่ยกมา

สรุปแล้วไม่ว่านิพพานนั้นจะเป็นสอุปาทิเสสนิพพานซึ่งหมายถึง **กิเลสนิพพาน** (ความดับกิเลสแต่ขั้นธยังไม่ได้) หรืออนุอุปาทิเสสนิพพาน ซึ่งหมายถึง **ขันธนิพพาน** (ดับทั้งกิเลสทั้งขั้นธ) ก็ตาม ต่างก็เป็นนิพพานซึ่งเป็นปรมาัตต์ด้วยกันทั้งสิ้น

นิพพานมีใช่อภิวินยัตติ

บางท่าน อาจเข้าใจว่า สอุปาทิเสสนิพพานและอนุอุปาทิเสสนิพพาน (ซึ่งถูกแบ่งมาจากนิพพานที่เป็นอารมณ์ของมรรคผล) ไม่มีลักษณะแห่งสันติ เป็นเพียงอภิวินยัตติคือเป็นสิ่งที่ไม่มีปรากฏตามสภาวะที่เป็นจริงดังนี้ นับว่าเป็นความคิดที่ผิด เพราะบัญญัติกับปรมาัตต์นั้นแตกต่างกันมาก คือบัญญัติเป็นเพียงความคิดเห็น เป็นเพียงจินตนาการเท่านั้น ถ้าจะไปเหมาเอาว่าสอุปาทิเสสนิพพานและอนุอุปาทิเสสนิพพาน เป็นบัญญัติก็เท่ากับมีความเห็นว่า “การละกิเลสหรือความดับขั้นธนั้น เป็นเพียงจินตนาการที่คิดขึ้นมา ไม่ใช่มีอยู่จริง ซึ่งถ้าเป็นเพียงจินตนาการแล้วพระอรหันต์ก็ถือว่า ยังมีกิเลสอยู่และภายหลังที่ปรินิพพานแล้ว ก็ต้องกลับมาเกิดใหม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ไม่มีใครเลยที่จะสามารถหลุดพ้นจากวัฏฏทุกข์ได้”

อนึ่ง ความเห็นในลักษณะดังกล่าวนี้อาจเกิดขึ้นได้ถ้าหากบุคคลคิดว่านิพพาน เป็นอภิวินยัตติซึ่งเป็นผลลูกโซ่ที่เนื่องมาจากการที่ไปหลงเข้าใจว่า “สอุปาทิเสสนิพพานและอนุอุปาทิเสสนิพพาน มีสภาวะที่แตกต่างกับนิพพานที่เป็นอารมณ์ของมรรคผล ซึ่งได้ในขณะบรรลุอรหัตตมรรค” แต่อันที่จริงแล้วไม่ว่านิพพานจะถูกแบ่งออกไปเป็นก็อย่างก็ตาม สภาวะก็ยังเป็นหนึ่งเดียวเสมอ เพราะฉะนั้น ขึ้นชื่อนิพพานแล้วล้วนเป็นปรมาัตต์ คือเป็นสภาวะที่มีปรากฏอยู่จริง ซึ่งข้อความที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นข้อวินิจฉัยเกี่ยวกับนิพพานที่ถูกต้อง

นิพพานเป็นอารมณ์ของมรรคผล

นิพพานที่เป็นอารมณ์ของมรรคผลท่านเรียกว่านิพพานสามัญญ ส่วนสอุปาทิเสสนิพพาน และอนุอุปาทิเสสนิพพานนั้น ก็เป็นนิพพานซึ่งรวมอยู่ในนิพพานสามัญญนั้น แต่เวลาที่มรรคผลเกิดโดยมีนิพพานเป็นอารมณ์นั้นใช้ว่าจะมาแยกกำหนดว่า อันไหนคือสอุปาทิเสสะ อันไหนคืออนุอุปาทิเสสะ ใช้ว่าจะมาแยกกำหนดว่า นี่เป็นความดับของราคะ นี่เป็นความดับของโทสะ นี่เป็นความดับของโมหะ หรืออะไรอื่น ๆ อีกมากมาย ใช้ว่าจะมาแยกกำหนดด้วยอำนาจของกาลเวลารว่า กำลังดับอยู่ หรือจักดับในอนาคต และก็ใช้ว่าจะเป็นการกำหนดรู้ด้วยอำนาจของบัญญัติโวหารต่าง ๆ เช่น นิพพาน ความดับ ไม่มีกิเลส ไม่มีสังขาร ดังนี้ เป็นต้น แต่แท้ที่จริงแล้ว เป็นเพียงการกำหนดรู้สภาพความดับของนามรูปสังขารทั้งที่เป็นอารมณ์ (สิ่งที่จิตรับรู้ได้) และ อารัมมณิกะ (จิตเจตสิกที่รับรู้อารมณ์)

ในฐานะที่นิพพานเป็นความดับของนามรูปทั้งหมด จึงถือได้ว่า สอุปาทิเสสนิพพาน กล่าวคือความดับกิเลส และอนุอุปาทิเสสนิพพาน กล่าวคือความดับขันธ์นั้น รวมอยู่ในอารมณ์ของมรรคผลนั้นด้วย ก็และเกี่ยวกับเรื่องนิพพานนี้ ถ้าผู้ใดสงสัยว่า นิพพานเป็นอภาวบัญญัติ หรือว่าเป็นปรมาตม์ ผู้นั้นจะต้องลงมือปฏิบัติ ในขณะที่ปฏิบัติ ก็ลองจินตนาการดู แล้วก็รู้เองว่า นิพพานนั้นเป็นบัญญัติที่ได้มาด้วยการจินตนาการ หรือว่าเป็นสภาวะธรรมที่เป็นของจริงกันแน่ ถึงตอนนั้นนักปฏิบัติจะสามารถรู้ได้ว่า นิพพานเป็นสภาวะธรรมที่ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก เข้าใจยาก ไม่ใช่เป็นธรรมที่จะได้มาด้วยจินตนาการ หรือสักแต่ว่าด้วยการปรารถนาอยากได้เท่านั้น

ตสมาดิห ภิกขเว เส อายตเน เวทิตพฺเพ. ยตุถ จกฺขุ จ นิรุชฺฌติ, รูปสณฺญา จ นิรุชฺฌติ,
เส อายตเน เวทิตพฺเพ.

ยตุถ โสตนฺจ นิรุชฺฌติ, สทฺทสณฺญา จ นิรุชฺฌติ,

เส อายตเน เวทิตพฺเพ.

ยตุถ ฆานนฺจ นิรุชฺฌติ, คนฺธสณฺญา จ นิรุชฺฌติ,

เส อายตเน เวทิตพฺเพ.

ยตุถ ชิวหา จ นิรุชฺฌติ, รสสณฺญา จ นิรุชฺฌติ,

เส อายตเน เวทิตพฺเพ.

ยตุถ กาโย จ นิรุชฺฌติ, โภฏฺฐพฺพสณฺญา จ นิรุชฺฌติ,

เส อายตเน เวทิตพฺเพ.

ยตุถ มโน จ นิรุชฺฌติ, รมฺมสณฺญา จ นิรุชฺฌติ,

เส อายตเน เวทิตพฺเพ.

ภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้น ฟังทราบ (ฟังพยายามให้รู้ด้วยมรรคญาณ๔) อายุตนะกล่าวคือนิพพาน (ธรรมอันเป็นอารมณ์กล่าวคือนิพพาน) นั้น ดังนี้ว่า :- จักขุประสาท และรูปสัญญา (ความจำว่ารูป) ย่อมดับลงในนิพพานใด (ภิกษุ) ฟังทราบอายุตนะคือนิพพานนั้น (คือฟังทำให้แจ้งนิพพานนั้น)

โสตประสาทและสีทสสัญญา (ความจำว่าเสียง) ย่อมดับลงในนิพพานใด ฟังทราบอายุตนะคือนิพพานนั้น

ฆานประสาท และคันธสัญญา (ความจำว่ากลิ่น) ย่อมดับลงในนิพพานใด ฟังทราบอายุตนะคือนิพพานนั้น

ชีวหาประสาทและรสสัญญา (ความจำว่ารส) ย่อมดับลงในนิพพานใด ฟังทราบอายุตนะคือนิพพานนั้น

กายประสาทและโณฐฐัพพสัญญา (ความจำว่าสิ่งที่สัมผัสได้) ย่อมดับลงในนิพพานใด (ภิกษุ) ฟังทราบอายุตนะคือนิพพานนั้น

จิตและธัมมสัญญา (ความจำว่าธรรม) ย่อมดับลงในนิพพานใด ฟังทราบอายุตนะคือนิพพานนั้น

ข้อควรจำ

ลักษณะความดับของจักขุและรูปสัญญานั้น ฟังทราบว่า พระผู้มีพระภาค ทรงแสดงโดยหมายเอานิพพานเป็นที่ดับ เหมือนกับตอนที่ทรงแสดงว่า **ยมที นิรุชฌนติ ทวานิ** หมายความว่า สำหรับผู้ที่รับรู้นิพพานนั้น ภายหลังจากที่ตนกำหนดรู้ธรรม์ที่เกี่ยวกับการเห็นแล้ว ย่อมเห็นสภาพความดับของจักขุและรูปสัญญาได้อย่างชัดเจน ดังนั้น ในพระบาลีที่ยกมาข้างต้น ฟังทราบว่า เป็นการกล่าวถึงนิพพานนั่นเอง โดยนำเอาความดับของอายุตนะคือจักขุและรูปสัญญา มาเป็นตัวขยายคุณสมบัติของนิพพานที่บุคคลนั้นได้เห็น ดังนั้น ในอรรถกถาแห่งพระบาลีอุปปริณณาสก์ ตอนที่อธิบาย ปัญจัตตยสูตร จึงไขความไว้ว่า **ยตุถ จกขุ จ นิรุชฌนติ, รูปสญญา จ นิรุชฌนติ, เส อายุตเน เวทิตพเพติ เอตุถ ทวินุณิ อายุตนาณิ ปฏิกุเขเปน นิพพานิ ทสสิตี.**

เกี่ยวกับความดับของจักขุนี้ ฟังทราบว่าเมื่อจักขุดับ รูปซึ่งอยู่ในกลุ่มเดียวกันกับจักขุ (จักขุทสกกลาป) ก็ดับไปด้วย คือ ปรากฏในญาณของบุคคลผู้นั้นด้วย และโดยทำนองเดียวกันเมื่อรูปสัญญาดับลง จิตเจตสิกทั้งหลายที่สัมปยุตกับสัญญาก็ดับลงด้วย และแม้แต่รูปารมณฺ์ของสัญญานั้น ก็ดับลงด้วย ก็เพราะจักขุและรูปสัญญาเหล่านี้ดับ จึงทำให้วิปัสสนาซึ่งกำหนดสังขารที่เกี่ยวกับการเห็น ดับลงด้วย สรุปลแล้ว ความดับทั้งหมดที่กล่าวมานี้จะมีความปรากฏชัดมาก ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว แม้ในช่วงที่อริยมรรคกำลังรับรู้นิพพานอยู่นั้น ความดับแห่งสังขาร

ทั้งปวง ก็ยังมีปรากฏอยู่ เพราะฉะนั้น ในขณะที่มรรคผลบังเกิด บุคคลจึงไม่สามารถรับรู้สังขารใด ๆ ได้โดยประการทั้งปวง แม้ในบทหลัง ๆ ก็พึงทราบโดยนัยเดียวกันนี้ ส่วนในพระบาลีที่ยกมานี้ จะเห็นได้ว่า ในแต่ละตอนนั้นเป็นการแสดงให้รู้ว่า สภาพความดับของอายตนะแต่ละคู่ นั้นแหละคือนิพพาน แต่ถ้ามองโดยภาพรวมแล้ว จะเห็นว่า ความดับแห่งอายตนะทั้งหมดนั้นแหละชื่อว่า นิพพาน ดังนั้น ท่านพระอานนทเถระ จึงได้วิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า

สพ่ายตนิโรธโร โน เอต อวสุโส ภควตา สนุราย ภาสิตํ.

ท่านทั้งหลาย พระสูตรที่พระบรมศาสดาตรัสแก่พวกเรานั้น (คือ ตสมชาติท ภิกขเว เส อายตเน เวทิตพเพ ฯลฯ) เป็นการตรัสที่ทรงมุ่งหมายถึงนิพพานอันเป็นที่ดับแห่งอายตนะ ๖ (ซึ่งหมายถึง อัชฌัตติกายตนะ ๖ หรือ พาหิรายตนะ ๖)

ในอรรถกถาท่านแก้ไขว่า **สพ่ายตนิโรธโร จุจติ นิพพานํ, ตํ สนุราย ภาสิตนติ อตุโธ.** = พระผู้มีพระภาค ทรงเรียกพระนิพพานว่า **สพ่ายตนิโรธ** คำว่า “ทรงเรียก” หมายความว่า ตรัสมุ่งหมายเอานิพพาน

ดังนั้น ในคัมภีร์อรรถกถาแห่งพระบาลีอุทาน ตอนที่ไขความว่า **ตโต ตวํ พาหิย เนวิธ, น หุโร, น อญมมุตเรน, เอเสวนโต ทุกขสฺส.** ท่านได้ยกคำอธิบายจากอรรถกถาแห่งสังยุตตนิคายที่กำลังพูดถึงนี้ โดยกล่าวยกย่องให้เป็น**อัญญวาทะ** (คือวาทะของอาจารย์บางรูปที่ผู้เขียนให้เกียรติว่ามีความรู้เท่ากับตน) ดังนี้ว่า

อลุณเ อธิธาติ อขุณตติกายตนาณิ, หุรฺนติ พาหิรายตนาณิ, อญมมุตเรนาติ จิตฺตเจตสิกภาติ

(อุทาน. อฏ. ๙๘)

อาจารย์ท่านอื่นไขความไว้อย่างนี้ว่า บทว่า “อธิ” หมายเอา อัชฌัตติกายตนะ (อายตนะภายใน) ๖ ส่วนบทว่า “หุโร” หมายเอา พาหิรายตนะ (อายตนะภายนอก) ๖ ส่วนบทว่า “อญมมุตเรน” หมายเอาทั้งจิตและเจตสิก

ดังนั้น ถ้าจะแปลบทบาลี “ตโต ตวํ...” ให้ตรงกับวาทะที่ยกมานี้ ก็ควรแปลดังนี้ว่า

“พาหิยะ ในช่วงเวลาที่กิเลสไม่ตั้งอยู่ในอารมณ์ซึ่งมี รูป เสียง เป็นต้นนั้น เธอก็จะไม่ปรากฏ (ไม่เห็น) ในอายตนะภายใน ๖ (ตา, หู, จมูก, ลิ้น, กาย, ใจ) และใน อายตนะภายนอก ๖ (รูป, เสียง, กลิ่น, รส, โผฏฐัพพะ, รัสมารมณ) และในวิญญูณ ๖ พร้อมทั้งเจตสิกด้วย ก็การไม่ปรากฏในทวาร (อายตนะภายใน) ในอารมณ์ (อายตนะภายนอก) และในจิตเจตสิก ของเธอนั้น หมายถึง นิพพานอันเป็นที่สุดแห่งทุกข์ทั้งหมด”

โดยปกติแล้ว เวลาที่โยคีกำหนดวิปัสสนาอยู่นั้นจำเป็นต้องกำหนดรู้ธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่ปรากฏชัด ซึ่งอาจจะเห็นทวาร ๖ อารมณ ๖ หรือจิต เจตสิก อย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วแต่ธรรมไหนจะปรากฏชัดกว่ากัน แต่ถ้าอยู่ในช่วงขณะที่ได้มรรคผล ธรรมทั้งหลายดังกล่าวก็จะไม่โผล่ปรากฏให้เห็นเลย ส่วนโยคีก็จะกำหนดรู้เฉพาะความดับของธรรมเหล่านั้นเท่านั้น และความดับที่โยคีกำหนดรู้ในขณะที่มรรคผลเกิดขึ้นนี้ เป็นความดับชนิดที่เรียกว่า **นิพพาน** “ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวล” ข้อนี้แหละ เป็นความมุ่งหมายที่พระอรหันตภิกษุท่านประสงค์นับเป็นข้ออธิบายที่น่าจดจำเป็นอย่างยิ่ง

เมื่ออายตนะทั้งหมดดับ สังขารทั้งปวงก็เป็นอันดับลงด้วย ดังนั้น พระบรมศาสดา จึงได้ตรัสพระสูตรต่าง ๆ ซึ่งว่าด้วยเรื่องนิพพานอันเป็นสภาวะที่ตรงกันข้ามกับสังขาร ดังนี้ว่า

ยตุถ อาโป จ ปถวี

อโตะ สรา นิวตตุนติ

เอตถ นามลฺจ รูปลฺจ

เตโช วาโย น คารติ

เอตถ วฏฺฐํ น วตตติ

อเสสํ อุปฺปชฺชติ.

อาโปธาตุ ปฐวีธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุไม่ตั้งอยู่ (ไม่มีอยู่) ในสภาวะใด สภาวะนั้น ท่านเรียกว่านิพพาน สายน้ำลำธารกล่าวคือสังสารวัฏ กรรมวัฏ และ วิปากวัฏ ย่อมไม่เป็นไปในนิพพานที่ว่านี้ นามรูปทั้งมวลย่อมดับไปในนิพพานนี้ โดยสิ้นเชิง

ในอรหันตภาแห่งพระบาลีอุปปริณณาสกั ปญฺจัดตยสูตร ท่านไขความเกี่ยวกับนิพพาน ไว้ว่า **เอตถ ปน สงฺขารปฏิกฺเขปน นิพพานํ ทสฺสีติ = ก็ในที่นี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงนิพพานด้วยการปฏิเสธสังขาร**

วิญฺญานํ อนิทฺทสนํ

เอตถ อาโป จ ปถวี

เอตถ ทีฆลฺจ รสฺสลฺจ

เอตถ นามลฺจ รูปลฺจ

วิญฺญานสฺส นิโรเहन

อนนฺตํ สพฺพโตปภํ

เตโช วาโย น คารติ.

อณฺุ ญฺลํ สุภาสุภํ

อเสสํ อุปฺปชฺชติ

เอตถเอตํ อุปฺปชฺชติ.

(กั.สั.๙/๔๙๙/๒๒๓-๔)

นิพพานที่บุคคลพึงตรัสรู้ได้ด้วยอริยมรรค เป็นสภาวะที่มองเห็นไม่ได้ ไม่มีขอบเขต แต่มีประตูที่จะเข้าไปถึงได้ทุกด้าน ปรากฏอยู่ในทุกทิศ สว่างไสวโดยรอบ (คือหมายความว่า

ถ้าปฏิบัติถูกแล้ว ย่อมสามารถบรรลุนิพพานได้ ไม่ว่าจะอยู่ ณ ทิศทางใดก็ตาม) ในนิพพานนี้เอง ไม่มีอาโภราตุ ภัทริราตุ เตโชราตุ และวาโยราตุ (อันเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับอินทรีย์ ตั้งอยู่ที่และในนิพพานนี้ไม่มีทั้งอุปาทายรูป กล่าวคือความยาว ความสั้น ความบาง ความหนา ความงาม และความไม่งามตั้งอยู่ (หมายความว่ารูปต่างๆ ที่กล่าวมานี้ได้ดับลงแล้วในนิพพานนี้) นามรูปทั้งปวง ย่อมดับโดยเด็ดขาดได้ ในนิพพานนี้ (ข้อความตั้งแต่ต้นคาถามาถึงตรงนี้เป็นการแสดงว่า นิพพานเป็นที่ดับของนามรูป) เพราะความดับไปแห่งวิญญาณ (อันได้แก่ ปรินิพพานจิต และอภิสังขารวิญญาณ) นามรูปทั้งปวงจึงดับโดยสิ้นเชิง (ข้อความ นี้แสดงเหตุของความดับ)

นิพพานมีใช้แสงสว่างไสว

ที่ว่าสว่างไสวหรือผุดผ่องโดยรอบนั้น หมายความว่า ไม่มีอุปกิเลสเครื่อง ทำให้มัวหมองใด ๆ ทั้งสิ้น เหมือนกับที่กล่าวไว้ว่า **ปญญาอาโลโก, ปญญาโสภาโส ปญญาปชโชโต.** (อภิ.ส. ๓๔/๑๑/๒๔) ปัญญาตั้งแสงสว่าง ปัญญาตั้งโอกาส ปัญญาตั้งประทีปส่องแสงสว่างไสว นอกจากนี้ พึงเปรียบเทียบกับความสว่างไสวของดวงจิตที่ปราศจากอุปกิเลสดังที่ ตรัสไว้ว่า **ปถสฺสรมิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ...** (อ. เอกก. ๒๐/๔๙/๙) ภิกษุทั้งหลาย จิตดวงนี้สว่างไสวผุดผ่อง ก็ที่ว่า จิตสว่างไสวนั้น ท่านอธิบายไว้ในสติกขันธวคคฎีกา (ก.ภ. ๑/๔๗๕) ว่า เป็นเพราะจิตไม่มีอุปกิเลส มารบกวน จึงบริสุทธิ์ผุดผ่องจริง ๆ แต่ถ้าจะเอานิพพานเปรียบเทียบกับจิตและปัญญานั้น ดูจะยังไม่สนิทนัก เพราะทั้งจิตและปัญญาต่างก็ยังมีวันที่จะมัวหมองด้วยอุปกิเลสได้ ส่วนนิพพาน เนื่องจากเป็นสภาวะอันเป็นที่ดับของกิเลสและสังขารทั้งมวล จึงไม่มีโอกาสที่จะถูกอุปกิเลส ทำให้มัวหมองได้ อุปมาเหมือนกับการเอาสีไปป้ายทากลางอากาศเท่าไรก็มีโอกาสสำเร็จได้ ดังนั้น ถึงแม้จะกล่าวว่านิพพานเป็นสภาวะธรรมที่ผุดผ่องสว่างไสวโดยรอบ เป็นความผุดผ่องที่ปราศจากอุปกิเลสเครื่องมัวหมอง แต่ก็มีได้หมายความว่า นิพพานนั้นมีแสงเหมือนแสงของดาวเดือนหรือแสงของพระอาทิตย์ เพราะถ้าสิ้นหมายความว่าเช่นนั้น ก็จะไปขัดกับบทที่ว่า **อนิทสฺสนํ = นิพพาน เป็นสภาวะที่มองเห็นไม่ได้ด้วยตาเปล่า** และยังขัดกับบทที่แสดงลักษณะเฉพาะของนิพพานเองว่า **อนิมิตฺตปจฺจุปฺปฏฺฐานํ = นิพพานไม่มีอะไรปรากฏเป็นนิमितหมาย** นอกจากนี้ แล้วยังจะขัดกับ **พระบาลีมิลินทปัญหา** ซึ่งได้นำมากล่าวไว้แล้วก่อนหน้านี้ และขัดกับพระบาลีอรรถกถาอื่น ๆ อีกหลายแห่ง

อนึ่ง เมื่อพระอรหันต์ปรินิพพานแล้ว นามรูปที่มีอยู่ทั้งหมดก็ดับลง ดังนั้น จึงไม่มี **อภิสังขารวิญญาณ** คือวิญญาณที่เป็นฝ่ายกรรม ซึ่งสามารถจะให้ผลในภพต่อ ๆ ไป เมื่อไม่มีวิญญาณชนิดนี้แล้ว นามรูปตัวใหม่ก็เกิดขึ้นไม่ได้ เป็นอันว่า **ความสืบต่อแห่งสังสารวัฏ** ของพระอรหันต์นั้น ได้ถึงความขาดสะบั้นลงอย่างสิ้นเชิงดุจประทีปหมดเชื้อแล้วดับวูบลง ฉะนั้น นี้เป็นคำอธิบายตามมติของท่านอรรถกถาจารย์ ที่ว่า **เอตตฺวาปิ สงฺขารปฏิกฺขเปเนว**

นิพพาน ทสฺสิตํ = แม้ในที่นี้ พระพุทธองค์ก็ทรงแสดงนิพพานด้วยการปฏิเสธความเกิดขึ้นแห่งสังขาร. (ม.อภ. ๔/๑๘)

สรุบนิพพาน

นิสฺเสสสงฺขารวิเวกลกฺขณํ
สกลสงฺขตวิรูรสภาพํ
นิพฺพานเมตํ สฺคเตน เทสิตํ
ชาเนยฺย สงฺขารนิโรธมตฺตกํ.

บัณฑิตพึงทราบว่านิพพานที่พระสุคตทรงประกาศเป็นสภาพที่สงบมีลักษณะวิเวก ปลอดภัยจากสังขารทั้งหมด มีสภาพที่สวนทางกับสังขตธรรมทุกประการ เป็นเพียงสภาวะความดับแห่งสังขารอย่างสิ้นเชิงเท่านั้น

นิพพานปรมาตฺถํ : จุดสิ้นสุดแห่งทุกข์ทั้งหมด จบ

เรียน พระอภิธรรม ได้ประโยชน์อะไร และเกี่ยวข้องกับ การปฏิบัติอย่างไร

โดย พระครูปลัดประเสริฐ สุขมงคล

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร
๔ ธันวาคม ๒๕๖๔

การเรียนพระอภิธรรมนั้นปกติเราจะมองกันแค่เรียน จิต เจตสิก รูป และนิพพาน แต่ว่า อันที่จริงเราเรียนชั้น ๕ โดยตรง มี รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ย่อเหลือ ๒ คือ “รูป” กับ “นาม” รูป ก็คือ รูป ส่วน เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็น นาม นามหมายถึงไม่มีตัวตน มีแต่ธาตุรู้ อารมณ์ที่ปรากฏ ดังนั้นถ้าเรียนอภิธรรมอย่างเดียวโดยไม่เข้าสู่การปฏิบัติธรรม ก็จะได้เรียนพระไตรปิฎก เฉพาะพระอภิธรรมปิฎก ยังไม่เข้าถึงสภาวะที่แท้จริงที่เกี่ยวข้องกับ จิต เจตสิก รูป นิพพาน เพราะสภาวะที่แท้จริงจะต้องเข้าสู่การปฏิบัติธรรม ถ้าไม่มีการปฏิบัติก็จะไม่เห็นสภาวะที่แท้จริงที่เรียกว่า “ปรมาตถ” ฉะนั้นประโยชน์ของการศึกษาพระอภิธรรมคือ จะได้เข้าใจการเวียนว่ายตายเกิด หรือเรียนแล้วเกิดปัญญา มีความเข้าใจเบื้องต้นคือ สามารถแยกบุญ แยกบาปได้ บุญคืออะไร บาปคืออะไร หรือแยกกุศล อกุศล เป็นสภาวะธรรม ไม่ใช่เป็นลักษณะ คิดเอง เช่น ขณะที่กำลังทำบุญ กำลังให้ทาน ความรู้สึกดีที่แสดงออกไปเป็น มหากุศล เป็นจิตที่ดี เป็นสภาวะธรรมที่เรียกว่าเป็น กุศลธรรม ส่วนนี้ยะตรงกันข้ามคือบาป มีลักษณะที่อิจฉา ริษยา ประทุษร้ายผู้อื่นเป็น อกุศลธรรม เช่นคนที่ละเมียดศีลข้อต้นคือ ศีล ๕ ศีลเป็นข้อบัญญัติ แต่ตัวเหตุที่ทำให้ละเมียดศีลก็คือโลภะ โทสะ โมหะ ถ้าละเมียดศีลข้อที่ ๑ ปาณาติบาต ประทุษร้าย คนอื่นก็โทสะ ที่มีโมหะคือความไม่รู้กำกับไปด้วย เพราะว่าในขณะที่สติไม่เกิด ปัญญาไม่เกิด จึงละเมียดศีลข้อที่ ๑ ต่อมา ศีลข้อที่ ๒ อทินนาทาน ลักทรัพย์ คดโกง คำขาย-ทำธุรกิจแล้วคดโกง จะผิดศีลข้อที่ ๒ เหตุผลที่ละเมียดคือความต้องการ ออยากได้ เป็นโลภะประกอบกับโมหะ คือขาด สติ ขาดปัญญา เหมือนกัน ศีลข้อที่ ๓ กามสมุจจจาร เกี่ยวับโลภะ หรือเรียกว่า ตัณหา ก็ได้ ที่มีโมหะเกิดร่วมกัน ศีลข้อที่ ๔ มุสาวาท ต้นเหตุจริงๆก็คือ ความต้องการอยากได้ อยากจะโกหก หลอกลวงทำธุรกิจ หรือทำหุ่นส่วน อย่างที่มีข่าว เช่นแชร์ลูกโซ่ ต้นเหตุคือ โลภะ ที่มีโมหะมา เกี่ยวข้องด้วย และข้อสุดท้าย ศีลข้อที่ ๕ สุราเมรัย การดื่มสุรา ถ้าถามว่าอะไรเป็นต้นเหตุของการดื่ม ก็ไม่พ้นความโลภ คือโลภะ แล้วก็มี ความหลง คือโมหะ อยู่ด้วย ดังนั้นการละเมียดศีล ๕ จึงเกี่ยวข้องกับ ความโลภ โกรธ หลง ถ้าความโลภ โกรธ หลงไม่มีจะละเมียดศีล ๕ ได้อย่างไร

ศีลเป็นข้อที่พระพุทธเจ้าบัญญัติให้ เป็นสิ่งสมมติ แต่มีสภาวะรองรับ อยู่ที่เราจะต้องทำความเข้าใจ เรียนอภิธรรมเพื่อให้เข้าใจสภาวะธรรม ไม่หลง อย่างโลกธรรม ๘ ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ คือ ได้ลาภ ได้ยศ สรรเสริญ สุข เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ก็เกี่ยวกับโลภะ โทสะ ที่มีโมหะเกี่ยวข้องอยู่ด้วย ซึ่งพระองค์ทรงแสดงไว้ชัดเจน เช่น ได้ลาภ ได้ยศ ก็ใจฟู พอใจในสิ่งที่ได้ เกิดโลภะ แต่ถ้าเสื่อมลาภ เสื่อมยศ ก็ไม่พอใจ เกิดโทสะ คือทั้งสองสภาวะนี้ถ้าเรียนแบบลึกลับ ซึ่งแล้วจะพบว่าไม่ใช่มีเฉพาะโลภะกับโทสะ แต่มีความไม่รู้ คือ อวิชชา หรือโมหะที่เกี่ยวข้องด้วย เช่นเดียวกัน ได้รับคำสรรเสริญ เกิดความพอใจ เป็นโลภะ ได้รับคำ นินทา เกิดความไม่พอใจ เป็นโทสะ ส่วน สุข ถ้าสุขก็เป็นที่ยินดี พอใจ เกิดโลภะ ส่วนทุกข์ ถ้าทุกข์ เป็นที่ยินดี ไม่พอใจ เกิดโทสะ แสดงว่าเห็นความโลภ โกรธ หลง ไม่พ้นเลย โลกธรรม ๘ นี้กล่าวไปแล้วเกี่ยวข้องกับเหตุ ดังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่า “ธรรมใดไหลมาแต่เหตุ มีเหตุเป็นแดนเกิด” มีพระบาลีรับรองอยู่ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นทั้งหมดเป็นเพียงพื้นฐานที่น่าสนใจที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ พระอภิธรรมว่า การเรียนพระอภิธรรมนั้นจะทำให้เข้าใจแบบลึกลับซึ่ง จิตเป็นอย่างไร เจตสิกเป็นอย่างไร รูปเป็นอย่างไร แต่นิพพานอาจจะต้องรอ เพราะถ้าวิปัสสนาญาณไม่เกิด มรรคผลไม่เกิด คงจะรู้ยาก แต่ถ้าเกี่ยวกับจิตเจตสิก อาตมาเคยวิเคราะห์แล้วว่า ปุถุชน สามารถรู้ได้ เคยนำเสนอครูบาอาจารย์และนักศึกษาว่าเราสามารถรู้จิตตัวเองได้ว่า จิตตอนนี้ที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร เราเรียนแล้วเราสามารถน้อมเข้ามาสู่ตนได้ยกตัวอย่างเช่น เรารู้ได้อย่างไรว่าจิตเกิดกับตัวเรา เป็นจิตแท้ๆเลย ไม่ได้มีสิ่งอื่นมาปน ปราศจากสัตว์ บุคคล ตัวตน อาจจะใช้คำพูดง่าย ๆ ว่า ขณะนี้เห็น ขณะนี้เห็น ใครเห็น? คำถามที่ตั้ง ใครเห็น? ก็สรุปว่า ไม่ใช่เราเห็น เพราะเห็นเป็นสมมติ เพราะฉะนั้นที่เห็นไม่ใช่เรา แต่เป็นจิตเห็น จิตเห็นก็มีชื่อเฉพาะคือ จักขุวิญญาณจิต ทำกิจชื่อทสสนกิจ พอแสดงตรงนี้ก็เป็นการตอบชัดเจนแล้วว่า เราสามารถรู้จิตตัวเองได้ว่า ขณะนี้เห็น เป็นจิต ทำกิจ ทสสนกิจ ต่อมาในวิญญูญาณ ๖ ได้ยิน ถ้าเราไม่ได้เรียนอภิธรรม ก็เราได้ยิน หรือเรียนแล้วไม่มีโยนิโสมนสิการก็เป็นเราได้ยิน แต่ที่จริงเป็นจิตได้ยิน มีชื่อเฉพาะเรียกว่า โสตวิญญูญาณจิต ทำกิจ ชื่อ สวนกิจ ได้ยิน ในขณะที่รับรู้กลิ่น เรารู้ได้อย่างไรว่าจิตเกิดทางจมูกได้ ก็เพราะรู้ว่ามี การรับรู้ รู้กลิ่นที่กระทบ จิตที่เกิดทางจมูกเรียกว่า ขานวิญญูญาณจิต ทำกิจชื่อ ขายนกิจ คือรู้กลิ่นที่มากกระทบทางลิ้น ในขณะที่รับประทานอาหาร จะมีรสสัมผัสที่ลิ้น จิตที่เกิดทางลิ้น เรียกว่า ชิวหาวิญญูญาณจิต ผู้ที่เรียนอภิธรรมแล้วก็จะเข้าใจดี เพราะว่าเรื่องนี้เราได้นำเอาอภิธรรมมาใช้ ลิ้นเรียกว่าชิวหาปสาท เมื่อรสสัมผัสที่ลิ้นจะเกิดการรู้รสตัวรู้รสนี้ เรียกว่า ชิวหาวิญญูญาณจิต ทำกิจเรียกว่า สายนกิจ จิตทำสายนกิจ รู้รส ส่วนทางกาย สิ่งที่กระทบสัมผัส คือ เย็น ร้อน อ่อน แข็ง กระทบกาย จิตที่ทำงานก็คือ กายวิญญูญาณจิต ทำกิจ ชื่อ พุสสนกิจ รู้เย็น รู้ร้อน รู้อ่อน รู้แข็ง รู้เคลื่อนไหว แต่ในส่วนที่คนทั่วไปมักจะใช้คำพูดว่า มโน ที่แปลว่า คิดไปเอง ซึ่งมักจะจะเป็นไปในทางที่ไม่ดี คิดลบ ความจริงมโน ไม่ได้แปลว่า คิดไปเอง เข้าใจผิด ถ้าเรียนอภิธรรมแล้วต้องเข้าใจถูกกว่า จิตไม่ได้ทำหน้าที่คิด แต่รู้เรื่อง

ทุกเรื่องอาตมาสอน ปัจจุบัน อดีต อนาคต รู้ปรมัตต์ บัญญัติ เพราะฉะนั้นจิตนี้มีพลัง พระพุทธเจ้าทรงตรัสบอกถึงความสำคัญของจิตว่า จิตเป็นใหญ่ จิตเป็นประธาน ดังพระบาลีที่ว่า **“มโนปุพพคมมา ธมมา มโนเสฏฐา มโนมยา”** เป็นต้น สรุปแล้วสำคัญที่จิต ถ้าเรียนใน วิถีจิต ทางปัญญา ท่อนวิถีจิตที่จะเห็นได้ ก็ต้องเกี่ยวข้องกับมโนทวาร อีก ๔ วิถี ก่อนจะเห็น อะไรว่าเป็นรูป เป็นนาม หรือจะเป็นชื่อบุคคลต่างๆ ต้องอาศัยมโนทวาร ต้องลงสู่ใจก่อน เพราะ ฉะนั้นสำเร็จที่ใจ ธรรมะของพระพุทธเจ้าต้องมาศึกษาเอง น้อมมาปฏิบัติ ถ้าอาตมาถามว่า คน จะรักษาศีล ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๒๒๗ รักษาให้สมบูรณ์ทำอย่างไร ใจพร้อมก็จริง แต่ต้องมีเจตสิก เข้ากำกับ คือ สติ ปัญญา อาตมาได้วิจัยแล้วว่า พอได้ศึกษาพระอภิธรรมแล้วจะรู้ว่า ผู้ที่เจริญ สมถกรรมฐานใช้อะไรเป็นตัวกำหนด ใช้อะไรเป็นตัวภาวนา ใช้อะไรเป็นตัวควบคุมอารมณ์ กรรมฐานขณะนั้น สุดท้ายไม่พ้น สติ ปัญญา คนไม่มีสติ ปัญญา จะทำสมาธิให้เกิดขึ้นได้อย่างไร ไม่ฉลาดพอที่จะทำสมาธิให้เกิดขึ้นได้ นัยยะตรงกันข้าม คือ วิปัสสนากรรมฐาน วิปัสสนานั้นก็ ต้องอาศัย สติ ปัญญา หลักๆ คือปัญญาที่จะไปแยกแยะ แยกนาม อย่างญาณต้น เรียกว่า นามรูป ปริเฉทญาณ เห็นรูปนามเป็นคนละอัน ฉะนั้นผู้ที่เรียนอภิธรรมแล้วจะได้รับประโยชน์มหาศาล ถ้าพิจารณาเป็น อาศัยการได้ยิน ได้ฟังแล้ว ที่ขาดไม่ได้คือ โยนิโสมนสิการ นำเอาธรรมะที่เรา เรียนรู้มาพิจารณาในชีวิตประจำวัน ไม่ต้องนั่งสมาธิก็สามารถรู้ได้

ในหัวข้อที่ว่า

เราเรียนพระอภิธรรม แล้วจะน้อมนำมาสู่การปฏิบัติอย่างไร

ตอบว่า เราจะต้องมี กัลยาณมิตร กัลยาณมิตรนี้สำคัญมาก อย่างตัวอาตมามีโอกาส ได้กัลยาณมิตร คือ ได้ศึกษาที่บอดิตเจ้าอาวาสวัดเพลงวิปัสสนา หรืออดีตผู้อำนวยการอภิธรรม โขติกะวิทยาลัย พระครูสังวรสมาธิวัตร และท่านเจ้าคุณพระราชภาวนาวิธาน ต้องมี กัลยาณมิตร เมื่อเรียนแล้วเราถึงน้อมไปสู่การปฏิบัติได้ พระพุทธเจ้าทรงตรัสบอกว่า ต้องมี กัลยาณมิตร กัลยาณมิตรนี้เราต้องเข้าหาท่าน ถ้าเราเรียนจบอภิธรรมบัณฑิตแล้ว บอกว่าเรา มีความรู้เยอะแล้ว ไม่ต้องอาศัยครูบาอาจารย์แล้ว อย่างนี้ความรู้ก็จะไม่เพิ่ม เราได้ความรู้ ด้านปริยัติเต็มร้อยแล้วก็ดีแล้ว แต่ว่ายังขาดการปฏิบัติ และถ้ากล่าวถึงพระสังฆธรรม ๓ อย่างคือ ได้เฉพาะปริยัติสังฆธรรม แล้วปฏิบัติสังฆธรรมไม่ได้ ซึ่งถ้าได้ปฏิบัติสังฆธรรม จึงจะได้ ปฏิเวทสังฆธรรม แล้วจะเห็นคุณค่าของการศึกษาพระอภิธรรม

ส่วนที่บางคนกล่าวว่า **ปฏิบัติแล้วไม่ต้องเรียนปริยัติ** นี้ก็เข้าใจผิด เพราะบุคคลที่จะ บรรลุธรรมได้ต้องพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียว เราเป็นสาวกจะไม่อาศัยคำสอนในการ บรรลุธรรมได้อย่างไร ปริยัตินี้หมายถึง ธรรมะที่ครูบาอาจารย์ท่านรวบรวมไว้ สังเกตไหมว่า พระไตรปิฎกนั้น ธรรมะทั้งหลายรวมลงในพระอภิธรรมทั้งหมด พระอานนท์เป็นผู้รวบรวม

ทั้งหมด รวมเป็นหมวดหมู่ เพราะฉะนั้นอภิธรรมก็มีอยู่ในโลกใบนี้ทั้งหมด ไม่มีมุมไหนที่ไม่มี อภิธรรม ทุกคนมีจิต มีเจตสิก มีรูป ส่วนมากที่จะขาดก็คือพระนิพพานใช่ไหม แล้วชั้น ๕ ก็มีกัน ทุกคนนี่คือวิปัสสนา มีอยู่แล้ว แต่ขาดผู้รู้ เราจึงต้องมาเรียนรู้ ที่นี้ปรีดียัตริรู้แล้ว แต่ว่าทำอย่างไร จะนำเข้าสู่การปฏิบัติได้ ก็ต้องไปหาครูบาอาจารย์ที่เป็นกัลยาณมิตรแล้วที่จะมาแนะนำ แล้วตนเองก็ต้องใส่ใจด้วย ว่าเราสนใจจะเข้าสู่วิปัสสนาเพื่ออะไร ก็เพื่อความพ้นทุกข์ แล้วถ้าถามว่า **คนที่ไม่ได้เรียนอภิธรรมแต่มีครูบาอาจารย์ที่สอนปฏิบัติที่ดี ก็มีปรีดียัตริอยู่ในนั้นด้วยใช่ไหม** ตอบว่า ถ้าเป็นกัลยาณมิตรที่เป็นครูบาอาจารย์ที่เรียนปรีดียัตริอย่างดีแล้ว ปฏิบัติมาด้วย เวลา สอนก็สอนได้ถูกต้อง เราไม่ได้เรียนปรีดียัตริก็มีโอกาสปฏิบัติได้ แต่ถ้าถามมาถามว่า แล้วปัญญา จะเกิดอย่างไร เพราะปัญญานี้เป็นวิปัสสนา สิ่งที่เราเรียนรู้มี ๓ รู้ คือ รู้แบบสัญญา รู้ เช่น ท่องๆ ง่ายๆ แล้วก็มาสอบ เป็นรู้แบบสัญญา รู้แบบวิญญาณรู้ ที่กล่าวไปแล้วข้างต้น คือ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มีเห็น ได้ยิน รู้กลิ่น รู้รส รู้สัมผัส รู้ทางมโน นี่คือรู้ทางวิญญาณ หรือจิต ส่วนการ รู้แบบปัญญา รู้ถ้าวิปัสสนาญาณเกิดต้องแยก रूप แยกนามได้ แต่เรามาแยกบุญบาปก่อนดีไหม เป็นพื้นฐานก่อน เพราะปัญญาเท่านั้นที่จะแยกบุญบาปได้ แยกกุศล อกุศลได้ กุสลา ธัมมา อกุสลา ธัมมา ถึงจะแยกได้ แล้วแยกได้ตอนไหน ก็ตอนที่มีการกระทำ ทำบุญความรู้สึกดีๆ เป็นกุสลา ธัมมา เป็นกุศล เรียกว่า บุญ ก็ได้ แปลว่า เป็นการชำระจิตใจให้สะอาด ความรู้สึกที่ดีตรงนั้น เป็นมหากุศล ถ้าแยกตรงนี้ได้ กุศลธรรมเกิดแล้ว บุญเกิดแล้วตรงนี้ ส่วนอกุศลธรรม คิดตำหนิ เบียดเบียนผู้อื่น ประทุษร้ายผู้อื่น ไปคิดโกงผู้อื่น อันนี้เป็นบาปชัดเจน แยกกันโดยความรู้สึกว่า ดี หรือไม่ดี หรือถ้าเป็นลักษณะความคิดคือ คิดบวกกับคิดลบ คิดบวกก็ประกอบด้วยปัญญา คิดลบก็ไม่ประกอบด้วยปัญญา ประกอบด้วยโลภะ โทสะ โมหะ ที่นี้ขอเพิ่มเติมเกี่ยวกับปรมัตถ์ และบัญญัติ บัญญัตินั้นมี ๒ แบบคือ บัญญัติที่มีสภาวะรับรอง กับ บัญญัติที่ไม่มีสภาวะรับรอง บัญญัติที่มีสภาวะรับรองเช่น โลภะเหตุ องค์กรธรรมคืออะไร โลภะเหตุคือคำสมมุติ องค์กรธรรม คือ โลกเจตสิก คำว่าองค์กรธรรม แปลว่า ธรรมที่เป็นปรมัตถ์ แล้วปรมัตถ์คืออะไร ก็คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน พระพุทธเจ้าทรงตั้งชื่อไว้มากมายเช่น คำว่า กามาสวะ เป็นคำสมมุติ องค์กรธรรม ปรมัตถ์ ได้แก่ โลกเจตสิกที่ในโกลมุลจิต ๘ ดังนั้นคำนี้คือคำสมมุติ หรือคำว่าสัมมาทิฐิ ก็เป็น คำสมมุติ องค์กรธรรมปรมัตถ์ได้แก่ ปัญญาเจตสิกที่อยู่ในจิตที่เป็นฝ่ายมหากุศล ตัวอย่าง เหล่านี้ คือบัญญัติที่มีสภาวะรับรอง แล้วบัญญัติที่ไม่มีสภาวะรับรองคืออะไร คือชื่อ เช่น โยมชื่อพรชัย เกิดมาก็ไม่ได้มีติดป้ายไว้ว่าชื่อพรชัย ดังนั้นคำว่า พรชัย คือสมมุติไม่มีสภาวะรับรอง ส่วนที่เป็น ปรมัตถ์ไม่มี อย่างนี้คือสมมุติที่ไม่มีสภาวะรับรอง อภิธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียดมากต้องเข้าถึง จริงๆ ถ้าเรียนภาษาบาลีเท่านั้นจะไม่เข้าใจสภาวะธรรม เพราะสภาวะธรรมไม่ใช่บัญญัติ ดังนั้นตัว ปรมัตถ์แท้ๆมีอยู่ในโลกใบนี้ หากันไม่เจอ เวลาสอนอาตมาก็จะถามว่าชั้น ๕ อยู่ที่ไหน คำตอบ ก็คือ อยู่ในตัวของทุกคน แม้แต่อริยสัจ ๔ อย่างน้อยก็มี ๒ ข้อแล้วที่อยู่ในตัวเรา ก็คือ ทุกข์ กับ สมุทัย แต่บางทีแม้แต่ทุกข์ ก็หากันไม่เจอ บางคนไปตีความว่า มีแต่ทุกข์ สุขไม่มีเลย อาตมาสอน ไปแล้วพิจารณาไปว่า ทุกข์สัจจะ ในหลักสูตรบอกว่าตัวรู้ทุกข์โดยปริญาญากิจ (ปริญาญากิจ คือ กิจที่ควรกำหนดรู้) ตัวรู้คือใคร ก็คือปัญญา ดังนั้นหมายถึง อริยสัจ ๔ เองไม่ได้เป็นผู้รู้ แต่เป็น

ผู้ถูกรู้ เพราะเป็นอารมณ์ของวิปัสสนา ถามว่าทุกข์นั้นคืออะไร ทุกขอริยสังข์ องค์ธรรม คือ โลภียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๑ เว้นโลภะ รูป ๒๘ สรูปคือ รูปกับนาม หรือ ชันส์ ๕ ก็ได้ แต่ทุกข์ในที่นี้ต้องหมายถึง การเปลี่ยนแปลง ทุกข์นั้นเกิดดับ แล้วก็เปลี่ยนแปลง จากสุขก็เป็นทุกข์ได้ ทุกข์ก็เปลี่ยนเป็นสุขได้ จากเป็นมหากุศลเปลี่ยนเป็นอกุศลก็ได้ จากฉานจิตเปลี่ยนเป็นไม่มีฉานก็ได้ องค์ธรรม คือ โลภียจิต ฉะนั้นทุกข์ในที่นี้คือการเปลี่ยนแปลง ไม่ได้หมายถึงการทนลำบาก เกิดมาแต่ทุกข์ ไม่มีสุขเลยไม่ได้ สุขต้องมีแต่ไม่สามารถทนอยู่ในสภาพเดิมได้ ต้องเปลี่ยนแปลง ไม่ได้มันคง ส่วนนิพพานเป็นอารมณ์ของโลกุตตระ ไม่เป็นทุกขอริยสังข์ เพราะไม่เกิดดับ ถ้าทุกขอริยสังข์ต้องเกิดดับทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็น จิต หรือเจตสิก หรือรูป มีเกิดดับ เปลี่ยนแปลง คำว่า ชาติปฏุกขา นั้นบางคนเข้าใจว่าเกิดมาต้องทุกข์รับผิชอบเยอะเยอย่างนั้นไม่ใช่ เข้าใจผิด แต่การเปลี่ยน จากเด็ก โตขึ้นมาเป็นหนุ่ม เป็นสาว สูดทำยเป็นผู้ใหญ่ แก่เฒ่า ชรา ทุกข์เพราะการเปลี่ยนนี้ น่าสนใจมากกว่า ซึ่งทุกขอริยสังข์นี้เป็นอารมณ์ของวิปัสสนา ผู้ที่เจริญวิปัสสนา ผู้ที่มีปัญญาจึงจะรู้สิ่งนั้นได้ คนธรรมดาทั่วไปไม่รู้ ถึงจะนำธรรมะของพระพุทธเจ้าไปใช้ แต่ก็ไม่รู้ว่าการกำลังใช้อะไรอยู่ เพราะเป็นสิ่งที่ดำรงผลกับวิปัสสนา ผู้ที่เจริญวิปัสสนา ผู้ที่มีปัญญาเท่านั้นจึงจะรู้ทุกขอริยสังข์ได้ รู้ต้นเหตุได้ว่าทุกข์เกิดได้เพราะต้นเหตุคือโลภะ เป็นต้นเหตุทำให้เกิดทุกข์ ไม่มีอะไรที่ไม่มีโลภะเป็นปัจจัย โลภะเป็นปัจจัยให้เกิดทุกข์ทั้งนั้น แต่ก็ยังเป็นอารมณ์อยู่ ผู้ที่มีปัญญา ผู้ที่เจริญวิปัสสนาจะเข้าไปรู้ทุกข์ รู้สมุทัยได้ พอถึงมรรค ผล เขาก็จะรู้นิพพาน ดังนั้นการจะรู้ อริยสังข์ ๔ ได้ต้องเป็นผู้ที่มีปัญญา แล้วปัญญานั้นจะเกิดได้อย่างไร ก็ต้องเรียนอภิธรรม ถ้าไม่เรียนอภิธรรมจะเกิดปัญญาขึ้นได้อย่างไร ส่วนการเรียนนันทกรรม เรียนบาลี ก็เกี่ยวข้องกันทั้งนั้น เป็นธรรมะที่พระพุทธเจ้ารวบรวมไว้ทั้งหมด สมัยพระพุทธเจ้าทรงใช้คำว่า พระธรรมวินัย แต่หลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระอานนท์มารวบรวมไว้ทั้งหมด ธรรมะทั้งหลายรวมอยู่ในพระอภิธรรมทั้งหมด น่าสนใจใหม่ที่ได้เรียนเพราะเราได้รู้ธรรมะภาพรวมทั้งหมด ถึงไม่รู้ทั้งหมดที่พระพุทธเจ้าแสดง ก็ได้เรียนรู่มากมาย กว่าเรียนจบอภิธรรมบัณฑิตต้องทุ่มเท ต้องเรียน ๗ ปี ๖ เดือน ไม่ธรรมดานะ เราต้องทุ่มเท ซึ่งเป็นเรื่องที่ดี ถ้ามีโอกาสได้เรียนจะได้รู้ว่า ธรรมะของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างไร ไม่อย่างนั้นก็ไม่รู้ว่าการเวียนว่ายตายเกิดเป็นอย่างไร ภพภูมิ ต่าง ๆ ก็ไม่รู้ ดังนั้นการเรียนอภิธรรมนี้สุดยอดมาก ใครได้เรียนถือว่าโชคดีแล้ว แต่ถ้าเรียนแล้วไม่เข้าใจก็ถือว่าต้องรอโอกาสเป็นปัจจัยต่อไป อย่าตำหนิ อย่าเพิ่งไปตีความว่าเรียนอภิธรรมไม่รู้เรื่อง ไม่เข้าใจ ต้องมีอีกขั้นหนึ่งต้องมีการปฏิบัติ ต้องมีกัลยาณมิตรที่เขามีความเข้าใจ มีความเชี่ยวชาญสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ นอกจากนี้เอาตมาয়งวิเคราะห์ที่ชื่อว่าอภิธรรมเกิดที่ไหน ไม่ได้หมายถึง ตอนที่พระพุทธเจ้านำอภิธรรมไปโปรดพระพุทธมารดา แต่มาวิเคราะห์ว่าอภิธรรมเกิดขึ้นที่ไหน คำตอบคือเกิดขึ้นใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่พุทธคยา ถามว่า รู้ได้อย่างไร คำตอบคือตอนที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ จะตรัสเกี่ยวกับปัจจุจสมุปบาท ชันส์ ๕ อริยสังข์ ๔ ที่พระองค์ต้องรู้

ก่อนแล้ว ซึ่งเกี่ยวข้องกับอภิธรรมทั้งหมด ในสัปดาห์ที่ ๔ รัตนเจดีย์ พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาธรรมที่ทรงค้นพบจนมีรัศมีส่องไส แล้วทรงค้นพบความจริงทั้งหมด ซึ่งความจริงก็คืออภิธรรม ความจริงคือชั้น ๕ ความจริงคืออริยสัจ ๔ ความจริงคือปฏิจจสมุปบาท ไม่ว่าจะยกสิ่งใดขึ้นมา ก็เกี่ยวโยงกับชั้น ๕ ทั้งหมด แม้ในอภิธรรมจะพูดถึงจิต เจตสิก รูป นิพพาน แต่ย่อแล้วก็เหลือ ๒ คือรูปกับนาม ตอนที่อาตมาคิดได้เพราะมีโอกาสได้สอนอภิธรรมแล้ว ได้ปฏิบัติธรรมะแล้ว เข้าใจเกี่ยวกับรูปและนาม เห็นรูปนามเปลี่ยนแปลง เห็นเวทนา รูป เห็นท้องพองยุบ ลมในช่องท้อง ดับแล้วเกิด ดับแล้วเกิด เวทนาที่ปวดแรงแง ๆ หายไปแล้วเกิด พอนึกถึงพระพุทธเจ้าทรงสอนปัญญาจักคีย์ นึกถึงพุทธสุภาษิตว่า “ยังกิญจิ สมุทยธัมมัง สัพพัญญุตัง นิโรธธัมมัง สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดมีความดับเป็นธรรมดา” อาตมาเกิดปิติ แล้วอาตมาก็ได้นำสิ่งที่อาตมารู้ ไปนมัสการบูชาพระพุทธเจ้า กลับมาก็เดินหน้าปฏิบัติต่อ ประคองมาตลอด เดินหน้าต่อ ธรรมะของพระพุทธเจ้าลึกซึ้งขึ้นอยู่กับบุคคลที่ใช้ปัญญา เมื่อเรามีพื้นฐานที่ดีแล้ว แล้วเมื่อครั้งที่อาตมาปฏิบัติ ๗ เดือน ปีพ.ศ. ๒๕๕๐ ที่ธรรมโมลี ปีนั้นโชคดีที่ลูกศิษย์มหาสิขยาต่อที่ประเทศพม่ามาสอนพวกเราที่เรียนอภิธรรมก็ได้โอนิสงส์จากประเทศพม่า เพราะพระอาจารย์สัทธัมมโชติกะท่านก็เป็นชาวพม่า อาตมาก็ได้อานิสงส์เพราะมหาสิขยาต่อท่านเคยไปเยี่ยมเยียนที่วัดเพลงวิปัสสนา อดีตผู้อำนวยการพระครูสังวรถวายการต้อนรับ อาตมาได้เข้าไปร่วมด้วย และไม่คิดว่าจะมาปฏิบัติตามท่าน ในอดีตมหาสิขยาต่อท่านเคยปฏิบัติแบบอานาปานสติ ไม่ประสบความสำเร็จ ท่านเลยเปลี่ยนมาดูพองยุบ ถามว่าพองยุบนี้เกี่ยวกับอานาปานสติใหม่ มันเกี่ยวข้องกับลม พองยุบก็อยู่ในกลุ่มเดียวกัน ลม ๖ ชนิด การหายใจเข้าลมอยู่ที่ไหน ไม่ได้อยู่ที่ท้อง แต่อยู่ที่ปอด หมออธิบายเองว่าลมที่เข้าไป อยู่ที่ปอด แต่ที่ท้องพอง เกิดจากกระบังลมบีบตัวแล้วมันก็พองออกมา ตรงนี้พระพุทธเจ้าเรียกว่า กุจฉิดวาโย ลม ๖ ชนิดที่เราเรียนกันแล้ว ลมพัดขึ้นเบื้องบน ลมพัดลงเบื้องต่ำ อานาปานสติใช้ใหม่ ลมในช่องท้องเรียกว่า กุจฉิดวาโย แล้วก็ลมในลำไส้ใหญ่ พองยุบนี้เป็นลมในช่องท้อง ดังนั้นมหาสิขยาต่อท่านเลยเอาลมในช่องท้องมาพิจารณา เพราะมันใหญ่มันชัดเจน ลมทั่วไปที่เลือดมันวิ่ง ทั่วกาย มันเชื่อมโยงได้หมดเลย ให้เรียนให้เข้าใจ บาลีไม่ใช่ไม่ได้ แต่สุดท้ายบาลีก็เป็นสมมุติ เพราะถ้าเข้าถึงสภาวะจริง ๆ ก็ต้องเรียนอภิธรรมอย่างเดียว เห็นโยมไปเรียนบาลีก็สารุดด้วย แต่ว่าอภิธรรมเรายังไม่ได้ทำการวิจัยเลย วิจัยด้วยการปฏิบัติ ซึ่งการปฏิบัติไม่ใช่หนึ่งอย่างเดียว ปฏิบัติในชีวิตประจำวันก็ได้ อย่างการได้ยินเสียง เสียงเป็นรูป ได้ยินเป็นนาม ไม่ใช่เราได้ยิน วิจัยได้หมด เวลานั่งใครนั่ง เวลาเดินใครเดิน เดินก็วิจัยได้ ชาวต่างชาติ ช่างช่างเรา จะตัดรูปเดิน รูปเดินนั้นคืออะไร มีผู้วิจัยว่า รูป ๒๘ ไม่มีรูปเดิน แล้วรูปเดินมาจากไหน อาตมาเข้าใจแล้ว คือ วาโยธาตุ อาตมาฟังอดีตผู้อำนวยการฯพูดถึงจิตตชวาโย แปลว่าลมเกิดจากจิต ไปดูอรรถกถา ตรงเปะเลย คือตอนที่ท่านพูดอาตมาก็จำไว้ยังไม่ได้นำมาใช้ แต่ตอนที่ปฏิบัติธรรมที่ธรรมโมลีนำมาใช้พิจารณา หลังจากปฏิบัติลองมาทบทวนธรรมะดูเราเข้าใจแล้ว ที่เราเดินไม่ใช่

เราเดิน แต่ว่าโยธาทูกำลังเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย เดินเกิดจากจิตเจตสิกจิตคิดจะเดิน นั้นแหละคือลมที่เกิดจากจิต อย่างเราสอนลูก ว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ชุ่มมัวก็พอแล้ว ถ้าบอกว่าไม่ชุ่มมัว แสดงว่า สติ ปัญญาเกิด แต่เรามันบังคับได้ไหม บังคับไม่ชุ่มมัวได้ไหม ตรงนี้ต้องเข้าใจ ด้วยว่า พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นอนัตตา บังคับไม่ได้ แต่ว่า รู้ได้ รู้ทัน แบบปัญญาารู้ทันได้ควบคุมได้ มันก็ไม่สิ้นไหลไปตามกิเลสส่วนมากที่ทำผิดๆ กัน ไม่มีสติปัญญาอย่างพอ. ท่านหนึ่งที่เป็นฆราวาส อายุยังน้อย นำอาจารย์ไปปล้นร้านทองที่ห้าง อาตมาก็วิจยได้ คือ พอ. ก็ไม่มีสติปัญญา พอ. ไม่ได้เรียนอภิธรรม ไม่ได้ปฏิบัติวิปัสสนา เพราะฉะนั้นตกเป็นทาสกิเลส ไม่มีอะไรควบคุมจึงทำอะไรผิดไป พอมารู้ทีหลัง นำเสียดายมันสายเสียแล้ว เพราะฉะนั้นไม่ต้องเรียนอภิธรรม ก็เพื่อให้รู้จักสภาวะที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง เมื่อรู้แล้วเราก็น้อมนำไปปฏิบัติได้ ถ้ายังไม่ได้ก็ต้องอาศัยครูบาอาจารย์ ธรรมะทั้งหลายเป็นอนัตตา เมตตาก็เกิดขึ้นได้อย่างไร สติปัญญาเกิดขึ้นได้อย่างไร เราต้องเรียนรู้เรียนพระอภิธรรม และต้องปฏิบัติ เมื่อเราปฏิบัติแล้วมีสมาธิแล้ว จิตใจเราอ่อนโยนแล้ว เมื่อมีสมาธิแล้วจึงเกิดเมตตา เมตตาเป็นมหากุศลญาณ-สัมปยุตต์ ซึ่งหลักจริง ๆ คือปัญญา ปัญญาเป็นแสงสว่างส่องโลก โลกที่มีด ต้องมีปัญญาส่องแสงสว่าง พระพุทธเจ้าทรงเปรียบเทียบไว้ ผู้ปฏิบัติต้องเน้นที่คำสอนของพระพุทธเจ้า ต้องน้อมให้ได้หาปัญญาให้เจอ ปัญญาจะทำทานให้เกิดก็ได้ จะทำวิปัสสนาเพื่อความพ้นทุกข์ก็ได้ถ้าปัญญาเกิด สติเป็นตัวนำ แต่ปัญญาสำคัญ ทำให้แยกรูปแยกนามได้ หรือแยกบุญแยกบาปได้ ขณะนี้จิตอะไรเกิด กุศลจิต หรืออกุศลจิต หรืออีกขั้นหนึ่งคือ เราจะรู้ได้อย่างไรว่าเจตสิกเกิด อย่างง่วง ฟุ้ง อิจฉา ริษยา นี่เป็นเจตสิกที่ประกอบในจิต โมหะ เป็นเจตสิก ที่เป็นฝ่ายอกุศล ถ้าฝ่ายดี เช่น ศรัทธา แต่ถ้า วิริยะ เป็นเจตสิก จะเป็นสองทาง ว่าประกอบกับกุศล หรืออกุศล วิริยะจะด้วยความเพียร ความพยายาม ส่วนสมาธิ องค์ธรรมคือ เอกัคคตา อยู่ในสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดังนั้นสมาธิเป็นเจตสิก ไม่ใช่จิตสงบนะ จิตประกอบด้วยความสงบ จิตประกอบด้วยเอกัคคตา หรือสติ ปัญญา ก็เป็นเจตสิก ที่หาไม่เจอ คือ ที่น้อมไม่เป็น ไม่มีโยนิโสมนสิการ ถ้าน้อมเป็นรู้เท่ากันหมด ไม่มีใครเหนือกว่ากัน พระพุทธเจ้าจะทรงสอนใครบางที่ต้องทรงรอเวลา เมื่อถึงเวลาแล้วเรียกมาเลย ได้เลยเช่นพระวัคกะลี ต้องทรงไล่ ถึงจะบรรลुเป็นพระอรหันต์ ธรรมะยังไม่จัดสรร ธรรมะยังไม่เกิด ในสมัยพระพุทธเจ้าท่านทรงสอนในเวลาที่เหมาะสม ธรรมะจึงเกิดสอนเมื่อผู้ที่ทรงโปรด มีความพร้อม ปัญญา จึงเกิดและบรรลุธรรม แต่สำหรับเราที่ขณะนี้ยังเป็นปุถุชนอยู่จะอย่างไร คำตอบคือ พยายามทำความเข้าใจให้ได้ ทำอย่างไรให้ปัญญาเกิด ซึ่งก็ต้องอาศัยการได้ยิน ได้ฟัง การพิจารณา กำหนดรู้ทุกครั้งที่มีสภาวะเข้ามา อย่างเกิดโทสะเราก็ดูสภาวะที่เจตสิกทำงาน ถ้ารู้ว่าเจตสิกเกิด รู้ว่าอกุศลเกิด ปัญญาเกิด หรืออย่างการเห็นส่วนมากเป็นบัญญัติ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ก็เป็นบัญญัติ เมื่อสภาวะธรรมใดเกิดขึ้น ขอให้โยนิโสมนสิการ ว่าเป็นรูป หรือเป็นนาม หรือ เป็นกุศล อกุศล ผูกบ่อย ๆ หลาย ๆ ครั้ง จะเข้าใจว่าไม่มีตัวตน สัตว์ บุคคล ถ้าไม่พิจารณาจะเป็นอกุศล เมื่อปัญญาเกิดแล้วต้องทำลายความเห็นผิด

เช่นขณะที่เห็นสิ่งปฏิภูล ขณะที่เห็นเป็นบัญญัติ เกิดโทสะ จิตเป็นอกุศล แล้วทำอย่างไรจึงจะทำให้เป็นปรมัตต์ อาตมาขอให้ท่องว่า สี เป็นรูป เห็น เป็นนาม ซึ่งลักษณะของสีที่ปรากฏทางตา จะถูกรู้ ส่วนนาม คือผู้รู้ ถ้าถามว่าจักขุธาตุ มีลักษณะอย่างไร คำว่า ธาตุแปลว่าอะไร ตอบว่า คำว่าธาตุแปลว่าทรงไว้ จักขุชื่อว่าธาตุเพราะทรงไว้ซึ่งความใสที่รูปารมณฺ์มากกระทบได้ ประสาทตาเป็นความใส เพราะฉะนั้นรูปารมณฺ์มากกระทบได้ ธาตุแปลว่าทรงไว้ ดังนั้นเกิดมาก็ภพที่ชาติ ก็เป็นอย่างนั้น จักขุวิญญาณก็เป็นธาตุได้ เพราะทรงไว้ซึ่งการเห็น เกิด ก็ภพที่ชาติก็ทำหน้าที่เห็น ทำกิจอื่นไม่ได้ อาศัยการเรียนอภิธรรมนี้นำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

สรุปการเรียนอภิธรรม เพื่อให้รู้ความจริงที่พระพุทธองค์ค้นพบ คือ เรื่อง จิต เจตสิก รูป นิพพาน หรือ ชั้น ๕ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ย่อแล้วก็เหลือ รูปกับนาม เมื่อได้รู้ เข้าใจจิต เจตสิก รูป นิพพาน หรือชั้น ๕ แล้วก็นำไปสู่การค้นคว้าพระไตรปิฎก เช่นพระสูตร สมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์อาจ อาสภะมหาเถระท่านเคยปรารภไว้ก่อนท่านมรณภาพว่า ครูบาอาจารย์ เมื่อสอนอย่างสอนเฉพาะอภิธรรมอย่างเดียว ควรมีการผสมผสานระหว่าง พระสูตรกับ พระอภิธรรม เนื่องจากพระสูตรเป็นการเล่าเรื่อง ส่วนพระอภิธรรมนั้นเป็นเนื้อหาสภาวะธรรม ที่มีอยู่ในทุกอย่างบนโลกใบนี้ มีจิต เจตสิก รูป บางที่อาจจะมินิกพานก็ได้ เมื่อเข้าใจ จิต เจตสิก รูป นิพพานแล้ว ก็จะได้นำไปสู่การปฏิบัติธรรมวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อให้เห็น รูป นาม ตามความเป็นจริง สุดท้ายก็คือเข้าสู่มรรค ผล นิพพาน ดังนั้น การเรียนอภิธรรมก็ต้องเรียน ให้ครบ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวท

๓ ภาคตโพธิสัตถา

พระครูสมุห์ทวี เกตุรมโม
อภิรธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร

“
ศรัทธา
”

พระพุทธเจ้าทรงตรัสให้เป็นคุณสมบัติข้อที่ ๑ ในธรรม ๕ ประการ คือ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของ อริยสาวก ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสเน้นอยู่เสมอ และใช้เป็นเครื่อง วัดความเจริญก้าวหน้าของอริยสาวก ทั้งก่อนบรรลุนิพพานและเมื่อเป็นพระโสดาบันแล้ว นอกจากนั้น ยังมีขอบเขตครอบคลุม โสตาปัตติยงค์ (องค์คุณของพระโสดาบัน) เข้าไว้ทั้งหมด และพระพุทธเจ้ายังทรงตรัสไว้ในทุกกรณี สำหรับการปฏิบัติทุกระดับ ทั้งที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา ถือปัญญาเป็นธรรม สำคัญสุดยอดในกระบวนการปฏิบัติ

ศรัทธา คือ ความเชื่อ ความเลื่อมใส ความมั่นใจ เพราะได้พิจารณาไตร่ตรองมองเห็นเหตุผล ด้วยปัญญาแล้ว แยกย่อยออกได้เป็น ๓ ด้าน คือ

ก. ความเชื่อ ความมั่นใจในพระพุทธเจ้า ในฐานะที่เป็นบุคคลต้นแบบ ซึ่งยืนยัน ถึงวิสัยความสามารถของมนุษย์ว่า มนุษย์สามารถหยั่งรู้สัจธรรม เข้าถึงความจริงและความ ดิगามสูงสุดได้ ด้วยสติปัญญา และความเพียรพยายามของมนุษย์เอง

มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ เจริญงอกงามขึ้นได้ ทั้งในด้านระเบียบชีวิต ที่สัมพันธ์กับ สภาพแวดล้อมทางกายวาจา ทั้งในด้านคุณธรรม ที่พึงอบรมให้แก่กล้าขึ้นในจิตใจ ทั้งในด้าน ปัญญาความรู้คิดเหตุผล จนสามารถหลุดพ้นจากเครื่องผูกมัดบีบคั้น ที่เรียกว่ากิเลสและ กองทุกข์ ทำทุกข์ให้สิ้นไป ประสบความเป็นอิสระดิगามเลิศล้ำสมบูรณ์ได้ และในการที่จะ เข้าถึงภาวะเช่นนี้ ย่อมไม่มีสัตว์วิเศษใด ๆ ไม่ว่าจะโดย ชื่อว่า เทพ มาร หรือพรหม ที่จะ เป็น ผู้ประเสริฐ มีความสามารถเกินกว่ามนุษย์ ซึ่งมนุษย์จะต้องหันไปหา หรือรื้อเพื่อขอ ฤทธานุภาพดลบันดาล

อนึ่ง บุคคลผู้ฝึกตนจนลุล่วงภาวะนี้แล้ว ย่อมมีคุณความดีพิเศษมากมาย ซึ่งสมควรดำเนินตาม และเมื่อมนุษย์มั่นใจในความสามารถที่จะทำเช่นนั้นได้ ก็ควรพยายามปฏิบัติสร้างคุณความดีพิเศษนั้นให้มีขึ้นในตน หรือปฏิบัติให้เข้าถึงธรรมที่บุคคลต้นแบบนั้นได้ค้นพบและนำมาแสดงไว้แล้ว

ข. ความเชื่อ ความมั่นใจในธรรม ทั้งความจริงและความดีงาม ที่บุคคลต้นแบบซึ่งเรียกว่า พระพุทธเจ้าได้แสดงไว้ นั้น ว่าเป็นสิ่งที่พระองค์ได้ปฏิบัติเห็นผลประจักษ์กับตนเองมาก่อน เรียกว่าค้นพบแล้ว จึงนำมาประกาศเปิดเผยไว้

ธรรมนั้น เป็นสภาวะดำรงอยู่ หรือเป็นไปตามธรรมดาของมันเป็นกฎเกณฑ์อันแน่นอน คือนิยาม แห่งเหตุและผล อย่างที่เรียกว่าเป็นกฎธรรมชาติ ไม่ขึ้นกับการปฏิบัติของตถาคต คือ ไม่ว่าจะไม่มีใครค้นพบหรือไม่ เป็นกลาง เทียงธรรมต่อทุกคน ทำทนายต่อปัญญา และการเพียรพยายามฝึกอบรมตนของมนุษย์ บุคคลทุกคนเมื่อพัฒนาตนให้พร้อม มีปัญญาแก่กล้าพอแล้ว ก็รู้และบรรลุได้ประจักษ์กับตน เมื่อรู้หรือบรรลุแล้ว ก็สามารถแก้ปัญหาดับทุกข์ หลุดพ้นเป็นอิสระได้จริง

ค. ความเชื่อ ความมั่นใจในสงฆ์ คือ ชุมชน หรือสังคมแบบอย่าง ซึ่งเป็นพยานยืนยันว่า มนุษย์ทั่วไปมีความสามารถที่จะบรรลุความจริงความดีงามสูงสุดได้อย่างบุคคลต้นแบบ แต่ชุมชนหรือสังคมนั้นจะมีขึ้นได้ เป็นไปได้ ก็ด้วยการยอมให้ธรรม คือความจริง ความดีงาม ปรากฏผลประจักษ์ออกมาทางบุคคล ด้วยการปฏิบัติ

ชุมชนหรือสังคมนี ย่อมประกอบด้วยบุคคลทั้งหลาย ผู้ฝึกปรือ ศึกษา ซึ่งมีความสูงอมแก่กล้าไม่เท่ากัน ก้าวหน้าองงามอยู่ในระดับแห่งพัฒนาการต่างๆ กัน แต่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะมีหลักการร่วมกัน คือมีธรรมเป็นแกนร่วม มีธรรมเป็นเครื่องวัด เป็นที่รองรับผลประจักษ์ และเป็นที่ยอมรับของธรรม จึงเป็นชุมชนที่มีความดีงามน่าชื่นชม ควรเชิดชูรักษาและเข้าร่วม เพราะเป็นสังคมที่มีสภาพเอื้ออำนวยมากที่สุด แก่การที่จะดำรงธรรมให้สืบต่อไปในโลก เป็นแหล่งแพร่ขยายความดีงามและประโยชน์สุขแก่โลก

รวมความหมายของศรัทธา ๓ อย่างนั้น ได้แก่ ความมั่นใจว่า ความจริงความดีงาม และกฎเกณฑ์แห่งเหตุและผล มีอยู่ตามธรรมดาของธรรมชาติ มนุษย์มีความสามารถที่จะเข้าถึงและหยั่งรู้ความจริงความดีงามและกฎธรรมชาตินั้นได้ และได้มีบุคคลผู้ประเสริฐซึ่งได้ค้นพบเข้าถึง และนำความจริงนั้นมาเปิดเผย เป็นเครื่องยืนยันและนำทางไว้แล้ว ผู้ที่มีความมั่นใจในกฎธรรมดาแห่งเหตุผล และมั่นใจในความสามารถของมนุษย์แล้ว ย่อมเพียรพยายามปฏิบัติเพื่อให้ผลสำเร็จเกิดจากเหตุ คือการกระทำ เชื่อการกระทำ และผลของการกระทำ ที่เป็นไปตาม

นิยามแห่งเหตุและผล จะมีหลักประกันความเข้มแข็งทางจริยธรรม พยายามศึกษาให้รู้เข้าใจและ
กระทำการไปตามทางแห่งเหตุปัจจัยอย่างมั่นคง ไม่หวังพึ่งอำนาจดลบันดาลจากภายนอก และ
จะมั่นใจว่า สิ่งคมที่ตีงาม หรือสิ่งคมอดมคตินั้น มนุษย์สามารถช่วยกันสร้างขึ้นได้ และประกอบ
ด้วยมนุษย์ผู้ดำเนินชีวิตตีงามตามเหตุผลนี้เอง ซึ่งได้ฝึกอบรมตนเพื่อเข้าถึงธรรม หรือเพื่อบรรลุ
คุณความดีพิเศษอย่างพระพุทธเจ้า

สรุปค้อมอีกชั้นหนึ่งว่า เมื่อตรองเห็นเหตุผลแล้ว มั่นใจว่าพระพุทธเจ้ารู้จริงดีจริง จึง
เชื่อว่าธรรมที่พระองค์ตรัสเป็นจริงดีจริง แล้วเชื่อว่า หมู่ชนที่เป็นอยู่ด้วยธรรมนั้น มีได้จริง ได้
มีจริง ควรให้มี และควรเข้าร่วมจริง

(ซึ่งใน สسس ๕ ประการ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของอริยสาวก อีก ๔ ข้อจะกล่าวแต่โดยสังเขป)

“
ศีล
”

คือ ระเบียบความประพฤติ การรู้จักบังคับควบคุมตนได้ ซึ่งทำให้
ความเป็นอยู่ พฤติกรรม และลักษณะความสัมพันธ์กับผู้อื่นและ
สภาพแวดล้อมของบุคคลนั้นๆ เกิดความเหมาะสมพอดี ที่จะเกื้อกูล
แก่ความเจริญองงามแห่งคุณธรรมของตน และความอยู่ร่วมกัน
ด้วยดีของสังคม

“
จาคะ
”

ความสละหรือการให้ หมายถึงการให้ที่แท้จริง ซึ่งเป็นการสละออกไป
ไป สละทั้งข้างนอกและข้างใน ข้างนอกคือการสละวัตถุ ข้างในคือ
การสละกิเลสความโลภ ความตระหนี่หวงแหน ไม่ปรารถนาผลได้
ตอบแทน

“
ปัญญา
”

ความรู้ตระหนักเท่าทันถึงความจริงของสิ่งทั้งหลายที่เป็นไปตามกฎ
ธรรมดา มีความเกิดขึ้นเสื่อมสิ้นไปตามเหตุปัจจัยของมัน ซึ่งทำให้
วางใจวางท่าที่ต่อสิ่งต่างๆ ได้ถูกต้อง โดยมีจิตใจหลุดพ้นเป็นอิสระ
สามารถวินิจฉัยแยกการอันควรไม่ควรทำ กำหนดความพอเหมาะ
พอดี และการที่จะใช้หรือพัฒนาต่อไปของคุณธรรมอื่นๆ ทั้งหมด
อย่างเหมาะสม

“

สุตะ

”

สิ่งที่ได้สดับ ความรู้ที่ได้จากการได้ยิน ได้สดับ ความรู้ที่มาในรูปของคำแนะนำชี้แจง คำกระตุนชักจูง ตักเตือน หรือการเล่าเรียน ก็ตาม ย่อมเป็นเครื่องช่วยเสริมคุณธรรมทั้ง ๔ ให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้น ปฏิบัติต่อโลกและชีวิตได้ผลดียิ่งขึ้น แต่จะเป็นสิ่งที่ต้องการมากน้อยเพียงไร และสำเร็จประโยชน์แค่ไหน ย่อมสัมพันธ์กับความรู้จักคิดของผู้นั้น

ในที่สุด ขอย้อนกลับไปย้ำความสำคัญของ **ศรัทธา** ที่เป็นคุณสมบัติข้อแรกอีกครั้งหนึ่ง โดยฐานะเป็นคุณสมบัติจำเป็นยิ่งในขั้นต้น

สิ่งที่เป็นข้อสังเกต ก็คือ ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น ในความหมายของศรัทธานั้น ตามปกติท่านแยกออกเป็น ๓ อย่าง คือ ศรัทธาในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม และในพระสงฆ์ แต่บางคราวเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อแสดงศรัทธาของอริยสาวก ตั้งแต่แรกเริ่มก่อนเป็นโสดาบัน ท่านแสดงศรัทธาเจาะจงลงไปแ่งเดียวว่า **“เชื่อโพธิ (ปัญญาตรัสรู้)”** ของตถาคตว่า พระผู้มีพระภาคนั้นเป็นพระอรหันต์ ฯลฯ”

ศรัทธาตามที่กล่าวมา เรียกสั้นๆ ว่า **“ตถาคตโพธิศรัทธา”** (ความเชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตหรือเชื่อปัญญาตรัสรู้ธรรมของพระพุทธองค์) ซึ่งดังที่ได้กล่าวแล้วว่า หมายถึงความเชื่อ ความมั่นใจในพระปริชาญาณของพระพุทธเจ้า ในฐานะที่ทรงเป็นต้นแบบ หรือองค์แทน หรือผู้นำของมนุษย์ทั้งหลาย ที่ยืนยัน ถึงสมรรถวิสัยของมนุษย์ทั้งหลายว่า มนุษย์สามารถหยั่งรู้ สัจธรรม เข้าถึงความดีงามสูงสุดได้ ด้วยสติปัญญา และความเพียรพยายามฝึกฝนพัฒนาตนเอง

พระพุทธเจ้าทรงเป็นมนุษย์คนแรก ที่ประกาศยืนยันความสามารถอันนี้ของมนุษย์ ทรงเป็นบุคคลแรกที่ไม่ทรงอ้างอำนาจเทพหรือแรงดลบันดาลของเทพหรืออำนาจสูงสุดใดๆ จึงทรงเป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์แห่งความเชื่อมั่นในตนเองของมนุษย์ทั้งหลาย

ในทางปฏิบัติ ตถาคตโพธิศรัทธา ย่อมครอบคลุมถึงศรัทธาในพระรัตนตรัย ครอบทั้งสามอย่างพร้อมในตัวในเวลาเดียวกัน คือ **เชื่อว่า** มนุษย์มีปัญญาที่สามารถพัฒนาขึ้นไปจนแก้ปัญหาขั้นสุดท้ายของตน ลุถึงอิสรภาพสูงสุดและความสุขที่สมบูรณ์ได้ ดังที่องค์พุทธะทรงทำให้ประจักษ์เป็นต้นแบบนำทางไว้ เชื่อว่าหลักการและจุดหมายที่มนุษย์จะพัฒนาไปให้ถึงได้นั้น เป็นความจริงที่ดำรงอยู่ตามธรรมดาแห่งเหตุและผล และเชื่อว่า ได้มีบุคคลทั้งหลายที่พัฒนาตนดำเนินตามจนสำเร็จผลเช่นนั้น เกิดเป็นชุมชนมนุษย์ที่ประเสริฐ เป็นพยานยืนยันความจริงเป็นแหล่งเผยแพร่ธรรม แผ่ขยายบุญ พร้อมทั้งจะหนุนนำผู้เข้าร่วมสมทบได้ทันที

ในเมื่อตถาคตโพธิสัทธา มีความหมายอย่างนี้ ศรัทธาจึงเป็นธรรมสำคัญยิ่ง แม้ในพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาแห่งปัญญา แต่ก็ยอมเห็นได้ชัดว่า ศรัทธานี้มีความหมายต่างจากที่เห็นกันทั่วไป คือ เป็นศรัทธาในปัญญา และเป็นศรัทธาเชื่อมต่อปัญญา หรือนำไปสู่ปัญญา ไม่เป็นศรัทธาที่มงาย แต่เป็นศรัทธาที่ทำให้หายมงาย และเป็นสิ่งจำเป็นในตอนต้นๆ ก่อนที่จะบรรลุผลแห่งความสามารถของตน หรือก่อนที่ปัญญาจะบริบูรณ์เท่านั้น

อนึ่ง ในที่นี้ จะเห็นความสำคัญสูงสุดของศรัทธาในพระรัตนตรัย หรือตถาคตโพธิสัทธา อย่างน้อย ๒ ประการ คือ

- **ประการแรก** หลักธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็คำสอนเกี่ยวกับจุดหมายสูงสุด หรือข้อปฏิบัติใดๆ ก็ตาม ล้วนตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งหลักการนี้ทั้งสิ้น คือหลักการแห่งตถาคตโพธิ ที่ยืนยันว่ามนุษย์สามารถตรัสรู้สัจธรรม และเข้าถึงความดีสูงสุดด้วยปรีชาญาณ และความเพียรพยายามฝึกตนของมนุษย์เอง และในการนี้ ไม่มีแหล่งอำนาจสูงสุดภายนอกใดๆ ที่จะทำให้ได้ดีกว่ายิ่งกว่า หรือเกินกว่ามนุษย์ ถ้าหลักการแห่งตถาคตโพธินี้ไม่เป็นจริงแล้ว จุดหมายและระบบปฏิบัติทั้งปวงในพระพุทธศาสนา ก็ย่อมเป็นโมฆะทั้งสิ้น คำสอนต่างๆ ก็จักกลายเป็นสิ่งไร้ความหมายไปทั้งหมด

- **ประการที่สอง** สำหรับผู้ปฏิบัติ ถ้าสาวก หรือศาสนิก ไม่มีความเชื่อมั่นในหลักการแห่งตถาคตโพธินี้ เขาก็ไม่อาจก้าวหน้าไปในมรรคาของพระพุทธศาสนาได้ พูดอีกอย่างหนึ่งว่า เขาจะลงมือปฏิบัติธรรมต่างๆ ในพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ได้อย่างไร ว่าที่แท้ก็คือ เขาไม่อาจเป็นสาวก หรือศาสนิกแห่งพระพุทธศาสนาได้นั่นเอง

ตถาคตโพธิสัทธา จึงเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นของอริยสาวก และของชาวพุทธทุกๆ คน ด้วยประการฉะนี้

ภาพย่อโคลง

ร่วมแสดงมุทิตาจิต

อภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

พระอาจารย์พันธ์ศักดิ์ โอภาโส

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร

โคลงสี่สุภาพ

อภิธรรมนำจิตน้อม

มโนตาม

เห็นแจ้งในรูปนาม

ถึถ้วน

ปฏิบัติสิกขาสาม

ตรงหลัก สิ้นแล

ก่อเกิดคุณค่าล้วน

ผ่องแผ้ว นฤพาน

ภาพ্যানี ๑๑

วันนั้นถึงวันนี้	เจ็ดแปดปีที่พันฝ่า
ความรู้เล่าเรียนมา	ล้าเลอค่าควรจดจำ
ก้าวแรกเริ่มเรียนรู้	ย่างเข้าสู่อภิธรรม
กุศลผลบุญนำ	ช่วยชูค้ำติดตามมา
อภิธรรมโชติกะ	มูมานะใฝ่ศึกษา
แห่งธรรมพระศาสดา	เสริมปัญญามิซ้ำพลัน
เนื้อหาปรมัตถ์	จำเจนจัดทุกคืนวัน
ตรองดูรู้เท่าทัน	ชีวิตนั้นเพียงรูปนาม
เรื่องของสภาวะ	ล้วนสาระทิ้งดงาม
สงสัยหมั่นไต่ถาม	จนพบความกระจ่างใจ
เรียนจบครบวาระ	มีธรรมะน้อมนำไป
เรื่องรองพองอำไพ	ปัญญาไซ้ริจึงเฉียบคม
มุ่งหน้าปฏิบัติ	เพื่อขจัดสิ่งหมักหมม
เศร้าหมองต้องตรอมตรม	เฝ้าทบทวนมาเนิ่นนาน
ตามหลักไตรสิกขา	พัฒนาจิตวิญญาณ
ส่องใสใจเบิกบาน	มุ่งประหารกิเลสตน

อาศัยปริยัติ	ปฏิบัติหัดฝึกฝน
ขัดเกลาดวงมกล	บังเกิดผลน่ายินดี
ปฏิเวธวิเศษล้ำ	ช่วยตอกย้ำกฎวิถี
นับเป็นเครื่องบ่งชี้	ว่าเรานี้เดินถูกทาง
“อภิธรรมบัณฑิต”	ผ่องใสภิตติมิจิตจาง
ชีวิตเป็นแบบอย่าง	ช่วยสรรค์สร้างหนทางเดิน
น้อมนำไปเผยแผ่	จิตแน่วแน่มุ่งดำเนิน
สังคมย่อมจำเริญ	พร้อมเพิญสู่ความจริง
บัณฑิต อชว.	สืบสานต่อทั้งชายหญิง
อภิธรรมใช้อ้างอิง	นับเป็นสิ่งจรรโลงใจ
ด้วยเดชพระไตรรัตน์	ช่วยขจัดปองพองภัย
ทุกท่านถึงหลักชัย	นิพพานไซริคือปลายทาง

พระอาจารย์พันธ์ศักดิ์ โอภาโส
ผู้ประพันธ์ ๒ ธ.ค. ๖๕

วิถิจิต วิถีธรรม

พระอาจารย์บัณฑิต ญาณโร

อภิธรรมโชติคะวิทยาลัย มจร

วิถิจิตเป็นวิชาหนึ่งที่สำคัญยิ่งในหลักสูตรการศึกษาพระอภิธรรม หากนักศึกษาพระอภิธรรมมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของวิถิจิตเป็นอย่างดี จะช่วยเกื้อกูลให้มีความเข้าใจในเนื้อหาพระอภิธรรมขั้นสูงขึ้นไป รวมไปถึงการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและการดำเนินชีวิตในแต่ละวันได้เป็นอย่างดี

ในหลักสูตรชั้นมัธยมอาภิธรรมมิกะตรีได้กำหนดให้ศึกษาในคัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหะ ปริจเฉทที่ ๔ วิถีสังคหะ ซึ่งเป็นเรื่องของวิถิจิตกับรูปวิถิตที่แสดงความเป็นไปของปรมาตถธรรม ๓ คือ จิต เจตสิก และรูป พร้อมกับบัญญัติ บุคคลและภูมิ นำเสนอในรูปแบบของภาพกระบวนการเกิดขึ้นของจิตตามทวารต่าง ๆ ส่วนรูปวิถิตนั้นแสดงการเกิดขึ้นในรูปแบบของตาราง เพื่อให้เห็นการเกิดขึ้นตามลำดับของรูปกลาปที่เกิดขึ้นจากสมุฏฐานทั้ง ๔ มี กรรม จิต อุตฺต อาหาร ตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงจุติ ส่วนปริจเฉทที่ ๕ วิถีมุตตสังคหะ เป็นเรื่องของภูมิ ปฏิสนธิ กรรมและความตายที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันกับความเป็นไปของสัตว์ทั้งหลายในสังสารวัฏ ซึ่งสามารถนำภาพวิถิจิตมาอธิบายเพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น

หากเรานำเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันไปพิจารณาตามกระบวนการของวิถิจิต เราจะพบว่า สิ่งที่เราเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้รู้รส ได้รับสัมผัส ได้คิดนึกเรื่องราวต่าง ๆ นั้น เป็นอารมณ์ที่มากกระทบทางทวารทั้ง ๖ ตามสมควรแก่ทวาร ซึ่งอารมณ์เหล่านั้นมีทั้งดี ยิ่ง ดีธรรมดา และไม่ดี อันเป็นผลมาจากกรรมทั้งดีและไม่ดีที่เราได้เคยทำไว้ในอดีตมาส่งผล เมื่ออารมณ์เหล่านั้นได้ปรากฏทางทวารแล้ว ธรรมชาติที่รู้อารมณ์เหล่านั้นย่อมดำเนินไปตามกระบวนการของจิตนิยาม มีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การได้รู้รส การได้รับสัมผัส การได้คิดนึกเรื่องราวต่าง ๆ ทางทวารของตน สู่กระบวนการพิจารณาอารมณ์เพื่อตัดสินในการเสพอารมณ์มี การรับ การไต่สวน การตัดสิน การเสพอารมณ์ การรับอารมณ์ต่อจากขณะ และลงสู่สังขารที่สุดในที่สุด

อารมณ์ทั้ง ๖ มีรูปอารมณ์ สัททอารมณ์ คันธอารมณ์ รสอารมณ์ โผฏฐัพพอารมณ์ และธรรมารมณ์เหล่านี้ เป็นอารมณ์ที่มาปรากฏโดยความเป็นวิบากทั้งดีและไม่ดี ย่อมยังเวทนาทั้ง ๓ มีสุขเวทนา ทุกขเวทนา และอุเบกขาเวทนา ให้ปรากฏตามสมควรแก่เหตุวิปากจิตที่เกิดขึ้นรับอารมณ์เหล่านั้นทางปัญจทวาร และมีเหตุจิตที่ชื่อว่า มโนทวาราวชชนจิต ที่มาทำหน้าที่

โองราชูปพะณะในการตัดสินอารมณ์อันประกอบด้วยมนสิการที่ดีและไม่ดีที่ทำให้ชวณะทั้งกุศล อกุศล และกริยา เกิดขึ้นตามสมควรแก่บุคคล ส่วนมโนทวารนั้นมีแต่ต่อเหตุกกริยาจิตที่ทำหน้าที่ ทั้งห้วงและตัดสินอารมณ์ เพื่อยังชวณะให้เกิดขึ้นตามมนสิการของตนและตามสมควรแก่บุคคล เช่นเดียวกันกับทางปัญจทวาร

จุดสำคัญในกระบวนการของวิถิจิต คือ การพิจารณาตัดสินอารมณ์ด้วยมนสิการ เพราะ มนสิการมีความสำคัญอย่างยิ่งในการยังชวณะให้เกิดขึ้นทั้งดีและไม่ดี เพื่อเสพอารมณ์นั้น ชวณะ ที่ดี คือ กุศลและกริยาชวณะ ชวณะที่ไม่ดี คือ อกุศลชวณะ หากมีมนสิการที่ดีที่ชื่อว่า โยนิโส- มนสิการ การพิจารณาอย่างแยบคายในอารมณ์นั้น ย่อมยังชวณะที่ดี คือ กุศลหรือกริยาชวณะให้ เกิดขึ้นตามสมควรแก่บุคคล และหากมีมนสิการที่ไม่ดีที่ชื่อว่า อโยนิโสมนสิการ การไม่พิจารณา อย่างแยบคายในอารมณ์นั้น ๆ แล้ว ชวณะที่เกิดขึ้นย่อมเป็นชวณะที่ไม่ดี คือ อกุศลชวณะให้เกิดขึ้น

ชวณะทั้งดีและไม่ดีเหล่านั้น ยกเว้นกริยาชวณะที่เกิดขึ้นแก่พระอรหันต์เท่านั้นแล้ว กุศล และอกุศลชวณะที่เหลือนอกนั้นย่อมเกิดขึ้นได้แก่บุคคลทั้ง ๗ มี ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ตาม สมควรแก่บุคคล ซึ่งในกุศลและอกุศลชวณะเหล่านั้นมีธรรมชาติอย่างหนึ่งที่ประกอบอยู่มีชื่อว่า เจตนาเจตสิก อันเป็นธรรมชาติที่เป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลายสำเร็จการกระทำทั้งทางกาย วาจา และ ใจ หรือเรียกว่า กรรม นั้นเอง เจตนาเจตสิกนี้ประกอบอยู่ในกุศลและอกุศลชวณะที่เกิดขึ้นแล่นไป ในกระบวนการวิถิจิตทั้งทางปัญจทวารวิถิและมโนทวารวิถิมีจำนวน ๗ ครั้ง เป็นส่วนมาก ตาม สมควรแก่วิถิจิตนั้น ๆ อันสำเร็จเป็นปัจจุบันกรรมในการเสพอารมณ์ที่มากกระทบทางทวารนั้น ๆ

เจตนาเจตสิกที่ประกอบในฝ่ายโลกียชวณะมี โลกียกุศลชวณะ ๑๗ ดวง และอกุศลชวณะ ๑๒ ดวง อันเป็นกรรมที่ทำให้สัตว์ทั้งหลายเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏอย่างไม่จบสิ้นสำหรับ ปุถุชนทั้ง ๔ ส่วนผลเสกขบุคคลทั้ง ๓ นั้น แม้จะยังมีอกุศลชวณะเกิดได้ตามสมควร แต่ย่อมเป็นไป ในการกระทำกิเลสให้เบาบาง เพื่อการออกจากวัฏฏะ ส่วนเจตนาเจตสิกที่ประกอบในฝ่ายโลกุตตร กุศลชวณะนั้นเป็นกรรมอันตัดภพชาติไปสู่พระนิพพานในที่สุด เจตนาเจตสิกที่ประกอบในกุศล และอกุศลชวณะนี้ย่อมมีกำลังในการส่งผลที่แตกต่างกัน คือ เจตนาเจตสิกที่ประกอบอยู่ในชวณะ ดวงที่ ๑ ย่อมให้ผลปรากฏในภพนี้เฉพาะอดีตกาลชื่อว่า ภิภูธัมมเวทนียกรรม เจตนาเจตสิกที่ ประกอบอยู่ในชวณะดวงที่ ๗ ย่อมให้ผลในภพที่ ๒ ทั้งในปฏิสนธิกาลและอดีตกาลตามสมควร ชื่อว่า อูปัชชเวทนียกรรม และเจตนาเจตสิกที่อยู่ในชวณะดวงที่ ๒ - ๖ ชื่อว่า อปราปริยเวทนียกรรม ย่อมส่งผลในภพที่ ๓ เป็นต้นไปทั้งในปฏิสนธิกาลและอดีตกาลจนกว่าจะถึงพระนิพพาน

วิถิจิตมิใช่เป็นเพียงเป็นกระบวนการของจิตที่เกิดขึ้นเพื่อรู้อารมณ์ที่มากกระทบทางทวาร เท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดกรรมใหม่ด้วยความไม่รู้ อันเป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลายกระทำกรรมที่ทำให้ เกิดการเวียนว่ายตายเกิดในภพ ๓ กำเนิด ๔ คติ ๕ สัตตาวาส ๗ ฐิติ ๙ อันเป็นวัฏฏะที่หมุนวน ด้วยอำนาจของกิเลส กรรมและวิบาก การศึกษาในเรื่องวิถิจิตจึงควรศึกษาให้เข้าใจถึงกระบวนการ ของวัฏฏะมี กิเลสที่ยังสัตว์ทั้งหลายให้เศร้าหมอง ยินดีและติดอยู่ในภพชาติ เป็นต้น กรรม อันเป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลายเวียนว่ายตายเกิดด้วยอำนาจของกิเลส และวิบากที่เป็นผลของกรรม ที่ทำให้สัตว์ทั้งหลายปฏิสนธิขึ้นในภพต่าง ๆ มีปฏิสนธิจิต นามรูป สฬายตนะปรากฏอันเป็น

ช่องทางในการรับรู้อารมณ์ เมื่อมีอารมณ์อันเป็นวิบากทั้งดีและไม่ดีมากกระทบ ย่อมยังเวทนา ตัณหา อุปาทาน ให้ปรากฏสำเร็จเป็นกัมมภาวะ รอสงผลน่าเกิดเป็นอุปปัตติภาวะในภพต่อ ๆ ไป ด้วยอำนาจของอิริยาและสังขารในอดีตภพที่ยังให้สัตว์ทั้งหลายเวียนว่ายตายเกิดในภพ ๓ กำเนิด ๔ เป็นต้น ปรากฏเกิดขึ้นเพื่อสร้างกรรมใหม่ในปัจจุบันภพทั้งโลกียกุศลและอกุศล และส่งผลให้สัตว์ทั้งหลายเกิด แก่ เจ็บ ตาย ในภพต่าง ๆ ในอนาคต หรือที่เรียกว่าชาติ ชรา มรณะ ในกระบวนการของปฏิจจสมุปบาทนั่นเอง

การนำเนื้อหาต่าง ๆ ในชั้นมัธยมอภิธรรมิกะตรีโดยยกภาพวิถีจิตและรูปวิถีมามาพิจารณาในเรื่องของกรรมและผลของกรรม ย่อมยังให้เกิดกัมมัสสกตาปัญญา ปัญญาที่รู้ในเรื่องกรรมของสัตว์ทั้งหลาย หากนำมาพิจารณาให้เห็นความเกิดดับของรูปวิถีส และนามวิถีส ว่าเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ด้วยกระบวนการวิปัสสนาย่อมยังวิปัสสนาปัญญาให้เกิด และเป็นไปเพื่อปัญญาเบื้องสูงในการรู้ริยสัจ ๔ คือ โลกุตตรปัญญา ประทานกิเลสตามลำดับจากมรรคเบื้องต้นถึงอรหัตตมรรค อันเป็นการทำลายเหตุคือ กิเลสที่ยังให้สัตว์ทั้งหลายเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสารให้สิ้นสุดลง เข้าถึงอนุภาทิเสสนิพพานในที่สุด อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์

วิถีจิตจึงเป็นวิชาหนึ่งที่มีความสำคัญที่จะก่อให้เกิดปัญญาทั้ง ๓ แก่ผู้ที่ตั้งใจศึกษาจนเกิดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการของวิถีจิตและรูปวิถีสเป็นอย่างดี และน้อมนำไปสู่การปฏิบัติด้วยการพิจารณาในเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันว่าเป็นไปตามกฎแห่งกรรม คือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของ ๆ ตน พยายามสำรวมระวังกาย วาจา ใจ ไม่ให้เป็นไปในฝ่ายอกุศลด้วยสติ และหมั่นพิจารณาในธรรมทั้งหลายเหล่านั้นด้วยวิปัสสนาปัญญาให้เห็นถึงความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เพื่อให้ความจริงปรากฏ คลายความยึดมั่นถือมั่นและปล่อยวางในรูปนาม อันเป็นหนทางไปสู่มรรค ผล นิพพานในที่สุด ไม่กลับมาเกิดอีกต่อไปอันเป็นความสุขที่สูงสุด สมดังที่มีพุทธภาษิตว่า **นิพพานํ ปรมํ สุขํ นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง**

คำกล่าว อนุโมทนา

พระครูภาวนาธีรวารคุณ

วัดเพลง (กลางสวน) เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

สุสุสุส ลภเต ปณฺณํ ฟังด้วยดี ย่อมได้ปัญญา

รู้จักฟังถึถ้วนไม่ด่วนหนี

ฟังให้ดีเหตุผลค้นให้ทั่ว

จะได้รับปัญญาเข้าหาตัว

ที่เขลามัวก็จางหายสลายไป

การฟังธรรมเหมือนการสร้างถ้ำให้แก่ใจ

ฟังๆไปเกิดความรู้ สุสุสุส

เพราะใจเปรียบเสมือนเสือ

ธรรมเหมือนถ้ำคอยกำบัง

หุเราฟังใจเราคิดจิตจะสบาย

ขอแสดงความยินดีกับอภิธรรมบัณฑิต กว่าจะเรียนจบต้องผ่านอะไร ๆ อย่างไม่น้อย ทั้งการเดินทาง ทั้งความเข้าใจ และก็ต้องท่องจำอีก และอนุโมทนาที่เห็นทุกท่านเข้ามาศึกษา พระอภิธรรม แม้จะต่างกันโดยฐานะ วัย และการศึกษา ก็นั่งฟังกันอย่างมีความสุข เพราะทุกท่านมีจุดประสงค์เดียวกัน คือต้องการความรู้ความเข้าใจในพระธรรมคำสอน ความต่างกัน จึงไม่เป็นอุปสรรคอะไรเลย นี่แหละบรรยากาศที่เป็นมหากุศล นั่งฟังก็มีความสุข กลับไปก็มี ความสุข มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักกันเหมือนพี่ ดีกันเหมือนน้อง ประองดองกันเหมือนญาติ ต่างมี อธิยาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กล่าวได้ว่า น้ำใจและไมตรี คือมิตรที่ดีต่อกัน กับ ๗ ปี มุ่งมั่น ด้วยความตั้งใจ ไม่ยอมต่ออุปสรรค ไม่ยอมต่อความเบื่อหน่าย ในที่สุดก็จบ เป็นอภิธรรมบัณฑิต อนุโมทนาด้วย สาธุ...สาธุ...สาธุ...

ให้อภิธรรมบัณฑิตทุกท่าน เจริญในพระพุทธศาสนา ในพระธรรมคำสอน ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ศรัทธา

ที่ควรประกอบด้วยปัญญา

พระครูวินัยธรถวิล ถาวรธมโม

วัดอุดมมงคล จ.กาญจนบุรี

หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลักความจริง อันประเสริฐ ที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบได้ด้วยปัญญาของพระองค์เอง มิได้เสกสรรปั้นแต่งขึ้น มิได้มีเทพเจ้าหรือพระเจ้าองค์ใดบัญญัติบอกหรือสอน และหลักคำสอนที่เป็นความจริงอย่างหนึ่ง คือ **ศรัทธา** ศรัทธาคือความเชื่อในพระพุทธศาสนา เป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา คือ มีทั้งเหตุและผล แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะทรงสอนให้คนมีศรัทธา แต่ศรัทธานั้นก็ต้องผ่านการพิจารณาไตร่ตรองด้วยปัญญาให้รอบคอบเสียก่อน ดังที่พระพุทธองค์ท่านทรงแสดงแก่ชาวกาลามะในเกสปุตตนิคม แคว้นโกศล พระพุทธองค์ทรงแสดงวิธีปฏิบัติต่อสิ่งที่ต้นสงสัย ที่เรียกว่าหลักศรัทธาหรือหลักความเชื่อ ๑๐ ประการ เพื่อเป็นหลักตัดสิน คือ

อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามกันมา (มา อนุสฺสเวน)

อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการถือสืบๆกันมา (มา ปรมฺปราย)

อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ (มา อิติกิราย)

อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการอ้างตำรา หรือคัมภีร์ (มา ปิฎกสมฺปทาเนน)

อย่าปลงใจเชื่อ เพราะตรรกะ (มา ตกฺกเหตุ)

อย่าปลงใจเชื่อ เพราะอนุমান (มา นยเหตุ)

อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล (มา อาการปริวิตฺตเกน)

อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว (มา ทิฎฺฐินิซฺฆมานกฺขนฺติยา)

อย่าปลงใจเชื่อ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้ (มา กพฺพุรูปตยา)

อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือที่ว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา (มา สมโณ โน ครูติ)

เมื่อใดพิจารณาไตร่ตรองจนรู้ได้ด้วยตนเองว่า..
 ธรรมเหล่านั้นเป็นอกุศล หรือมีโทษ เมื่อนั้นพึงละเสีย และ
 เมื่อใดพิจารณาไตร่ตรองจนรู้ได้ด้วยตนเองว่า..ธรรมเหล่านั้น
 เป็นกุศล หรือไม่มีโทษ เมื่อนั้นพึงถือปฏิบัติ พระพุทธองค์ท่าน
 มิได้ห้ามมิให้เชื่อ แต่ให้เชื่อด้วยการมีปัญญา ประกอบ มิฉะนั้น
 ความเชื่อต่าง ๆ จะไม่พ้น “ความหลงความมกมาย” สุดท้าย
 จิตใจก็ไม่มีหลักเพราะทิ้งหลัก คือศรัทธาที่มีปัญญาประกอบ
 จิตใจไร้ซึ่งการพัฒนา ก็จะไหลไปตามกระแสของอกุศลธรรม
 อยู่ร่ำไป นี่เป็นความจริงที่กำลังเป็นอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้รู้
 เท่าทันธรรมชาติและความจริงของชีวิต รู้สิ่งที่เป็นประโยชน์
 และไม่ใช่ว่าประโยชน์ ควรพัฒนาจิตเราท่านให้มีศรัทธาที่
 ประกอบด้วยปัญญา

..เรียนจิต ผีกจิตแจ้ง

บุญบาป จิตแยบยล

จิตเร่ง จิตผีกฝน

เสียบาป เขียงเอียรผู้

จิตตน พ่อเอย

จิตรู้

ดัดจิต นาพ่อ

ปราชญ์รู้ สรรเสริญ..

คุณค่า แห่งความจริง

พระมหาจลวย อรุโณ, ดร.

วัดเมืองมาง จ.เชียงใหม่

บทความนี้เป็นทัศนะส่วนตัวของผู้เขียน ที่ไม่เคยผ่านการศึกษาอภิธรรมในระบบที่สำนักอภิธรรมต่างๆสอนกันอยู่ในปัจจุบัน แต่มีความสนใจศึกษาอ่านคัมภีร์ด้วยตนเอง และมองว่าองค์ความรู้ในอภิธรรมมีจุดเข้าใจในด้านปัญญา ช่วยให้วิเคราะห์แจ่มแจ้งสรรพสิ่งแบบแยกแยะทะลวงลึกจนสามารถวางจิตไม่ยึดติดในโลกและชีวิตได้ ผลการแยกแยะที่ดีจะนำเอาผู้ศึกษาให้เข้าถึงความหมายของสรรพสิ่งว่าเป็นมายาคติ ที่ไม่มีตัวตนอยู่จริง โดยนัยนี้ผู้เขียนคิดว่ามีความสอดคล้องกับเป้าหมายของการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา มีบางประเด็นที่อาจารย์สอนพระอภิธรรมบางท่านได้อธิบายถึงความจริงสองแบบเอาไว้ทำนองว่า

๑. ปรมัตถสัจจะ คือ ความจริงโดยปรมัตถ์ จริงตามความหมายสูงสุด ตามความหมายแท้อย่างยิ่ง หรือตามความหมายแท้ขั้นสุดท้าย ที่ตรงตามสภาวะ สำหรับให้เกิดความรู้เข้าใจเท่าทันความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น เพื่อประโยชน์อย่างสูงสุดคือสลายความยึดติดถือมั่นหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์

๒. สมมติสัจจะ คือ ความจริงอย่างสมมติ สิ่งที่ปรากฏแก่การรับรู้ตามธรรมดาของมนุษย์ เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความหลงผิดยึดติดถือมั่น เมื่อยึดติดสมมติก็เป็นที่มาของความทุกข์

ขอให้พิจารณาข้อความเหล่านี้ที่ว่า “ปุถุชนทั้งหลายดำเนินชีวิตในโลกแห่งสมมติบัญญัติที่จัดปรุงแต่งขึ้น แต่ละบุคคลมีโลกของตนเองที่ยึดถือว่ามีแก่นสารสาระจริงจัง ถือเอาบัญญัติว่าตนนั้นเป็นศูนย์กลางสำคัญที่จะต้องบำรุงบำเรอรักษา แม้จะได้ยินคำสอนของท่านผู้รู้ ว่าสิ่งทั้งหลายเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา แต่ก็ทำได้สำนึกตระหนักในความหมายอันแท้จริงของคำสอนนั้นๆไม่ สาเหตุสำคัญก็คือความไม่รู้เท่าทันกระบวนการตามธรรมชาติ ไม่สามารถแยกปรมัตถ์กับบัญญัติธรรมออกจากกัน หลงติดอยู่กับบัญญัติ..หลงผิดว่าเป็นจริงจังเสพเสวยทุกข์สุขอย่างหลงงมงาย เป็นความมืดบอดแห่งปัญญานับว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญของวงเวียนชีวิตที่เป็นทุกข์..”^๑ จากที่ความเข้าใจสมมติสัจจะแบบนี้ ถือว่าเป็นกรอบความคิดอาจารย์

^๑ รวีภาวโร, อภิธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๓๘), หน้า ๒๕๕.

สอนอภิธรรมบางคน และตัวเองเคยรับฟังจากอาจารย์ที่อธิบายว่าสมมติสังขะนั้นเป็นความจริง ไม่แท้ ส่วนความจริงแท้คือปรมาตตสังขจะเท่านั้น ระดับของสมมติสังขจะจึงอยู่ต่ำ ในขณะที่ปรมาตตสังขจะนั้นอยู่ในระดับสูง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าครูสอนอภิธรรมให้คำปรมาตตสังขจะเท่านั้นว่าเป็นความจริงที่แท้ ผู้เขียนเห็นว่าการอธิบายเช่นนั้นอาจเป็นปัญหา เพราะต้องไม่ลืมว่าพุทธศาสนา ดั้งเดิมสอนประชาชนด้วยภาษาสองแบบ คือ สอนด้วยภาษาอย่างเดียวกับชาวบ้าน กับ ภาษาที่ระบุดึงความจริงอาจไม่มีคำในภาษาธรรมดา ซึ่งอาจารย์บางท่านเรียกว่าภาษาธรรม แต่สังเกต เห็นส่วนใหญ่จะใช้โวหารแบบชาวโลกคือสอนด้วยภาษาธรรมดามากกว่า เช่น พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย วัฏสงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องปลายไม่ได้... น้ำตาที่หลั่งไหลของพวกเธอ ผู้ท่องเที่ยวไปมา คร่ำครวญร้องไห้อยู่ เพราะประสบสิ่งที่ไม่พอใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งที่ไม่พอใจ โดยกาลนานนี้ กับน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ สิ่งไหนมากกว่ากัน” ภิกษุเหล่านั้นทูลว่า “น้ำตาที่หลั่งไหลออกของพวกข้าพระองค์ผู้ท่องเที่ยวไปมา คร่ำครวญร้องไห้อยู่ เพราะการประสบสิ่งที่ไม่พอใจ เพราะการพลัดพรากจากสิ่งที่ไม่พอใจ โดยกาลนานนี้มากกว่าน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔” พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “...พวกเธอได้ประสบมรรณกรรมของมารดา ..ของบิดา..ของพี่ชาย น้องชาย พี่สาวน้องสาว..ของบุตร..ของธิดา..ความเสื่อมแห่งญาติ.. ความเสื่อมแห่งโภคะ..ความเสื่อมเพราะโรค ตลอดกาลนาน น้ำตาที่หลั่งออกของพวกเธอเหล่านั้น มากกว่าน้ำในมหาสมุทร ทั้ง ๔ ขอนั้น เพราะว่าวัฏสงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้..ก็เหตุเพียงเท่านี้พอเพื่อจะ เบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง พอเพื่อคลายกำหนด พอเพื่อจะหลุดพ้น”^๖ ท่านผู้อ่านคงจะเห็นนะ ครับว่าภาษาที่ทรงใช้เป็นภาษาธรรมดา ที่สอบถามว่าเมื่อจะพิจารณาความทุกข์ของชีวิตนั้น จะพิจารณาจากอะไร ก็จากชีวิตของผู้คนจริง ๆ เจ็บป่วยจริง เจ็บไข้เข้าโรงพยาบาลเป็นทุกข์จริง ๆ วิธีชีวิตตามลักษณะนี้ คือ สมมติสังขจะ หากไม่ยอมรับความจริงเช่นนี้แล้ว เชื่อว่าจะมีปัญหา ด้านการปฏิบัติเกิดขึ้นแน่ อย่าลืมน้ำในยุคพุทธกาลแนวคิดเรื่องการแยกแยะลดทอนความจริง ลงไปกว่าจะถึงความจริงสูงสุดแบบอภิธรรม ก็เคยมีลัทธิของท่านปุรุทกัจจายนะสอนอยู่ เช่น “มหาบพิตร สภาวะ ๗ กอง คือกองดิน กองน้ำ กองลม กองไฟ สุข ทุกข์ และชีวะ สภาวะ ๗ กอง นี้ไม่มีใครทำ ไม่มีใครออกแบบ ไม่มีใครเนรมิต เป็นสภาพยั่งยืน ตั้งมั่นดุษยอดเขา ตั้งมั่นดุจเสาระเนียด..ไม่หวั่นไหว ไม่แปรปรวน ไม่เบียดเบียนกันและกัน ไม่อาจให้เกิดสุข ทุกข์ หรือทั้งสุข และทุกข์แก่กันและกัน ผู้ฆ่าเองก็ดี ผู้ใช้ให้ฆ่าก็ดี ผู้ไต่ยงก็ดี ผู้กล่าวให้ไต่ยงก็ดี ผู้เข้าใจความก็ดี ผู้ทำให้เข้าใจความก็ดี ไม่มีในสภาวะ ๗ กองนั้น แม้บุคคลจะเอาศาสตราคมกริบตัดศีรษะกัน ก็ไม่เชื่อว่ามิใครฆ่าใคร ศาสตราเพียงแค่สอดเข้าไปตามช่องแห่งสภาวะ ๗ กองเท่านั้น”^๗

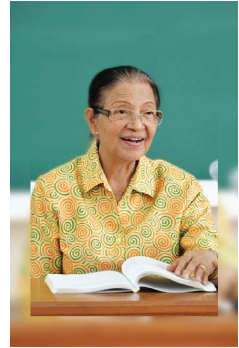
^๖ ส.น.๑๑/๔๒๕-๔๒๖.

^๗ ก.ส.๙/๙๗.

ผู้เขียนคิดว่าทัศนคติของอาจารย์สอนพระอภิธรรมที่ยอมรับแต่ปรมาตต
สัจจะว่า คือความจริงแท้อย่างเดียว มีส่วนคล้ายความคิดของลัทธิข้างต้นสอน
อยู่เหมือนกัน อาจเกิดปัญหาทางปฏิบัติในด้านจริยธรรม จากหลักคำสอน
ของพระพุทธศาสนาว่า “มารดาผู้ให้กำเนิดเป็นหญิงมนุษย์ อันบุคคล
ผู้เป็นมนุษย์เหมือนกัน จงใจปลงลงเสียจากชีวิต บุคคลผู้ฆ่ามารดาต้องด้วย
อนันตริยกรรมข้อมาตุฆาตคือฆ่ามารดา แม้ทำกับบิดาก็ต้องด้วยอนันตริยกรรม
ข้อปีติฆาตคือฆ่าบิดาเช่นเดียวกัน” เนื้อหาของคำสอนนี้สถานะของมารดาบิดา
พิจารณาเห็นชัดว่าเป็นความจริงระดับสมมติสัจจะ อาจกล่าวได้ว่าคุณค่าคือ
ความเป็นมารดาบิดานี้จะต้องมีอยู่จริง ๆ หากไม่ยอมรับความจริงระดับสมมติ
สัจจะ ก็หมายความว่าได้ปฏิเสธความเป็นมารดาบิดาด้วยเช่นเดียวกัน คุณค่า
ตรงนี้ก็จะต้องหายไป ไม่มีความหมายอะไรกับชีวิตในเชิงปฏิสัมพันธ์ต่อกันเลย
เมื่อมารดาบิดานั้นได้ถูกวิเคราะห์แยกแยะลดทอนลงเป็นปรมาตตสัจจะ ตามแนว
อภิธรรมก็จะเหลือความจริงสูงสุดแต่รูปกับนามเท่านั้น การลดทอนสิ่งต่าง ๆ
ไปหาความจริงมูลฐานแบบอภิธรรม ทำให้เข้าใจว่าสมมติสัจจะเป็นเพียงมายา
ภาพ คือ ความจริงน้อยกว่าปรมาตตสัจจะเป็นความจริงแท้อย่างเดียวแล้ว ไม่
เร็วกี่ซ้ำอาจเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดปัญหาได้อีกมาก หากมีคำถามทำนองนี้ ว่า
ปรมาตตสัจจะกับสมมติสัจจะอย่างไรกันจริงแท้มากกว่ากัน พวกเราจะมีคำตอบ
ให้แก่ผู้ที่สนใจถามอย่างไร เราสามารถพูดหรือตอบเขาได้ไหมว่าโลกจริง ๆ ก็
คือโลกตามที่ปรากฏต่อการรับรู้ทางอายตนะของทุกคนนี้แหละ ส่วนโลกที่ถูก
วิเคราะห์แยกแยะลดทอนลงเป็นปรมาตตสัจจะนั้น อาจไม่ใช่โลกแห่งความเป็น
จริง เพราะมันเป็นโลกที่ถูกแยกแยะไปเสียจนไม่เหลือเค้าความจริงเลย พวกเรา
จะถือหรือยอมรับอย่างนั้นได้หรือไม่ และตามที่สอนและศึกษาพระอภิธรรมกัน
อยู่ในบ้านเราเวลานี้ ถูกวิจารณ์มากกว่าไม่เอื้อประโยชน์แก่การนำไปใช้ใน ชีวิต
จริง กับทั้งมีอาจารย์ฝ่ายอภิธรรมบางคนออกมาตอบโต้ข้อวิจารณ์นั้นอย่าง
รุนแรงชนิดที่ไม่ยอมอ่อนข้อให้ผู้วิจารณ์กลับไปด้วย สำหรับประเด็นนี้ผู้เขียน
คิดว่าจะเป็นการดีกว่าและเป็นประโยชน์มากกว่าไหม หากนำเอาข้อวิจารณ์
และข้อเสนอเหล่านั้นของท่านผู้วิจารณ์ด้วยมุ่งความเจริญก้าวหน้าของพระพุทธ
ศาสนามาพิจารณาอย่างใส่ใจ ค่อย ๆ คิดทบทวนอย่างใจเย็น พร้อมกับคิดหา
ทางจัดการเรียนการศึกษาพระอภิธรรมให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด คือศึกษา
เพื่อนำมาใช้งานได้จริง ปฏิบัติได้จริง ไม่ใช่ศึกษาเพื่อสนองกิเลสอย่างเดียว
ไม่ใช่เพื่ออวดภูมิว่าตนเป็นผู้รู้มากกว่าผู้อื่น และอวดอ้างว่าสิ่งที่ตนศึกษามีความ
ละเอียดลึกซึ้งในเชิงสติปัญญามากกว่าสิ่งที่ผู้อื่นศึกษา แต่ควรที่จะพิจารณา
ทำความเข้าใจให้รอบด้าน เพื่อพัฒนาแนวทางปฏิบัติในด้านพระอภิธรรมให้
เจริญก้าวหน้าต่อไป

ธัมมสังคณี มาติกาแห่งรูปนาม

อาจารย์ประทุม เตมียสุต

จริยธรรมโชติคะวิทยาลัย มจร

จริยธรรม คือ ธรรมขั้นสูงสุด

กล่าวถึง ปรมัตถธรรม คือ จิต เจตสิก รูป และนิพพาน อันเป็นหัวใจของจริยธรรม อรรถของจริยธรรมเมื่อสรุปลงแล้ว ก็ได้แก่ ภูษธรรม นามธรรมและบัญญัติธรรม หลังจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบรรลूसัมโพธิญาณ ณ รัตนขจรเจดีย์ ที่ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของต้นพระศรีมหาโพธิ์ในปฐมนทลของ พุทธคยา เทวดาได้นิรมิตเรือนแก้วมณีอันสวยงามให้เป็นสัปปายสถานถวายแด่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อทรงพิจารณาจริยธรรมตลอด ๗ วัน พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพิจารณาคัมภีร์ที่ ๑ คือ ธัมมสังคณี จนถึงคัมภีร์ที่ ๗ คือ ปัญจาน พระฉัพพรรณรังสี คือ รัศมี ๖ ประการ ก็โอภาสแผ่ชานออกจากพระสรีรกายแวดล้อมไปโดยรอบ ประมาณ ๑๒ ศอกเมื่อสิ่งเกิดด้วยตาเนื้อ และชานไปทั่วปฐมนทลแทรกอัญญาภาส ไปสู่โลกธาตุไม่มีที่สิ้นสุดโดยประมาณ

หมวดธรรมที่ทรงพิจารณาเป็นหมวดแรก คือ ธัมมสังคณี หรือ มาติกาแม่บทที่รวบรวม หมวดธรรมที่ปรากฏ ธัมมสังคณีมาติกา คือ การพิจารณาถึงธรรมที่เป็นเหตุทั้งปวงแห่งการเวียน วายตายเกิดในสังสารวัฏ คือ สังขตธรรม และธรรมที่เป็นเหตุแห่งการนำออกจากสังสารวัฏ คือ อสังขตธรรม นอกจากนั้นพระพุทธองค์ยังทรงแสดงธรรมที่เป็นผลของการเวียนวายตายเกิด และธรรมที่เป็นผลของการประพตดิพทมจรรย์จนกระทั่งบุคคลสามารถกระทำสังสารวัฏให้ หมดสิ้นลงในธัมมสังคณีมาติกา นอกจากนั้นทรงแสดงบัญญัติธรรมทั้งหลายที่ชาวโลกทั่วไป ต่างเข้าใจ และบัญญัติธรรมที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษา เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติสมถวิปัสสนา อีกด้วย

มาติกาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงล้วนทรงไว้ซึ่งสภาวะธรรมแห่งปรมัตถธรรม จึงไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับตน คน สัตว์ เรา เขา ไม่ใช่สิ่งมหัศจรรย์หรืออำนาจพิเศษที่ปรากฏให้เกิดความพิศวง เป็นธรรมที่สามารถเข้าถึงได้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ เป็นไปอย่างธรรมดา สภาวะธรรมที่ปรากฏในมาติกาเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปบุคคลบรรลุนุตตรธรรม คือ ธรรมที่ทำให้สังสารวัฏสิ้นสุดลงได้

มาติกา คือ การรวบรวมธรรมทั้งหลายอันได้แก่สภาวะธรรมรูปนามตามความเป็นจริงที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระกรุณาธิคุณแสดงแก่ผู้ศึกษาและผู้ปฏิบัติได้ฟังทราบ ผู้ศึกษาที่สดับรับฟังธรรมะที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่เวไนยสัตว์ทั้งหลาย เพื่อให้รู้ว่าการเข้าถึงซึ่งสภาวะธรรมรูปนามนั้น มิได้อ้างอิงความเป็นไปแห่งบุคคล หากแต่เป็นการพิจารณาธรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่เนื่อง ๆ ด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องให้เข้าถึงสภาวะแห่งรูปนามตามความเป็นจริง

สำหรับนักศึกษาธัมมสังคณีมาติกาที่ต้องการพิจารณาความเป็นจริงของรูปนามนั้น ฟังกำหนดทราบถึงสภาวะธรรมอันปรากฏผ่านการปฏิบัติกรรมฐาน เมื่อทราบธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริงเหล่านั้นแล้ว ต้องฟังเข้าใจธรรมที่ปรากฏเหล่านั้น ฟังนำไปใช้ ฟังทำให้เกิด ฟังก้าวล่วง ฟังละ ธรรมที่เป็นเหตุให้เวียนว่ายในสังสารวัฏและฟังเจริญให้ถึงพร้อมซึ่งธรรมที่เป็นเหตุให้พ้นไปจากสังสารวัฏเหล่านั้นผ่านการปฏิบัติวิปัสสนา

การปฏิบัติวิปัสสนา

คือ การพิจารณารูปนามที่ปรากฏตามความเป็นจริง ผู้ศึกษาที่ตั้งใจเจริญวิปัสสนาก็ดี ผู้ศึกษาที่จะเริ่มต้นในการเจริญวิปัสสนาก็ดี ย่อมสามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาธัมมสังคณีไปใช้ เพื่อพิจารณา สภาวะธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ธัมมสังคณี คือ มาติกาแม่บทที่พรรณนาถึง ธรรมที่เป็นรูปนามตามความเป็นจริง ธัมมสังคณีจึงปรากฏแก่พุทธศาสนิกชนในความเป็น

“มาติกาแห่งรูปนาม” นั่นเอง

เรื่องเล่าจากชั้นเรียน

มหาอภิธรรมิกะเอก

อาจารย์กอบกาญจน์ เทียนไชยมงคล

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร

เหตุการณ์เกิดขึ้นในชั้นมหาอภิธรรมิกะเอกที่มีการสนทนากันระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนเรื่อง **อริปัตติปัจจัย** โดยเฉพาะ **สหชาติาตริปัตติปัจจัย** ปัจจัยที่มีอริปัตติ ๔ ประการ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา

อริปัตติ หมายความว่า เหตุแห่งความเป็นใหญ่ อริปัตติ ๔ เป็นปัจจัยให้สำเร็จกิจสมความปรารถนา ให้ได้โดยโลกียสมบัติ และโลกุตตรสมบัติ ดังในสมัยพุทธกาล พระอรหันต์ ๔ รูป ได้บรรลุธรรมโดยอาศัยอริปัตติ ๔ อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นประธาน อริปัตติที่เหลือก็น้อมตามไปด้วย ได้แก่ พระรัฐรูปาลเถระ อาศัยฉันทะเป็นประธาน พระโสณเถระ อาศัยวิริยะเป็นประธาน พระสัมภุตเถระ อาศัยจิตตะเป็นประธาน พระโมฆราชเถระ อาศัยวิมังสาเป็นประธาน พระอริยบุคคลทั้ง ๔ พอจะเป็นตัวอย่างให้ทราบได้ จากนั้นผู้เรียนขอให้เล่าเรื่อง บุคคลที่เจริญสมณะ โดยอาศัยอริปัตติทั้ง ๔ เป็นปัจจัยให้ได้ฉันทะบ้าง ผู้สอนเลยเล่าเรื่อง พระวิสาขเถระ ตามที่เคยได้ยินมาว่า

ภิกษุที่ปรารถนาจะเจริญเมตตาพรหมวิหารอันประกอบด้วย

ฉันทะ ความพอใจจะให้ได้เมตตา

วิริยะ ความเพียรเพื่อจะละปฏิฆะ และจิตอาฆาต พยาบาท จองเวร

จิตตะ ความคิดจะรักในสัตว์ทั้งปวง

วิมังสา การใช้ปัญญาพิจารณาเห็นว่าสัตว์ทั้งปวงมีกรรมเป็นของตน
แม้ตนเองก็มีกรรมเป็นของตนเองเหมือนกัน

เมื่อพร้อมด้วยอริปัตติ ๔ เมตตาฉันทะก็เกิด ครั้นเกิดแล้ว กรุณา มุทิตา อุเบกขา ก็จะเกิดตามลำดับๆ ก็จะเป็นที่รักใคร่ชอบใจแก่มนุษย์ และอมนุษย์ทั้งหลายทั่วไป เหมือนพระวิสาขเถระ

พระวิสาขเดระ เมื่อเป็นคฤหัสถ์อยู่ในนครปาฏลีบุตร เป็นบุรุษมั่งคั่ง มีสมบัติสมบูรณ์เป็นอันมาก อยู่เป็นฆราวาสมาเป็นเวลานาน ภายหลังได้ฟังมาว่า ทวีปลังกามีพระวิหารและเจดีย์ มีภิกษุสงฆ์อยู่เป็นอันมาก รุ่งเรื่องด้วยผ้าย้อมผาด อันเป็นธงชัยของพระอรหันต์ และในทวีปลังกานั้นมีที่นั่ง ที่นอน นำมาซึ่งความสุขสบายหลายประการคือ ฤดู ที่พัก ที่นอน อาหาร การฟังธรรม เป็นที่สบาย ด้วยเหตุว่า มีภิกษุทั้งหลายเป็นธรรมกถึก ทรงพุทธวจนะมีมาก ล้วนเปรี๊ยะปราชาญ์ในพระไตรปิฎก

วิสาขอุบาสกพิจารณาว่าถ้าอยู่ที่นี้ก็จะหาประโยชน์มิได้ ไปลังกาทวีปจะมีประโยชน์มากกว่า คือ จะได้นมัสการพระเจดีย์เจริญสมณธรรมอันจะเป็นที่พึ่งแก่ตน จึงจัดการมอบสมบัติให้บุตร ภรรยา ส่วนตนเองนำเงินหนึ่งกหาปณะผูกไว้ที่ชายผ้า ลาบุตร ภรรยาเดินทางไปยังชายฝั่งมหาสมุทร เมื่อไปถึงปรากฏว่าเรือออกไปแล้ว ต้องรออีกประมาณหนึ่งเดือน จึงจะมีเรือเดินทางข้ามฝั่ง เขาจึงใช้เวลานั้นทำการค้าขายด้วยเงินหนึ่งกหาปณะ โดยขอ Borrham หนึ่งเดือนผ่านไปก็หาทรัพย์ได้ถึงพันกหาปณะ เนื่องด้วยเขามีความฉลาดทางด้านค้าขายมาแต่ก่อน ครั้นเรือมาถึงฝั่งเขาก็ลงเรือ แล้วขึ้นฝั่งเดินไปตามทางถึงวิหารใหญ่ เข้าสู่สำนักสงฆ์ แจ้งความประสงค์ขอ Borrham อุปสมบท ก่อนบวชเขาสะละเงินที่หามาได้เป็นทานบุคคลใดมีความต้องการก็เอาไปตามที่ตนปรารถนา พระภิกษุทั้งหลายก็พาวิสาขอุบาสกเข้าไปภายในสีมา จัดการ Borrham อุปสมบท เขาอยู่ในสำนักนี้ได้ประมาณ ๕ พรรษา หลังจากเรียนเมตตาคารมฐาน ก็อำลาพระเดระไปสูวิหารอื่น ๆ โดยลำดับ แห่งละสี่เดือน เจริญเมตตาแผ่ไปแก่สัตว์ทั้งหลายในทิศต่างๆทั้งน้อยทั้งใหญ่ พระวิสาขเดระจะเดินทางไปสู่จิตตบรรพตวิหารเป็นสถานที่ต่อไป เมื่อไปถึงทางสองแพร่งขณะกำหนดพิจารณาจะไปทางไหนดี เทวดาก็มาชี้ทางให้ไปถึงจิตตบรรพตวิหาร เจริญเมตตาตามได้ประมาณสี่เดือน วันรุ่งขึ้นจะออกเดินทางคืนนั้นเทวดาที่สถิตย์ ณ ไม้อินทนิลเดินจงกรมแล้วก็นำนั่งบนแผ่นหินร้องให้คร่ำครวญ พระเดระจึงถามว่า ใครมานั่งร้องให้ตรงนี้ ร้องให้ด้วยเหตุอันใด เทวดาบอกว่า ตนร้องให้เพราะท่านจะจากไป ท่านถามว่า แล้วเราผู้มีคุณแก่ท่านอย่างไร เทวดาตอบว่า ท่านอยู่ที่นี้ อมบุญทั้งหลายมีเมตตาจิตต่อกันและกัน พระเดระจึงกล่าวว่า เราจะอยู่ที่นี้ เพื่อท่านจะได้มีจิตสบายและมีความสุข จากนั้นท่านก็อยู่จนครบสี่เดือนแล้วก็คิดจะไป เทวดาก็ร้องให้ ท่านก็อยู่ต่ออีกสี่เดือน และอยู่ต่อไปอีกสี่เดือนในจิตตบรรพตวิหารตราบเท่าดับเบญจขันธ์เข้าสู่พระนิพพาน พระวิสาขเดระนี้เป็นที่รักใคร่ของมนุษย์ และอมมนุษย์ทั้งหลายด้วยเมตตาพรหมวิหาร

เล่าเรื่องจบ ผู้เรียนกล่าวคำสาธุ และสรุปว่าพอจะนำไปใช้ในชีวิตได้บ้าง ด้วยการพิจารณา พิจารณา และพิจารณารธรรมะ ผู้เล่าก็ขอนำไปพิจารณาบ้าง

ความสำเร็จ

ในการศึกษาพระอภิธรรม

อาจารย์อานัติชัย เหลืองอมรชัย
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร

กระผมขออนุโมทนากับท่านนักศึกษารุ่น ๕๘/๒๕๖๔ ที่อาศัยความมีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา จนสำเร็จเป็นอภิธรรมบัณฑิต แต่สิ่งสำคัญของการศึกษานั้น ท่านไม่เพียงที่จะเข้าใจในพระธรรม และได้จบตามหลักสูตร แต่สาระของการศึกษานั้นวัดคุณค่าของ **“การเข้าถึง”** พระธรรมนั้น เพื่อน้อมมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตน จึงถือว่าประสบความสำเร็จในการศึกษาอย่างแท้จริง

หลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนให้พุทธบริษัทศึกษา คือ ไตรสิกขา ๓ ซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาอันเป็นหลักสูตรที่พระพุทธองค์ทรงมอบให้เพื่อการหลุดพ้นจากวัฏสงสาร ด้วยเหตุนี้ เมื่อท่านนักศึกษาจบอภิธรรมบัณฑิตอันเป็นไปในทางโลกแล้ว แต่บัณฑิตที่แท้จริงนั้นต้องอาศัยปริยัติศีลธรรม พระพุทธพจน์ในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา เป็นแนวทางปฏิบัติได้ถูกต้อง (ปฏิบัติศีลธรรม) ในที่สุดย่อมได้ผลแห่งตลอดที่เรียกว่า ปฏิเวธ ได้แก่ มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ เรียกว่า ปฏิเวธศีลธรรม ที่ท่านนักศึกษาจะได้เข้าถึงความเป็นบัณฑิตอันแท้จริง

ในท้ายที่สุดนี้ ในฐานะที่ท่านนักศึกษาได้ทำหน้าที่พุทธบริษัท ๔ ในการรักษา **“ธรรมและวินัย”** ที่พระพุทธองค์ทรงฝากไว้ว่าจะเป็นศาสนาของเราทั้งหลาย พร้อมทั้งความยำเกรงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระอริยสงฆ์สาวก อันเป็นพระรัตนตรัย จงได้เป็นพลรบปัจจัยให้ท่านนักศึกษาและครอบครัว จงปลอดภัยจากอันตรายในทุกสถาน ในกาลทุกเมื่อ ด้วยการมีสติสัมปชัญญะ เป็นเกราะป้องกันระงับและดับทุกข์ภัย อันตรายใด ๆ จงดับและกลับเสื่อมสูญด้วยเทอญ

Paramattha Dhamma 4

อาจารย์ประชา แสงทองสุข
อภิธรรมโฆติกะวิทยาลัย มจร

Paramattha is a compound form of **“Parama”** and **“Attha”**.

“Parama” is explained as sublime teaching of Buddha, unalterable truth in all principles and all knowledge.

“Attha” means contents and descriptions; matter and mind.

“Paramattha” is the teaching of Buddha in both matter and mind, which is the foremost information and principal knowledge of Buddha’s discourse.

Buddha characterizes the ultimate truth into two manners ;

1. Sammutti Sacca

– Detailed information of contemporary explanation; Sutta, Vinaya, and Buggala Pannatti.

2. Paramattha Sacca

– Detailed information of ultimate truth; ๑ compendiums of Abhidhamma except for Buggala Pannatti.

There are four abstract realities in Abhidhamma Canonical Texts; Citta, Cetasika, Rupa and Nibbana, which are Paramattha Dhamma. These four realities embrace all things in all worldly living.

Citta – the knowing phenomenon. The main function of Citta or Consciousness is reflecting all matters perceived around the ongoing of mind and body. Citta is categorized into different natures; Moral Consciousness (Kusala Citta), Immoral Consciousness (Akusala Citta), Resultant Consciousness (Vipaka Citta), There are 89 knowing phenomena in total.

Cetasika – the sensational phenomenon. Cetasika literally means arising with Citta. Citta perceived all emotions through 52 different cetasikas. The emotions herein pertain to the type of situations one is encountering. While anger cropped up, Citta perceived the displeasure or being provoked by hostility, Dhosa Cetasika then functions in the Citta. Or when one is feeling mellow or energized, Sobhana Vedena cetasika is prompt to function in Citta.

Rupa – the rotting phenomenon. Rupa decaying is caused by so-called Virodha Paccaya; the catalyzation of rotting of matters, for instance, heat, cold, sun, famine, and poison. When ice is in contact with heat, melting occurs to transform the original form of ice into water. Or when people are exposed to the sun, the sun turns beautiful skin into burns and rashes. The rotting of the original form is called Rupa.

Nibbana – the departure from craving. Nibbana is gained by the complete destruction of all forming and craving through Vipassana Meditation. Nibbana is the only Dhamma that is neither conditioned by cause nor effect.

Hence, these are formations of Paramattha Dhamma in Abhidhamma. It should be made clear that Abhidhamma does not attempt to give a systematized knowledge of mind and matter. Abhidhamma is essential for contemplation of the mind in Vipassana Meditation, as fundamental knowledge to a true understanding of the two composite factors “Matter and mind”.

การเข้าถึง ความจริงอันเป็นที่สุด เพื่อการบรรลุโลกุตตรธรรม

ดร.วิศิษฐ์ ชัยสุวรรณ

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ อภิธรรมโชติภาควิชาลัย มจร

บรรดาสรรพสิ่งทั้งหลายที่ห้อมล้อมตัวเราในชีวิตประจำวัน เช่น ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ ทะเล ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ อาคารบ้านเรือน ถนนหนทาง รถยนต์ คน สัตว์ ตลอดจนวัตถุสิ่งของต่างๆ ฯลฯ อีกทั้งตัวตนของเรา ชื่อนามสกุล ยศถาบรรดาศักดิ์ เกียรติยศชื่อเสียง ญาติมิตร บริวาร ทรัพย์สินเงินทอง ฯลฯ ล้วนเป็นความจริงชั้นเปลือกนอกที่เรียกว่า “สมมุติสังขะ” (Artificial Truth) เป็นความจริงที่หลอกล่อให้มนุษย์ทั้งหลายหลงระเริงอยู่ในโลกมายาโดยมีวิชา ตัณหา และอุปาทานเป็นผู้สนับสนุนอยู่เบื้องหลัง และจะผูกมัดสัตว์ทั้งหลายให้ติดอยู่ในสังสารวัฏอย่างหาที่สุดมิได้

ยังมีความจริงอีกชนิดหนึ่งซึ่งเป็นความจริงในระดับลึกสุดของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายเป็นความจริงอันเป็นที่สุดที่เรียกว่า “ปรมาตตสังขะ” (Absolute Truth) ความจริงชนิดนี้ คือ การทำงานของชั้นร์ ๕ ได้แก่ รูปชั้นร์ เวทนาชั้นร์ สัญญาชั้นร์ สังขารชั้นร์ และวิญญาณชั้นร์ที่มีการเกิด-ดับ-เกิด-ดับ... ฯลฯ สืบต่อกันอยู่ตลอดเวลา เป็นความจริงของธรรมชาติที่พ้นจากสมมุติบัญญัติ เป็นความจริงที่ปราศจากอัตตาตัวตน (ที่หลงเข้าใจผิดมาโดยตลอด) ความจริง ชนิดนี้ไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ แต่สามารถประจักษ์แจ้งได้ด้วยการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ กล่าวโดยย่อก็ต้องเริ่มจากความเป็นผู้มีศีล (ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ) มีความเพียรในการรักษาศีลและเจริญภาวนา (สัมมาวายามะ) มีสมาธิในระดับฌณิกสมาธิอย่างแก่ที่เกื้อหนุนให้การเจริญสติสามารถกระทำได้อย่างจดจ่อต่อเนื่อง (สัมมาสมาธิ) และที่สำคัญที่สุดต้องเจริญสติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ (สัมมาสติ) ได้แก่

๑. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

มีสติตามรู้กาย (ตามรู้ธรรมชาติของรูปขันธ์)

๒. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน

มีสติตามรู้เวทนา (ตามรู้ธรรมชาติของเวทนาขันธ์)

๓. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน

มีสติตามรู้จิต (ตามรู้ธรรมชาติของวิญญาณขันธ์)

๔. รัสมยานุปัสสนาสติปัฏฐาน

มีสติตามรู้การเกิดขึ้นของสภาวะธรรมในกลุ่มนิวรรณ์ ๕, ขันธ์ ๕, อายตนะ ๑๒, โพชนงค์ ๗ และอริยสัจ ๔

สรุปได้ว่าถ้าต้องการศึกษาธรรมชาติของขันธ์ ๕ ก็จะต้องมีสติตามรู้การทำงานของขันธ์ ๕ หากกล่าวโดยย่อคือมีสติตามรู้การทำงานของ “รูป” และ “นาม” นั่นเอง (รูปขันธ์ เป็น “รูป” อีก ๔ ขันธ์ที่เหลือเป็นนามธรรม รวมเรียกว่า “นาม”) เพื่อให้เห็นความจริงว่ารูปและนามมีการเกิดดับ เกิดดับ อยู่ตลอดเวลา (ไม่เที่ยง) เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็คงทนอยู่ไม่ได้ (เป็นทุกข์) และมีใช้ตัวตน บังคับบัญชาไม่ได้ (อนัตตา) เกิดปัญญาเข้าใจธรรมชาติของรูปและนามตามความเป็นจริง (สัมมาทิฏฐิ) อันเป็นเหตุให้ค่อยๆ ทำลายอัตตาตัวตนลงได้ เมื่อเจริญมากเข้าๆ จะยิ่งเห็นการเกิดดับของรูปนามชัดเจนยิ่งขึ้น จนรู้สึกรูปรูปนามเป็นของน่าสะพรึงกลัวเพราะต้องแตกสลายอยู่ตลอดเวลา เห็นทุกข์เห็นโทษของรูปนาม เกิดความเบื่อหน่ายในรูปนาม อยากจะหนีอยากจะทำลายอยากจะทำไปจากรูปนาม ในที่สุดก็เข้าถึงโลกุตตรปัญญาที่มีอานุภาพในการประหารกิเลสได้อย่างถาวร (สมุจเฉตพหวน) โลกุตตรปัญญานี้จะเกิดขึ้นในมรรคจิตทั้ง ๔ คือ โสดาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค และอรหัตตมรรค กิเลสจะถูกทำลายไปตามลำดับของ มรรคทั้ง ๔ ทำให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงความเป็นผู้หมดจดจากอสังขกิเลส เข้าถึงความ เป็นพระอรหันตชินาสพได้โดยสมบูรณ์

หวังว่าการอธิบายอย่างย่อโดยสังเขปนี้ จะทำให้ผู้อ่านพอเห็นแนวทางคร่าวๆ ที่จะนำไปสู่การทำลายอัตตาตัวตน ทำลายกิเลส และ เข้าถึงโลกุตตรธรรม ๙ คือ มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ ได้ในที่สุด

สุดท้ายนี้ผมขอแสดงความชื่นชมยินดีกับอภิธรรมบัณฑิตในรุ่นนี้ทุกท่าน ที่มีความวิริยะอุตสาหะจนสำเร็จการศึกษาพระอภิธรรมขั้นสูงสุด ขออำนาจกุศลเจตนาที่ทุกท่านได้สั่งสมไว้ดีแล้วจงเป็นพลวปัจจัยให้ทุกท่านประสบความสำเร็จในการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ มีปัญญาเห็นแจ้งความจริงที่เป็นปรมาตถสัจจะได้อย่างชัดเจนด้วยภาวนามยปัญญา อีกทั้งเข้าถึงโลกุตตรธรรมทั้ง ๙ คือ มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ ได้โดยง่าย โดยสะดวก และโดยเร็วพลันด้วยกันทุกท่านเทอญ

ศิษย์ อาจารย์ อชว.

อาจารย์ดิชกฤต สาสนเวชช์

(พรชัย เจริญดำรงเกียรติ)

ห้องเรียนพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย

เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

การศึกษาพระอภิธรรมของอภิธรรมโชติกะวิทยาลัยนี้เป็นหลักสูตรที่ท่านอาจารย์ สัทธัมมโชติกะธัมมาจริยะรจนาขึ้นให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจ และเป็นแนวทางในการที่จะไป ศึกษาพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ ด้วยความมีพื้นฐานขององค์ธรรม ความรู้ ซึ่งจะทำให้เกิดความ เข้าใจ และเห็นความลึกซึ้งของปรมัตถสภาวะของคัมภีร์พระอภิธรรมยิ่งขึ้นสืบไป

ส่วนครูอาจารย์รุ่นสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เรียกว่า พี่สอนน้อง เพราะต่างก็เรียนมา จากอาจารย์เดียวกัน คัมภีร์หนังสือเดียวกัน แต่ก็เคารพนับถือกันโดยความเป็นศิษย์ อาจารย์ใน ระดับหนึ่ง ซึ่งเราจะไม่นำตนไปเทียบกับท่านอาจารย์สัทธัมมโชติกะฯ เพราะท่านมีคุณูปการ ต่อคณะนักศึกษาอชว.เป็นที่สุด และเมื่ออ่านคู่มือประสงคของท่านแล้วก็จะเห็นว่าท่านต้องการ ให้เหล่าลูกศิษย์ได้ดี คือเจริญในพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ท่านจึงใช้ชื่อคัมภีร์ว่า **สรูปัตตนิสสยะ** เพื่อให้นักศึกษาได้อาศัยความรู้ที่เรียนนี้ไปค้นคว้าในพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ ให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้ง กว้างขวางยิ่งขึ้น นี่คือการหวังของท่านที่มีต่อเหล่านักศึกษา พระอภิธรรม ๙ ชั้น

ในที่สุดฝ่ายนักศึกษาทุกคนจึงต้องมองเข้ามาในตนว่าเราเป็นผู้ได้รับการถ่ายทอด วิชาความรู้ แล้วนำมาปฏิบัติในตนหรือไม่ ส่วนผู้ที่มีศรัทธาจะถ่ายทอดคำสอนของท่านต่อ ได้ ศึกษาคัมภีร์พระอภิธรรมตลอดจนอธิบายด้วยใจเอื้อเฟื้อ ถึงพร้อมด้วยความหมั่น และ เป็นไปด้วยใจเคารพหรือไม่ ส่วนการได้ปัญญานั้น ปัญญาเป็นสิ่งประเสริฐ ซึ่งเป็นผลมาจาก การเป็นผู้มีศีล มีจิตตั้งเป็นสมาธิดีพอแล้ว ปัญญาแท้ คือ ภาวนามยปัญญา ก็จะปรากฏแก่ใจ ของผู้นั้นได้ เราทุกคนจึงต้องกระทำกิจในธรรมวินัยนี้แก่ตนก่อน แล้วจึงสั่งสอนผู้อื่น นี่จะเป็น ความเจริญทั้งแก่ตน และแก่ผู้อื่นในกิจต่อพระธรรมวินัยนี้

ขอกราบอนุโมทนา-อนุโมทนาศิษย์อชว.ทุกท่าน

ดิชกฤต สาสนเวชช์

(พรชัย เจริญดำรงเกียรติ)

ป

ปัญจธรรม

: ตัณหา มานะ ทิฏฐิ

ดร.อัญชญา พูลทัตฐาน

อภิธรรมบัณฑิตรุ่น ๕๗/๒๕๖๓ และพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อภิธรรมโศติกะวิทยาลัย มจร

โลกได้ก้าวเข้าสู่ยุคใหม่ จากการพัฒนาทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอย่างก้าวไกล ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กลายเป็นโลกที่ท่วมท้นด้วยข่าวสาร ข้อมูล ความรู้ และการติดต่อสื่อสารปฏิสัมพันธ์อย่างไร้ขอบเขต ภายใต้ความเจริญก้าวหน้านี้ มีปรากฏการณ์ที่น่าสนใจและชวนให้ตั้งคำถามว่า “ทำไมโลกกลับไม่เคยพบกับสันติสุขอย่างแท้จริง?” ปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ ที่โลกกำลังเผชิญ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางจริยธรรม ปัญหาสังคม ความยากจนอดอยาก ความไม่เท่าเทียมแบ่งแยกชนชั้น ปัญหาเศรษฐกิจ ความขัดแย้งทางลัทธิการเมืองและศาสนา ทั้งหมดยังคงทวีความรุนแรงและเพิ่มความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อธิบายเพื่อหาคำตอบปรากฏการณ์ของปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ นี้ว่า เบื้องหลังล้วนเกิดจากสภาพจิตใจของมนุษย์ที่มีความชั่วร้ายแฝงอยู่ในความรู้สึกรังเกียจ คอยปรุงแต่งความคิดให้แสดงพฤติกรรมนำไปสู่ความยุ่งยากเดือดร้อนและความทุกข์ เรียกว่า “กิเลส” กิเลสนี้มีชื่อเรียกว่า “**ปัญจธรรม**” ซึ่งคอยบงการกำกับให้มนุษย์แสดงบทบาทผู้ก่อทุกข์และปัญหา

ปัญจธรรม หมายถึง ธรรมเครื่องเน้นซ้ำ คือ **ตัณหา มานะ ทิฏฐิ**

กิเลสกลุ่มนี้จัดเป็นรากเหง้าของการแสดงพฤติกรรมทุกอย่างของมนุษย์ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาและความทุกข์ในด้านต่างๆ และเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สัตว์ทั้งหลายต้องวนเกิดเวียนตายติดอยู่ในสังสารวัฏยาวนานอย่างไม่รู้จักจบสิ้น トラบใดที่ยังมีกิเลสเป็นเหตุปัจจัย อันทำให้เน้นซ้ำเป็นอุปสรรคแก่การบรรลุธรรม

ในพระอภิธรรมแม้จะไม่มีปรากฏชื่อ “**ปปัญจธรรม**” แต่โดยสภาพธรรมของ กิเลส ๓ อย่างนี้ คือ ตัณหา มานะ ทิฏฐิ จักอยู่ในกลุ่มเจตสิกชื่อว่า โลกิเจตสิก ๓ ได้แก่ โลกะ ทิฏฐิ มานะ ประกอบร่วมกันในอกุศลจิต คือ โลกมุลจิต ๘ ในคัมภีร์ฝ่ายอภิธรรม “ตัณหา” และ “โลกะ” มักใช้แทนกันได้เพราะจัดว่าเป็นคำไวพจน์ (synonym) ที่ให้ความหมายตรงกัน มีองค์ปรมาัตถธรรมเดียวกัน คือ โลกเจตสิก แสดงสภาพธรรมที่ปรากฏเหมือนกัน แตกต่างกันที่พยัญชนะเท่านั้น

โลกะ เป็นสภาพธรรมที่มีลักษณะติดอยู่ในอารมณ์ต่างๆ อันนำใคร่นำปรารถนา มี รูป เสียง กลิ่น รส เป็นต้น หรือทำอารมณ์นั้น ๆ ให้ฝังอยู่ในความรู้สึกนึกคิดโดยไม่ยอมปล่อย เป็นความยึดติดด้วยอำนาจโลกะ การยึดติดในอารมณ์นั้น ๆ จะย้อนกลับมาเป็นสาเหตุของความโลภต่อไปอีก

ทิฏฐิ เป็นสภาพธรรมที่มีความเห็นผิดคลาดเคลื่อนไปจากความจริง โดยเชื่อมั่นว่าสิ่งที่ตนรู้เข้าใจเป็นความจริง สิ่งอื่นนั้นไม่จริง แล้วยึดถือเอาสิ่งที่ไม่เป็นความจริงนั้นไว้ เช่น การยึดถือในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเป็นของเที่ยง สิ่งที่เป็นทุกขว่าเป็นสุข สิ่งที่ไม่ใช่ตัวตนว่าเป็นตัวตน เป็นต้น

มานะ เป็นสภาพธรรมที่มีอาการถือตัว โดยยกตนเองเปรียบเทียบกับผู้อื่น ไม่ว่าจะในด้านบวก ด้านลบ หรือความเท่าเทียมกัน เมื่อเกิดการเปรียบเทียบแล้วเกิดความพึงพอใจยึดถือในตัวตน ดังนั้น มานะจึงเป็นการถือตัวอันเป็นสภาพของตัวตนอีกแบบหนึ่งแตกต่างจากทิฏฐิที่ยึดถือตัวตนผิดไปจากสภาพความเป็นจริง

ปปัญจธรรม เป็นสภาวะนามธรรมภายในจิตใจที่แสดงบทบาทมีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตที่ต้องเกี่ยวข้องกับกระบวนการรับรู้และกระทำต่อโลกตลอดเวลา ไม่ว่าจะมนุษย์ จะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม กระบวนการธรรมชาติดังกล่าวก็ขับเคลื่อนไหลไปอย่างไม่หยุดนิ่ง หากถูกครอบงำด้วยตัณหา มานะ ทิฏฐิ อย่างแรงกล้ามากเกินความพอดี ก็จะลดทอนศีลธรรมและข้ามเส้นจริยธรรมอันดีงาม ก่อให้เกิดทุกข์และปัญหาแก่ชีวิตและสังคม กล่าวคือ ตัณหา แสดงความต้องการของมนุษย์ไม่มีสิ้นสุด ต้องการแสวงหาความมั่งคั่งร่ำรวยและสะดวกสบาย บำรุงบำเรอความสุขของตนไม่รู้จักพอ มานะต้องการอำนาจความยิ่งใหญ่ แข่งขันเอาชนะกัน และทิฏฐิแสดง ความยึดมั่นความเห็น อุดมการณ์ของตนเองเท่านั้น

ปัญจธรรม ส่งผลให้สภาพสังคมไทยปัจจุบันมีความเป็นวัตถุนิยมรุนแรงยิ่งขึ้น ความต้องการบริโภคกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่หยุดไม่ได้ มุ่งหาสิ่งเสพให้มากที่สุดเพื่อความความสุข เพราะถูกกระตุ้นอย่างต่อเนื่องรุนแรงด้วยสิ่งเร้าทางเทคโนโลยีการสื่อสาร จึงใช้ชีวิตบนความเบียดเบียน ลักทรัพย์ ฉ้อโกงในรูปแบบต่างๆ หรือสร้างความรุนแรงที่เป็นภัยต่อสังคม เป็นต้น อีกทั้งบริบทสังคมไทยได้เข้าสู่วัฒนธรรมที่เน้นความสัมพันธ์ในระบบแข่งขันเช่นเดียวกับประเทศตะวันตก ชีวิตคนไทยที่เคยเรียบง่าย กลายเป็นวิถีชีวิตที่อยู่กับกระแสการแข่งขันทันอย่างรุนแรง ก่อให้เกิดปัญหาด้านจิตใจ ความเครียด ความก้าวร้าว ความวิตกกังวล การป่วยทางจิตใจเพิ่มขึ้น หรืออาจฆ่าตัวตาย เป็นต้น ทั้งหมดนี้ทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า “ทุกข์” สภาวะนามธรรมอีกอย่างหนึ่งที่แฝงเร้น ขับเคลื่อนให้ความคิด ความเห็น ความเชื่อที่แตกต่างกันจนนำไปสู่พฤติกรรมความขัดแย้งที่ก่อทุกข์และปัญหาชีวิต เรียกว่า “ทิฏฐิ” ความทุกข์และปัญหาทั้งหมด จึงล้วนถูกครอบงำบงการจากการแสดงบทบาทของปัญจธรรม

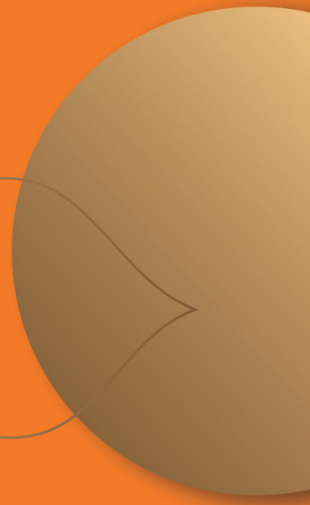
บทบาทของตัณหา มานะ ทิฏฐิ ชักนำไปเกิดทุกข์และปัญหาต่างๆ ดังกล่าว วงจรการเกิดทุกข์เริ่มจากความคิดปรุงแต่งในใจก่อน เรียกว่า มโนกรรม หรือ กรรมทางใจ ทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว แล้วแสดงพฤติกรรมทางกายและวาจาต่อไป ผลที่ได้รับเกิดขึ้นทั้งดีและไม่ดี เมื่อรับผลนั้นแล้ว จิตก็เกิดกิเลสปรุงแต่งแสดงออกทางกายและวาจาต่อไป เป็นเหตุให้รับวิบากใหม่วนเวียนเช่นนี้ตลอดไป กลายเป็นวงจรทุกข์ในชีวิตประจำวันที่เคลื่อนหมุนวนไปตามกระบวนการธรรมชาติของเหตุปัจจัยสัมพันธ์กัน นอกจากนั้น กระแสกิเลส กรรมและวิบาก ยังชักนำการเกิดวงจรทุกข์ข้ามภพข้ามชาติ เวียนเกิดเวียนตายไปในภพภูมิต่างๆ อันเป็นสภาพที่ตกอยู่ในกระแสกระบวนการเชิงเหตุปัจจัยที่มีได้ตามเหตุปัจจัย และดับได้เมื่อหมดเหตุปัจจัย ไม่ได้หยุดนิ่งคงที่ในภพใดภพหนึ่ง หากขับเคลื่อนให้ภพภูมิของสัตว์ทั้งหลายเปลี่ยนแปลงไป

ปัญจธรรม :

ตัณหา มานะ ทิฏฐิ จึงเป็นธรรมเครื่องเน้นซ้ำ เพราะเป็นสาเหตุ ทำให้กระแสดิจของเหล่าสัตว์ที่มีตนเกิดขึ้นแล้วนั้นให้ยึดยาว ดำรงอยู่ตลอดกาลนานในภพอันไม่มีที่สุด

บัณฑิตอาสาสมัคร

บทความ

อธิธรรมบัณฑิต

รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

พระอภิธรรม

ให้แสงสว่างเป็นทางแก้ปัญหา

พระมหาวิथाกรณ์ จกฺกาโร, ป.ธ.๙
อภิธรรมโชติกะวิทาลัย มจร
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ในสมัยก่อน มีการเรียนเกี่ยวกับพระอภิธรรมแต่มีความคิดเห็นว่าพระธรรมนั้นยากมาก ต่อมาได้รับการรื้อฟื้นมาสอนใหม่ในเรื่องนี้สมัยท่านเจ้าคุณโชดก เพราะพระอภิธรรมมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ต่อความเข้าใจแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา อันจะทำให้มนุษย์หาคำตอบให้กับชีวิต ทั้งการดำรงชีวิตประจำวัน การทำหน้าที่การงานของตนเอง หรือการสร้างคุณค่าให้กับชีวิตของตนเอง ด้วยการตัดสินใจบนฐานความรู้ที่ถูกต้อง แต่การศึกษาพระอภิธรรมในประเทศไทยนี้ แม้มีการเรียนการสอนอยู่หลายแห่ง แต่ก็ถือว่า “มีอยู่น้อยมาก” เนื่องจากความลึกซึ้งของพระอภิธรรม ประการหนึ่ง อาจารย์ผู้สอนพระอภิธรรมก็หาได้ยาก ประการหนึ่งตำราพระอภิธรรมหลักสูตรย่อ ๆ ที่ พอจะให้ประชาชนผู้มีเวลาไม่มากนักได้ศึกษา ประการหนึ่ง และการเสียเวลามากในการเดินทางไปศึกษาพระอภิธรรม ประการหนึ่ง ล้วนเป็นข้อจำกัดต่อการเผยแผ่พระอภิธรรมทั้งสิ้น การพัฒนาการศึกษาประวัติของพระอภิธรรมในพระพุทธศาสนา จึงสามารถสืบค้นได้จากการแสดงความหมายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผ่านวิญญูปฏิบัติทั้งสองนั้น การตีความ

จึงอยู่บน ฐานของวิญญูติทั้งสองนี้ที่เป็นสื่อข้อความหรือความหมายจึงต้องตีความ เพื่อหาความหมายได้ทั้ง จากกายวิญญูติ และ วจิวินญูติดังกล่าวเอง เพราะวิญญูติหรือสิ่งที่เขา ต้องการสื่อให้รู้ผ่านตาและหู นั้น ต้องอาศัยการตีความ เพื่อทำความเข้าใจวิญญูติที่แสดงผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ จึงไม่ใช่สิ่งที่ประกาศให้รู้อย่างเดียวเท่านั้น หากแต่เป็นสิ่งที่ควรรู้ด้วยจากการศึกษา พบว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงใช้วิธีสื่อความหมายทางวาจา หรือวจิวินญูติเป็นส่วนมาก เพื่อถ่ายทอดสั่งสอนพระธรรมวินัย ที่พระองค์ได้ตรัสรู้แก่เวไนยสัตว์ทั้งหลายให้ได้รับรู้ และเข้าใจจนบรรลุธรรมขั้นสูงขึ้นตามลำดับ

พระอภิธรรมปิฎก หรือเรียกสั้น ๆ ว่า พระอภิธรรม เป็นหมวดที่ประมวลพุทธพจน์อันเกี่ยวกับหลักธรรมที่เป็นวิชาการ ว่าด้วยเรื่องของปรมัตถธรรม (สภาวะธรรม) ล้วน ๆ ยกตัวอย่าง เช่น เมื่อกล่าวถึงบุคคลใด บุคคลหนึ่ง ทางพระอภิธรรมถือว่าบุคคลนั้นไม่มี แต่สิ่งที่ประชุมรวมกันของจิต เจตสิก รูปเท่านั้น ส่วนที่เรียกชื่อว่า นาย ก นาย ข นั้น เรียกโดยสมมุติโวหารเท่านั้น ดังนั้น ธรรมะในหมวดนี้จึงไม่มีเรื่องราวของบุคคล เหตุการณ์

หรือสถานที่ซึ่งเป็นสิ่งสมมุติเข้ามาเกี่ยวข้อง ด้วยเลยพระอภิธรรมปิฎกนี้มีอยู่ทั้งสิ้น ๔๒,๐๐๐ พระธรรมชั้นแบ่งออกเป็น ๗ คัมภีร์ เรียกโดยย่อ ว่า สัง. วิ. ธา. ปุ. กะ. ยะ. ปะ. (หัวใจพระอภิธรรม) ได้แก่

๑. คัมภีร์ธัมมสังคณี ว่าด้วยธรรมะที่ประมวลไว้เป็นหมวดเป็นกลุ่ม เรียกว่ากัณฑ์ มี ๔ กัณฑ์ คือ

(๑) จิตตวิภังคกัณฑ์ แสดงการจำแนกจิตและเจตสิก เป็นต้น

(๒) รูปวิภังคกัณฑ์ แสดงการจำแนกรูป

(๓) นิกเขปราสาทกัณฑ์ แสดงธรรมที่เป็นแม่บท (มาติกา) ของปรมัตถธรรม

(๔) อัฏฐทวารกัณฑ์ แสดงการจำแนกเนื้อความตามแม่บทของปรมัตถธรรม

๒. คัมภีร์วิภังค์ แสดงการจำแนกปรมัตถธรรมออกเป็นข้อ ๆ แบ่งออกเป็น ๑๘ วิภังค์ เช่น จำแนกชั้นเรียกว่า ชั้นวิภังค์

๓. ธาตุกถา แสดงการจัดหมวดหมู่ของปรมัตถธรรมโดยสังเคราะห์ด้วยธาตุ (ธรรมชาติที่ทรงไว้ซึ่งสภาพของตน)

๔. คัมภีร์ปุคฺคลบัญญัติ ว่าด้วย บัญญัติ ๖ ประการและแสดงรายละเอียดเฉพาะบัญญัติอันเกี่ยวกับบุคคล

๕. คัมภีร์กถาวัตถุ ว่าด้วยคำถาม คำตอบ ประมาณ ๒๐๙ ข้อ อันถือเป็นหลักในการตัดสินใจ พระธรรมวินัย

๖. คัมภีร์ยมก ในคัมภีร์นี้จะยกหัวข้อปรมาตถธรรมขึ้นวินิจฉัยด้วยวิธีถามตอบ โดยตั้งคำถามย้อนกันเป็นคู่ ๆ

๗. คัมภีร์มหาปฏิฐาน แสดงเหตุปัจจัยและแสดงความสัมพันธ์อันเป็นเหตุเป็นผลที่อิงอาศัยซึ่งกันและกันแห่งปรมาตถธรรมทั้งปวงโดยพิสดาร

จากที่ได้กล่าวมา พระอภิธรรมปิฎกได้แสดงแต่กระบวนการส่วน ๆ ไม่อิงอาศัยสถานการณ์บุคคล เวลา สถานที่ มาเป็นตัวกำหนด ซึ่งบางที่ตัวสถานการณ์ บุคคล สถานที่นี้เอง ที่เป็นตัวแปรทำให้ค่าของความจริงต้องขอขบธรรมบิดเบือนไป และมองข้ามพ้นความเป็นสิ่งสมมติสิ่งที่เป็นบัญญัติทั้งหลาย มุ่งสู่ความจริงแท้ที่เดียว มุ่งแสดงให้เห็นถึงความ เป็นธรรมชาติ ธรรมชาติธรรมนิยาม ความ เป็นไปเช่นนั้นเองของสรรพสิ่ง ไม่ผูกติดอยู่กับสิ่งสมมติ หากแต่ถึงความจริงแท้ที่กระแสแห่งชีวิต และสรรพสิ่งที่มีเหตุ มีปัจจัย ที่หนุนเนื่องกันไม่ขาดสายโดยกฎ ระเบียบ ที่แน่นอนโดยเป็นเหตุ เป็นผลให้แก้กันและกัน ทั้งยังแสดงให้เห็นทั้งการผสมผสาน สัจเคราะห์รวมกัน ได้ของสัจธรรม และแยกแยะให้เห็นถึงส่วนประกอบที่เป็นธาตุขั้นมูลฐานที่มีเบื้องต้น และที่สุดยากจะหาพบได้ ในพระอภิธรรม มีเนื้อหาสาระที่พูดถึงความจริงแท้ของสรรพสิ่ง รวมทั้งชีวิตมนุษย์ โดยเฉพาะความจริงขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่เป็นธรรมชาติ หรือส่วนประกอบของมนุษย์ อันได้แก่ จิต (ธรรมชาติรู้อารมณ์) เจตสิก (คุณสมบัติประกอบอยู่กับจิต) รูป (วัตถุ-คุณสมบัติ ของวัตถุ) และ

นิพพาน (สภาพสิ้นไปแห่งกิเลสต้นหาอันเป็นดินแดนแห่งบรมสุข) ให้เห็นถึงตัวขับเคลื่อนพลังชีวิต ความเป็นไปต่าง ๆ ของชีวิตมีกลไกที่ซับซ้อนอย่างไร และได้แสดงเป้าหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ที่ควรมุ่งหวังให้เป็นจริงในชีวิต พร้อมทั้งวางแนวทางแห่งการบรรลุเป้าหมายสูงสุดนั้นเอาไว้ด้วย จึงเป็นระบบความคิดที่ลึกซึ้ง ละเอียดอ่อน มีเหตุผลสัมพันธ์กันตลอดวิเคราะห์สภาวะที่เราเรียกว่า “มนุษย์” ออกเป็นส่วน ๆ ให้เห็นกระบวนการเกิดขึ้นของความทุกข์ มรรควิถีนำไปสู่ความดับทุกข์ และสภาวะความดับทุกข์ จึงจะถือว่า ได้ประโยชน์จากการเรียนรู้พระอภิธรรม อย่างน้อยที่สุด ก็จะทำให้รู้จักมองโลกและชีวิตตามความเป็นจริง มีความเข้าใจในกระบวนการ ที่เป็นเหตุผลให้แก้กันและกัน โดยความเป็นจริงของสรรพสิ่งว่ามันเป็นเช่นนั้นเองฯ

พระมหาวิทยากรณ์ จุกกรโรว
วัดอรุณราชวราราม

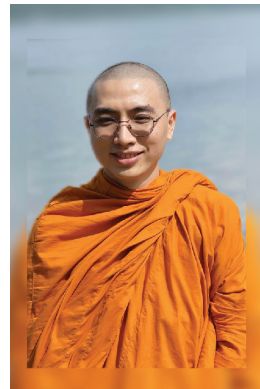
ข้อคิดจากพระภิกษุ

อภิธรรมบัณฑิตชาวเวียดนาม

PHRA BUI CHI THANH

ห้องเรียนพุทธสมาคมฯ

เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

บุคคลผู้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าต้องมีความขยันหมั่นเพียรเรียนมากๆ ทีละเล็ก ทีละน้อย สะสมบ่อยๆ อ่านให้ติดปาก ดูให้ติดตา ภาวนาให้ติดใจ เดี่ยวก็ได้เอง สะสมในชาตินี้ ไม่ได้ก็ไม่เป็นไร เป็นเหตุ เป็นปัจจัยสะสมไปชาติถัดไป

สำหรับนักเรียนพระอภิธรรมนั้นต้องมีจิตเมตตาอีกด้วย มีจิตใจเอื้อเฟื้อ กว้างขวางช่วยเหลือเพื่อนสหธรรมิกในการเรียน การชี้แนะ เป็นต้น อย่าอาศัยสิ่งที่เราเรียนรู้แล้วเกิดความเย่อหยิ่งถือตัวข่มบุคคลอื่น

นอกจากนั้นต้องกระทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นโดยประการต่างๆ เช่นแนะนำคำสอนของพระศาสดาแก่ผู้อื่น ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองได้

หลังจากเรียนแล้วก็ต้องนำความรู้ความเข้าใจไปสู่สำนักปฏิบัติธรรม เพื่อปฏิบัติเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน รักษาศีล การฝึกจิตอบรมใจให้หมั่นทำให้เป็นฐาน เพื่อให้เห็นแจ้งสภาวะธรรมนี้เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดฯ

Those who study the teachings of the Buddha, have to put lots of efforts in this pariyatti stage. The teaching's absorbance can be achieved through the process of getting familiar by speaking, reading, observing and thinking day by day. The transformation will happen successfully and naturally, if not by this life time, will be in next lives by merits that have been accumulated.

Abhidhamma students need to develop metta and karuna, help other students to study and solve questions and doubts relating to dhamma. It is recommended that arrogant attitude and behaviors during the dhamma knowledge acquisition should be avoided.

Beside, we should consider to bring benefits for others in many ways such as introducing Buddha dhamma in suitable and flexible manners to help Dhamma flourishing among sentient beings.

After studying stage, students should bring knowledge to apply in meditation monasteries, practise Vipassana Kammattana and continuously train the mind in order to establish solid foundation of understanding and wisdom to realize sabhavadhamma. This is the most important things.

พระอภิธรรม...

ธรรมแห่งชีวิต

คำว่า “พระอภิธรรม” เราท่านทั้งหลายมักได้ยินเฉพาะเวลาที่ไปร่วมฟังพระสวดอภิธรรมในงานบำเพ็ญกุศลศพ แต่ก็ไม่เคยทราบมาก่อนว่าบทสวดนั้นมีความหมายอย่างไร พระอภิธรรมมีความเป็นมาอย่างไร เกี่ยวข้องอย่างไรกับชีวิตประจำวันของเราท่านทั้งหลาย คนที่เรียนพระอภิธรรมนั้นเขาเรียนอะไรกัน

ข้าพเจ้าก็เป็นหนึ่งในคนเหล่านั้นที่ไม่เคยทราบมาก่อนว่า พระอภิธรรมนั้นมีความเป็นมาอย่างไร เนื้อหาจริง ๆ ของพระอภิธรรมนั้นกล่าวถึงเรื่องอะไร และไม่ทราบแม้กระทั่งว่ามีการเรียนการศึกษาพระอภิธรรมสำหรับฆราวาส ครั้นข้าพเจ้าได้มีโอกาสมาเรียนพระอภิธรรมที่ อภิธรรมโชติคะวิทยาลัย วัฒนาภาตศุฯ แห่งนี้ จึงทราบว่า การเรียนพระอภิธรรมเป็นการเรียนความจริงของชีวิต ความจริงที่มีอยู่แล้วในโลกไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นในโลกหรือไม่ก็ตาม พระพุทธองค์ทรงนำความจริงนี้มาเปิดเผยมาแสดงโปรดคนในยัสตร์ให้ได้รู้และเข้าถึงสภาวะธรรมตามความเป็นจริง จนสามารถบรรลุธรรม คือ มรรคผล นิพพานได้

คุณพรชัย บรรลุทางธรรม
อภิธรรมโชติคะวิทยาลัย มจร
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ความจริงที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง มีอยู่ ๒ ประการ คือ **ความจริงโดยสมมุติ** (สมมุติสัจจะ) กับ **ความจริงโดยปรมาตถ์** (ปรมาตถ์สัจจะ)

ความจริงโดยสมมุติ คือ ความจริงตามสมมุติโวหารที่ชาวโลกบัญญัติเรียกกัน เช่น ชื่อคน สัตว์สิ่งของ ต้นไม้ ช้าง ม้า วัว ควาย นายพรชัย กรุงสวาทดี เป็นต้น

ความจริงโดยปรมาตถ์ คือ ความจริงที่มีอยู่จริงตามสภาวะ เป็นสิ่งที่มีอยู่จริงมิใช่แค่สมมุติขึ้น คือ ปรมาตถ์ธรรม ๔ ได้แก่ จิต เจตสิก รูป นิพพาน หรือกล่าวโดยย่อได้เป็น ๒ คือ รูปธรรม กับ นามธรรม ซึ่งเป็นเนื้อหาของพระอภิธรรมนั่นเอง

พระอภิธรรม เป็นหลักธรรมชั้นสูงที่มีความละเอียด ลุ่มลึก และประเสริฐยิ่ง เป็นธรรมที่ว่าด้วยเรื่องของปรมาตถ์ธรรม ๔ ซึ่งเป็นสภาวะธรรมของสรรพสิ่งตามความเป็นจริง ไม่ผิดแปลกผันแปรอย่างใด เป็นธรรมชาติที่มีอยู่ตามความเป็นจริงกับทุกชีวิต ไม่ว่าจะเป็นคนไทย คนจีน เป็นมนุษย์ เป็นสัตว์ เป็นเทวดา หรือ เป็นพรหม ทุกสรรพสิ่งล้วนแต่มีรูปกับนามที่กำลังเป็นไปอยู่ ไม่มีตัวตนสัตว์บุคคล เป็นแต่เพียงสภาวะธรรม

(นิสสत्ต นิชชีว สภาวา) เกิดด้วยเหตุปัจจัย เมื่อหมดเหตุปัจจัย ก็ดับไป เมื่อใดปัญญา รู้ตามความเป็นจริงอย่างนี้ ก็จะถอดถอนความเป็นตัวตน สัตว์ บุคคล ความเป็นเขา เป็นเรา เห็นถึงความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เข้าถึงความ เป็นพระอริยบุคคล

การได้เรียนพระอภิธรรมทำให้ผู้ศึกษารู้จักและเข้าใจสภาพธรรมต่าง ๆ ว่า อะไรเป็นรูป อะไรเป็นนาม อะไรคือบุญ อะไรคือบาป อะไรคือกุศล อะไรคืออกุศลมูล อะไรคืออกุศล อะไรคืออกุศลมูล เชื่อว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เชื่อในเรื่องกรรมและผลของกรรม เข้าใจการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ทั้งหลายในภพภูมิต่างๆ ในสังสารวัฏที่หาเบื้องต้น และที่สุดมิได้ การเรียนพระอภิธรรมช่วยให้เกิดปัญญาในธรรม คือ สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ เห็นตรง ซึ่งเป็นองค์มรรคแรกของอริยมรรคมีองค์ ๘

อย่างไรก็ตาม การเรียนพระอภิธรรมนั้นเป็นเพียงความรู้ทางด้านปริยัติ (ปริยัติ สัทธรรม) บุคคลที่มีความรู้ทางปริยัติยังต้องนำความรู้ที่ได้ศึกษาไปใช้กับการปฏิบัติให้ถูกต้อง โดยอาศัยกัลยาณมิตรเป็นผู้ชี้แนะ และมีโยนิโสมนสิการในการปฏิบัติ ดังมี

พุทธภิกษุตรัสไว้ว่า กัลยาณมิตร และโยนิโสมนสิการเป็นเบื้องต้นของสัมมาปฏิบัติทุกอย่าง ฟังธรรมของคนดี มีโยนิโสมนสิการใส่ใจ คือ นำเอาธรรมะที่ฟังมาใส่ใจไว้ในใจ ตั้งใจฟัง ตั้งใจพิจารณา จับเหตุ จับผล และปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

ชื่อใดฟังละ

กัลละ

ชื่อใดฟังปฏิบัติ

ก็ฟังปฏิบัติ

ชื่อใดฟังปฏิบัติก่อน

ก็ฟังปฏิบัติก่อน

ชื่อใดฟังปฏิบัติหลัง

ก็ฟังปฏิบัติหลัง

ดังนั้นแล้วยอมเข้าถึงการปฏิบัติได้ถูกต้อง (ปฏิบัติศีลธรรม) เพื่อทำวิชาให้เกิดขึ้นเพื่อการสิ้นสุดแห่งกองทุกข์ (ปฏิเวธศีลธรรม)

ทำนองนี้ การเกิดเป็นมนุษย์ การฟังพระสัทธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชื่อว่าเป็นของยาก เป็นสิ่งที่หาได้ยากยิ่ง ดังพระพุทธดำรัสที่ว่า

กิญโฉ มนุสฺสปฏิลาโ

กิญฉํ มจฺจาน ชีวิตํ

กิญฉํ สทฺธมฺมสุสฺวานํ

กิญโฉ พุทฺธานมฺบุปฺปาโท.

ความได้อัตภาพเป็นมนุษย์ เป็นการยาก, ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย เป็นอยู่ยาก, การฟังพระสัทธรรมเป็นของยาก, การปฏิบัติขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นการยาก.

ที่มา : อสสทกตา ชุททกนิกาย คาถาธรรम्मก พุทธธรรสกถ์ ๑๔

ฉะนั้น เมื่อเราทำทั้งหลายมีโอกาสได้เกิดมาเป็นมนุษย์ในบวรพระพุทธศาสนาแล้ว จึงควรใช้โอกาสอันดีนี้ ศึกษาพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยเฉพาะพระอภิธรรมอันเปรียบได้กับแผนที่นำทางเราทั้งหลายให้ได้รับประโยชน์ทั้งในชาตินี้ ชาติหน้า และประโยชน์สูงสุดคือพระนิพพาน

พรชัย บรรลุทางธรรม

ประธานคณะกรรมการบริหาร

อภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

สักการะอธิษฐาน

อุทัย ภัทรสุข
 อภิธรรมโชติคะวิทยาลัย มจร
 เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

อัญชลีวันทา อภิวาท

พระเปี่ยมล้นกรุณา และปรานี

มวลบุพพามาสิ่งงาม ความสดใส

เป็นพานพุ่มทรงข้าวบิณฑ์ ศิลป์ละมุน

ขององค์นี้ปราชนัญ พระศาสดา

ทรงรับเครื่องสักการะ บรรณาการ

สรณะอื่นใดนั้น ไม่ผันใฝ่

ด้วยคำกล่าวสัจจะ วาจาคม

ด้วยเดชบุญปางข้าฯ อภิวันท์

จงรุ่งเรืองสว่างชัด พระสัทธรรม

สักการะเปื้องบาท พระชินสีห์

พระปัญญาบารมี พิสุทธิ์คุณ

บรรจงร้อยมาลัย แรงใจหนุน

นอบน้อมนบพุทธคุณ บุญบันดาล

พระเมตตาทุกขสัตว์ วัฏสงสาร

ประโยชน์สุขกาลนาน สราญรมย์

รัตนตรัยล้ำเลิศ ประเสริฐสม

ขอปางข้าฯอภิรมย์ บรมธรรม

โรคภัยอันตราย ออย่างรายกล้า

พันบ่วงกรรมกองทุกข์ ทั้งสิ้นเทอญ ฯ

นายอุทัย ภัทรสุข
 อภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

ถาม-ตอบ

การเรียนพระอภิธรรมของข้าพเจ้า

สำหรับคำถามเกี่ยวกับการเรียนพระอภิธรรมนั้น ข้าพเจ้า
ตอบเป็นข้อ ๆ ดังนี้

๑. ถาม

: ท่านนำพระอภิธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไร?

ตอบ

: เนื้อหาการเรียนพระอภิธรรม เป็นเรื่องของปรมัตถสภาวะธรรม คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน
นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ดังนี้

จิต เป็นธรรมชาติรับอารมณ์ พร้อมด้วยเจตสิกที่เกิดดับพร้อมกับจิต จิตที่มีเหตุปัจจัย
ประกอบทำให้ รู้สึกชอบ ไม่ชอบ ดี ชั่ว อย่างไรก็ตามอารมณ์ของ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส
นั้นๆ ไกล หรือ ใกล้ หยาบ ละเอียด ต่างกัน และก็เป็นเช่นนั้น ในชีวิตประจำวันของเรานั้นหาก
หยุดได้ ดับได้ ไม่บานปลายในอารมณ์ที่หลงไปปรุงแต่งขึ้น เมื่อรู้เหตุปัจจัยของสิ่งนั้นๆ เรื่อง
นั้นๆ ปัญหาต่างๆก็ดับลง จบลง ด้วยสติ ปัญญา สัมมาทิฏฐิ ของปัจจุบันอารมณ์ เป็นผู้รู้จักเหตุ
รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล ด้วยกุศลเจตนา เป็นปกตินิสัย
แห่งการศึกษา การปฏิบัติที่ถูกต้อง ตามหลักสูตรพระอภิธรรมอันเป็นหลักคำสอนชั้นสูง และ
ละเอียดปราณีต ผู้ที่มีศรัทธาในการศึกษาที่จริงแท้แล้ว ย่อมได้อรรถรสแห่งธรรมจากการศึกษา
และปฏิบัติควบคู่กันไป อันจะบังเกิดประโยชน์สูงสุดทีเดียว

๒. ถาม

: ก่อน-หลังเรียนพระอภิธรรม ต่างกันอย่างไร?

ตอบ

: ก่อนเรียนข้าพเจ้าก็มีศรัทธาอยู่ แต่ก็ลังเลสงสัยตัวเองว่าแก่แล้ว อายุมากแล้ว จะมีแรงเรียนทัน
เขาหรือ พอดีได้อาจารย์ดี ให้กำลังใจ และวิธีที่จะเรียนได้ง่าย ก็ได้พื่อนผู้การเรียน การเขียน ขึ้นมา
ใหม่ การเรียนพระอภิธรรมซึ่งเป็นธรรมชั้นสูง แต่อาจารย์ให้การบ้านเขียนดวงจิต สนุก เหมือน
เด็กอนุบาล มีการระบายสีกระตุ้นความจำ วาดเป็นรถ ต้นไม้ บ้าน ซึ่งการเรียนพระอภิธรรมโดย
การระบายสีดวงจิตต่างๆนั้น เป็นการแสดงจิตประเภทต่าง ๆ ว่าเป็นเช่นไร เช่น โลกมุขจิต ๘
โทสมุขจิต ๒ โมหมุขจิต ๒ เหล่านี้เป็นการทำให้เข้าใจได้ง่าย เริ่มสนุกต่อการเรียนพระอภิธรรม

แม่ชื่อนันทา นาคบุญ
วัดจันทรสук
อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี

เมื่อเรียนจบแล้ว รู้สึกภูมิใจที่ได้เรียน ใช้เวลาการเรียน ๗ ปีครึ่ง ที่พากเพียรเรียนอย่างจริงจัง และตั้งใจ จนได้รับประกาศนียบัตรการศึกษาเรียบร้อยแล้ว อย่างไรก็ตามอีกสิ่งหนึ่งที่รู้สึกได้หลังจบการศึกษาคือ ข้าพเจ้ามีความเข้าใจในธรรมะของพระพุทธองค์เพิ่มขึ้น การศึกษาพระอภิธรรมทำให้ได้รู้จัก และเข้าใจเหตุแห่งการเวียนว่ายในสังสารวัฏ อีกทั้งการศึกษายังทำให้ข้าพเจ้าได้น้อมนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปในทางอันเป็นกุศล และมีความระมัดระวังในการประพฤติปฏิบัติตนไม่ให้เป็นไปกับอกุศลได้มากยิ่งขึ้น

๓. ถาม

: การเรียนพระอภิธรรมมีประโยชน์อย่างไร?

ตอบ

: การเรียนพระอภิธรรมมีประโยชน์มากๆ อย่างยิ่ง ทำให้ได้รู้จักตัวเองมากขึ้น ในเรื่องของจิตและอารมณ์ ชนิดที่ไม่มีคำสอนใดแย้งได้ เพราะเป็นสัจจะ รู้สภาวะธรรมที่เป็นจริง เห็นสภาวะที่เกิดขึ้น มีเหตุปัจจัยทุกอย่าง สิ่งที่มีขึ้น เป็นขึ้นล้วนมีเหตุ และปัจจัยทั้งนั้น โดยไม่สงสัย

๔. ถาม

: เพราะเหตุใดเราจึงควรเห็นความสำคัญในการศึกษา และมาเรียนพระอภิธรรม?

ตอบ

: เพราะเหตุว่า การศึกษาพระอภิธรรม จะช่วยให้เราเห็นทางสว่างของชีวิตที่ถูกต้อง และเป็นการเสริมสร้าง สติ ปัญญา บารมี ในพระพุทธศาสนา เป็นเหตุแห่งการรู้แจ้งของหลักความจริงที่เรียกว่า “ปรมัตถธรรม” และเป็นสัจธรรมของจริงของชีวิต ที่มนุษย์ต้องเผชิญอยู่ทุก ๆ วัน ก็เพราะหาทางออกไม่ถูก ไม่มีเบื้องต้น เบื้องปลาย มุ่งการศึกษาทางด้านโลกีย์ ไม่เข้าหาการศึกษาทางด้านโลกุตตร ชีวิตตกเป็นทาสแห่งความทุกข์ ไม่ประสบความสำเร็จที่แท้จริง มีวุ่นหลงอยู่กับสิ่งที่ผิดศีลธรรม (สิ่งที่ผิดๆ) พระพุทธเจ้าสอนให้เว้นทุจริต ๓ เป็นเหตุให้พบความดี มีสุข แปรเปลี่ยน โลกะ มาเป็นความขยัน ซื่อสัตย์ สุจริต อุดหนุน กตัญญูตเวที เท่านั้นชีวิตก็ยืนอยู่ในความพ้นทุกข์ พ้นโทษ พ้นภัย พ้นเวร และพ้นกรรม ได้ตามความเป็นจริง

การศึกษาพระอภิธรรมสร้างสติปัญญา บุญวาสนาบารมี ให้ถึงฝั่งแห่งโลกุตตรธรรม โดยง่าย ขอเชิญศรัทธาสาธุชนคนดีทั้งหลาย มาร่วมกันศึกษาพระอภิธรรม เพื่อเป็นการสืบสาน และรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา รวมถึงเป็นการตอ่ยอดคุณความดีให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง และแก่ประเทศชาติ อันเป็นการสนองพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑๐ อีกทางหนึ่ง

ถึงเพื่อนๆ ทุกคน

การเรียนอภิรธรรมในความรู้สึกของตนเอง คิดว่าเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ใคร ๆ ก็สามารถเรียนจบได้ในเวลา ๗ ปี หากไม่ได้มีความตั้งใจจริงที่จะเพียร เรียน เขียน อ่าน ท่องจำ และทรงจำไว้ซึ่งพระธรรมคำสอน นั้น ๆ ครูอาจารย์ที่สอนอภิรธรรมนั้นล้วนเป็นแรงผลักดัน ให้ศิษย์ประสบความสำเร็จได้อย่างดี อีกทั้งเพื่อน ๆ ในรุ่นทุกท่านที่ตนเองได้รู้จักล้วนช่วยส่งเสริมการเรียน ให้เดินทางไปสู่ความสำเร็จได้อย่างน่าประทับใจ ขอยกคาถาพระธรรมบท ที่ชอบใจ ดังนี้

นัยนา กนกเหมพันธ์
อภิรธรรมโชติภววิทยาลัย มจร
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

**อุทกํ หิ นยนฺติ เนตฺติกา อฺสุการา นมยนฺติ เตชนํ
ทารุํ นมยนฺติ ตจฺจกา อตฺตานํ ทมยนฺติ สุพฺพตา.**

แปล

**อันคนไข่น้ำทั้งหลายย่อมไข่น้ำ, ช่างศรทั้งหลายย่อมดัดลูกศร,
ช่างถากทั้งหลาย ย่อมถากไม้, ผู้สอนง่ายทั้งหลาย ย่อมฝึกตน.**

(อรรถกถา ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท กัณฑ์วรรคที่ ๑๐)

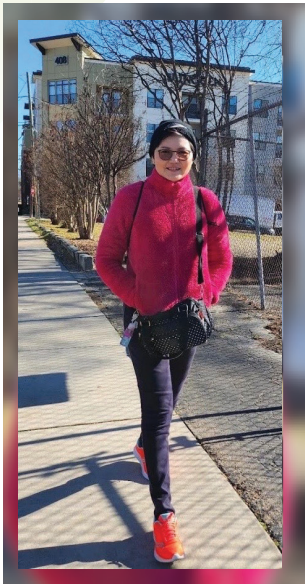
เนื้อความในคาถา คือ คนไข่น้ำ ในที่นี้หมายถึงชาวนาที่ไข่น้ำเข้านา, ช่างศรทำลูกศร ช่างถากในที่นี้หมายถึงช่างไม้ ยังดัดแปลงสิ่งที่ไม่มีชีวิตให้มีคุณค่า มีราคา มีประโยชน์ได้ แล้วทำไมคนเราจะฝึกฝนตนเองให้ดีไม่ได้เล่า โดยถือเอา คนไข่น้ำ ช่างศร ช่างถาก เป็นเครื่อง เปรียบเทียบ แล้วฝึกฝนให้เป็นคนดี สมบูรณ์ ทั้งกาย วาจา ใจ

นี่คือสิ่งที่อยากบอกทุกคนที่ประสบความสำเร็จในอบ.๕๘ ทุกคนว่าสิ่งที่ทำสำเร็จ ในวันนี้ ล้วนมาจากการตั้งใจมั่นที่จะฝึกตนไปในทางเจริญกุศลที่สมควรแก่ความภูมิใจของตน ในชีวิตนี้แล้ว

ด้วยความรักและปรารถนาดี
นัยนา กนกเหมพันธ์
๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๕

การเรียนรู้พระอภิธรรม

ในมุมมองของฉัน

อรุณศรี กาววิไล
 อภิธรรมโศติกะวิทยาลัย มจร
 เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ในชีวิตของคนทุกคน ย่อมดิ้นรนหาสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตของตนเองเสมอ เท่าที่ตนจะทำได้ เท่าที่โอกาสจะอำนวย แต่ไม่ใช่ทุกคน จะพบเจอสิ่งที่คิดว่าดีที่สุดในเวลานั้น แต่สำหรับฉัน ฉันคิดว่า ฉันพบแล้ว สิ่งที่ควรค่าแก่การเกิดมาเป็นคน แล้วได้มาพบ ได้มาเจอ ได้มาศึกษา และใช้เวลากับสิ่งๆ นี้

ในวัยเด็ก สิ่งที่ยอดเยียมสำหรับคำว่าเด็กดี คือ การเรียนหนังสือให้เก่ง เพื่อจะได้รับคำชื่นชมจากคุณพ่อ คุณแม่ และผู้ใหญ่ แต่ความทุกข์ก็เข้ามาเยือนแก่ผู้คนอย่างไม่เลือกวัย หรือเลือกเพศ ความขมขื่น ความไม่สมหวังสำหรับเด็กอาจจะเป็นแค่เรื่องสอบไม่ได้คะแนนดี ไม่ได้เล่น ไม่ได้เที่ยว ไม่มีของเล่นอย่างที่อยากได้ ความทุกข์ได้เข้ามาเยือนคนทุกคน คนทุกเพศ คนทุกวัย อย่างที่เราอาจจะไม่เคยได้พิจารณากันว่า การเกิดมาแล้วไม่ว่าจะอยู่ในสถานะไหน เพศไหน ก็ตามก็ต้องเผชิญความทุกข์ด้วยกันทั้งสิ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในวันที่โตขึ้น การแข่งขันทางการศึกษามีบทบาทสำคัญ ในการบ่งชี้เข็มทิศชีวิตของนักเรียนในยุคฉันเป็นอย่างมาก มีคนจำนวนน้อยที่ประสบความสำเร็จ คนจำนวน

มากที่พลาดหวัง นั่นเป็นความทุกข์อีกขนานใหญ่สำหรับคนที่มีวัยสูงขึ้น เพื่อที่จะมีโอกาสได้เรียนในที่ดีๆ คณะดีๆ เพื่อจะได้มีโอกาสประกอบอาชีพดี ๆ ตามที่ตนตั้งใจ หรือวาดฝันไว้

ครั้งเมื่อถึงวัยทำงาน ความทุกข์ก็ผันเปลี่ยนมาเป็นเรื่องงาน เรื่องการมีครอบครัว ถ้าสมหวัง ก็รู้สึกมีความสุข ถ้าผิดหวังก็รู้สึกไม่ประสบความสำเร็จ โศกเศร้าจมดิ่ง ดิ้นรนหาทางออก หาทางขยับขยายให้รื้อนร่นรำไป

แม้เข้าสู่วัยชรา ความทุกข์เรื่องความพลัดพราก ความเหงา ว้าเหว่ และร่างกายทรุดโทรมเจ็บป่วย หรือขาดเงินทองก็ดูจะเป็นประเด็นใหญ่ของผู้คนในวัยนี้

การบำบัดทุกข์บำรุงสุขแบบปฎุชนทั่วไปอาจทำให้เรามีได้ตระหนักถึงความจริงแท้ว่าทุกชีวิตทุกการเกิดคือความทุกข์ ทุกชีวิตล้วนอยากจะมีชีวิตที่ดี สมความปรารถนา บังคับบัญชาได้สมหวังในทุกๆ สิ่งแต่แท้จริงแล้วชีวิตคนเราก็แค่มีความทุกข์น้อย กับความทุกข์มากแค่นั้น เราทำได้ก็แค่ปรับเป้าความทุกข์แบบชั่วคราวเท่านั้นเอง หาได้มีความคงทนยั่งยืน ถอนรากถอนโคน หหมดทุกข์หมดโศกกันแบบเด็ดขาดไม่

การที่คนเราอยากจะทำให้ชีวิตจิตใจได้รับสิ่งที่สมหวังอยู่เสมอ จึงเป็นไปและเต็มไปด้วยการแสวงหา แต่ก็มีโอกาสได้พบความสุขแท้

ในโลกของผู้ที่ต้องการการดับทุกข์ การประสบความสำเร็จในชีวิต หรือมีครอบครัวที่ดี มีคุณภาพ หรือการที่จะดับทุกข์ตามวิถีของผู้คนทั่วโลก ได้เกิดความรู้ และศาสตร์ หรือเคล็ดลับมากมาย ให้ผู้คนได้ศึกษาติดตาม เป็นความหวัง แสวงหา หรือเดินทางเข้าหา

การรำเรียนจิตวิทยา ศาสตร์ของการประสบความสำเร็จในชีวิตด้านต่างๆ คำตอบ คำสอนในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ หรือแม้แต่การปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา เช่น การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน สมถกรรมฐาน เพื่อพัฒนาจิตใจและชีวิตของตนเองในทุกด้าน ทุกทางก็ตาม ถ้าหากเราได้มาศึกษาธรรมะของพระพุทธเจ้าในพระอภิธรรมเปรียบเทียบกันไปแล้ว เราจะเห็นได้ว่า ทุกอย่างล้วนรวมลง และมีกล่าวไว้ครบหมดแล้วอย่างเป็นเหตุเป็นผล เป็นกลุ่มเป็นก้อน สรุปรวมอยู่อย่างเบ็ดเสร็จ

ก่อนที่จะได้มาร่ำเรียนปริยัติทางพระพุทธศาสนาเราอาจมองไม่เห็น ว่าคำตอบของการดำรงชีวิต ล้วนมีสอนและบอกไว้ครบถ้วนหมดแล้วในพระพุทธศาสนาที่เรานับถือนั่นเอง แต่เรากลับหันไปพึ่งพา ตำรา วิธีการ หนังสือประเภท **How to** หมอดู หรือการอบรมเสียเงิน เสียทอง เสียเวลา อีกมากมาย เพื่อที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาในการดำรงชีวิต และใช้ชีวิตอย่างที่เราเรียกว่า **“เข้าใจชีวิต”**

สำหรับคนทุกคนนั้น แท้จริงแล้วคำตอบเรื่องการมีชีวิต อย่างเข้าใจชีวิต และหนทางในการดำเนินชีวิต ล้วนมีคำตอบอยู่แล้ว ทุกสิ่งล้วนรวมลงอยู่ในพระอภิธรรม ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ ฝึกฝน และนำไปเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ความรู้ทางปริยัติทำให้การปฏิบัติหนักแน่น ถูกตรงไม่หลงทาง คำสอนของพระอภิธรรมล้วนกล่าวถึงปรมัตถ์ มีความจริงแท้ ถูกต้อง ไม่ขึ้นต่อกาลเวลา เรียงร้อยแสดงเหตุ แสดงผล อธิบายทุกแง่ แดลงไขทุกมุม รอคการมาทำความเข้าใจของชาวโลก

พระอภิธรรมรอคอยผู้มาศึกษาให้มาดูแลกัน มาทำความเข้าใจ แล้วนำไปปรับใช้ นำไปขัดเกลาเพื่อลดเพื่อบรรเทาเพื่อประโยชน์ตน เพื่อประโยชน์ครอบครัว และเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น เพื่อความคลาย เพื่อความบรรเทา เพื่อลดความโศกเศร้า เพื่อความไม่เห็นผิด และเพื่อการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพต่อไป

โชคดีจึงหนอ ที่ฉันได้เกิดมาเป็นชาวพุทธ ได้เกิดมาในดินแดนของพระพุทธศาสนา ได้มาพบเจอ ได้มาศึกษาพระอภิธรรม อันทำให้ผู้ศึกษามีแนวทางยึดเหนี่ยว และเป็นเส้นทางบาทฐานให้นำมาใช้ขัดเกลา นำมาใช้ในการฝึกฝนความประพฤติกการปฏิบัติ รู้ถูก รู้ผิด ยิ่ง ๆ ขึ้นไป โดยมีต้องหวังพึ่งไปที่ตัวบุคคล การอ้อนวอน หรือพิธีกรรมใด ๆ

ไม่ผิดเลยที่ได้เข้ามาเรียนพระอภิธรรม ไม่ผิดเลยที่เข้ามาสู่เส้นทางนี้ ไม่ผิดเลยที่จะชักชวนผู้คน ให้เข้ามาเรียน เข้ามารู้ ด้วยความหวังและปรารถนาดี อยากรบออกต่อผู้อ่านที่อ่านมาถึงตรงนี้ว่าอย่าเสียเวลาอีกเลย

เกิดมาทั้งที่

ต้องมีความรู้พระอภิธรรมกันนะ

อรุณศรี กาววิไล
 อภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘
 ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

ลงไปศึกษาพระอภิธรรมดูสิ

คนรวยก็ยังไม่รู้ได้เลยนะ

ใครจะคาดคิดว่าชีวิตถึงจุดเปลี่ยน เพราะการได้เข้ามาศึกษาพระอภิธรรม ในชีวิตการทำงานที่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลสตัณหาที่ต้องการความสำเร็จในชีวิตทางโลก ความปรารถนาต่าง ๆ ที่มีตัณหาเป็นเหตุทำให้เกิดความเร่าร้อนทางใจโดยไม่รู้ตัวและได้สิ่งสมมานาน เมื่อไม่ได้ดังที่ใจคาดหวังไว้ ย่อมคืนรนมัวแต่เพ่งโทษผู้อื่นจนลืมมองตัวเองว่า เรายังเป็นผู้สร้างปัญหาให้แก่ตนเอง

ชีวิตในทางโลกต้องคืนรนเพื่อความอยู่รอด ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ความสุขสบายต่าง ๆ จึงต้องแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาปรนเปรอเพื่อให้ได้รับความสุขจนมองไม่เห็น ว่า เราต้องประสบกับความทุกข์ที่เกิดจากความทะยานอยากในเรื่องต่าง ๆ เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาในการทำงาน ปัญหาสังคม ดิฉันเองเมื่อเกิดความทุกข์ใจกับปัญหาในเรื่องงาน ครุ่นคิดบ่อย ๆ ยิ่งคิดก็ยิ่งเครียดทุกข์ใจ จึงไปนั่งสวดมนต์ที่วัดสุทัศนในช่วงพักเที่ยงบ้าง หรือตอนเย็นหลังเลิกงานบ้าง ก็พอที่จะคลายความทุกข์ใจไปได้บ้าง จนเพื่อนคนหนึ่งได้ชักชวนให้ไปเข้าคอร์สปฏิบัติธรรมในคอร์สของคุณแม่สิริ เป็นการเข้ามาปฏิบัติธรรมครั้งแรกของดิฉัน และได้ฟังธรรมเรื่อง

ดร.ธีรนุช ธรรมมิขุวัฒน์นา
อภิธรรมโชติศึกษาวิทยาลัย มจร
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

อดีตกรรมที่ทำให้เราต้องประสบกับเรื่องราวต่าง ๆ ในปัจจุบัน นรทวารวรรค อบายภูมิ จึงเริ่มรู้สึกสนใจใคร่รู้ในเรื่องเหล่านี้ จากนั้นก็ได้ไปเข้าคอร์สปฏิบัติในสถานปฏิบัติธรรมต่าง ๆ เช่น วัดมเหยงคณ์ เป็นต้น ชีวิตในช่วงนั้นก็เริ่มตั้งใจในการสร้างบุญกุศลให้แก่ตนเองเป็นประจำ เช่น ใส่บาตรทุกวัน ทำบุญตามผู้บริจาคในวัดต่าง ๆ

วันหนึ่งคุณพ่อได้ถามว่า “ไปปฏิบัติธรรมมา เขาสอนยังไง” ดิฉันจึงไปพักตอบคุณพ่อไปว่า “ไม่รู้เหมือนกันค่ะ” ท่านจึงได้นำเทปบรรยายพระอภิธรรมของหลวงพ่อกิตติวุฒโฒมาให้ บอกว่า “ลองไปศึกษาพระอภิธรรมดูสิ คนรายก็ยังไม่ได้เลยนะ” จึงนำเทปมาเปิดฟัง แต่ฟังไปได้ไม่กี่ครั้งเทปก็ยัด จึงดูที่ปกเทปเขียนว่า มีจำหน่ายที่วัดมหาธาตุฯ ท่าพระจันทร์ จึงได้ไปที่วัดมหาธาตุฯ เพื่อซื้อเทปมาคืนคุณพ่อ ปรากฏว่า ไม่มีเทปคาสเซ็ท มีแต่แผ่นซีดี จึงซื้อแผ่นซีดีมาแทน จากนั้นเดินกลับออกมาที่หน้าวัดฯ มองเห็นตึกอภิธรรมโชติคะวิทยาลัย “เฮ้! เขามีโรงเรียนสอนด้วยเหรอ” จึงเข้าไปสอบถามพร้อมทั้งได้ซื้อหนังสือชั้นจุฬตรีมา และได้เข้าห้องเรียนชั้นจุฬตรีในรอบเย็น นี้เอง...เป็นจุดเริ่มต้นในการเข้าสู่เส้นทางการศึกษาพระอภิธรรมอันเป็นจุดเปลี่ยนในชีวิต

นับจากวันนั้นกาลเวลาได้ผ่านไปอย่างรวดเร็วจาก “นักศึกษาพระอภิธรรม” สู่อภิธรรมบัณฑิต รุ่น ๕๘” รวมเวลา ๗ ปี ที่ได้ศึกษาและเข้าสอบในทุกชั้นมาตามลำดับ จนจบการศึกษาพระอภิธรรมในชั้นสูงสุด คือ ชั้นมหาอภิธรรมิกะเอก ชีวิตที่ได้หันเหเข้ามาสู่เส้นทางการศึกษาพระอภิธรรม ทำให้ได้เรียนรู้พระธรรมอันทรงคุณค่า เป็นขุมทรัพย์ทางปัญญาที่จะหาทรัพย์ใดมาเปรียบปานมิได้เลย อีกทั้งมีโอกาสร่วมกิจกรรมงานวันวิสาขบูชา ได้เดินทางไปทำบุญที่ประเทศเมียนมาร์กับคณาจารย์ทั้งทอดกฐินสามัคคี และตามรอยพระอาจารย์สัทธัมมโชติคะ พระเถระชาวเมียนมาร์ บูรพาจารย์ด้านพระอภิธรรมของ อชว. ทำให้ได้เห็นศรัทธาและการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างเข้มแข็งของชาวเมียนมาร์ ได้เข้ากรรรมฐานตามหลักสูตรการศึกษาพระอภิธรรม ตั้งแต่ชั้นมหาอภิธรรมิกะตรี จนถึงชั้นมหาอภิธรรมิกะเอก ปีละ ๑๐ วัน (ดีมาก ๆ ค่ะ...ขอบอก) และยังมีโอกาสไปเรียนต่อปริญญาเอกจนจบในช่วงที่โควิดระบาด และเมื่อจบการศึกษาพระอภิธรรมแล้ว ได้รับโอกาสให้ไปสอนพระอภิธรรมที่มูลนิธิพระอภิธรรมวัดศรีสุदारาม ในชั้นมหาอภิธรรมิกะตรี แม้ดิฉันเคยเป็นอาจารย์พิเศษสอนวิชาทางโลกในมหาวิทยาลัยมากกว่า ๒๐ ปี ยังไม่รู้สึกลื้มปีติและภูมิใจเท่ากับการได้สอนพระอภิธรรม โดยเฉพาะในชั้นมหาอภิธรรมิกะตรีที่ทำให้เห็นถึงการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ทั้งหลาย

ในวิถีสงสาร การได้ศึกษาพระอภิธรรม ทำให้ดิฉันได้เข้าใจในเรื่องกรรมและผลของกรรม การเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ เช่น หากยังไม่ได้เป็นพระอรหันต์ก็ยังมีโอกาสลงอบายภูมิได้อีก เป็นต้น ทำให้เห็นความน่ากลัวของสังสารวัฏ การได้รับสิ่งที่ดี ๆ และความเจริญก้าวหน้าในทางโลก การพัฒนาจิตใจ และที่สำคัญทำให้ได้พบกับกัลยาณมิตรและครูอาจารย์ที่มีความรู้คอยอบรมสั่งสอนและชี้แนะหนทางสว่าง ให้ได้รับความรู้อันทรงคุณค่าที่สุดในโลกนี้ที่ยังปรากฏอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ จึงขอแนะนำให้ผู้ที่ยังไม่ได้ศึกษาพระอภิธรรม ได้เข้ามาศึกษาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตในสังสารวัฏ อันยาวไกลจนกว่าจะถึงพระนิพพาน อีกทั้งยังเป็นการช่วยสืบทอดพระอภิธรรมปฏิภาณให้ตั้งมั่นยืนนานอีกด้วย

ในท้ายที่สุดนี้ ขอนอบน้อมอภิวันทนาการแต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้ชอบได้ด้วยพระองค์เอง และทรงมีพระมหากุณาธิคุณแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ให้ได้บรรลุธรรมอันเกษมกราบน้อมรำลึกถึงพระคุณของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสโภ) ผู้นำพระอภิธรรมและวิปัสสนากรรมฐานเข้ามาในประเทศไทย พระอาจารย์สัทธัมมโชติกะ บุรพาจารย์ชาวเมียนมาร์ผู้จัดทำหลักสูตรการศึกษาพระอภิธรรมในประเทศไทยกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้อบรม สั่งสอน ถ่ายทอดความรู้ อภิธรรมโชติคะวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่ได้จัดการเรียนการสอน มุลินีธัมมโชติกะ ที่ได้สนับสนุนการศึกษาพระอภิธรรม และคุณพ่อที่ได้แนะนำให้มาศึกษาพระอภิธรรมจนเข้าใจในคำพูดที่ว่า

“ **ลองไปศึกษาพระอภิธรรมดูสิ
คนรวยก็ยังสู้ไม่ได้เลยนะ** ”

ไม่เสียชาติเกิด

ชชนั้น แสงทองสุข
ห้องเรียนอภิธรรมวัดสามพระยา
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

อยู่มาแล้ว จนถึง กิ่งศตวรรษ
เพิ่งรู้จัก ปริมาตรต์ สัจจะแท้
ช่างน่ารู้ น่าศึกษา ช่างน่าแล
จึงแน่วแน่ ตั้งจิต ขีดทางธรรม
เริ่มด้วยจิต รู้อารมณ์ แปรสับแก้
เจตสิกเข้า ปรงแต่ง ห้าสิบสอง
เกิดเป็นจิต ดีเลว ตามครรลอง
มีอีกสอง คือรูป และพระนิพพาน
เมื่อเรียนครบ จบแก้ขั้น ตามกำหนด
ได้รู้รส พระอภิธรรม ตามคำสอน
รู้จักเหตุ รู้จักผล ในวงจร
ไม่นั่งนอน หมั่นสร้าง แต่ความดี
ขอนอบน้อม บูชา พระ(สัมมาสัม)พุทธะ
ผู้ทรงละ กิเลส จนหมดสิ้น
ทรงสอนสั่ง หมู่สัตว์ ทั่วแดนดิน
ให้เพียรฝึก หน้าออกจาก วัฏฏะเอย

โดย ชชนั้น แสงทองสุข
๑๘ เมษายน ๒๕๖๕

วัดมหาธาตุยุวราชรังส

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ราชวรมหาวิหาร

ประวัติ

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร

(โดยย่อ)

(รวบรวมจากพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนิพนธ์เมื่อ ๒๔๖๐)

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหารเดิมชื่อว่า “วัดสลัก” ผู้สร้างวัดแห่งนี้ไม่ปรากฏนาม แต่สันนิษฐานว่ามีมาแต่ครั้งกรุงเก่า (กรุงศรีอยุธยา) เมื่อสมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาสุรสิงหนาท (พระอนุชาธิราชของ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑) ทรงมาพบวัดนี้แล้ว ทรงบูรณปฏิสังขรณ์ และทรงสร้างถาวรวัตถุขึ้นมาใหม่ ทรงสถาปนาวัดนี้ขึ้นเป็นพระอารามหลวงแห่งแรกในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงขอพระราชทานพระอารามจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ว่า “วัดนิพพานาราม”

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้ทำการสังคายนาพระไตรปิฎกที่วัดนิพพานาราม จึงโปรดให้เปลี่ยนนามพระอารามว่า “วัดพระศรีสรรเพชญ์” ต่อมาพระองค์ทรงประชุมพระราชาคณะให้จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม และจัดให้มีการสอบไล่พระปริยัติธรรมที่วัดแห่งนี้ จึงโปรดให้เปลี่ยนนามพระอาราม อีกครั้งว่า “วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ราชวรมหาวิหาร” ตามแบบอย่างครั้งกรุงเก่า

เมื่อ พ.ศ ๒๓๔๖ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงโปรดให้เรียกวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ราชวรมหาวิหารว่า “วัดมหาธาตุ” ด้วยเหตุว่านามวัดดังกล่าวเป็นหลักของพระนครที่มีทวารวดีในประเศนี้ จึงควรมีในพระนคร

อมรรัตนโกสินทร์ อีกทั้งพระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุในพระมณฑป ซึ่งเป็นพระศรีรัตนมหาธาตุก็มีอยู่ในพระอาราม และเป็นพระอารามที่สถิตสมเด็จพระสังฆราชเหมือนวัดมหาธาตุที่กรุงเก่า จึงพระราชทานนามพระอารามแห่งนี้ใหม่ในรัชสมัยของพระองค์ว่า “วัดมหาธาตุ”

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ เมื่อสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศสวรรคต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานพระราชทรัพย์อันเป็นส่วนของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เพื่อปฏิสังขรณ์วัดมหาธาตุ จึงโปรดให้เพิ่มสร้อยนามพระอาราม เฉลิมพระเกียรติยศ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชว่า “วัดมหาธาตุ ยุวราชรังสฤษฎิ์”

ถาวรวัตถุที่กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาททรงสร้าง

- พระมณฑปเป็นที่ประดิษฐานพระเจดีย์ทองบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ
- พระอุโบสถเป็นที่ประดิษฐานพระประธานนามว่า “พระศรีสรรเพชญ์” และ “พระอรหันต์ ๘ ทิศ”
- พระวิหาร
- พระระเบียงเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ๑๐๘ องค์ (มีการสร้างเสริม ๔ องค์ รวม ๑๑๒ องค์)
- พระปราสาทและพระเจดีย์
- หอไตรกับหอระฆัง
- ศาลาการเปรียญ
- เสนาสนะ
- กำแพงวัด

พระมณฑป

ในสิ่งปลูกสร้างทั้ง ๙ อย่างที่ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบันดังกล่าวนี้ สิ่งหนึ่งที่กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ทรงสร้างให้เป็นสิ่งสำคัญและเป็นประธานของวัดแห่งนี้คือ “พระมณฑป”

พระมณฑปทรงสร้างครอบพระเจดีย์ทองซึ่งเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ดังกล่าวข้างต้นนั้น นอกจากนั้นยังมีพระพุทธรูปที่นำมาจากเมืองเหนือ เมืองสุโขทัย เมืองสวรรคโลก เมืองพิษณุโลก เมืองลพบุรี และที่กรุงเก่า กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท นำมาประดิษฐานไว้ภายในพระมณฑปถึง ๒๘ องค์ล้วนแต่องค์งาม ๆ ทั้งนี้ พระมณฑปนี้ ทรงสร้างไว้ด้านทิศตะวันออกกึ่งกลางระหว่างพระอุโบสถกับพระวิหาร พระองค์ทรงเอาเครื่องไม้ที่ทรงสร้างปราสาทในวังหน้า นำมาสร้างพระมณฑป แต่มณฑปที่สร้างด้วยเครื่องไม้นั้นถูกเพลิงไหม้ พระอุโบสถและพระวิหารก็ถูกไหม้ในครั้งนั้นด้วย พระองค์ก็ทรงให้สร้างพระมณฑปใหม่ให้เป็นหลังคาทรงโรงอย่างที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน พระมณฑปนี้ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์มาตามลำดับ

ในสมัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๗ ทรงบูรณะวัดมหาธาตุโดยการก่ออิฐถือปูนทั้งพระอาราม ส่วนการบูรณะพระมณฑปให้เรือเครื่องบนเปลี่ยนตัวไม้ที่ชำรุด และเปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคาใหม่ ลงรักปิดทอง พระเจดีย์ทอง ประดับกระจกใหม่ทั้งหลัง

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ พ.ศ. ๒๔๓๙ เมื่อสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศเสด็จสวรรคตได้ ๒ ปี พระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล โปรดให้นิมนต์สมเด็จพระวันรัต (ฑิต) แต่ยังเป็นพระพิมลธรรมถวาย พระธรรมเทศนา แล้วทรงบูชากัณฑ์เทศน์ ๑,๐๐๐ ชั่ง ทรงพระราชอุทิศเพื่อปฏิสังขรณ์ สิ่งสำคัญในวัดมหาธาตุ คือ พระมณฑป พระอุโบสถ และพระวิหาร ให้เปลี่ยนตัวไม้ เครื่องบนที่ชำรุด เปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคาใหม่ ประดับกระจกหน้าบันใหม่ ฉาบปูนผนังใหม่เหมือนกันทุกหลัง แต่ที่หน้าบันพระวิหารนั้นเปลี่ยนลายเป็นรูปจลมงกุฏของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช จากงบประมาณการบูรณปฏิสังขรณ์ที่ได้มาดังกล่าว จึงโปรดให้เพิ่มสร้อยนามพระอาราม เฉลิมพระเกียรติยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชว่า “วัดมหาธาตุ ยุวราชรังสฤษฎิ์”

พระมณฑปนี้ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์มาตามลำดับ โดยอดีตอธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุเสมอมา ด้วยการบูรณะตามสภาพของส่วนที่ทรุดโทรม

ในสมัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๕๐ พระพรหมวชิราธิบดี (พีร์ สุชาโต) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุรูปปัจจุบัน พิจารณาเห็นว่าพระมณฑปทรุดโทรมมากแล้ว จึงได้เชิญชวนคณะสงฆ์วัดมหาธาตุ พร้อมทั้ง อุบาสก อุบาสิกา และชาวพุทธ ร่วมกันหาทุนทรัพย์ทำการบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นเมื่อวันเสาร์ที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ตรงกับวันมาฆบูชา ซึ่งเป็นการบูรณปฏิสังขรณ์ ครั้งใหญ่ เพื่อร่วมเฉลิมฉลองในมงคลโรกาสนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุ ๘๐ พรรษาในปีนี้อีกด้วย

พระอุโบสถ

พระอุโบสถที่กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาททรงสร้างไว้ นั้น ได้ถูกเพลิงไหม้ในคราวเดียวกับพระมณฑป พระองค์ทรงโปรดให้บูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ โดยขยายตัวอาคารพระอุโบสถออกถึงแนวเขตสีมาจนเกือบชิดกับพระมณฑป จึงยกสีมาขึ้นติดกับแนวผนัง ประตูดัดตั้งให้เปิดออกด้านข้าง ลักษณะพระอุโบสถอย่างนี้มีเพียง ๒ แห่ง คือ วัดมหาธาตุกับวัดชนะสงคราม เพราะทั้ง ๒ วัดนี้ กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาททรงสร้าง

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๗ ทรงบูรณปฏิสังขรณ์พระอุโบสถ โดยเรือเครื่องบนเปลี่ยนตัวไม้ที่ชำรุด และเปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคาใหม่ เสริมผนังและเสาให้สูงขึ้นกว่าเก่า ๑ ศอก ลงรักปิดทอง ประดับกระจกใหม่ทั้งหลัง แต่ผนังข้างในยังไม่ได้เขียนใหม่ สิ้นรัชกาลเสียก่อน

ในสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ พ.ศ. ๒๔๓๕ เมื่อสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศสวรรคตได้ ๒ ปี พระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลโปรดให้นิมนต์สมเด็จพระวันรัต (ฑิต) แต่ยังเป็น พระพิมลธรรมถวายพระธรรมเทศนา แล้วทรงบูชาภัณฑ์เทศน์ ๑๐๐๐ ซึ่ง ทรงพระราชอุทิศเพื่อปฏิสังขรณ์สิ่งสำคัญในวัดมหาธาตุ คือ พระมณฑป พระอุโบสถ และพระวิหาร ให้เปลี่ยนตัวไม้เครื่องบนที่ชำรุด เปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคาใหม่ ประดับกระจก หน้าบันใหม่ ฉาบปูนผนังใหม่เหมือนกันทุกหลัง จากงบประมาณการบูรณปฏิสังขรณ์ ที่ได้มาดังกล่าว จึงโปรดให้เพิ่มสร้อยนามพระอาราม เพื่อเฉลิมพระเกียรติยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชว่า “วัดมหาธาตุ ยุวราชรังสฤษฎิ์”

สถานที่ตั้งของวัด

๓ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐

ประวัติ

มหาธาตุวิทยาลัย

สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภาร พระองค์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ได้โปรดให้ย้ายที่ราชบัณฑิตยสถานพระปริยัติธรรมพระภิกษุสามเณรจากในวัดพระศรีรัตนศาสดารามออกไปจัดเป็นบาลีวิทยาลัยขึ้นที่วัดมหาธาตุ เมื่อวันศุกร์ที่ ๘ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๒ (ร.ศ.๑๐๘) โปรดให้สถาปนา “มหาธาตุวิทยาลัย” ขึ้นเป็นสถานศึกษาแห่งแรกที่ใช้นามวิทยาลัยในประเทศนี้ และจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

การศึกษาภายในมหาธาตุวิทยาลัย

การศึกษาภายในมหาธาตุวิทยาลัย แบ่งเป็น ๒ แผนก คือ แผนกธรรม และแผนกบาลี

แผนกธรรม

ประวัติการศึกษานักธรรม

การศึกษานักธรรมเกิดขึ้นตามพระดำริของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นการศึกษาพระธรรมวินัยในภาษาไทย เพื่อความสะดวกในการอ่าน นำไปสู่การเผยแผ่และเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ

แต่โบราณมาพระสงฆ์ไทยนิยมศึกษา เป็นภาษาบาลี จึงทำให้มีพระภิกษุสามเณร มีความเข้าใจถึงจำนวนน้อย เป็นเหตุให้สังฆมณฑลขาดแคลนพระภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถที่จะช่วยกิจการพระศาสนาทั้งในด้านการศึกษา การปกครอง และการแนะนำสั่งสอนประชาชน พ.ศ.๒๔๓๕ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเปิดสอนที่วัดบวรนิเวศวิหารเป็นครั้งแรก ทรงกำหนดหลักสูตรให้พระภิกษุ สามเณรได้เรียนพระพุทธศาสนา ทั้งด้านหลักธรรม พุทธประวัติ พระวินัย และฝึกแต่งกระทู้ธรรม ทำให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้กว้างขวางขึ้น และพ.ศ. ๒๔๔๘ ทางราชการ เริ่มมีพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ซึ่งพระภิกษุทั้งหมดได้รับการยกเว้น ส่วนสามเณร ยกเว้นเฉพาะผู้รู้ธรรม ทางราชการได้ขอให้คณะสงฆ์ช่วยกำหนดเกณฑ์ของสามเณร ผู้รู้ธรรม จึงทรงปรับปรุงการศึกษาที่วัดบวรนิเวศวิหารเป็นหลักสูตร “องค์สามเณร รู้ธรรม” ขึ้น ต่อมาทรงปรับปรุงมาเป็น “องค์นักธรรม” สำหรับพระภิกษุสามเณร ขึ้น นวาระ (ผู้บวชใหม่) โดยได้รับพระบรมราชานุมัติ เมื่อ ๒๗ มีนาคม ๒๔๕๔ และ เดือนตุลาคม ในปีเดียวกัน ได้จัดการสอบเป็นครั้งแรก ๓ วิชา คือ ธรรมวิภาคใน นวโกวาท ๑ แต่งความแก้กระทู้ธรรม ๑ แปลภาษามคธเฉพาะท่องนิทานในอรรถกถา ธรรมบท ๑ โดยใช้วัดบวรนิเวศวิหาร วัดมหาธาตุและวัดเบญจมบพิตรเป็นสถานที่สอบ

พ.ศ.๒๔๕๕ ทรงปรับปรุงหลักสูตรองค์นักธรรม เรียกว่า “นักธรรมตรี” และเพิ่มหมวดคิทธิปฏิบัติ ต่อมาได้รับความนิยมแพร่หลาย ต่อมาทรงตั้งหลักสูตรนักธรรม ขึ้นโท สำหรับภิกษุชั้นมัธยมคือ มีพรรษาเกิน ๕ แต่ไม่ถึง ๑๐ และนักธรรมเอก สำหรับภิกษุชั้นเถระคือ มีพรรษา ๑๐ ขึ้นไป ดังที่ใช้เป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของคณะสงฆ์สืบมาตราบเท่าทุกวันนี้

ต่อมา พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหลวงชินวราลงสิริวัฒนสมเด็จพะสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธ ฯ ทรงประสงค์จะให้คฤหัสถ์ได้ศึกษาและได้รับประโยชน์จากการศึกษานักธรรมด้วย จึงทรงตั้งหลักสูตรนักธรรมสำหรับฆราวาสขึ้น เรียกว่า “ธรรมศึกษา” ครบทั้ง ๓ ชั้น คือ ธรรมศึกษาตรี-โท-เอก เปิดสอบครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๒ ยังคงดำเนินมาจนถึงปัจจุบันนี้

สถานที่ติดต่อ

ห้องमुख ชั้น ๓ ตึกมหาธาตุวิฑาลัย วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐

โทร. ๐ ๒๒๒๓ ๓๒๖๗

แผนกบาลี

ประวัติการศึกษาภาษาบาลี

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกภาษาบาลี เป็นพระราชภาระของพระมหากษัตริย์ ทรงจัดให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนตามกำลังสติปัญญา เป็นพระราชกรณียกิจมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น นับแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๕ พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงรับพระราชภาระอยู่โดยสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในรัชกาลที่ ๒ ทรงโปรดให้สมเด็จพระสังฆราช ขยายหลักสูตร บาลีจากบาลีตรี โท เอก ซึ่งสืบเนื่องมาจากกรุงศรีอยุธยา เป็นเปรียญ ๙ ประโยค ยังคงสืบเนื่องมาจนบัดนี้

สมัยรัชกาลที่ ๕ พระองค์ทรงมอบหมายให้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงดำเนินการก่อน พ.ศ. ๒๔๖๙ ผู้สอบภาษาบาลี ต้องเข้าสอบต่อหน้า คณะกรรมการภายในพระบรมมหาราชวัง ต่อหน้าพระที่นั่ง ด้วยการจับฉลากและเข้าไปแปลด้วยปากเปล่าทีละรูป เรียกว่า “สมัยแปลด้วยปาก” จะสอบได้หรือไม่ได้ คณะกรรมการตัดสินให้คะแนนรู้ผลกันในวันนั้น ผู้ที่สอบได้จะได้รับพระราชทานรางวัลไตรจักรแพร ซึ่งเป็นของมีค่ามากในสมัยนั้น นับเป็น เกียรติประวัติแก่ผู้ที่สอบได้เป็นอย่างดี

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๙ เป็นต้นมา ทางกรมคณะสงฆ์ได้กำหนดวิธีการสอบ ขึ้นใหม่ โดยใช้วิธีสอบแบบข้อเขียนแทนการแปลด้วยปากเปล่าและเพิ่มเป็น ๓ วิชา คือ

๑. วิชาเขียนไทยเป็นมคอ
๒. วิชาแปลไทยเป็นมคอ
๓. วิชาแปลมคอเป็นไทย

ทั้ง ๓ วิชานี้ยังคงใช้อยู่ตลอดมาจนถึงทุกวันนี้

การสอบด้วยข้อเขียนระยะต้น ๆ ผู้สอบได้ตั้งแต่ประโยค ป.ธ.๓-ป.ธ.๙ เข้ารับพระราชทานประกาศนียบัตรพดยศ และไตรจักรในพระบรมมหาราชวัง ในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ เรียกว่า “วันทรงตั้งเปรียญ” พระภิกษุที่สอบได้ประโยค ป.ธ.๓ แล้ว ถ้ายังไม่ผ่านพ้นวันทรงตั้งเปรียญ จะใช้คำนำหน้าว่า “พระมหา” ยังไม่ได้ ต่อเมื่อผ่านพ้นวันนั้นไปแล้ว แม้จะไม่ได้เข้ารับการทรงตั้งโดยตรง มีสิทธิ์ใช้คำว่า “พระมหา” นำหน้าได้ ในขณะที่ยังไม่ถึงวันทรงตั้งนั้น ให้คงใช้ คำว่า “เปรียญ” ตามหลังชื่อเช่นเดียวกับ สามเณร

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นต้นมา พระมหากษัตริย์ทรงมอบหมายพระราชภาระการตั้งเปรียญธรรม ๓ ประโยคถวายสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกให้ทรงดำเนินการแทนพระองค์ ส่วนประโยค ป.ธ.๖ และป.ธ.๙ ยังทรงปฏิบัติดังเดิมทุกประการ และอุปถัมภ์ให้รุดหลวงนำเสนอเฉพาะผู้ที่สอบได้ประโยค ป.ธ.๙ มาจนกระทั่งปัจจุบัน.

สถานที่ติดต่อ

สำนักงานเลขานุการ แผนกบาลี ชั้น ๒
ตึกมหาธาตุวิทยาลัย วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
๑๐๒๐๐ โทร. ๐ ๒๒๒๔ ๘๗๑๘

วิปัสสนากัมมัฏฐาน

ตามแบบมหาสติปัฏฐานสูตร

สำนักวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

คณะ ๕ วัดมหาธาตุฯ

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร
กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐
โทร. ๐๒ ๒๒๒ ๖๐๑๑, ๐๒ ๒๒๒ ๔๙๘๑

ศูนย์วิปัสสนากัมมัฏฐาน
นานาชาติ
วัดมหาธาตุฯ

อาคารเบญจมาชวรานุสรณ์
วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร
กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐
โทร. ๐๒ ๒๒๓ ๖๘๗๘

วัดสาขาวัดมหาธาตุ ในต่างประเทศ

สายยุโรป

: ประกอบไปด้วย ๔ วัด

- วัดพุทธปทีป
- วัดมหาธาตุ สหราชอาณาจักร
- วัดสมเด็จพระมณ
- วัดพุทธวิหารอัมสเตอร์ดัม

สายสหรัฐอเมริกา

: ประกอบไปด้วย ๓ วัด

- วัดพุทธวิปัสสนา
- วัดไตรรัตน์ พูซาน
- วัดมหาธาตุเจติยาราม

ประเทศอินเดีย

: ประกอบไปด้วย ๑ วัด

- วัดไทยพุทธคยา

ภาพความทรงจำ

อันประทับใจ

บนเส้นทาง

ภาพความทรงจำ

พระอภิธรรม

อันประทับใจ

บนเส้นทางพระอภิธรรม

พิธีมอบประกาศนียบัตร

อธิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

ในพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ณ อาคารหอประชุม มวก. ๔๘ พรรษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๕

พิธีมอบประกาศนียบัตรอภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘ / ๒๕๖๔

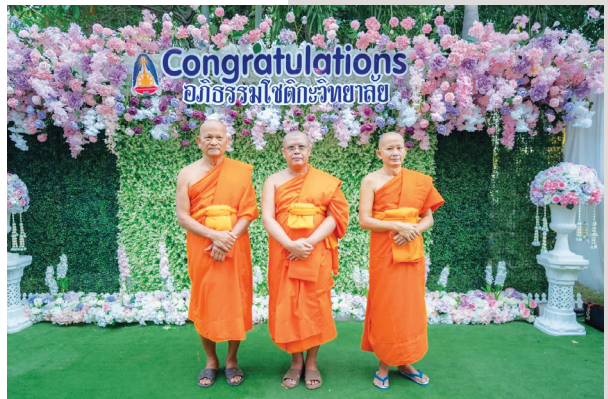

พิธีมอบประกาศนียบัตรจริธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘ / ๒๕๖๔

พิธีมอบประกาศนียบัตรอภิศรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘ / ๒๕๖๔

พิธีมอบประกาศนียบัตรจริธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘ / ๒๕๖๔

พิธีมอบประกาศนียบัตร วจิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘ / ๒๕๖๔

พิธีมอบประกาศนียบัตรจริธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘ / ๒๕๖๔

พิธีมอบประกาศนียบัตรอภิศรรมขันนทิต รุ่นที่ ๕๘ / ๒๕๖๘

พิธีซ้อมใหญ่

พิธีซ้อมใหญ่

มอบประกาศนียบัตรอภิธรรมบัณฑิต

รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

ในพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๕
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ณ อาคารหอประชุม มวก. ๔๘ พรรษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๖๕

พิธีซ้อมใหญ่ มอบประกาศนียบัตรอภิศรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

พิธีซ้อมใหญ่ มอบประกาศนียบัตรอภิศรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

พิธีซ้อมย่อย

พิธีซ้อมย่อย

มอบประกาศนียบัตรจริธรรมบัณฑิต

รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

จริธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ณ อาคารบาสีมหาธาตุวิทยาลัย

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร

วันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

พิธีซ้อมย่อมอบประกาศนียบัตรอภิศรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

พิธีซ้อมย่อยมอบประกาศนียบัตรอภิศรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

**พิธีซ้อมย่อมอบประกาศนียบัตรอภิศรรมบัณฑิต
รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔**

พิธีซ้อมย่อมอบประกาศนียบัตรอภิศรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

ประมวลภาพ

ประมวลภาพ

แห่งความประทับใจ

เส้นทางนี้ มีรอยยิ้ม

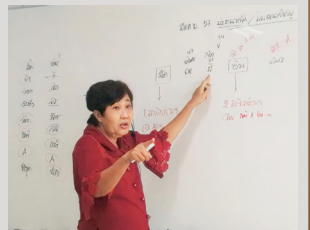

ประมวลภาพแห่งความประทับใจ เส้นทางนี้มีรอยยิ้ม

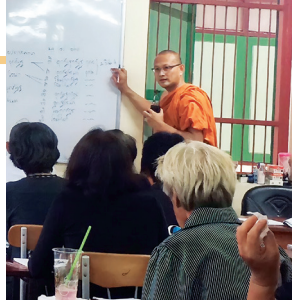

ประมวลภาพแห่งความประทับใจ
ความทรงจำในชั้นเรียน

ประมวลภาพแห่งความประทับใจ ความทรงจำในชั้นเรียน

ประมวลภาพแห่งความประทับใจ ความทรงจำในชั้นเรียน

ประมวลภาพแห่งความประทับใจ บรรยากาศการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารฯ

ประมวลภาพแห่งความประทับใจ สวดมนต์ข้ามปีออนไลน์

ประมวลภาพแห่งความประทับใจ สวดมนต์ข้ามปีออนไลน์

ประมวลภาพแห่งความประทับใจ
สืบสานการทำงาน จากรุ่น ๕๗ สู่รุ่น ๕๘

ประมวลาภาพแห่งความประทับใจ แนะนำการทำงาน จากรุ่น ๕๘ สู่รุ่น ๕๙

ประมวลภาพแห่งความประทับใจ
เก็บความทรงจำ แบ่งปันเรื่องราวดีๆ

ประมวลภาพแห่งความประทับใจ เก็บความทรงจำ แบ่งปันเรื่องราวดีๆ

ประมวลภาพแห่งความประทับใจ เก็บความทรงจำ แบ่งปันเรื่องราวดีๆ

เบื้องหลังความประทับใจ

การถ่ายทำชุดจริยธรรมบัณฑิต

เบื้องหลังความประทับใจ เตรียมงานซั่มย่อย

เบื้องหลังความประทับใจ การประชาสัมพันธ์ต่างๆ

น้อมถวายมหาสังฆกรรม
พระอารามมหาโพธิ์วัน ญาณมถาสถ
ในมงคลวาระอายุครบ ๕๒ ปี พรรษา ๓๓
วันศุกร์ที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๖๔
อภิรธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

ประเภท	ผู้เข้าสอบ	วันที่สอบ
1. อภิรธรรมบัณฑิต	1. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ 2. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๗/๒๕๖๓ 3. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๖/๒๕๖๒	๑๖-๑๗ มกราคม ๒๕๖๔
2. อภิรธรรมบัณฑิต	1. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ 2. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๗/๒๕๖๓ 3. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๖/๒๕๖๒	๑๖-๑๗ มกราคม ๒๕๖๔
3. อภิรธรรมบัณฑิต	1. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ 2. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๗/๒๕๖๓ 3. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๖/๒๕๖๒	๑๖-๑๗ มกราคม ๒๕๖๔
4. อภิรธรรมบัณฑิต	1. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ 2. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๗/๒๕๖๓ 3. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๖/๒๕๖๒	๑๖-๑๗ มกราคม ๒๕๖๔
5. อภิรธรรมบัณฑิต	1. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ 2. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๗/๒๕๖๓ 3. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๖/๒๕๖๒	๑๖-๑๗ มกราคม ๒๕๖๔
6. อภิรธรรมบัณฑิต	1. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ 2. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๗/๒๕๖๓ 3. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๖/๒๕๖๒	๑๖-๑๗ มกราคม ๒๕๖๔
7. อภิรธรรมบัณฑิต	1. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ 2. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๗/๒๕๖๓ 3. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๖/๒๕๖๒	๑๖-๑๗ มกราคม ๒๕๖๔
8. อภิรธรรมบัณฑิต	1. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ 2. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๗/๒๕๖๓ 3. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๖/๒๕๖๒	๑๖-๑๗ มกราคม ๒๕๖๔
9. อภิรธรรมบัณฑิต	1. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ 2. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๗/๒๕๖๓ 3. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๖/๒๕๖๒	๑๖-๑๗ มกราคม ๒๕๖๔
10. อภิรธรรมบัณฑิต	1. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ 2. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๗/๒๕๖๓ 3. อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๖/๒๕๖๒	๑๖-๑๗ มกราคม ๒๕๖๔

ประกาศ

อภิรธรรมบัณฑิตท่านใดที่ยังไม่ได้ส่งเอกสารจอง
ขอให้ท่านแจ้งเอกสารจอง

พร้อมทั้งชำระค่าตัวลงทะเบียนสอบ (สำหรับ อภิรธรรม) ดังนี้

๑,๐๐๐ บาท สำหรับผู้ที่ได้รับปริญญา และ

๕๐๐ บาท สำหรับผู้ที่ไม่ได้รับปริญญา

ทั้งนี้ภายในวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๖๔

ผู้อำนวยการวิทยาลัยฯ พ.บ. ๕๘

แจ้งข่าว

ผู้ที่ประสงค์จะเข้ารับประกาศนียบัตร
ภายใน ๑7 มีนาคม ที่ห้อง Line อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ 58/2564
หากท่านเป็นนักเรียนมัธยม แล้วตัวที่ทางคณะกรรมการ
สำรองไม่ได้เป็นขอ ท่านเลือกรับวุฒิขอใบการศึกษามัธยม
หรือวุฒิคุณวุฒิอื่นๆของท่านเอง

ผู้อำนวยการวิทยาลัยฯ พ.บ. ๕๘

**ประกาศนียบัตรอภิรธรรมบัณฑิต
หนึ่งในความภูมิใจ...ของพวกเรา**

เจ็ดปีครึ่ง...แห่งความผูกพัน
และใจซื่อซื่อ ขาว อบ.58 ทุกท่าน
ที่ยังไม่ตัดสินใจเข้ารับประกาศนียบัตร
เปี่ยมใจมาร่วมกันแก้ไขความทรงจำ
ครั้งสำคัญนี้ด้วยกันเถิดครับ/ค่ะ

ผู้อำนวยการวิทยาลัยฯ พ.บ. 58/2564

อรุณสวัสดิ์คณะกรรมการ อบ. ๕๘ ทุกท่าน

ขอเรียนเชิญทุกท่านร่วมประชุม
คณะกรรมการบริหาร อบ. ๕๘ ครั้งที่ ๕
ในวันเสาร์ที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔
เวลา ๑๗.๐๐ น.

วาระที่ ๑ : งบประมาณรายรับ-รายจ่าย งานรับปริญญา และ
งานต่างๆของรุ่นฯ

วาระที่ ๒ : ค่าใช้จ่ายของใช้ซึ่งนอกงบกลางออกให้

วาระที่ ๓ : รายงานความคืบหน้าในการดำเนินงานของแต่ละฝ่าย

วาระที่ ๔ : เรื่องอื่นๆ (ถ้ามี)

ประธานฯ พยอ จะโทโสภนกุลคณะกรรมการ อบ. ๕๘
ขอให้ท่านกด "เข้าร่วม" ในวาระดังกล่าว
โดยพร้อมเพรียงกันด้วย

ทีมงานประชาสัมพันธ์ฯ พ.บ. ๕๘

ประกาศสืบชื่อ

เรื่องค่าใช้จ่ายวันประกาศปริญญา
ของขาววาว

เงินกองทุนฯจะดูแลค่าใช้จ่าย
ของขาววาว ดังนี้

- ค่าค่าวัสดุรับใบประกาศฯ 1 ชุด
- ค่าเช่าวิทยฐานะ
- ค่ารับใบประกาศฯ
- ค่าจอร์น-สวีทซองใหญ่-รับใบประกาศฯ
- ค่าจอร์นสวีทซองผู้ฯ
- ค่าบริหารจัดการในใบซองย่อย-ซองใหญ่
และ รับผิดชอบประกาศฯ

ผู้อำนวยการวิทยาลัยฯ พ.บ. ๕๘/๒๕๖๔

สรุปยอดเงินทางพุทธศตวรรษป่า

ยอด ณ ขณะนี้

47,208.29 บาท

ขอเชิญต่อบอดบุญ

โอกาสสุดท้าย ก่อนปิดบอด
ภายในวันเสาร์เวลา 19.00 น.

ผู้อำนวยการวิทยาลัยฯ พ.บ. 58/2564

"สาขาของจุมพิต ผอ. อภิรธรรมใช้สิทธิ์วิทยากร"

เพื่อในวันวิชาบูชา

เรื่อง วิชาปูจนีย์ วิธีวิชาบูชา

วันที่สอบที่ 25 พฤษภาคม 2565 เวลา 20.00 น

ทาง ZOOM ID :

Password :

ห้องประชุมออนไลน์ ของสาขาวิชาปูจนีย์ ภูเขาล้อมผิง ๒๕๖๕

ดำเนินการจัดการโดย อภิรธรรมบัณฑิตรุ่นที่ 58/2564

ผู้อำนวยการวิทยาลัยฯ พ.บ. ๕๘/๒๕๖๔

ข่าวประชาสัมพันธ์

อบ.ธรรมวาทิตมีความประสงค์จะ
รับสมัครงานบัณฑิตผู้สอบประกาศนียบัตรปริญญา
ประกาศนียบัตรและบัณฑิตผู้สอบประกาศนียบัตรปริญญา
และสมัครงานที่ Line : อภิรธรรมบัณฑิต รุ่นที่ 58/2564
ภายในวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

หมายเหตุ : บัณฑิตผู้สอบประกาศนียบัตรปริญญา ขอให้นำบัตรคุณวุฒิ
ในวันประกาศนียบัตรท่าน

อบ.ธรรมวาทิต พ.บ. ๕๘

**ขอสมัครเข้า
บ้านวิชาการศึกษา**

ประกาศนียบัตร

ขอเชิญฯ อบ. 58 และผู้ที่มีผล
รวมทั้งคุณวุฒิฯ อภิรธรรมใช้สิทธิ์วิทยากร
ใบคุณวุฒิฯ ๕ ธันวาคม 2565

โดยในวันจันทร์ที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

สมัครเข้าบ้านวิชาการศึกษา

สมัครเข้าบ้านวิชาการศึกษา
สมัครเข้าบ้านวิชาการศึกษา
สมัครเข้าบ้านวิชาการศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยฯ พ.บ. ๕๘/๒๕๖๔

ขอเชิญผู้ที่มีผล
รวมทั้งคุณวุฒิฯ ที่สมัครสมัครสอบ ๔
เพื่อขอเข้าสอบใช้สิทธิ์วิทยากร
รับหมายคุณวุฒิฯ

ผู้สมัครเข้าบ้านวิชาการศึกษา

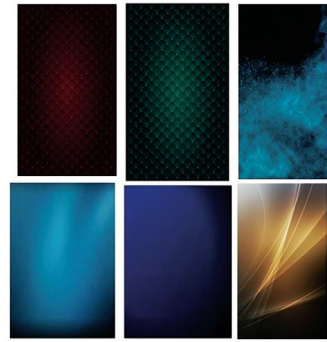
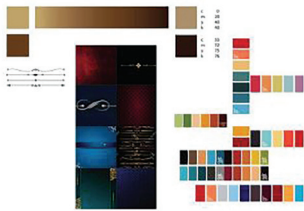
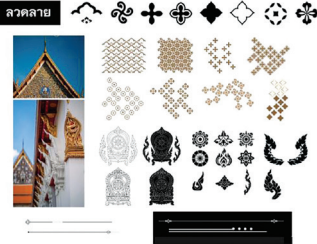
ภายในวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

โดยสมัครเข้าบ้านวิชาการศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยฯ พ.บ. ๕๘/๒๕๖๔

เบื้องหลังความประทับใจ

การจัดทำหนังสืองานพิธีมอบประกาศนียบัตรอนุรักษ์วัฒนธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

ตัวอักษร

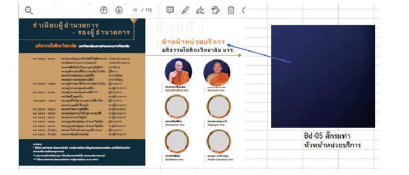
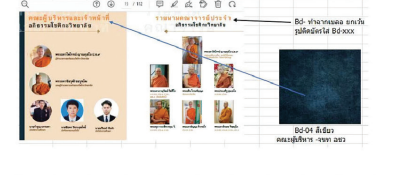
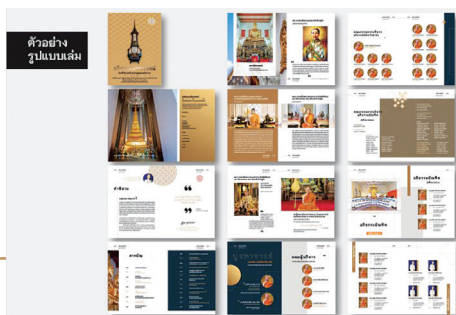
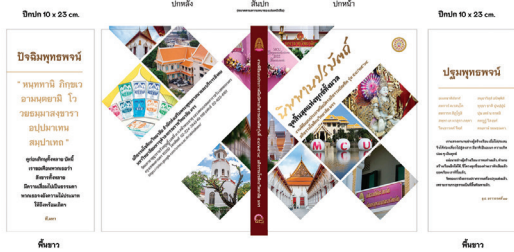
ก กข กค กช กฉ กชด กชค กชช กชชด กชชค กชชช

อักษรแบบทศ รุ่นที่ ๕๗/๒๕๖๔
อักษรแบบทศ รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔
อักษรแบบทศ รุ่นที่ ๕๙/๒๕๖๔
อักษรแบบทศ รุ่นที่ ๖๐/๒๕๖๔
อักษรแบบทศ รุ่นที่ ๖๑/๒๕๖๔
อักษรแบบทศ รุ่นที่ ๖๒/๒๕๖๔

• สี #สีหลักที่ใช้ในเล่มนี้

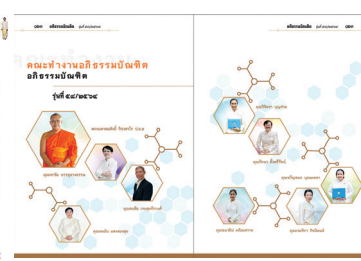

ภาพแสดงตัวอย่างรูป 17 x 23 cm.

@Pim.sai
 ขอบรับ Lay out การจัดวางข้อความกำกับรูป อย ในเท่านั้นบนรูป ดังนั้น
 รูปที่อยู่บรรทัดที่ 2 กับ 3 ขยับให้ข้อความอยู่กลางรูป
 รูปที่อยู่บรรทัดที่ 4 ขยับข้อความลงมาในระดับฐานรูป(ขีดด้านล่าง)
 ตามรูปที่ส่งมาทำย่นนี้ให้ด้วยครับ

งานArt หนังสือจบ ๕8 (4)

@Pim.sai
 1 หน้า 120 คำว่า "ภาพกิจกรรม" ขยับขึ้นเป็น
 "ภาพรวมการจัดงานประกอบกับ เบนเคื่องทางทอริศกรม"
 2 รูปแรกของภาพแห่งความหวัง จำ อดเป็นภาพหมู่ภายใน
 และ ซามท์เป็นภาพ 3หน้า คือ 1หน้าคู่ คู่กับอีก 1 หน้า-อีก
 (ต่ออยู่หน้ารวมๆ พับกับข้างใน)

การบริหารงาน และการเงิน

คณะกรรมการบริหารอภิธรรมบัณฑิต

รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

อภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ มีความคิดริเริ่มในการจัดหารายได้เพื่อจัดตั้งกองทุนรุ่นมาตั้งแต่ยังเรียนอยู่ชั้นมหาอาภิธรรมิกะตรี (ปี พ.ศ. ๒๕๖๒) ซึ่งการดำเนินการในครั้งนั้นคงมีแต่เฉพาะนักศึกษา อชว. วัฒมหาราตุฯ และสำนักเรียนบางแห่งที่สามารถติดต่อประสานงานกันได้เท่านั้นเนื่องจากยังไม่มีการจัดตั้งคณะกรรมการรุ่นอย่างเป็นทางการ โดยในปีนั้นมีการจัดจำหน่ายเสื้อสีเหลืองแก่นักศึกษา และผู้สนใจเพื่อใช้สวมใส่ในการแสดงความจงรักภักดี แต่พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวเนื่องในพิธีบรมราชาภิเษก นับเป็นกิจกรรมแรกที่เกิดขึ้นและทำกำไรเข้ากองทุนรุ่นในขณะนั้นเป็นเงินทั้งสิ้น ๑๓,๑๑๘ บาท อย่างไรก็ตาม กิจกรรมหารายได้อื่น ๆ ของรุ่นไม่ได้ถูกจัดขึ้นอีก เนื่องจากมีผู้เสนอการร่วมบริจาคเงินเข้ากองทุนรุ่นด้วยการออมเงินวันละ ๑๐ บาท ปีละ ๓,๖๐๐ บาท ต่อคน ซึ่งหากออมเป็นเวลา ๓ ปี ก็จะมีเงินเข้ากองทุนรุ่นจากนักศึกษา ๑ คน ประมาณ ๑๐,๘๐๐ บาท การออมด้วยวิธีนี้นักศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่าไม่กระทบกับการใช้ชีวิตประจำวัน ประกอบกับในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ และ ๒๕๖๔ มีการระบาดของโรคโควิด-๑๙ เป็นอย่างมาก สถานการณ์ต่าง ๆ จึงไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมเพื่อหารายได้แต่อย่างใด ดังนั้นคณะนักศึกษาก็จึงเปลี่ยนมาใช้วิธีการร่วมกันออมเงินเพื่อสมทบทุนเข้ากองทุนรุ่นเป็นหลัก ซึ่งการออมเงินนี้ก็เป็น การออมเงินตามกำลัง และความสมัครใจ โดยอาจจะออมเงินเข้ากองทุนรุ่นในจำนวนน้อยกว่าที่ประมาณการก็ได้ เพื่อให้เป็นภาระแก่นักศึกษาแต่ละท่าน

กระทั่งการสอบวันสุดท้ายของนักศึกษาชั้นมหาอาภิธรรมิกะเอกสิ้นสุดลง อภิธรรม-โชติคะวิทยาลัย (อชว.) ได้จัดให้มีการประชุมนักศึกษาในรุ่นจากสำนักเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อคัดเลือกประธาน รองประธาน และคณะกรรมการบริหารอภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ ในตำแหน่งต่าง ๆ อย่างเป็นทางการ ในวันนั้นมีการบริจาคเงินเข้ากองทุนรุ่นเป็นจำนวนมาก และในเวลาต่อมาอภิธรรมโชติคะวิทยาลัยก็ได้มีคำสั่งที่ ๑/๒๕๖๕ ลงวันที่ ๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๖๕ แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารอภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ โดยมี

หน้าที่ในการดำเนินงานในกิจกรรมต่าง ๆ ของรุ่น รวมทั้งงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

การบริหารจัดการเงินกองทุนรุ่นนั้นยึดหลักการใช้จ่ายอย่างประหยัด และเป็นประโยชน์สูงสุด ภายใต้กรอบงบประมาณที่ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหาร อธิธรรมบัณฑิตเป็นที่เรียบร้อยแล้ว มีการแสดงบัญชีรายรับรายจ่ายในทุกกิจกรรมที่มีขึ้น ในขณะนั้นอย่างละเอียดครบถ้วนสมบูรณ์ทุกประการ

ในส่วนการบริหารงานของรุ่น คณะกรรมการบริหารอธิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ ได้มีการประชุมจัดตั้งคณะทำงานอธิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ หรือ ที่เรียกสั้น ๆ ว่า “คณะทำงานรุ่นฯ” และจัดแบ่งโครงสร้างการทำงานของคณะทำงานรุ่นฯ ออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ ๕ ฝ่าย ตามความสมัครใจ และความเหมาะสม ได้แก่

๑. ฝ่ายงานทะเบียนผู้จบการศึกษา
๒. ฝ่ายงานหนังสือรุ่น
๓. ฝ่ายงานรับใบประกาศนียบัตรฯ
๔. ฝ่ายงานอาจารย์บูชา และกิจกรรมการกุศลต่าง ๆ
๕. ฝ่ายงานบริหารและการจัดการ
(เลขานุการและประชาสัมพันธ์ การเงินและเหรียญ)

แต่ละฝ่ายมีกรรมการบริหารอธิธรรมบัณฑิตจำนวนหนึ่งดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในฝ่ายที่ตนรับผิดชอบด้วยความมุ่งมั่นทุ่มเทอย่างสุดความสามารถ โดยมีกรรมการในฝ่ายนั้น ๆ อย่างน้อย ๑ ท่านทำหน้าที่หัวหน้าฝ่าย

ในการบริหารงานต่าง ๆ ของรุ่น คณะกรรมการบริหารรุ่นฯ จะดำเนินงานตามนโยบายของอภิธรรมโชติคะวิทยาลัย ผ่านการทำงานของคณะทำงานรุ่นฯ โดยมีประธานรุ่นฯ เป็นประธานคณะทำงาน มีการประชุมคณะกรรมการบริหารอภิธรรมบัณฑิตในเรื่องสำคัญต่าง ๆ ผ่านทาง Zoom หรือ Line Call ในห้องกลุ่มไลน์คณะกรรมการบริหารอภิธรรมบัณฑิตเป็นระยะตามความจำเป็น เพื่อให้การดำเนินงานต่าง ๆ ของรุ่นฯ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และรวดเร็ว อาทิ การประชุมพิจารณาอนุมัติงบประมาณที่ต้องใช้ในกิจกรรมงานพิธีมอบประกาศนียบัตรอภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

ในส่วนของงานกิจกรรมต่าง ๆ ของรุ่นฯ นั้น กิจกรรมงานพิธีมอบประกาศนียบัตรอภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ เป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดของรุ่น คณะทำงานรุ่นฯ ได้ร่วมแรงร่วมใจกันเตรียมงานที่สำคัญนี้ นับตั้งแต่เริ่มจบการศึกษา จนกระทั่งถึงวันประสาทปริญญาอาทิจานลงทะเบียนบัณฑิตเข้ารับใบประกาศฯ งานชุดแต่งกายอภิธรรมบัณฑิตงานเตรียมที่พักและการเดินทาง งานจัดเตรียมซุ้มแสดงความยินดีของอภิธรรมโชติคะวิทยาลัยงานพิธีช่อมย่อ-ช่อมใหญ่ มีการเตรียมการในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดีเพื่อให้อภิธรรมบัณฑิตทุกท่านเข้าร่วมพิธีให้มากที่สุด ด้วยความสะอาด เรียบร้อย และปลอดภัย สร้างความสง่างามความประทับใจให้กับคณาจารย์ อภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ รวมถึงผู้เข้าร่วมงานทุกท่าน และให้เกิดความภูมิใจในความสำเร็จของอภิธรรมบัณฑิตทุกท่านที่ได้ตั้งใจพากเพียรในการศึกษาพระอภิธรรมมาเป็นเวลานานถึง ๗ ปี ๖ เดือน จนจบการศึกษา

กิจกรรมหนังสืองานพิธีมอบประกาศนียบัตรอภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ (หนังสือรุ่นฯ) เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งซึ่งมีความสำคัญไม่น้อย เพราะเป็นอนุสรณ์แห่งความภาคภูมิใจของอภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ พระอาจารย์ คณาจารย์ผู้ประสาทความรู้ และอภิธรรมโชติคะวิทยาลัย มจร

ในปีนี้นักคณะทำงานมีความตั้งใจที่จะปรับปรุงภาพลักษณ์ของหนังสือรุ่นอภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ (Brand refresh) ให้เป็นหนังสือรุ่นที่มีความทันสมัย โดดเด่น และทรงคุณค่า มีความพิถีพิถันในทุกรายละเอียด เพื่อสร้างการรับรู้ ความประทับใจ สร้างความรู้สึกใหม่ ๆ เกี่ยวกับหนังสือรุ่นอภิธรรมบัณฑิต เป็นแรงบันดาลใจให้นักศึกษาอภิธรรมที่กำลังศึกษาอยู่ให้เกิดความมุ่งมั่นในการศึกษาต่อไปจนสำเร็จเป็นอภิธรรมบัณฑิต ดึงดูดให้ผู้ที่พบเห็น

หนังสือรุ่นฯ เกิดความสนใจที่จะหยิบหนังสือรุ่นขึ้นมาเปิดอ่านเนื้อหาข้างใน แล้วเกิดความประทับใจ เกิดศรัทธา ปสาทะ อยากรู้ อยากศึกษาพระอภิธรรม หรือค้นหาคำตอบทางธรรมที่อยู่ภายในใจผ่านการเรียน การศึกษาพระอภิธรรม หนังสือรุ่นอภิธรรมบัณฑิต จึงมิได้เป็นเพียงหนังสือรุ่นฯ ทัว ๆ ไปที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความสำเร็จในการศึกษาเท่านั้น หากแต่เป็นหนังสือทางธรรมที่มีส่วนช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอันเป็นกุศลต่าง ๆ อีกหลายกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายหลังจบการศึกษา อาทิ การสวดมนต์ข้ามปี (๓๑ ธ.ค. ๒๕๖๔) สนทนาธรรมกับ ผอ. อภิธรรมโชติคะวิทยาลัยเนื่องในวันวิสาขบูชา (๑๕ พ.ค.๒๕๖๕) ทำบุญอุทิศบูรพาจารย์ อภิธรรมโชติคะวิทยาลัย และเจ้าของทุนมูลนิธิสัทธัมมโชติคะ ทอดผ้าป่าบำรุงการศึกษาพระอภิธรรม ร่วมบุญบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะคณะ ๖ และคณะ ๑๖ วัดมหาธาตุฯ ซึ่งคณะทำงานรุ่นฯ ได้ดำเนินการต่าง ๆ โดยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากอภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘ และกัลยาณมิตร จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อย สมบูรณ์ในทุกกิจกรรม สร้างความประทับใจให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกท่าน

คณะกรรมการบริหารอภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ ขอนมัสการ กราบขอบพระคุณ พระพรหมวชิราธิบดี เป็นอย่างสูงที่เมตตาเขียนสาส์นจากนายกสภามหาวิทยาลัย และอนุเคราะห์ให้ใช้ตึกอภิธรรมโชติคะวิทยาลัย วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นสถานที่ในการศึกษาพระอภิธรรมอย่างต่อเนื่องจนจบการศึกษาตามหลักสูตร เป็นระยะเวลา ๗ ปี ๖ เดือน รวมทั้งอนุญาตให้ใช้ตึกบาลี วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นสถานที่ในการจัดงานซ้อมย่อยการเข้ารับประกาศนียบัตรอภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

ขอนมัสการ กราบขอบพระคุณพระอาจารย์มหาไพโรจน์ ญาณกุสโล ป.ธ.๙ ผู้อำนวยการอภิธรรมโชติคะวิทยาลัย ที่ได้เมตตาเขียนคำอนุโมทนา พระราชวัชรบัณฑิต (ประนอม ธมฺมาลงกาโร) ที่เมตตาเขียนสาส์นแสดงความยินดี ขอขอบพระคุณ ศ.ดร.ศุภีมาส สุทธิสัมพันธ์ ที่เมตตาเขียนคำนิยาม ขอกราบขอบพระคุณพระอาจารย์ คณาจารย์ทุกท่านที่ได้เมตตาเขียนบทความ และบทกลอนสนับสนุนการเผยแผ่การศึกษาพระอภิธรรมในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านอาจารย์จำรงยุทธมา ที่เมตตาเขียนบทความ “นิพพานปรมัตต์ จุดสิ้นสุดแห่งทุกข์ทั้งมวล” อันเป็นหัวข้อหลักของหนังสือรุ่นเล่มนี้

ขอนมัสการ กราบขอบพระคุณพระคุณพระครูศรีสิทธิบัณฑิต, ดร. ผู้อำนวยการสำนักทะเบียน และวัดพล พระมหาปัญญา ปญฺญาสิริ, ดร. ผู้อำนวยการกองคลังและทรัพย์สิน พระมหาโยธิน โชติธมฺโม ผู้อำนวยการส่วนประเมินผลการศึกษา พระสังคม กิตติวาโน นักวิชาการศึกษา และพระมหาอโนทัย สุขเมโธ นักจัดการงานทั่วไป ที่ให้ความเมตตา แนะนำช่วยเหลือแก่อภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ ตั้งแต่การลงทะเบียนจบการศึกษาตลอดจนถึงการจัดประชุมแสดงความยินดี การจัดเตรียมจุดนัดพบในงานพิธีซ้อมใหญ่และพิธีรับประกาศนียบัตร อภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ ในพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๕ ที่ มจร

ขอกราบขอบพระคุณ พระอาจารย์มหาไพโรจน์ ญาณกุสโล ป.ธ.๙ พระมหาชัยวุฒิชัยวุฒโฒ พระอาจารย์สุทิน ทินนาโก พระอาจารย์บัณฑิต ญาณธโร พระมหาเตชินทร์ สิทธาภิภู พระมหาเกรียงไกร ถาวโร และอาจารย์ประชา แสงทองสุข ที่ได้ให้คำแนะนำและช่วยเหลือในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพิธีซ้อมย่อยที่ อชว. พิธีซ้อมใหญ่ และพิธีรับประกาศนียบัตร อภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ ในพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๕ ที่มจร และขอกราบขอบพระคุณพระอาจารย์ และคณาจารย์ทุกท่าน ที่เดินทางไปร่วมแสดงความยินดีกับอภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ ในวันพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๕ ที่มจร ยังความปลื้มปิติและความประทับใจแก่ศิษย์ทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณอภิธรรมบัณฑิตรุ่นพี่ รุ่นน้อง เพื่อนอภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ และกัลยาณมิตรทุกท่านที่ได้ร่วมให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ และสนับสนุนทุก ๆ กิจกรรมต่าง ๆ ของอภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปด้วยความราบรื่น เรียบร้อย

ขออนุโมทนาในกุศลของอภิธรรมบัณฑิตทุกท่านที่ได้ใช้อธิบาท ๔ ในการศึกษาเล่าเรียนพระอภิธรรมอันเป็นธรรมะที่มีความละเอียด ลึกซึ้ง เป็นระยะเวลาอย่างน้อย ๗ ปี ๖ เดือน จนสำเร็จเป็นอภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ อย่างน่าภาคภูมิใจ สมความตั้งใจ อีกทั้งขออนุโมทนากับทุกท่านในการแสดงกตัญญูต่ออภิธรรมโชติกะวิทยาลัย คณาจารย์ทุกท่าน ผู้ถ่ายทอด และประสาทวิชาความรู้ในด้านพระอภิธรรมให้แก่เหล่าศิษย์ทั้งหลาย ด้วยการร่วมกันสนับสนุนกิจกรรมต่างๆที่อภิธรรมโชติกะวิทยาลัยจัดขึ้น พร้อมทั้งร่วมกันถวาย และมอบของที่ระลึกแด่คณาจารย์ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ตลอดจนการร่วมบุญในโครงการต่าง ๆ อันเป็นการสนับสนุนการเรียน การสอนพระอภิธรรมของอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย เพื่อสืบสานการศึกษาพระอภิธรรมในประเทศไทยให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

ขอขอบคุณอภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ ทุกท่าน ที่ร่วมเขียนบทความ และบทกลอนเกี่ยวกับความภาคภูมิใจและความประทับใจในการศึกษาพระอภิธรรม รวมถึงขอบคุณคณะกรรมการบริหารอภิธรรมบัณฑิต และคณะทำงานอภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ ทุกท่านที่ได้เสียสละแรงกายแรงใจให้ความร่วมมือช่วยเหลือกันอย่างเต็มกำลังความสามารถในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของรุ่นให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ทุกประการ

ขอขอบคุณวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่อาคารถาวรวัดถุ หอสมุดวชิราวุธ กรมศิลปากร ที่อำนวยความสะดวกและอนุญาตให้ถ่ายภาพนิ่งภายในบริเวณอาคารถาวรวัดถุ เพื่อประกอบการถ่ายทำชุดอภิธรรมบัณฑิต

ท้ายที่สุดนี้ ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย โปรดคุ้มครอง และประทานพรให้ทุกท่านประสบแต่ความสุข ความเจริญด้วย จตุรพิธพรชัย คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ถึงพร้อมด้วยปฏิภาณ ธนสารสมบัติ เป็นผู้มีปัญญาทั้งทางโลก และทางธรรม และได้ปัญญาจักขุ บรรลุธรรมโดยเร็วพลัน เทอญ

ฝ่ายงานบริหารและการจัดการ
คณะกรรมการบริหารอภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

สรุบบงบการเงิน

สรุบบงบการเงิน

กองทุนอภิธรรมบัณฑิต

รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

รายรับ	จำนวน (บาท)
๑. เงินทำบุญกองทุนอภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔	๘๐๓,๖๑๒.๐๐
๒. ยอดยกมาจากบัญชีที่ใช้ระหว่างเรียน ชั้นมหาอภิธรรมิกะตรี - มหาอภิธรรมิกะเอก	
๒.๑ รายได้หลังหักค่าใช้จ่ายจากการจำหน่ายเสื้อสีเหลือง ชั้นมหาอภิธรรมิกะตรี ปี ๒๕๖๒	๑๓,๑๑๘.๐๐
๒.๒ เงินทำบุญจากนศ.ชั้นมหาอภิธรรมิกะเอก อชว. เพื่องานทอดผ้าป่า การศึกษาประจำปี ๒๕๖๔ ซึ่งถูกยกเลิกเนื่องจากสถานการณ์ โควิด-๑๙	๔๔,๐๖๐.๐๐
๒.๓ ดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร (ปี ๒๕๖๒ - ๒๕๖๔)	๙๓๐.๕๐
๓. เงินทำบุญอื่น ๆ จากอภิธรรมบัณฑิต และกัลยาณมิตร*	๔๐๕,๖๗๕.๐๐
๔. เงินโอนค่าที่พักจากอภิธรรมบัณฑิตระหว่างรับประกาศฯ	๓๘,๕๕๐.๐๐
๕. ดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร (ปี ๒๕๖๕)	๑,๐๕๔.๗๒

สรุบบงบรายรับ ๑,๓๐๗,๐๔๐.๒๒

คำชี้แจง

*เงินทำบุญอื่นๆ จากอภิธรรมบัณฑิตและกัลยาณมิตรได้แก่เจ้าภาพอาหารโรงทานที่มจร.ศ. ๒๕๖๔, เจ้าภาพร่วมพิมพ์กระดาษข้อสอบฯ, รวมนิมิตของใส่ใบประกาศฯ, เจ้าภาพผ้าป่าการศึกษาฯ อชว.(เม.ย. ๒๕๖๕, ก.ย. ๒๕๖๕ และ เม.ย. ๒๕๖๖), เจ้าภาพผ้าป่าและโรงทานงานพิธีมอบประกาศฯ อชว., มี.ค. ๒๕๖๖, รายรับส่วนเกินจากการออกโรงทาน, รายรับค่าผ้าและค่าที่ปักที่อภิธรรมบัณฑิตของชำระเอง, เงินบริจาคศาลากลางเมียนมา, เจ้าภาพคาร์ตรับส่งบัตรชื่อ-รับประกาศฯ, เจ้าภาพร่วมพิมพ์หนังสือรุ่นฯ, เจ้าภาพอาหารวันซ้อมย่อย พ.ย. ๒๕๖๕ และซ้อมใหญ่ ร.ศ. ๒๕๖๕, เจ้าภาพน้ำดื่ม-อุปกรณ์, เจ้าภาพบูรณะ-คณะ ๖ และคณะ ๑๖ วัดมหาธาตุฯ, เจ้าภาพงานบำเพ็ญกุศล อภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘ ผู้ล่วงลับ, เจ้าภาพงานบำเพ็ญกุศลพระอาจารย์หน่วยบริการ-มจรและอื่นๆ

รายจ่าย	จำนวน (บาท)
๑. กิจกรรมสวดมนต์ข้ามปีออนไลน์๓๑ธันวาคม๒๕๖๔	๑๑,๐๐๐.๐๐
๒. ทอดผ้าป่าการศึกษา อภิธรรมโชติกิจวิทยาลัย ๒๔ เมษายน ๒๕๖๕	๖๐,๑๘๖.๐๐
๓. ทอดผ้าป่าการศึกษา อภิธรรมโชติกิจวิทยาลัย ๔ กันยายน ๒๕๖๕	๔๘,๓๕๐.๐๐
๔. ทอดผ้าป่าการศึกษาพระอภิธรรม พิธีมอบประกาศนียบัตร ผู้สำเร็จการศึกษาพระอภิธรรม หลักสูตรจุฬารามวิทยาลัย และมัชฌิมอภิธรรมิกะเอก ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๖	๒๙,๓๐๐.๐๐
๕. ทอดผ้าป่าการศึกษา อภิธรรมโชติกิจวิทยาลัย ๒๓ เมษายน ๒๕๖๖	๒๕,๙๐๐.๐๐
๖. ร่วมเป็นเจ้าของภาพพิมพ์กระดาดขอสอบ อชว.	๒๔,๐๐๐.๐๐
๗. ร่วมเป็นเจ้าของภาพพิมพ์ของใส่ประกาศนียบัตร อชว.	๓๒,๐๐๐.๐๐
๘. ร่วมเป็นเจ้าของภาพงานบุญอื่น ๆ (นอกจากข้อ ๒ ถึง ๗)	๑๒๐,๓๗๔.๐๐
๙. พิธีช่อมย่อรับประกาศนียบัตรอภิธรรมบัณฑิต ที่ อชว. ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕	๙๙,๐๔๖.๐๐
๑๐. พิธีช่อมใหญ่ และพิธีรับประกาศนียบัตรอภิธรรมบัณฑิต ที่ มจร ๙-๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๕	๑๙๘,๔๓๕.๐๐
๑๑. จ่ายค่าที่พักอภิธรรมบัณฑิตเพิ่มเติมระหว่างรับประกาศฯ	๓๘,๕๕๐.๐๐
๑๒. งานขอบคุณคณาจารย์ผู้ดูแลพิธีช่อม-รับประกาศฯ หลังพิธีมอบประกาศนียบัตร	๓๒,๑๐๐.๐๐
๑๓. จัดทำของที่ระลึกอาจารย์บูชา แต่คณาจารย์ผู้สอนพระอภิธรรม ส่วนกลางและหน่วยบริการ	๙๖,๐๐๐.๐๐
๑๔. ชำระค่าจัดทำหนังสืองานพิธีมอบประกาศนียบัตรอภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ (หนังสือรุ่นฯ) (บางส่วน)	๑๔,๐๐๐.๐๐
สรุปยอดรายจ่าย	๘๒๙,๒๘๑.๐๐

สรุปยอดคงเหลือ ณ ๖ มิถุนายน ๒๕๖๖** ๔๗๗,๗๕๙.๒๒

** เงินคงเหลือกองทุนจำนวน ๔๗๗,๗๕๙.๒๒ บาท นี้ยังไม่รวมค่าใช้จ่ายในการจัดพิมพ์หนังสือรุ่นฯ, ค่าจัดส่งหนังสือรุ่น-ประกาศนียบัตรฯ และค่าจัดส่งของที่ระลึกฯ กับยอดเงินคงเหลือทั้งหมดหลังจากหักค่าใช้จ่ายดังกล่าวแล้ว หากจะนำไปสนับสนุนกิจกรรมใดของอภิธรรมโชติกิจวิทยาลัย ทางคณะกรรมการฯ จะแจ้งให้ทราบในไลน์กลุ่มอภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ ต่อไป

รายนามผู้อุปถัมภ์

กองทุนอภิธรรมบัณฑิต

รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔

ลำดับ	ฉายา / ชื่อ-สกุล	เงินบริจาค เข้ากองทุนฯ	เงิน ทำบุญอื่นๆ	ยอดรวม
๑.	พระมหาไพโรจน์ ญาณกุลโล ป.ธ.๙	๑๙,๓๔๐.๐๐	๑,๙๙๙.๐๐	๒๑,๓๓๙.๐๐
๒.	พระมหาสมศักดิ์ กิจจสาโร ป.ธ.๙	๑๑,๖๐๐.๐๐	๒,๐๐๐.๐๐	๑๓,๖๐๐.๐๐
๓.	พระครูธรรมธรรมานพ สุชาโต	๕,๐๐๐.๐๐	๑,๐๐๐.๐๐	๖,๐๐๐.๐๐
๔.	พระมหาวิทยาภรณ์ จกกวโร ป.ธ.๙	๕,๐๐๐.๐๐		๕,๐๐๐.๐๐
๕.	พระมหาพิชิต สุจิตโต	๑,๕๐๐.๐๐	๑,๐๐๐.๐๐	๒,๕๐๐.๐๐
๖.	พระครูสิริพุทธศาสตร์ ขนดีโสภโณ, ดร.		๑,๐๐๐.๐๐	๑,๐๐๐.๐๐
๗.	อาจารย์ประชา แสงทองสุข	๑๑,๐๐๐.๐๐		๑๑,๐๐๐.๐๐
๘.	ประธานอุปถัมภ์กองทุนอภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔	๒๐๐,๐๐๐.๐๐	๔๘,๕๗๕.๐๐	๒๔๘,๕๗๕.๐๐
๙.	คุณเจนจิรา รัชนิพนธ์	๑๓,๐๐๐.๐๐	๗๒,๓๑๐.๐๐	๘๕,๓๑๐.๐๐
๑๐.	ร.ต.ท.สมชัย ศิริพิศ	๖๙,๕๗๒.๐๐	๔,๐๐๐.๐๐	๗๓,๕๗๒.๐๐
๑๑.	อภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘ ร่วมบูรณะ คณะ ๖, คณะ ๑๖ และอื่นๆ		๔๔,๗๗๕.๐๐	๔๔,๗๗๕.๐๐
๑๒.	คุณภาวดี สหัสโชติ	๕,๐๐๐.๐๐	๓๑,๒๐๐.๐๐	๓๖,๒๐๐.๐๐
๑๓.	ดร.ธีรนุช ธรรมภิมุขวัฒนา	๒๐,๘๐๐.๐๐	๑๒,๐๐๐.๐๐	๓๒,๘๐๐.๐๐
๑๔.	อภิธรรมบัณฑิตรุ่นที่ ๕๘ สมทบ ค่าลงทะเบียนเข้ากองทุนรุ่นฯ		๓๑,๖๐๐.๐๐	๓๑,๖๐๐.๐๐

ลำดับ	ฉายา / ชื่อ-สกุล	เงินบริจาค เข้ากองทุนฯ	เงิน ทำบุญอื่นๆ	ยอดรวม
๑๕.	คุณรัตนา ตั้งศรีรัตน์	๒๐,๘๐๐.๐๐	๔,๘๐๐.๐๐	๒๕,๖๐๐.๐๐
๑๖.	อภิธรรมบัณฑิตวัดพุทธบูชา	๒๕,๕๐๐.๐๐		๒๕,๕๐๐.๐๐
๑๗.	คุณชนาธิป คล้อยสวาท	๑๒,๒๐๐.๐๐	๑๒,๒๗๗.๗๗	๒๔,๔๗๗.๗๗
๑๘.	คุณสมจิตต์ ศิริเลิศลักษณ์	๑๗,๖๐๐.๐๐		๑๗,๖๐๐.๐๐
๑๙.	คุณวิจิตรา บุญช่วย และครอบครัว		๑๖,๐๐๐.๐๐	๑๖,๐๐๐.๐๐
๒๐.	คุณศรีสุดา แซ่อึ้ง	๑๕,๘๐๐.๐๐		๑๕,๘๐๐.๐๐
๒๑.	คุณอุทัย ภัทรสุข	๘,๒๐๐.๐๐	๖,๐๐๐.๐๐	๑๔,๒๐๐.๐๐
๒๒.	อภิธรรมบัณฑิตวัดจากแดง	๗,๐๐๐.๐๐	๗,๐๐๐.๐๐	๑๔,๐๐๐.๐๐
๒๓.	คุณพรชัย บรรลุทางธรรม	๑๐,๐๐๐.๐๐	๓,๘๐๐.๐๐	๑๓,๘๐๐.๐๐
๒๔.	คุณจินตนา - คุณธีรภูมิ จริวัฒน์ศิรินนท์	๑๒,๒๐๐.๐๐	๑,๕๐๐.๐๐	๑๓,๗๐๐.๐๐
๒๕.	คุณโสธนา รุจิวรรณ	๑๒,๐๐๐.๐๐	๑,๕๐๐.๐๐	๑๓,๕๐๐.๐๐
๒๖.	คุณแสงเดือน จารุโรจน์สกุลชัย	๑๐,๘๐๐.๐๐	๒,๕๐๐.๐๐	๑๓,๓๐๐.๐๐
๒๗.	คุณธัญญา ราชประสิทธิ์	๑๒,๐๐๐.๐๐	๑,๐๐๐.๐๐	๑๓,๐๐๐.๐๐
๒๘.	คุณชนินทร์ เลิศคณาวนิชกุล	๑๐,๐๐๐.๐๐	๒,๗๐๐.๐๐	๑๒,๗๐๐.๐๐
๒๙.	คุณสุวรรณี ประสานเกลียว	๑๐,๘๐๐.๐๐	๑,๕๐๐.๐๐	๑๒,๓๐๐.๐๐
๓๐.	คุณเชิญสิริ เจริญวัฒนมงคล	๑๑,๒๐๐.๐๐	๑,๐๐๐.๐๐	๑๒,๒๐๐.๐๐
๓๑.	คุณอรุณศรี กาววิไล	๑๒,๒๐๐.๐๐		๑๒,๒๐๐.๐๐
๓๒.	คุณเตือนใจ อินทรทองไข่มุก	๑๑,๖๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐	๑๒,๑๐๐.๐๐
๓๓.	คุณวรรณภา กลันทกานนท์	๑๐,๐๐๐.๐๐	๒,๐๐๐.๐๐	๑๒,๐๐๐.๐๐
๓๔.	คุณศศิวรรณ เตชะกฤตธีรนนท์	๑๐,๐๐๐.๐๐	๑,๐๐๐.๐๐	๑๑,๐๐๐.๐๐
๓๕.	คุณอภิชัย ยวนะเต็มย์	๑๐,๐๐๐.๐๐	๑,๐๐๐.๐๐	๑๑,๐๐๐.๐๐
๓๖.	คุณประกาสิต กาววิไล	๑๐,๘๐๐.๐๐		๑๐,๘๐๐.๐๐
๓๗.	คุณภัทรจิต ทัพชัย	๑๐,๘๐๐.๐๐		๑๐,๘๐๐.๐๐
๓๘.	คุณจิรภา ฉวีวงศ์	๗,๐๐๐.๐๐	๓,๕๐๐.๐๐	๑๐,๕๐๐.๐๐
๓๙.	คุณณิชญา พึ่งวิชา	๑๐,๐๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐	๑๐,๕๐๐.๐๐

รายนามผู้อุปถัมภ์ กองทุนอนุรักษ์มรดกไทย

รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ (ต่อ)

ลำดับ	ฉายา / ชื่อ-สกุล	เงินบริจาค เข้ากองทุนฯ	เงิน ทำบุญอื่นๆ	ยอดรวม
๔๐.	คุณชชกุล ไตรวรรณเกษม	๗,๒๐๐.๐๐	๒,๓๐๐.๐๐	๙,๕๐๐.๐๐
๔๑.	อนุรักษ์มรดกชาติวัดเพลง (กลางสวน)	๙,๕๐๐.๐๐		๙,๕๐๐.๐๐
๔๒.	คุณอัจฉรา โนนมัยพิบูลย์	๗,๒๐๐.๐๐	๒,๐๐๐.๐๐	๙,๒๐๐.๐๐
๔๓.	คุณรุ่งนภา ประกอบกิจ	๕,๐๐๐.๐๐	๓,๐๐๐.๐๐	๘,๐๐๐.๐๐
๔๔.	อนุรักษ์มรดกชาติวัดราชาธิวาสวิหาร	๘,๐๐๐.๐๐		๘,๐๐๐.๐๐
๔๕.	คุณกาญจนา ทักขนันต์	๗,๒๐๐.๐๐	๓๐๐.๐๐	๗,๕๐๐.๐๐
๔๖.	อนุรักษ์มรดกชาติวัดอุดมมงคล	๕,๐๐๐.๐๐	๒,๔๐๐.๐๐	๗,๔๐๐.๐๐
๔๗.	คุณทวีวรรณ สัตตบงกช	๗,๒๐๐.๐๐		๗,๒๐๐.๐๐
๔๘.	คุณปราณี เรียงร้อยมอรัตน์	๕,๐๐๐.๐๐	๑,๕๐๐.๐๐	๖,๕๐๐.๐๐
๔๙.	คุณวันเพ็ญ ศรีจิตต์	๓,๖๐๐.๐๐	๒,๕๐๐.๐๐	๖,๑๐๐.๐๐
๕๐.	คุณชชนัน แสงทองสุข	๕,๐๐๐.๐๐	๑,๐๐๐.๐๐	๖,๐๐๐.๐๐
๕๑.	คุณเพชรฯ วงศ์สัตยพันธ์	๕,๐๐๐.๐๐	๑,๐๐๐.๐๐	๖,๐๐๐.๐๐
๕๒.	คุณสุรเชษฐ์ วินัยกุล	๕,๐๐๐.๐๐	๑,๐๐๐.๐๐	๖,๐๐๐.๐๐
๕๓.	อนุรักษ์มรดกชาติวัดสุวรรณประสิทธิ์	๖,๐๐๐.๐๐		๖,๐๐๐.๐๐
๕๔.	คุณสุรางค์รัตน์ แซ่เตียว	๕,๐๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐	๕,๕๐๐.๐๐
๕๕.	คุณบุญเพิ่ม ศรีเมฆานนท์	๕,๐๐๐.๐๐	๒๐๐.๐๐	๕,๒๐๐.๐๐
๕๖.	คุณกรองกาญจน์ เกียรติสุนทร	๕,๐๐๐.๐๐		๕,๐๐๐.๐๐
๕๗.	คุณเกษินี ยุทธนาจินดา	๔,๐๐๐.๐๐	๑,๐๐๐.๐๐	๕,๐๐๐.๐๐
๕๘.	คุณพนอม พวงสมบัติ	๒,๐๐๐.๐๐	๓,๐๐๐.๐๐	๕,๐๐๐.๐๐
๕๙.	คุณสุรางค์ สุวรรณโนชิน	๕,๐๐๐.๐๐		๕,๐๐๐.๐๐
๖๐.	คุณสุวรรณา อักษรกิจ	๕,๐๐๐.๐๐		๕,๐๐๐.๐๐
๖๑.	คุณอรุณศรี - คุณประกาสิต กาววิไล และครอบครัว		๕,๐๐๐.๐๐	๕,๐๐๐.๐๐

ลำดับ	ฉายา / ชื่อ-สกุล	เงินบริจาค เข้ากองทุนฯ	เงิน ทำบุญอื่นๆ	ยอดรวม
๖๒.	คุณโกสุม บุญประธาน	๓,๖๐๐.๐๐	๗๐๐.๐๐	๔,๓๐๐.๐๐
๖๓.	คุณสุวิทย์ - คุณทัศนีย์ กอปรวิริยะกิจ		๔,๒๐๐.๐๐	๔,๒๐๐.๐๐
๖๔.	“ คุณชูศักดิ์ ศรีรัตนกุล คุณไมตรี มณีเลิศรัตน คุณพิมพ์พร โทตทษาปน์กุล คุณนวรรตน์ ช่วยป้องกัน ”	๔,๐๐๐.๐๐		๔,๐๐๐.๐๐
๖๕.	คุณเพียรดี เปี่ยมมงคล	๒,๐๐๐.๐๐	๒,๐๐๐.๐๐	๔,๐๐๐.๐๐
๖๖.	รศ.ดร.นวลจันทร์ ชิตตะโสภณ	๑,๐๐๐.๐๐	๓,๐๐๐.๐๐	๔,๐๐๐.๐๐
๖๗.	คุณจิรดา จิรธนวิชัย	๓,๖๐๐.๐๐		๓,๖๐๐.๐๐
๖๘.	คุณพิชาภพ แสงนาค	๓,๖๐๐.๐๐		๓,๖๐๐.๐๐
๖๙.	ผู้มีจิตศรัทธา ไม่ประสงค์ออกนาม		๓,๕๘๐.๐๐	๓,๕๘๐.๐๐
๗๐.	คุณกมลพร หาญชัยวัฒน์		๓,๕๐๐.๐๐	๓,๕๐๐.๐๐
๗๑.	คุณชลันธร อำนางจิน	๓,๒๐๐.๐๐	๒๐๐.๐๐	๓,๔๐๐.๐๐
๗๒.	คุณจิรัฐฐ์-พิมพ์ลดา- ด.ช.พัทธนันท์ รุ่งรัตนวารกิตต์		๓,๑๐๐.๐๐	๓,๑๐๐.๐๐
๗๓.	คุณธิดาวรรณ วัฒนาวงศ์ศิริ		๓,๐๐๐.๐๐	๓,๐๐๐.๐๐
๗๔.	คุณปราณี มณีสิริมงคล	๓,๐๐๐.๐๐		๓,๐๐๐.๐๐
๗๕.	คุณสมจิตต์ ศิริเลิศลักษณ์ และครอบครัว		๓,๐๐๐.๐๐	๓,๐๐๐.๐๐
๗๖.	คุณธนวรรณ วัฒนานุกศักดิ์	๑,๐๐๐.๐๐	๑,๗๐๐.๐๐	๒,๗๐๐.๐๐
๗๗.	ครอบครัวคล้อยสวาท		๒,๕๐๐.๐๐	๒,๕๐๐.๐๐
๗๘.	คุณกัญญาวรรณ คำพจนานพ	๒,๐๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐	๒,๕๐๐.๐๐
๗๙.	คุณณฤกษ์ ศรีวิชิรวัฒน์	๒,๒๐๐.๐๐		๒,๒๐๐.๐๐
๘๐.	คุณอัชฌา อีอนอก และครอบครัว		๒,๐๐๐.๐๐	๒,๐๐๐.๐๐
๘๑.	อภิธรรมบัณฑิตวัดเมืองมาง	๒,๐๐๐.๐๐		๒,๐๐๐.๐๐
๘๒.	คุณกุลสรรงค์ สรรเพชดา	๕๐๐.๐๐	๑,๒๐๐.๐๐	๑,๗๐๐.๐๐

รายนามผู้อุปถัมภ์ กองทุนอนุรักษ์รมบัณฑิต

รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔ (ต่อ)

ลำดับ	ฉายา / ชื่อ-สกุล	เงินบริจาค เข้ากองทุนฯ	เงิน ทำบุญอื่นๆ	ยอดรวม
๘๓.	คุณสิริระพี สิริกรศรีนาคแก้ว	๑,๖๐๐.๐๐		๑,๖๐๐.๐๐
๘๔.	คุณนาวรัตน์ ชำยป้องค่าย		๑,๕๐๐.๐๐	๑,๕๐๐.๐๐
๘๕.	คุณปทุมภรณ์ แซ่จิ่ง	๕๐๐.๐๐	๑,๐๐๐.๐๐	๑,๕๐๐.๐๐
๘๖.	คุณเรียม บุญชู		๑,๕๐๐.๐๐	๑,๕๐๐.๐๐
๘๗.	คุณกานต์วรกนิษฐ์ ชิวานทสิทธิ์		๑,๐๐๐.๐๐	๑,๐๐๐.๐๐
๘๘.	คุณนงิยา นพัตรเมธ	๑,๐๐๐.๐๐		๑,๐๐๐.๐๐
๘๙.	คุณพสุพัชช์-มนันรัชต์- พิมพ์ณภา-ธนาวิสน์ วงษ์มณีภัชชัย		๑,๐๐๐.๐๐	๑,๐๐๐.๐๐
๙๐.	คุณศศิพัชร์ วุฒิพงศ์ไชย		๑,๐๐๐.๐๐	๑,๐๐๐.๐๐
๙๑.	คุณศศิวรรณ เตชะกฤตธีรนนท์ และครอบครัว		๑,๐๐๐.๐๐	๑,๐๐๐.๐๐
๙๒.	คุณสุจิตรา ภัทรารัฐ และครอบครัว		๑,๐๐๐.๐๐	๑,๐๐๐.๐๐
๙๓.	คุณสุภาณี สายสนธิ์		๑,๐๐๐.๐๐	๑,๐๐๐.๐๐
๙๔.	คุณมณฑนา ปะละวงค์		๕๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐
๙๕.	คุณยิ่งพิสุทธิ์ ฤทธิมณี	๖๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๗๐๐.๐๐
๙๖.	คุณมนทิพย์ สุนนวงศ์	๕๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๖๐๐.๐๐
๙๗.	คุณเสียมเพชร สุวรรณมิสระ และคุณฐิตินันท์ เชียงทอง		๖๐๐.๐๐	๖๐๐.๐๐
๙๘.	คุณโกสุม นรนิ และครอบครัว		๕๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐
๙๙.	คุณขวัญหทัย ทองไหลรวม		๕๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐
๑๐๐.	คุณคณินดิษฐ์ พิทยาพฤกษ์		๕๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐
๑๐๑.	คุณจันจวี อนุกุลกิจกุล		๕๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐
๑๐๒.	คุณจินตนา จริวัฒน์ศิริรินทร์		๕๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐
๑๐๓.	คุณชัญญาพัชญ์ คงชัยวิศิษฐ์		๕๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐
๑๐๔.	คุณเดชา-ญาณิศา สงวนประสิทธิ์		๕๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐

ลำดับ	ฉายา / ชื่อ-สกุล	เงินบริจาค เข้ากองทุนฯ	เงิน ทำบุญอื่นๆ	ยอดรวม
๑๐๕.	คุณนันทรัตน์ โกวิทคณิต		๕๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐
๑๐๖.	คุณบุญศิริ เรืองศรี		๕๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐
๑๐๗.	คุณมณีนีภา ชูติบุตร		๕๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐
๑๐๘.	คุณมลิวลัย ลากอุปถัมภ์		๕๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐
๑๐๙.	คุณมารยาททิพย์ วงษ์สมบูรณ์	๕๐๐.๐๐		๕๐๐.๐๐
๑๑๐.	คุณรัชกร บุญเทียมทัต		๕๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐
๑๑๑.	คุณรัตมณี หาญวนิชศักดิ์		๕๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐
๑๑๒.	คุณวิจิตรรา บุญช่วย		๕๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐
๑๑๓.	คุณสุวรรณา อระระอิ		๕๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐
๑๑๔.	คุณสุวิชา อินตาหล่อเป้า		๕๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐
๑๑๕.	คุณอภิเชษฐ-คุณมลธิรา- ด.ช.ศรวิทย์ ชาครีัยรัตน์		๕๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐
๑๑๖.	คุณอรณี พิจารณ์โสภณ		๕๐๐.๐๐	๕๐๐.๐๐
๑๑๗.	คุณชัยโรจน์ วัฒนาวงศ์ศิริ		๔๐๐.๐๐	๔๐๐.๐๐
๑๑๘.	คุณศิริลักษณ์ สุวรรณดี		๓๐๐.๐๐	๓๐๐.๐๐
๑๑๙.	คุณสุภารัตน์ ฉวีจันทร์		๓๐๐.๐๐	๓๐๐.๐๐
๑๒๐.	คุณพิมพ์พร โทตกษาปันกุล		๒๕๐.๐๐	๒๕๐.๐๐
๑๒๑.	คุณจตุพร ธโนปจัย		๒๐๐.๐๐	๒๐๐.๐๐
๑๒๒.	คุณทิพย์วิมล แสงเดือน		๒๐๐.๐๐	๒๐๐.๐๐
๑๒๓.	คุณนคร พิจารณ์โสภณ		๒๐๐.๐๐	๒๐๐.๐๐
๑๒๔.	คุณเพ็ญประภา ชูเพชรสมบูรณ์		๒๐๐.๐๐	๒๐๐.๐๐
๑๒๕.	คุณสมทรง ข้อพิสังข์		๒๐๐.๐๐	๒๐๐.๐๐
๑๒๖.	คุณสมศักดิ์ จรรโลงวิทยา		๑๐๘.๒๓	๑๐๘.๒๓
๑๒๗.	คุณกิตติภากร เมืองกรุง		๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐
๑๒๘.	คุณอุไรวรรณ คุณวงษ์		๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐
ยอดบริจาครวมทั้งสิ้น		๘๐๓,๖๑๒.๐๐	๔๐๕,๖๗๕.๐๐	๑,๒๐๙,๒๘๗.๐๐

คำแผ่เมตตา

คำแผ่เมตตา

ของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธมาจารย์
(อาจ อาสภมหาเถร)

สัพเพ สัตตา

อันว่าสัตว์ทั้งหลาย ทุกชาติ ทุกศาสนา ทุกภาษาที่อยู่ทั่วทุกมุมแห่งโลก
ที่อยู่ทางทิศบูรพาภคินี ที่อยู่ทางทิศปัจฉิมภคินี ที่อยู่ทางทิศอุดรภคินี ที่อยู่ทางทิศ
ทักษิณภคินี ที่อยู่ทางทิศอาคเนย์ภคินี ที่อยู่ทางทิศพายัพภคินี ที่อยู่ทางทิศอีสานภคินี
ที่อยู่ทางทิศเหนือภคินี ที่อยู่ทางทิศเบื้องล่าง ตั้งแต่โลกันตมทานรกชั้นมาก็ดี
ที่อยู่ทางทิศเบื้องบนตั้งแต่ภวคคพรหมลงมาก็ดี

อเวรา โหนตุ

จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้สร้างกรรมทำเวรและรบราฆ่าฟัน ซึ่งกัน
และกันเลย

อพยาปชฌา โหนตุ

จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้เบียดเบียนข่มเหงคะนองร้ายและป้ายสี
ให้แก่กันและกันเลย

อนีฆา โหนตุ

จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีความทุกข์กายทุกข์ใจเลย

สุขี อุตตานํ ปิริหณตุ

ของจึงมีความสุขกาย สุขใจ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทุกตนทุกคน
เทอญฯ

คำอาชุติศีลส่วนบุญกุศล

คำอาชุติศีลส่วนบุญกุศล

ของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธมาจารย์
(อาจ อาสภมหาเถร)

อิทฺ เม ปุณฺณภาคํ ราชาทีนญฺเจว

อิสฺสรานํ มาตาปิตุ อาทินญฺจ ปิยชนานํ

สพฺพสตฺตานญฺจ นียาเทม

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย (อาตมภาพทั้งปวง) ขอน้อมถวาย ส่วนกุศลแต่อิสฺรชน
คนผู้เป็นใหญ่ทั้งหลาย มีองค์พระมหากษัตริย์ ผู้เป็นพระประมุขของชาติองค์
สมเด็จพระสังฆราชผู้เป็นประมุขของศาสนา และคณะรัฐบาลผู้บริหารประเทศ
เป็นต้น ขอแผ่ส่วนกุศลนี้ ให้แก่ ปิยชน คนผู้เป็นที่รักทั้งหลาย มีมารดาบิดา ปู่ย่า
ตายายและครูอุปัชฌาย์อาจารย์ทั้งหลาย เป็นต้น และขอแผ่ส่วนบุญกุศลนี้ ให้แก่
สรรพสัตว์ทั้งหลาย ทุกชาติชั้นวรรณะ ทุกศาสนา ทุกภาษา ที่อยู่ทั่วทุกมุมแห่งโลก

สพฺเพ สตฺตา ปุณฺณภาคินิ โหนตุ

ขอสรรพสัตว์ทั้งหลาย จงเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญกุศล ร่วมกับข้าพเจ้าทั้งหลาย
ทุกตนทุกคนเทอญฯ

บรรณานุกรม

1. กองสื่อสารองค์กร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2565). ภาพหมู่อภิรธรรมบัณฑิต ในพิธีประสาทปริญญา อภิรธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔. [ภาพ].
2. ประชา แสงทองสุข. (2559). Facebook ขบวนแห่ปฏิฐานอันเนื่องชื่อ. [ภาพ]. จาก <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.624156517737519&type=3>
3. มติชนออนไลน์. (2560). พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชฯ ขณะทรงผนวช. [ภาพ]. จาก <https://bit.ly/30Ai6lp/File:ภป-ธรรมะ-ร.9-728x443.jpg>
4. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (ม.ป.ป). ผู้บริหาร คณะและส่วนงาน ภาพทางอากาศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. [ภาพ]. จาก <https://www.mcu.ac.th/>
5. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2565). ประมวลภาพ บรรยากาศภายนอกพิธีประสาทปริญญา 10-11. [ภาพ]. จาก <https://bit.ly/478KNU7>
6. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2565). MCU TV: พิธีประสาทปริญญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปี ๒๕๖๕. [วีดิทัศน์]. จาก <https://www.youtube.com/watch?v=9Bv49BJfG0>
7. ร้านภาพยนตร์. (2565). ภาพหมู่อภิรธรรมบัณฑิต ในพิธีประสาทปริญญา อภิรธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘/๒๕๖๔. [ภาพ].
8. สำนักงานเลขานุการสมเด็จพระสังฆราช. (2565). อัลบั้มของ สำนักงานเลขานุการ สมเด็จพระสังฆราช พระกรณียกิจบางประการ ธันวาคม ๒๕๖๕. [ภาพ]. จาก https://bit.ly/3Kqyf0x/File:322105739_550709296681391_1541210036574368160_n.png
9. pinterest. (ม.ป.ป). ชุดสูทอย่างเป็นทางการ Png Psd รูป PNG และ PSD. [ภาพ]. จาก <https://www.pinterest.com/pin/894386807227478701/>
10. pinterest. (ม.ป.ป). พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. [ภาพ]. จาก <https://www.pinterest.com/pin/86975836543483155/File:6ff47ddd89b41323fb0b1b5c334e1b4d5.jpg>
11. pinterest. (ม.ป.ป). พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว. [ภาพ]. จาก <https://www.pinterest.com/pin/362187995019357881/File:f4dc53a4db9344a755557b26c7fc6ee9.jpg>
12. pinterest. (ม.ป.ป). Blue Technology Future Artificial Intelligence Science Background Wallpaper Image For Free Download - Pngtree. [ภาพ]. จาก <https://www.pinterest.com/pin/591167888610950009/File:2085014c7c85ff101f63235f59fcb344.png>
13. 0009/File:2085014c7c85ff101f63235f59fcb344.png
14. pinterest. (ม.ป.ป). door aesthetic door painting ideas. [ภาพ]. จาก <https://www.pinterest.com/pin/870672540446507176/>
15. 628384709/File:44222e941f3c540ed68c9bd4a66c49e0.jpg
16. pinterest. (ม.ป.ป). Golden Wave iPhone 8 Wallpapers. [ภาพ]. จาก <https://www.pinterest.com/pin/673640056778031902/>
17. pngtree. (ม.ป.ป). Formal Wear PNG Images, Suit, Template, Jobs PNG Transparent Background. [ภาพ]. จาก https://pngtree.com/freepng/formal-wear_1194453.html
18. pngtree. (ม.ป.ป). ทกเหลี่ยมและเวกเตอร์พื้นหลังจุด รูป PNG และ PSD ภาพ. [ภาพ]. จาก https://th.pngtree.com/freepng/hexagon-and--background-vector_3039278.html
19. tnews. (2560). พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะทรงผนวช. [ภาพ]. จาก <https://www.tnews.co.th/variety/375553/File:705.jpg>

ปัจฉิมพุดรพจน์

หนุททานิ ฤกษ์เว
อามนุตยามิ โว
วยธมมา สงุขารา
อบุปมาเทน
สมุปาเทถ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บัดนี้
เราขอเตือนพวกเธอว่า
สังขารทั้งหลาย
มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา
พวกเธอจงยังความไม่ประมาท
ให้ถึงพร้อมเถิดฯ

ที.มหา

อธิการบดีบัณฑิตวิทยาลัย สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มจร

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เลขที่ ๓ ถ.หน้าพระธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร
กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐ โทรศัพท์ ๐๒-๒๒๔-๓๔๔-๓๔๔ แฟกซ์ ๐๒-๖๒๓-๖๑๐๑
<https://sites.google.com/a/mcu.ac.th/abhidham/>

